

ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว

บทนำ

ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมบ้านขาว เกิดขึ้นมาจากผลผลิตของโครงการเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยใช้พื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวเป็นพื้นที่วิจัยในการศึกษา จากผลของการศึกษาในโครงการนี้ ได้ค้นพบที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสนับสนุนสำนึกและความเชื่อมั่นร่วมกันในวัฒนธรรม จากการสร้าง การคัดเลือก การผลิตซ้ำ การนำมาใช้ของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม ในรูปของหนังสือหรือตำราที่นำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนหลักสูตรของท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญในปัญหานี้อย่างมาก ต้องการให้คนในพื้นที่ เป็นเจ้าของวัฒนธรรมตนเอง เห็นและเข้าใจการเคลื่อนไหวทางเส้นทางชีวิตที่ตนเองสร้างขึ้นและได้คัดเลือกวัฒนธรรม ในการนำมาเอามาใช้ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านสังคมวัฒนธรรมตนเองที่เกิดขึ้นมาในปัจจุบันและในอนาคต

หนังสือเล่มนี้ได้ออกแบบจาก จิตสำนึกและเส้นทางชีวิตของคนในพื้นที่ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ได้สร้างเส้นทางวัฒนธรรมของตนเอง เส้นทางปรับตัวของตนเองและสถาบันทางสังคมที่เกิดขึ้น เป็นผลมาจากการพยายามสร้างวัฒนธรรมที่เป็นเฉพาะของตนเองจากความเป็นคนในพื้นที่เดียวกันต่อความเชื่อต่อผีตัวเดียวกัน การปรับตัวให้เข้ากับสภาพระบบธรรมชาติที่เกิดขึ้นล้อมรอบตนเอง โดยเฉพาะความสำคัญของ ลุ่มน้ำชี(หลง) น้ำยังและเพื่อนบ้านเรือนเคียง ไม่ว่าจะเป็นบ้านโนนยาง บ้านหัน บ้านทรายมูล บ้านสะทอนและพื้นที่ท้องถิ่นอื่นๆที่ได้แลกเปลี่ยนทรัพยากรร่วมกัน โดยเฉพาะบ้านท่งและบ้านโคก จิตวิญญาณและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมา เป็นตัวตนของระบบสังคมวัฒนธรรม ได้สร้างประวัติศาสตร์ของตนเอง มีหน้าที่ประกันกิจกรรมในชีวิตสังคมของคนในพื้นที่

ศูนย์กลางความคิดในหนังสือ ให้เข้าใจความคิดและความสามารถของคนบ้านขาวในการปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ และธรรมชาติได้มีส่วนในการกำหนดการสร้างเส้นทางชีวิต เศรษฐกิจและสังคมของคน ซึ่งผูกพันกับความเชื่อในด้านวัฒนธรรม กลายเป็นศูนย์กลางทางจิตใจของคนในพื้นที่ โดยกำหนดอาณาบริเวณของวัฒนธรรมตนเองขึ้นมา นั่นคือวิถีคิดและเส้นทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นมาของผีตัวเดียวกัน

หนังสือเล่มนี้ผ่านการถ่ายทอดมาจากการสัมภาษณ์และการศึกษาชีวิต ประวัติส่วนตัวของคนในพื้นที่ สถานที่สำคัญในพื้นที่และองค์กรต่างๆที่เกิดขึ้นมาไม่เป็นทางการในพื้นที่ (สถาบันครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน) สำหรับนำมาใช้ในการศึกษา อ้างอิงนั้น ควรที่จะเอามาใช้กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมากับคนในพื้นที่ที่ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการดำเนินชีวิตของตนเองเพื่อให้ผู้เรียน ได้เข้าใจปัญหาที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น และในขณะเดียวกันผู้ที่ถ่ายทอดและผู้ขีดเกลส ควรให้ความสำคัญกับความคิดและจิตสำนึกของคนพื้นที่มากเป็นพิเศษ เพราะว่าเนื้อหาทั้งหมดเกิดขึ้นมาจากคนในพื้นที่เป็นหลักแม้ว่าจะเป็นหลักฐานจากการบอกเล่า

เนื้อหาและการรับรู้ในหนังสือเล่มนี้เหมาะกับการอ่านประกอบรายวิชานักเรียนตั้งแต่ชั้นม.1ขึ้นไป
และผู้ที่ให้ความสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง

ชินสัคค สุวรรณอัจฉริย

มิถุนายน 2546

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	
บทที่1.เรามาจากไหน เราอยู่ที่นี้ได้อย่างไร	1
• ดำเนินความเชื่อและหลักฐานของเรา	1
• ความเป็นผิวดำเดียวกัน	5
บทที่2.ระบบพื้นที่ที่นำมาหาากินกับการปรับตัวของเรา	13
• ระบบพื้นที่ที่นำมาหาากินกับการนำมาใช้	13
• การปรับตัวในเส้นทางชีวิตของผิวดำเดียวกัน	18
บทที่3.ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรม	21
การพึ่งพาชี(หลง)และท้องนา(ปลา ข้าว=แขนขาของเรา)	21
➤ สังคมวัฒนธรรมของผิวดำเดียวกัน	27
• ผิวดำเดียวกันเป็นทรัพยากรที่สำคัญในสังคม	27
• ซึ่งคือเครือข่ายเฉพาะกลุ่มตระกูล	29
• เสียวคือศูนย์กลางแลกเปลี่ยนและกระจายทรัพยากร	33
การปรับตัวการใช้ธรรมชาติ	38
• การปรับตัวในระบบตลาดปัจจุบัน	46
1.การพึ่งพาแรงงานในครัวเรือน	46
2.การเข้าสู่ตลาดแรงงาน	49
3.การประกอบกิจกรรมส่วนตัว	52
4.การเป็นผู้ประกอบการ	55
5.การอพยพแรงงาน	62
➤ สังคมวัฒนธรรมของระบบตลาด	65
• การให้ที่คงอยู่และเปลี่ยนแปลงไป	65
• การพึ่งพากันช่วยเหลือกันระหว่างครอบครัวปัจจุบัน	72
บทที่4.อนาคต:พื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว	77
➤ การผลิตซ้ำอาชีพให้เกิดขึ้น	77
➤ การคัดเลือกวัฒนธรรมที่เอาตัวรอด	81
• ช่องทางใหม่ในการระดมทรัพยากร	81

● เครือข่ายธุรกิจ

89

บทสรุป

95

บทที่ 1. เรามาจากไหน เราอยู่ที่นี้ได้อย่างไร

- ตำนานความเชื่อและหลักฐานของเรา
- ความเป็นผีตัวเดียวกัน

ตำนานความเชื่อและหลักฐานของเรา

จากการศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าความทรงจำของบรรพบุรุษผู้เฒ่าโดยพ่อใหญ่พรมมา งามสง่า อดีตผู้ใหญ่บ้านขวาวหมู่ที่ 15 ตำบลขวาว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้เล่าเกี่ยวความเป็นมาของบ้านขวาวว่า ท่านได้ฟังการเล่ามาจากบิดาคือ นายสีหา นามสง่า อดีตผู้ใหญ่บ้านคนแรกของบ้านขวาว(หมู่ที่ 3) เล่าว่า ผู้แก่ในพื้นที่ของเราได้เล่าว่า" บ้านขวาวก่อตั้งโดยเฒ่าควาญต่อฟ้า(เป็นควาญช้าง)และอุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ได้นำพรรคพวกประมาณ 20 คน อพยพมาจากเมืองยโสธร ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของพ่อใหญ่บัว โพธิจักร¹ ที่บรรยายถึงเหตุผล ในการอพยพครั้งนั้นว่า "พวกนั้นเข้ามีช้าง(ช้าง)ซึ่งสมัยก่อนคนนิยมช้าง(ช้าง)กันหลายทางฝั่งยโสธรมันอึ้ง(แน่นมาก)กันมาก ไปป่าใดตงใดก็มีแต่คนเลี้ยงช้างและอึ้งกันมันแย่งกันเลี้ยง และแม่ใหญ่มะลิ งาคอนทรง² ผู้รักษาเฒ่าควาญต่อฟ้าเป็นทายาทรุ่นที่ 5 กล่าวว่าเฒ่าควาญต่อฟ้า เป็นผู้สร้างอาฮาม(อาราม)ที่วัดสระโบสถ์ต้องไปเช่นไหวในเดือนสี่ดับเดือนสิเพ็ง (แรม 14 ค่ำเดือน 9)มีของเช่นไหวคือ บักพร้าซ่อม(มะพร้าว) ,กล้วยหอม,หล้าไห,ไก่ตัว

ความหมายของการอพยพในครั้งนี้คือ ไม่สามารถอาศัยในพื้นที่เดิมได้ ดังนั้นพวกเขาต้องอพยพออกจากพื้นที่เดิม แต่ขณะเดียวกันการอพยพไปยังพื้นที่ใหม่ พวกเขาต้องมีหลักประกันว่าต้องอยู่รอด คือระหว่าง การที่เขาจะแสวงหาพื้นที่ใหม่ไม่อดตาย ในการอพยพครั้งนี้ จึงมีเป้าหมายที่บ้านคำบักเว้ (อำเภอเสลภูมิ) ซึ่งอยู่ทางเหนือ สำหรับเส้นทางในการอพยพครั้งนี้ แต่ก่อนเป็นถนนดินเดินมาจากยโสธรมาตามถนนเลาะมาตามลำน้ำชี³ ในการใช้เส้นทางตามลำน้ำชี นอกจากจะไม่อดตายระหว่างการเดินทางแล้ว พวกเขาสามารถพบปะแลกเปลี่ยนกับคนที่ตั้งบ้านอยู่ ริมฝั่งน้ำด้วย หรืออาจพบทำเลใหม่ที่มีความสมบูรณ์ ความหมายของพวกเขาคือ มี ป่าสำหรับเลี้ยงช้างการอพยพของคนบ้านขวาวครั้งนี้หมายถึงการอยู่รอดและความหวังที่จะมีชีวิตใหม่⁴ บรรพบุรุษของพวกเขาเลือกที่จะเดินทาง⁵ ตามเส้นทางเลียบบึงแม่น้ำชีมาขึ้นทางเหนือ การเดินทางเลียบบึงแม่น้ำ มีนัยที่สำคัญคือ เป็นการ

¹ พ่อใหญ่บัว โพธิจักร อดีตผู้ใหญ่บ้าน .อายุ 82ปี .วันที่สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2544

² แม่ใหญ่มะลิ งาคอนทรง .อายุ 80ปี. วันที่สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2544

³ กำนันสิงห์ สิงห์สุโว อดีตกำนันตำบลขวาว.อายุ 73 ปี.วันที่สัมภาษณ์.วันที่ 1 กันยายน 2544.

⁴ อ้างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.

⁵ อ้างแล้ว.กำนันสิงห์ สิงห์สุโว.

ประกันการมีชีวิตรอด กล่าวคือ ในแม่น้ำชีมีสัตว์น้ำให้กินแน่ๆ พวกเขาให้ความหมายความ
อุดมสมบูรณ์ว่า “ไปหม่อง(สถานที่)ไหนก็มีปลา มีปลามาก”⁴ ดังนั้นแม่น้ำชีในความ
หมาย จึงเป็นหนทางในการอยู่รอด หากพวกเขาเดินทางเลียบไปตามน้ำชีจะไม่อดตาย
แม่น้ำชีจึงเป็น ตัวกำกับจิตวิญญาณของความผูกพันบรรพบุรุษคนบ้านขาว(ดูรูปภาพที่
1)

ในการอพยพเพื่อไปยังพื้นที่เป้าหมาย คือบ้านคำบักเว แต่ก่อนที่พวกเขาจะ
เดินทางถึงบ้านคำบักเว เผ่าความญตอฟ้าได้นำพรรคพวกแะพักในดงๆหนึ่งติดกับลำชีหลง ดง
นั้นเป็นป่าเต็มไปด้วยต้นขาวว แต่ต้นขาววต้นนั้นใหญ่กว่าหมู่ (ต้นใหญ่กว่าเพื่อน) จึงบ่ม
(ไค่น)ลงและนั่งกินข้าวล่อมวงได้ 20 คน⁵ พื้นที่มีลักษณะเป็นที่ ดอนสูงน้ำท่วมไม่ถึง
ลักษณะรอบๆดอนมีหนองน้ำคือ หนองโนนแท่น หนองคู หนองอีเต่า หนองดงกล่าวเหล่านี้มี
ร่องเสียวเป็นตัวเชื่อมกับลำชีหลง และเป็นพื้นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ สามารถถางป่าเป็นที่นาได้
จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่บัว โพธิจักร อดีตผู้ใหญ่บ้านได้ให้ความกระจ่างเกี่ยวกับพื้นที่ในการ
ทำนาของคนบ้านขาวในอดีตว่า “ที่เฮ็ดนากับบ้อฮืด”(พื้นที่ทำนาหาได้ไม่ยาก)และยังมีพืชที่
สามารถใช้ประโยชน์ในการสร้างบ้าน เช่นมีต้นกก ที่เอามาเฮ็ดแซงกก (ใช้ทำฝาสำหรับสร้าง
บ้านในสมัยก่อน) นอกจากนั้น ทางทิศเหนือของบริเวณที่ตั้งบ้านเป็นป่าดอนลำ และทิศใต้เป็น
ดอนป่ายัง⁶ และทางทิศตะวันออกเป็น ป่าดงค้อ และถัดไปเป็นดอนป่าจิก ซึ่งสามารถใช้พื้นที่
ป่าเหล่านี้เป็นแหล่งหาอยู่หากินได้ ไม่ว่าจะเป็นเห็ดชนิดต่างๆเช่น เห็ดน้ำหมาก เห็ดปลวก เห็ด
ระโงก เห็ดไค้ เห็ดจิก ความอุดมสมบูรณ์ของป่าเป็นดังว่า“ผู้ใดไปเก็บ(เห็ด)สวยก็ได้กินสวย

⁴ อ่างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.

⁵ อ่างแล้ว.

⁶ ดอนป่ายัง เป็นสถานที่ชาวบ้านขาวใช้เป็นที่พักผ่อนและเผาศพ เรียกชื่ออีกอย่างว่าป่าดอนบ้าน และนอก
จากนั้นคุ่มที่อยู่ใกล้กับดอนป่ายังเรียกแทนชื่อหมู่บ้านว่าคุ่มป่ายัง

ผู้ใดไปเก็บแสงก็ได้กินแสง⁶ (ใครไปเก็บสายงูก็ได้กินเห็ดสาย ไปเก็บเย็นก็ได้กินเย็น) เป็นผลทำให้ เกิดการตั้งถิ่นฐานเกิดขึ้นมา ทำให้ที่ตั้งบ้านอยู่ใกล้ลำชีหลง ถือว่าเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญ เป็นที่มาของน้ำส่วนใหญ่ในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ลำชีหลงยังเป็นหลักประกันการยังชีพของคนในพื้นที่ ไม่สามารถหาอาหารอย่างอื่นกินได้ หรือคนบ้านขาวสามารถใช้แรงงานของตนเองแลกเปลี่ยน⁷ กับสภาพธรรมชาติเพื่อนำปลามาบริโภค นอกจากนั้นลำชีหลงจึงเป็นหลักประกันในการอยู่รอดของคนบ้านขาวในกิจกรรมการทำนา **โดยการใช้น้ำในลำชีหลงสำหรับการทำนา ใช้กะใช้สระน้ำ(วิดน้ำ)เข้านา⁸** หรือหากเกิดเหตุเภทภัยพิบัติน้ำท่วมไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตในฤดูกาลเก็บเกี่ยวได้ คนบ้านขาวจะหาทางเพื่อการอยู่รอดร่วมกันของคนในพื้นที่ **สามารถจับปลาในลำชีหลงไปแลกกับหมู่บ้านที่น้ำไม่ท่วม คือบ้านห้วยทราย บ้านหนองแซง โดยมีคนที่เดินทางไปแลกในครั้งนั้น พร้อมกันมีอ้ายจันทา อ้ายบุญมา ในตอนนั้นต้องเอาของไปแลกตลอด เอาปลาไปแลกกับเขา ตอนนั้นเอาดาบ (อุปกรณ์จับปลา)หย่อนลงใส(ที่ไหน)ก็ได้ปลา⁹**

คนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวบ่งบอกตัวตนผ่านการเชิงผ้าหมี มีความเชื่อว่า คนบ้านขาวต้องเชิงผ้าหมีเป็น และบ้านขาวเป็นบ้านที่ตั้งก่อนบ้านอื่นในละแวกนั้น หลังจากนั้นคนจากบ้านขาวได้ขยายขยายไปตั้งบ้านหนอง บ้านสะทอน บ้านโนนแพง และสำหรับบ้านอื่น มีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นเครือข่ายญาติพี่น้องที่ไปแต่งงาน หรือเครือข่ายในรูปแบบเสี้ยว และใช้บริเวณวัดสระโบสถ์เป็นศูนย์กลางของพื้นที่วัฒนธรรม ใช้เป็นที่ประกอบพิธีการในงานบุญบั้งไฟ และใช้หนองคูเป็นสถานที่จุดบั้งไฟร่วมกันในบ้านต่างๆในพื้นที่วัฒนธรรม ซึ่งแต่ละบ้านจะนำบั้งไฟของตนเองมา ประเพณีบุญบั้งไฟจะต้องจัดโดยบ้านขาวเป็นศูนย์กลางในการจัดงานบุญบั้งไฟยิ่งใหญ่ ชาวบ้านขาวต้องต้อนรับแขกต่างบ้าน จะมีการทำข้าวหมก ข้าวหมาก เหล้ายาปลาบั้ง จัดเดือนมิถุนายน **ถือเป็นวันนัดพบญาติอยู่ที่ไหนก็ต้องกลับมาที่ห้องมารวมกัน คนให้ความสำคัญ ถือเป็นโลกของคนบ้านขาว¹⁰** ทุกบ้าน จะเอาบั้งไฟมาจุดที่หนองคูชาวบ้านเชื่อว่าจะต้องจุด(บั้งไฟตรงนี้) เป็นที่เจ้าปู่ได้มอบหมาย ต้องจุดตรงนี้ (ดูภาพที่ 2 ประกอบ)

นอกจากนั้น ในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวในอดีตมีอุดมการณ์เกี่ยวกับ การมองตนเองเป็น คนบ้านนอกไม่สามารถทัดเทียมได้กับคนในเมือง และบ่งบอกให้คนบ้านขาวต้องอยู่ในพื้นที่ของตนเอง ดังเห็นได้จากเรื่องเล่าในพื้นที่ เรื่อง**"กาในเมืองกับกาบ้านนอก "** กาในเมืองฉลาดกว่า กาบ้านนอก"มีใจความว่า "กาในเมืองกับกาบ้านนอกเป็นเสี่ยวกัน กาในเมือง

⁶ อ้างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.

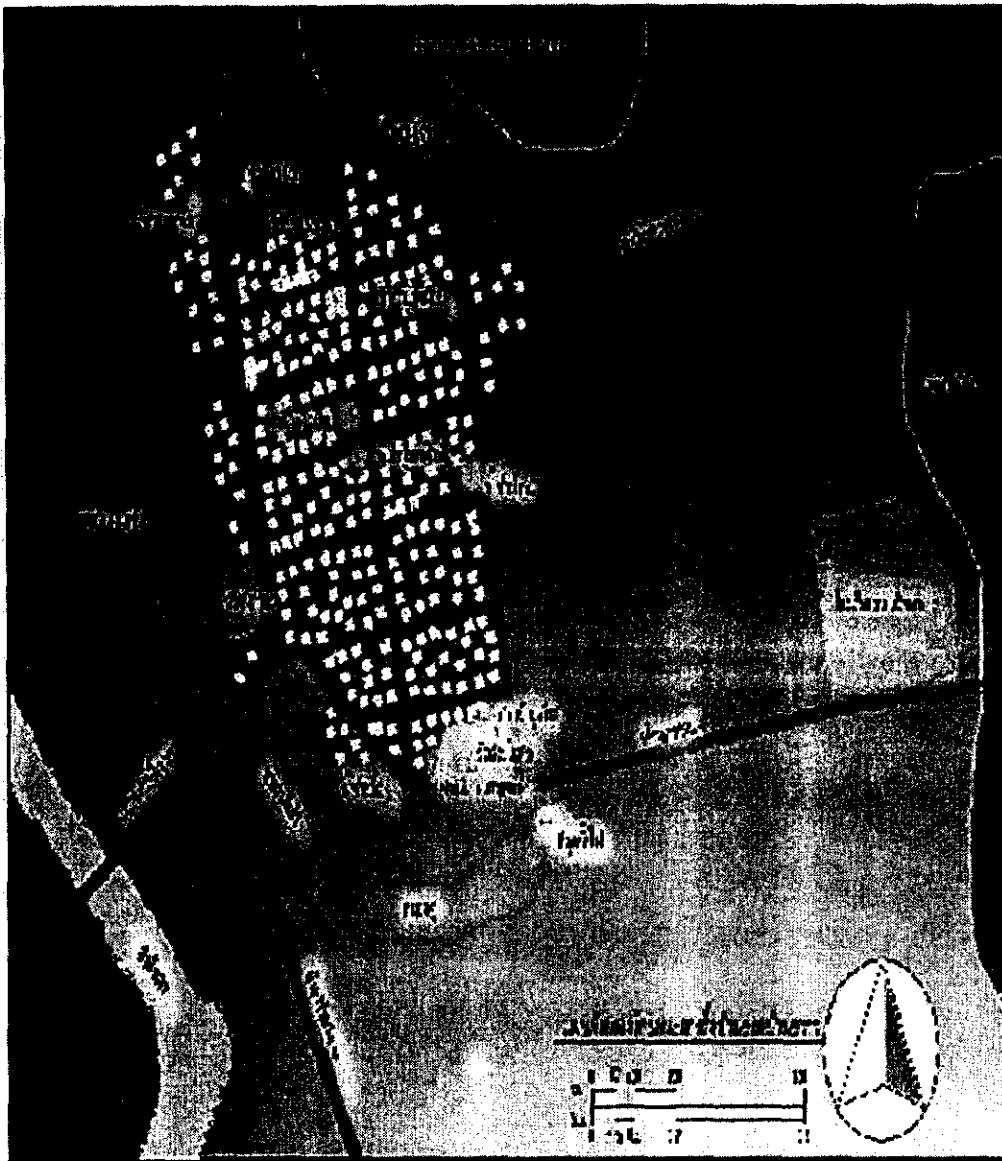
⁷ หลวงปู่หนู วัดอินทรวาส.อายุ 76ปี . วันที่สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2544

⁸ ยายชี วรรณพฤดี .อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์.วันที่ 10 สิงหาคม 2544

⁹ อ้างแล้ว.หลวงปู่หนู วัดอินทรวาส.

¹⁰ กำนันสถาพร รอดสนา อายุ 45ปี ผู้ให้สัมภาษณ์ .วันที่ 10 สิงหาคม 2544

รูปภาพที่ 2. ศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของพื้นที่บ้านขาว

ยากคัก(ลำบาก)กว่าจะได้กิน กาบ้านนอกอยู่บ้านนอกยากคัก(ลำบาก)กว่าจะได้กินอยากกินปู
กินปลาต้องไปหากิน อยู่ในเมืองก็ไปซื้อโลด(อยากกินอะไรก็ซื้อ) บัดนี้ต่างคนต่างคิด(คิด)ตรง
กัน อ้ายกาในเมืองก็สิมายาม(เยี่ยม)กาบ้านนอก อ้ายกาบ้านนอกก็สิมายามอ้ายกาในเมือง และ
มาพ้อกัน(เจอกัน) กลางทาง กาในเมืองถามกาบ้านนอกว่า "โตหัวดีแล้วบ่ โตคิด(คิด)จังได้
(อย่างไร)สิไปอยู่ในเมือง" กาบ้านนอกตอบว่า "เฮา(เรา)ก็หนึ่งในตองอูแล เพิ่นกับบอกว่าเฮาก็ผู้
หนึ่ง " พอดีหว่าง(ระหว่าง)ทางก็ผ่านลานเกี้ยวข้าว เห็น เฒ่าเพิ่นไปยามลอบยามไซ(ถูกลอบกู้

ไซ)ปิ้งปลาตำ(รอ)ลูก ปิ้งอยู่กลางนา อ้ายกาในเมืองถามกาบ้านนอกว่า "ครั้นว่าโตหัวดีกว่าเขา เฝ้านั้นปิ้งปลาอยู่ไปเอามากินไป กาบ้านนอกว่าสิไปเอาจังได้(จะไปเอาอย่างไร)ก็เฝ้านั้นเฝ้าอยู่ ก็ครั้นว่าไซหัวดีหนักหนา(ไหนว่าหัวดีหนักหนา) กาบ้านนอกได้ยินจึงขึ้น(อย่างนั้น) ก็บิโนไป ตรงๆ เฝ้านั้นเห็นก็ตึก(คว้าง)ค้อนใส่กาบ้านนอกก็บิโนกลับมาเว้า(พูด)กับกาในเมืองว่า "เจ้าสิให้ ูกไปตาย เกือบกูบรอด(จะให้เราไปตาย เกือบไม่รอด) กาในเมืองก็บอกว่า"มึงอยู่หม่องนี้(มึงรอ อยู่ที่นี่)กูซิไปเอามาให้กินเบิง(กูจะไปเอามาให้กินให้ดู)กาบ้านนอกพูดว่า "มึงไปเอาได้ครั้นจะไม่ ถูกค้อน"(มึงไปเอาเลยถ้าไม่ถูกค้อนขว้าง) กาในเมืองก็บิโนข้ามไปประมาณเส้นหนึ่ง เฝ้านั้นก็ตึก กับค้อนเล่มหนึ่ง(คว้างค้อนไป1อัน) เฝ้านั้นก็รีบไปเก็บค้อน กาในเมืองก็กิกกลับมาเลือกเอาปลา เอามาให้กาบ้านนอกกิน กาบ้านนอกจึงยอมรับว่ากาในเมืองหัวดีกว่ากาบ้านนอก ต่างคนต่าง แยกกลับไปยังบ้านของตน¹¹

ความเชื่อที่เกิดขึ้นมา การเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆที่ไม่เหมือนในพื้นที่อื่นๆ กำหนดวัฒนธรรมของตนเอง โดยมีความเชื่อในศูนย์กลางของวัฒนธรรม ได้บ่งบอกความหมายของคนพวกเดียวกันหรือคนบ้านเดียวกันในอาณาบริเวณสำนึกร่วมกันของสมาชิกที่เกิดขึ้นมาอย่างชัดเจน แต่ไม่ได้บ่งบอกความหมายของเขตแดนเป็นอย่างอื่น เป็นสิ่งที่บ่งบอกตนเองในเชิงหลักฐานที่เกิดขึ้นมาของพื้นที่ ให้รับรู้ความเป็นพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว

ความเป็นผีตัวเดียวกัน

คนที่ตั้งถิ่นฐานแรกเริ่มนั้นมาจาก ความเป็นรากเหง้าเดียวกัน กลุ่มตระกูลเดียวกัน ทำให้คนในหมู่บ้านมีลักษณะเป็นญาติพี่น้องกันหมด¹² เช่น บ้านขาวจากคำบอกเล่าของกำนันสิงห์ สิงห์สุโว(อดีตกำนัน)จะมีกลุ่มตระกูลดั้งเดิม หรือที่เรียกว่า"มีผีตัวเดียวกัน"¹³ มีตระกูลใหญ่ดังนี้ ตระกูลน้าบัณฑิตย์,ตระกูลพฤกษชาติ,ตระกูลวรรณพฤกษิต,ตระกูลโพธิจักร ตระกูลนามบุญลือ,ตระกูลนามสง่า,ตระกูลสาระพล,ตระกูลภูมิฐาน,ตระกูลสาระบิล ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของพ่อใหญ่บัว โพธิจักรที่ว่า "คนเว้า(พูด)กันเอ็น(บอก)กันเป็นหมู่เดียวกัน พวกเดียวกัน ผีตัวเดียวกันมันมีพี่น้องอยู่จุ่มนี้แหละเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยมาจะเอ็นผู้นั้นไปอ้อ (ร้อง)ผี อ้อ(ร้อง)สง่าให้"¹⁴ หรือในบ้านหันจากคำบอกเล่าของผู้ใหญ่บ้านหันกล่าวว่า "คนบ้านหันอพยพมาจากบ้านขาว บ้านหนองบัว จากโคราชก็มา ที่มาเพราะเป็นเขย ตระกูลใหญ่ ๆ ของหมู่บ้านมีไม่ค่อยมาก อย่างตระกูล สิทธิศาสตร์ ,บัวขาว"¹⁵

¹¹ อ้างแล้ว.หลวงปู่ หนู วัดอินทรวาส .

¹² อ้างแล้ว.กำนันสถาพร รอดเสนา

* ผีตัวเดียวกัน หมายถึงเป็นผีคนเดียวกันคือเป็นเครือญาติกัน ผีตัวเดียวกันคือลูกพี่ลูกน้องกัน เคารพผีตัวเดียวกัน

¹³ นายสิงห์ สิงห์สุโว.บ้านขาว.อายุ72ปี.วันที่สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2544.

¹⁴ อ้างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร .

¹⁵ นายทองดี บัวขาระ.อายุ 60ปี. บ้านหัน. วันที่สัมภาษณ์ 26 กุมภาพันธ์ 2545.

คนบ้านขาวอยู่บนพื้นฐานความเป็นสัตว์เดียวกัน ยึดถือการนับถือผีทางผู้หญิง คือ เมื่อแต่งงานกันให้นับถือผีทางผู้หญิง ลูกที่เกิดมาจะเป็นสัตว์เดียวกัน กับผู้ที่เป็แม่ เห็นได้จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่พรมมาได้ว่าว่า “ครั้นแต่งงานกันแล้วฝ่ายแม่หญิงก็ต่างหากผู้ชายก็ต่างหาก แม่หญิงแต่งงานเขาก็ว่าเจ้าโคตรทางเฮานั้นแหละมา ผู้ชายเพิ่นก็เอ็นเจ้าโคตรทางเฮานั้นแหละ”¹⁶ สอดคล้องกับคำบอกเล่าของแม่ใหญ่ที่ ที่เล่าเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวว่า “แม่เป็นน้องเป็นเอื้อยกันแล้วบาทนี้ลูกเกิดมากจะเป็นเชื้อเป็นสายสัตว์เดียวกัน”¹⁷ หรือเห็นได้จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่จิ้น แห่งบ้านสะทอนที่ได้คลี่คลายเกี่ยวกับความสัมพันธ์สัตว์เดียวกันของตนเองกับแม่ใหญ่เกษร โพธิจักรแห่งบ้านขาวว่า “สัตว์เดียวกัน กับแม่ใหญ่เกษร แม่ใหญ่ทางผีเป็นน้องเป็นอ้ายกัน ใกล้กัน แต่ก่อนมันกะอยู่บ้านขาวแหละส่วนมาก คือนาอยู่ผีกะเลยย้ายกันมาอยู่ดอนนี้”

ธรรมชาติของคนบ้านขาวยึดถือสัตว์เดียวกัน หากเมื่อเผชิญวิกฤติในชีวิตประจำวัน ทำให้คนในช่งเดียวกันให้ความช่วยเหลือกัน โดยพวกเขาใช้ความเป็นสมาชิกในเครือข่ายสัตว์เดียวกัน เป็นทรัพยากรพื้นฐานในการเอาตัวรอด ดังเห็นได้จากคำบอกเล่าของ ยามะลิที่ได้กล่าวถึง ประสบการณ์การใช้เครือข่ายสัตว์เดียวกันของตนเองว่า “สัตว์เดียวกันคือ ชุมเดียวกันอยู่มาจึงชี้ห่อที่น้องกันกะขอกันกินบได้ชื่อคือเดียนี่ ข้าวบ่ฮอด มันบ่มุ่มปากกบปากอึ่งยืมนำเพิ่น(แม่ของผู้ให้สัมภาษณ์)มา หลายอยู่ให้ยืมเป็นชาว(ยืมถึง)”¹⁸ ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของแม่ใหญ่ที่ ที่ได้เล่าถึงประสบการณ์ของการใช้เครือข่ายทางสังคมรูปแบบสัตว์เดียวกันของตนเองว่า “การเป็นสัตว์เดียวกันนอกจากฮ้องมีฮ้องสางเพิ่นกะช่อยเวียกช่อยงานกันไป เวียกงานแต่ก็มีแต่ดำไฮดำนาน สัตว์เดียวกันกะไปชอย เหมือนมิงงานบุญงานบวชก็ไปเหล่กัน ไปเหล่ที่เหล่าน้องเหลาผู้ฮักผู้แก่่น สัตว์เดียวกันกะไปเหล่ น้องเอื้อกันก่อน แล้วจึงไปเอ็นพี่น้องทางพ่อทางแม่ สีเอาบุญเดื่อไปเอาบุญ นำกันช่อยสีเอาบุญบวชช่อยมาเหลาเจ้าเดื่อ ฮอดมือเพิ่นกะมา เอาหมอมมาเพาะกันแล้วช่อยเอ็ดอยู่เอ็ดกิน จนงานแล้ว ห่อข้าวต้มข้าวหมก”¹⁹ และปัจจุบันคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวเมื่อเกิดวิกฤติการณ์น้ำท่วมในปัจจุบันเช่นปี พ.ศ. 2544 น้ำท่วมนานกว่า 4 เดือน ทำให้คนในพื้นที่ต้องแก้ไขปัญหา พวกเขาได้คัดเลือกใช้วิธีการเอาตัวรอดตามแบบที่บรรพบุรุษที่เคยใช้ และประสบความสำเร็จ ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ตนเองมีอยู่ไปตามเครือข่าย เมื่อเกิดวิกฤติแก่คนในพื้นที่วัฒนธรรมครั้งนี้ได้สร้างความยากลำบากในการเอาตัวรอด คนในพื้นที่จะให้ความหมายว่า “น้ำท่วม ข้าวบ่ได้เกี่ยวจักตัน”²⁰ จากพื้นฐานของสัตว์เดียวกัน ถือว่าเป็นความเฉพาะของคนที่นี่ไม่เหมือนกับคนในท้องถิ่นอื่น ซึ่งความเป็นอดีตที่ผ่านมาหลายร้อยปี คน

¹⁶ พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.บ้านขาว.อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2545.

¹⁷ แม่ใหญ่ที่ หมุนลี.บ้านขาว.อายุ 72 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2545.

¹⁸ แม่ใหญ่มะลิ จาคนทรง.บ้านขาว.อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2545.

¹⁹ แม่ใหญ่ที่ หมุนลี.บ้านขาว.อายุ 72 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2545.

²⁰ แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร.บ้านขาว.อายุ 55 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 27 มกราคม 2545.

บ้านขาวใช้รูปแบบความเป็นเครือญาติเชื้อเดียวกันนี้ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่พรมมาที่กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ผีตัวเดียวกันกะชอยกันแม่นการแต่งงาน มีหยังกะมีเฮ็ดแนวอื่น แต่กี่ปู้กเฮือนปลูกชานจั้งซี่ แต่กี่ปี้ได้มีช่างจั้งชุกมือนี่ดอก เอ็นพีห้องไต่บ้านนี้แล้ว ผู้ผีตัวเดียวผู้อยู่ใกล้กะเอ็นมาชอยกัน แต่กี่ปั้นแม่นเฮือนมุงหญ้ามุงแฝก บาทนี้กะไปหากันไปเอากลอน(กลอนไม้มามุงหญ้า ไม้อยู่ดงป่าแดง ใกล้บ้านใหม่ ชุมพรแบกไผแบกมันผู้ 9 ลำ 10 ลำ)ความสัมพันธ์ในบ้านเป็นผีตัวเดียวกัน ครั้นถ้าแย่งที่ดินที่ดอนกะหาเผ่าหาแกไปไว้กัน ผู้เคยอยู่ผู้เคยอยู่จักไปไว้กันผิงหลักผิงแดนเท่านั้นแล้ว”²¹ ว่าเครือข่ายไม่มีความหมายของความสัมพันธ์ที่เป็นหุ้นส่วน แต่เป็นความหมายของการไม่ตัดขาดจากสายเลือดได้ ดังนั้นการช่วยเหลือทางเครือข่าย ถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องทำมากกว่าความรู้สึกในความผูกพันกันความสัมพันธ์ทั่วไป ถ้าไม่ให้ความช่วยเหลือในสายเลือดเดียวกันแล้ว อาจจะถูกลูกหลานของตนเองไม่ให้ความนับถือในอนาคต ในขณะที่เดียวกันไม่มีจิตวิญญาณของผีตัวเดียวกันด้วย จากจุดนี้ได้แสดงให้เห็นว่าการใช้เครือข่ายทางสังคม เสมือนเป็นการพยุงให้ผีตัวเดียวกันคงอยู่ ให้มีการปรับตัวได้ในพื้นที่มากกว่าความหมายของการช่วยเหลือปกติที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน ดังนั้นหากกิจกรรมใดๆ เดียวไม่สามารถทำได้ จำเป็นที่ต้องเรียกร้องให้คนอื่นเข้าร่วมในกิจกรรม ซึ่งเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งของผีตัวเดียวกัน

นอกจากนั้น ความเป็นผีตัวเดียวกัน นำมาใช้ต่อการปรับตนเองเข้ากับพื้นที่ธรรมชาติของการตั้งถิ่นฐานในช่วงแรก โดยสามารถปกป้องอาณาบริเวณของตนเองออกมา

การใช้พื้นที่ทำมาหากินตามระบบธรรมชาติร่วมกันของคนในบ้านขาว บ้านหัน บ้านหนอง บ้านโนนยาง โนนแพง และบ้านทรายมูล เขตแดนที่แสดงออกมาในประวัติศาสตร์ของผีตัวเดียวกัน จากการศึกษาพื้นที่ทางวัฒนธรรมของบ้านขาว เป็นพื้นที่ที่สามารถปรับตัวเข้ากับระบบธรรมชาติที่ง่ายในการทำมาหากิน เป็นพื้นที่ที่สามารถสนับสนุนความเป็นอยู่ของกลุ่มคนในการอพยพครั้งนั้นได้ง่ายและสะดวก มีอาณาเขตในการปกป้องตนเองดังนี้

๑ ทิศเหนือของบริเวณที่ตั้งบ้านเป็นป่าดอนลำ และทิศใต้เป็นดอนป่าฮัง* และทางทิศตะวันออกเป็น ปาดงค้อ ปาดอนลำ ปาดงยาง ปาดงทรายมูล ปาโนนหนามแท่ง และถัดไปเป็นดอนป่าจิก

๒ ลำชีหลง ลำน้ำยัง หนองโพนแท่น หนองชุมดิน หนองอีเตา หนองคู หนองไผ่ หนองกุดดากลำ หนองนาแซง หนองบัวโค้ง หนองเหิงเหย หนองแซ่ น้ำข้างใหญ่ น้ำข้างเจ้าจอม(ดูภาพวาดที่ 3.)

²¹ พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.บ้านขาว.อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2545.

* ดอนป่าฮัง เป็นสถานที่ชาวบ้านขาวใช้เป็นที่พักพิงและเผาศพ เรียกชื่ออีกอย่างว่าปาดอนบ้าน และนอกจากนั้นคุ่มที่อยู่ใกล้กับดอนป่าฮังเรียกแทนชื่อหมู่บ้านว่าคุ่มป่าฮัง

๐ดอนป่ายัง ,วัดสระโบสถ์,ดอนปู่ตา,ศาลปู่ตา,ศาลปู่วัดน้อย,ศาลหลวงปู่เกาะ, ศาลเฒ่าควายต่อฟ้า,หนองคู,หนองโพนแห้ง,หนองอีเตา,หนองชุมดิน,ลำชีหลง (ดูภาพที่.3)

คนในพื้นที่มีความผูกพันอย่างแนบแน่นกับการปรับตัวชีวิตในแต่ละวันตามยุคสมัยของการเอาตัวรอดของตนเอง ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ทำมาหากินอยู่ คนในพื้นที่สร้างวัฒนธรรมต่อเพื่อนบ้าน(ดูภาพที่4 ประกอบ)ในการพึ่งพาอาศัยกันของความเป็นคนบ้านทุ่งร่วมกับบ้านโคก ใช้ข้าว ผักไหม ผักขาว ปลา ปลาแดก ผักแพรวโป๊(แลกข้าว) และสิ่งที่บ้านขาวไม่สามารถผลิตเองได้จากในอดีตได้แล้วว่า

- **บ้านโนนโพธิ์** ในความหมายของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว เป็นความหมายของสถานที่ ที่สามารถเอาของที่มีอยู่ในพื้นที่ที่ตนเองไปแลกกับสิ่งของที่ตนเองไม่มี ซึ่งยั้งชีพสมระหว้าน้ำมันยางกับชีชี จากตันจิก ,ตันรัง,เอามาทำให้หมูน(ละเอียด)แล้วเอาผักขาวมารองเอาแต่ที่ละเอียด²²

- **อำเภอหนองพอก ผากชี ผากอาจสามารถ** คนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวต้องพึ่งพาคนจากบ้านเหล่านี้จะเดินทางครั้งละประมาณ 3-4 คน จะเอาเหล็กมาแลกกับผักแพรวโป๊ แลกข้าวและปลา²³

- **บ้านสามเพี้ย,บ้านแสนพัน** เป็นความหมายของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว เป็นบ้านโคกบ้านดอน เมื่อคนในพื้นที่ประสบปัญหาวิกฤติการณ์ สามารถพึ่งพาได้เช่น บ้านทรายมูลจะเดินทางข้ามน้ำยังเพื่อไปแลกกับข้าวโดยเอาปลาแดก ปลุก ถั่วดินปลุกแดงเครือ (แดงที่เลื้อยตามดิน) แดงค้าง(แดงที่อยู่คอนโด) ผักบัว เพื่อเอาไว้สำหรับแลกข้าวนอกจากนั้นยังมีปลาแดกปลาอย่าง คราวละ 9-10 ปี²⁴

- **บ้านนาคำ, บ้านคำแดง**เป็นพื้นที่สามารถใช้เป็นพื้นที่ในการใช้ไม้ เนื่องจากบ้านเหล่านี้ตั้งของดงป่าแดง เพื่อใช้ไม้ในการสร้างบ้าน ระยะทางความไกลในความหมายของคนบ้านขาวคือ **ไปกินข้าวฮาย(ข้าวกินในตอนสาย)ในป่าในดง**²⁵ และความหมายของคนบ้านทรายมูลให้ความหมายที่ชัดเจนไปกว่านั้น คือดงป่าแดงนอกจากเป็นแหล่งใช้ไม้แล้วยังเป็น

- สถานที่ในการประกันความอยู่รอดด้วย **เนื่องจากเป็นที่ที่มี ป่า(หัวมัน)หลาย ในปืดปีอยากสามารถไปเก็บมาต้มข้าวได้**²⁶

- **บ้านหนองสูงหนองโอ(ผู้ไทยกาฬสินธุ์)** เป็นพื้นที่ที่คนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวพึ่งพาในลักษณะเอาปลาไปแลกกับฝ้ายดอกมาใช้ในการทอผ้า²⁷

²² อ่างแล้ว.หลวงปู่หนู วัดอินทรวาส

²³ อ่างแล้ว

²⁴ ยายทองนาค สารีแสน.อายุ75ปี. วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2544

²⁵ นายสิงห์ทอง สาระพล(อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 9).อายุ 73 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2544

²⁶ อ่างแล้ว.ยายทองนาค สารีแสน.

²⁷ อ่างแล้ว

ประวัติศาสตร์ของสังคมวัฒนธรรมบ้านขาว ได้บอกตนเองออกมา พยายามส่งผ่านว่า มีความสัมพันธ์กับพื้นที่อื่น เป็นลักษณะการพึ่งพากันระหว่างท้องถิ่น โดยมองบ้านอื่น ๆ เป็นการให้การยอมรับ ความรัก การดำรงอยู่ร่วมกัน ในขณะที่การปรับตัว ดูได้จากความหมายที่สะท้อนออกมาในจิตสำนึก การเล่าถึงบรรพบุรุษของตนเอง จากการที่มีทำเลที่ตั้งบ้านอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่ม ทำให้การปรับตัวในการประกอบอาชีพของคนบ้านขาวในต้องประกอบอาชีพทำนา ข้าวเหนียวหรือการปลูกยา หม่อนหากไม่สามารถเก็บเกี่ยวได้ตามฤดูกาลหรือการจับปลาแม่น้ำแปรรูปเป็นปลาแดก ส้มปลา ซึ่งมีความสำคัญมาก

เนื่องจากสภาพการดำรงอยู่ในไร่การควบคุมพลั้งธรรมชาติ กิจกรรมที่คนบ้านขาวทำเพื่อประกันความอดอยาก กิจกรรมของคนบ้านขาว จะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้นน้ำเป็นตัวกำกับ และเป็นตัวกำหนดว่า ในฤดูกาลผลิตนี้จะได้ผลผลิตหรือไม่ หากพวกเขาไม่ได้รับผลผลิต นั้นหมายถึงการดำเนินชีวิตในฤดูกาลผลิตต่อไป จะเป็นไปด้วยความยากลำบาก ดังนั้นในการทำนาของคนบ้านขาวจะมีความพยายามสร้างประเพณี ความเชื่อ(โลกทัศน์)เพื่อเป็นการประกันในการทำนาและสร้างความมั่นใจให้กับตนเอง ปรากฏออกมาในรูป การเลี้ยงผีตาแฮก* ประเพณีบุญบั้งไฟ* เป็นต้น และเป็นการปรับตัวของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ที่จะต้องพึ่งพาต่อระบบธรรมชาติ การเพิ่มการระดมแรงงานกันในหมู่ เพื่อเป็นการประกันความอยู่รอดของตนเองจากระบบธรรมชาติที่ไร้การกำกับ ซึ่งตนเองไม่สามารถกำหนดได้

* เลี้ยงผีตาแฮก ต้องเลี้ยงทุกปีต้องเลี้ยงวันพุธ ในเดือน 6 คำพูดในการเลี้ยงผีตาแฮก "พ่อใหญ่แฮก ย่าแฮก ปู่แฮก เอ๊ย มากินเสียเด้อ ลูกหลานสิไปนา" ต้องทำก่อนซิงดำนาคือต้องเลี้ยง อาหารที่เลี้ยงมี 3 อย่าง คือ 1. ไก่กุ่ม(ไข่ต้ม) 2. บักเขือขึ้น(มะเขือ) 3. ไก่การแบ่งนี้แบ่งตามว่าตาแฮก(ผีบรรพบุรุษตนเองชอบอะไร) นอกจากนั้นในการเลี้ยงผีตาแฮกนี้จะมีการเสี่ยงทายจากไก่ที่เอาไปเลี้ยงว่าจะได้เกี่ยวหรือไม่ได้เกี่ยว และเมื่อเอาข้าวขึ้นบ้านก็ต้องเลี้ยง เนื่องจากพวกเขา ถือเป็นเรื่องที่สามารถทำให้พวกเขาทำนาและได้เก็บเกี่ยวนาไม่ล้ม น้ำไม่ท่วม ฝนไม่แล้ง หากปฏิบัติไม่ถูกเขามีความเชื่อว่าผีตาแฮกมาค้นทองหรือบางครั้งอาจ"เอ็ดให้ควย หลังแข็งปกินหญ้า" พอแก่ก็เขา

* เดือน 7 บุญบั้งไฟ จะทำโดยพระในวัดสระโบสถ์เป็นแกนนำชาวบ้านมาช่วยทำบั้งไฟกันบริเวณวัดงานบุญบั้งไฟถือเป็นงานที่มีความสำคัญต่อคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวมากถือเป็นงานร่วมกันของคนในพื้นที่ จัดเดือนมิถุนายน ถือเป็นวันนัดพบญาติอยู่ที่ไหนก็ต้องกลับมา พี่น้องมารวมกัน คนให้ความสำคัญถือเป็นโลกของคนบ้านขาว ทุกบ้านรอบๆจะเอาบั้งไฟมาจุดที่หนองคู ชาวบ้านเชื่อว่าจะต้องจุด(บั้งไฟตรงนี้) เป็นที่สำหรับบูชาเจ้าปู่ เป็นที่เจ้าปู่ได้มอบหมาย ในอดีตบริเวณที่จุดบั้งไฟจะมีเสาเป็นขี้ไม้ต้นใหญ่สูง

ประวัติศาสตร์ของคนบ้านขาว เป็นประวัติศาสตร์ของกลุ่มผีเดียวกันในการปรับตัวเองเพื่อเข้ากับธรรมชาติ และเป็นการหาตัวรอดของตนเองตามฤดูมรสุมที่ มาเยือนในแต่ละครั้งของฤดูกาลผลิต สภาพของพลังธรรมชาติในพื้นที่ ที่มีบทบาทอย่างมาก เป็นพื้นฐานที่สำคัญ ทำให้คนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวมีมุมมองปัญหาในการเอาตัวรอดในกิจกรรมที่สร้างพื้นฐานให้กับชีวิตความเป็นอยู่ ผ่านเครือข่ายของความใกล้ชิดภายในเครือญาติของตนเองเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการสร้างบ้านเรือน ใช้ความเป็นเครือญาติคือ เป็นผีตัวเดียวกัน เป็น ป่อมปรากการ หรือ มีพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมภายในครัวเรือน เป็นพื้นที่เป็นของตระกูลผีเดียวกัน

บทที่ 2. ระบบพื้นที่ทำมาหากินกับการปรับตัวของเรา

- ระบบพื้นที่ทำมาหากินกับการนำมาใช้
- การปรับตัวในเส้นทางชีวิตของผีตัวเดียวกัน

ระบบพื้นที่ทำมาหากินกับการนำมาใช้

พื้นที่ทำมาหากินตามระบบธรรมชาติของพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว เป็นปัจจัยที่ช่วยต่อการปรับตัวของคนในพื้นที่ สามารถประกันการยังชีพและอาศัยอยู่ในพื้นที่ได้ กล่าวคือ

คนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว เลือกทำเลที่ตั้งบ้านอยู่ใกล้ลำชีหลง ถือว่าเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญ และเป็นที่มาของน้ำส่วนใหญ่ในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ลำชีหลงยังเป็นหลักประกันการยังชีพของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวหาก ไม่สามารถหาอาหารอย่างอื่นกินได้ หรือคนบ้านขาวสามารถใช้แรงงานของตนเองแลกเปลี่ยน²⁸ กับสภาพธรรมชาติเพื่อนำปลามาบริโภค นอกจากนั้น ลำชีหลงเป็นหลักประกันในการอยู่รอดของคนบ้านขาวในกิจกรรมการทำนา โดยการใช้น้ำในลำชีหลงสำหรับการทำนาโดยใช้กะใช้สระน้ำ(วิดน้ำ) เข้านา²⁹ หรือหากเกิดเหตุภัยพิบัติน้ำท่วมไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตในฤดูกาลเก็บเกี่ยวได้ คนบ้านขาวจะหาทางเพื่อการอยู่รอดร่วมกันของคนในพื้นที่ สามารถจับปลาในลำชีหลงไปแลกกับหมู่บ้านที่น้ำไม่ท่วม คือบ้านห้วยทราย บ้านหนองแซง โดยมีคนที่เดินทางไปแลกในครั้งนั้น พร้อมกันมีอ้ายจันทา อ้ายบุญมา ในตอนนั้นต้องเอาของไปแลกตลอด เอาปลาไปแลกกับเขา ตอนนั้นเอาดาง(อุปกรณ์จับปลา)หย่อนลงใส(ที่ไหน)ก็ได้ ปลา³⁰(ดูในรูปที่ 4)

ความหมายนี้คือ สามารถจับปลาได้อย่างเหลือเฟือเพื่อไปแลกกับบ้านอื่นที่ไม่ได้เผชิญชะตากรรมเดียวกัน นี่เป็นการยืนยันว่าลำชีหลงคือ หลักประกันการอยู่รอดของคนบ้านขาวเป็นเลือดเนื้อ ชีวิต และจิตวิญญาณ หากขาดชีหลงนั้นหมายความว่า ความเป็นคนบ้านขาวต้องตาย พวกเขาจึงรู้สึกหนาวร้อนต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำชีและพยายามรักษาแม่น้ำชีให้อยู่คู่กับบ้านขาว ประกอบกับพื้นที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง โดยเฉพาะบริเวณดอนวัดสระโบสถ์ เป็นบริเวณดอนใหญ่และสูงในบ้าน แม่น้ำจะท่วมหนักขนาดไหนน้ำก็ไม่ท่วม เช่นในประวัติความเป็นมาของบ้านขาวถือว่าเป็น วิกฤตการณ์น้ำท่วมใหญ่ที่เกิดขึ้น เมื่อปี พ.ศ.2521 ว่าเป็นน้ำท่วมที่หนักที่สุดตั้งแต่ตั้งบ้านมาเลยก็ว่าได้ จากคำบอก

²⁸ อ้างแล้ว.หลวงปู่หนู วัดอินทนิवास.

²⁹ ยายชี วรรณพฤติ .อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์.วันที่ 10 สิงหาคม 2544

³⁰ อ้างแล้ว.หลวงปู่หนู วัดอินทนิवास.

เล่าของยายซี³¹ ได้เล่าถึงเหตุการณ์ครั้งนั้นว่า“น้ำท่วมครั้นนั้นคนต้องไปอยู่ในดอนวัด มีคนอยู่เยอะทั้งคนบ้านสะท้อน กุดแซ่ กุดเรือ โพธิ์ชัน โพธิ์ตาก โนนยาง โนนแพง บ้านเลาะ (แถว)นี้ น้ำท่วมหมด บ้านอยู่ได้ไปอยู่ดอนวัดกันหมดทั้งวัว ทั้งควาย(ควาย)เอาข้าวจากบ้านมารวมกันกิน ข้าว(นา)เสียหมด” จึงถือได้ว่าดอนวัดสระโบสถ์ เป็นศูนย์รวมของคนบ้านขาวและจากการดอนวัดเป็นที่สูงที่สุดในเขตพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว โบสถ์ของวัดสระโบสถ์ถือเป็นเครื่องหมายสัญลักษณ์ของบ้าน เมื่อไปทำนาเมื่อหันกลับมาทางบ้านจะเห็นโบสถ์และได้ยินเสียงระฆังที่แขวนอยู่ที่ริมหลังคาโบสถ์ เป็นคำบอกเล่าของนางหนู³² และนอกจากนั้น คนบ้านขาวยังใช้ที่วัดเป็นที่พูดคุยปัญหาที่เกิดขึ้นในบ้าน บริเวณศาลาการเปรียญของวัดจึงสร้างอย่างใหญ่โตมาก นอกจากใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว ยังใช้สถานที่นี้เป็นสถานที่ประชุมด้วย โดยจะมีการเคาะเกราะเพื่อเรียกคนบ้านขาวมาประชุม³³

จากลักษณะดังกล่าว ทำให้พวกเขาตัดสินใจเลือก ลักษณะภูมิประเทศที่ว้านี้เหมาะสำหรับการเป็นพื้นที่ตั้งบ้าน ถือเป็นที่ที่ในใจ คือเป็นทำเลที่เขาอยู่แล้วไม่ตาย ง่ายต่อการปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ จึงถือเป็นทำเลมีความปลอดภัย จากภัยพิบัติจากธรรมชาติที่พวกเขาไม่สามารถจะควบคุมได้ จึงตั้งบ้านขึ้นในบริเวณดังกล่าว และเรียกว่าตนเองว่า“คนบ้านขาวใหญ่” เป็นการแสดงให้เห็นว่าคนในอดีตได้ปรับตัวให้เข้ากับระบบธรรมชาติของพื้นที่ในเวลานั้น โดยผ่านการเรียกชื่อหมู่บ้านตามชนิดของไม้ที่มีอยู่ในพื้นที่ เป็นการกำหนดสัญลักษณ์ของพื้นที่ที่ตนเองอาศัยออกมา ดังนั้นจิตสำนึกของสังคมบ้านขาวในเวลานั้น จึงเป็นการเรียนรู้ ทำความเข้าใจและปรับตัวเข้ากับธรรมชาติที่ตนเองอยู่อาศัย และสามารถนำธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเอง

ในช่วงแรกๆของการตั้งบ้านขาว มีความจำเป็นต้องใช้แรงงานคนสูงมาก จึงเป็นปัจจัยผลักดันให้คนในพื้นที่ ต้องร่วมแรงงานอย่างเข้มข้น เพื่อปรับตัวของคนเข้ากับสภาพธรรมชาติที่เป็นอยู่ ในช่วงเวลานั้น เช่น การถางป่าเพื่อเป็นพื้นที่สำหรับสร้างบ้าน ในระยะแรกให้ความหมายคือ เป็นการสร้างกระท่อมน้อย ต่อมาจึงขยายขยายมาสร้างบ้านรูปทรงที่เรียกว่า บ้านเรือนเกย สร้างวัดสระโบสถ์ ตั้งหลักบ้าน (มเหศักดิ์) ศาลปู่ตา ต่อมาหลังจาก คนเพิ่มมากขึ้น จึงขยายออกไปทางเหนือไปจรดดอนปู่ตาและทางใต้ติดกับวัดสระโบสถ์ เป็น 3 ช่ง(คุ้ม³⁴ บ้าน)คือ 1.ช่งกลางบ้าน(หมู่ที่ 4) 2. ช่งฮ้องหอ(ช่งใต้)(หมู่ที่ 3) 3.ช่งปู่ตา(ช่งเหนือ)(หมู่ที่ 5)³⁵ ต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น มีการขยายตัวของบ้าน(ออกเรือน)ไปตั้งบ้านใหม่ในบริเวณที่เป็นพื้นที่ในบริเวณดอนบ้าน เพิ่มมากขึ้นขยายเป็น ช่งบ้านน้อยหัวแมว และช่ง

³¹ อ้างแล้ว.ยายซี วรรณพฤติ .

³² นางหนู สารพหล .อายุ 53ปี .วันที่สัมภาษณ์ .วันที่ 10 สิงหาคม 2544

³³ กำนันสภาพร รอเสนา อายุ 48 ปี. วันที่สัมภาษณ์ .วันที่ 10 สิงหาคม 2544

³⁴ อ้างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิ์จักร.

³⁵ อ้างแล้ว.กำนันสิงห์ สิงห์สุโว.

วัดน้อย ช่งน้ำช่างใหญ่(ขยายตัวจากการรวมแรงงานในหมู่บ้านขุดน้ำสร้างเนื่องจากเมื่อคนมากขึ้นน้ำไม่พอกินพอใช้ จึงระดมแรงงานในหมู่บ้านบ้านละคน เพื่อขุดสร้างช่งน้ำช่างใหญ่อยู่กลางบ้านเป็นสร้างสำหรับดื่มกิน(เป็นน้ำที่กินแซบ)

จึงเรียกบ้านแถวนี้ว่าช่งน้ำสร้างใหญ่³⁶ ช่งหนองโนนแท่น ช่งหนองขี้ควย(เป็นหนองที่อยู่ใกล้กับหนองโนนแท่น เป็นสถานที่ชาวบ้านเอาควายมาเลี้ยง มีหนองน้ำขนาดเล็กที่ควายลงนอน) และทางทิศใต้บ้านขยายตัวไปจนถึงวัดสระโบสถ์เป็นช่งสีฐาน และประมาณปี พ.ศ.2521 ขยายตัวตั้งช่งโนนสวรรค์ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ **พื้นที่สาธารณะชาวบ้านใช้ทำสวนปลูกพืชผัก** เช่นปลูกยาสูบ,พริก หัวหอม กระเทียม,หอมหัวใหญ่ ปลูกไว้กินเอง(เอ็ดกิน)โดยจะปลูกในช่วงหลังหนานา คือ ช่วงเดือน 11-12 ช่วงหมดฝน น้ำน้ำมาจากหนองอีเตา หนองคู ปลูกผัก³⁷ บ้านขวาวตั้งเป็นตำบลในปี พ.ศ. 2457 สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยมี จารย์ปักชา(ขุนขวาว ชันธรักษ์)เป็นกำนันคนแรกของตำบลขวาว

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในพื้นที่ชาวบ้าน ได้นำมาใช้ในกิจกรรมชีวิตประจำวันดังเช่น หนองคูเป็นสถานที่สำหรับจัดพิธีกรรมต่างเช่น การทำประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบุญข้าวประดับดิน ที่พักผ่อนลักษณะรอบๆจะเต็มไปด้วย ต้นแก สามารถใช้ประโยชน์ได้โดยการเอากิ่งที่หักของต้นแก เอามาทำฟืนหรือเอามา เผาถ่านซึ่งทุกบ้านจะมีเตาถ่านของตนเอง การเผาถ่านเป็นการประกันว่าในฤดูฝนที่จะมาถึง สามารถมีเชื้อเพลิงใช้เพื่อประกันการอยู่รอดของตนเอง นอกจากนั้น ต้นแกยังใช้เป็นแหล่งอาหารคือ เป็นที่แห่ไข่มดแดงการแห่ไข่มดแดง จะแห่ไข่มดแดงในความหมายของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขวาวคือ **หลังจากฝนตกฟ้าร้องมดแดงจึงจะเป็น ไข**³⁸ และเป็นที่ปลูก(เลี้ยงครั้งสำหรับใช้ในการย้อมผ้าและ เข้าด้ามเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ และเป็นสถานที่เลี้ยงวัว ควายของชาวบ้าน³⁹ และเป็นที่**พื้นที่สาธารณะชาวบ้านใช้ทำสวนปลูกพืชผัก** ก็จะใช้ในการปลูกผักใช้หลังจากหน้าหนานา ใช้เป็นแหล่งน้ำในการทำการเกษตร เช่นการปลูกพืชผักภายในหมู่บ้าน เช่น หอมบั่ว ผักกาด กระเทียม ปลูกยาสูบ(ยาเส้น)พันธุ์พื้นเมือง,พริก,หอมหัวใหญ่ ปลูกไว้กินเอง(เอ็ดกิน)โดยจะปลูกในช่วงหลังหนานา คือ ช่วงเดือน 11-12 ช่วงหมดฝน น้ำน้ำมาจากหนองแซ่ อีเตา และหนองคู⁴⁰หรือหนองแซ่ ที่เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ของบ้านทรายมูล ปลูก ถั่วดินปลูกแดงเครือ(แดงที่เลื้อยตามดิน) แดงค้าง(แดงที่อยู่คอนโค) ผักบัว เพื่อเอาไว้สำหรับแลกข้าว⁴¹

³⁶ อ่างแล้ว

³⁷ อ่างแล้ว

³⁸ อ่างแล้ว.หลวงปู่หนู วัดอินทนิवास.

³⁹ นายไพบูลย์ สาระพล.อายุ 53 ปี .วันที่สัมภาษณ์. 10 สิงหาคม 2544

⁴⁰ อ่างแล้ว

⁴¹ อ่างแล้ว.นางทองนาค สาริแสน.

สำหรับหนองโนนแท่น หนองอีเตา หนองคู ในอดีตเป็นหนองที่เชื่อมกันหมด เป็นหนองที่ใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันของเครือข่ายทางสังคมของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว คือ ใช้เป็นสถานที่สำหรับแข่งเรือสรวง ใช้บริเวณมีร่องน้ำเรียกว่าร่องปลาป่าเป็นที่แข่งเรือสรวง เป็นเรือขนาด 40 คนพาย ระหว่างหมู่บ้านในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวจะแข่งตอนน้ำแก่งมาท่วม (น้ำชีไหลมายังชีหลง) และยังใช้เป็นแหล่งน้ำในการดับไฟในอดีตไฟไหม้ในบ้านขาวบ่อย เช่นเมื่อประมาณปี พ.ศ.2440 เกิดไฟไหม้ใหญ่ในบ้านขาว เนื่องจากสภาพเป็นพื้นที่โล่ง เกิดไฟไหม้จากนอกหมู่บ้านบริเวณที่นาใกล้เข้ามาในหมู่บ้านคนในหมู่บ้านก็ช่วยกันดับไฟ มีการตัดต้นกล้วยโยนใส่กองไฟเพื่อดับไฟและใช้น้ำจากหนองบ้าน(หนองโนนแท่น)⁴²

นอกจากนั้น น้ำชีหลงยังใช้เป็นสถานที่ในการทำพิธี บุญเดือน 5 ตกก่อประเพณีที่ทำดินทรายฝังลำน้ำชี มีการสงฆ์พระ กอกลงทรายปักธงเหลือง ลดน้ำหอมลงบนกองทราย เพื่อแสดงถึงการพยายามเข้าเป็นส่วนหนึ่งกับระบบธรรมชาติที่พวกเขาใช้หรือบรรพบุรุษพวกเขาเคยใช้ นอกจากนั้นในที่นา คนบ้านขาวจะมีจากคำบอกเล่าของคุณยายสุดว่า “การไปนาเดินไปตามฮ้อง(ช่องทางเดิน)หาบข้าว หาบฟางมาจากทุ่งนาระหว่างทางไปนาก็จะเก็บไม้พินตามทางมาด้วย จะมีกกไม้แก กกหูลิง จะเดินกันไปตามฮ้อง(เส้นทางเดิน) ประมาณ 4-5 คน(นางสุด,แม่ใหญ่พา แม่ใหญ่ดาวและผู้ให้สัมภาษณ์) และในนาจะมีการปลูกฝ้ายระหว่างเดือน 5-6 ปลูกมอนเอามาเลี้ยงไหม ดันคามเอามาย้อมสี ดันไฟ ปลูกผักที่ใช้กินเช่น หอมบัว พริก และ มีการปลูกเทียนนาไว้สำหรับนอน”⁴³ จากการบอกเล่าเพิ่มเติมจากพระครูโสภณ เสด คุณ เกี่ยวกับสภาพการทำนาของคนบ้านขาวในอดีตว่า”การทำนามีแต่พอกินกับอีด(อดอยาก) นามีน้อย ตามที่นามีต้นแก ต้นสะเดาดันไฟ กกหว่า กกตาลมีป่าชุกตามที่นามีเห็ดผึ้ง เห็ดขอนขาวให้เก็บ ในการเก็บเห็ดได้เลือกผู้ชายผู้หญิง ม่วน(สนุก)ผู้ได้หลาย(มาก)ก็แบ่งให้ผู้ที่ได้น้อยเก็บพอกินในแต่ละมื้อ(วัน)”⁴⁴ ดังนั้นการไปที่นาของคนบ้านขาวจึงมีความหมายมากกว่าการไปทำกิจกรรมการทำนาแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการไปเพื่อหาสิ่งอุปโภค,บริโภคที่จำเป็นในการดำรงชีวิต นอกจากนั้นการไปที่นายังเป็นการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารถึงชะตากรรมร่วมกันระหว่างคนในบ้าน เนื่องจากการไปที่นาต้องเดินทางออกไปนอกบ้านก็จะมีพบปะเพื่อนบ้านของพวกเขาตามฮ้อง

ในอดีตที่ผ่านมาไม่กี่สิบปี เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและค่านิยมในการใช้ประโยชน์พื้นที่ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนการใช้ประโยชน์เกิดขึ้นมาคือ (ดูภาพที่3ประกอบ)

⁴² อ้างแล้ว.หลวงปู่หนู วัดอินทรวาส.

⁴³ ยายสุด นามบุญลือ.อายุ 81 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2544

⁴⁴ อ้างแล้ว.หลวงปู่หนู วัดอินทรวาส.

1.หนองโพนแท่น ตั้งอยู่ในเขตบ้านขาวว เป็นหนองบ้าน มีร่องเสียวต่อมาจาก ลำชีหลงบริเวณนี้ใช้เป็นแหล่งน้ำในการทำนา ,การจับปลา เป็นแหล่งน้ำที่ใช้ในการดับไฟไหม้ หมู่บ้านขาวว ในปีพ.ศ. 2441 นอกจากนั้นยังใช้เป็นสถานที่แข่งเรือสรวงในอดีต หนองโพนแท่นจะตอดติดกันกับหนองอีเตา และหนองคู ปัจจุบันได้ตัด ถนน รพช.สายเสลภูมิ -โพธิตากผ่าน เมื่อปี พ.ศ. 2510 ปัจจุบันไม่ได้ใช้ประโยชน์ ทำเป็นสวนสาธารณะที่ตั้งอนุสาวรีย์ขุนขาว

2.หนองคู ตั้งอยู่ในเขตบ้านขาวว เป็นหนองกว้างและยาวล้อมบ้าน ในอดีตใช้เป็นแหล่งน้ำในการปลูกผัก ปลูกยาสูบ คนบ้านขาววสามารถลงไปจับปลาและสัตว์น้ำได้ ใช้เป็นสถานที่แข่งเรือสรวง บริเวณรอบใช้เป็นที่เลี้ยงวัวและควาย และบริเวณริมน้ำมีต้นแก ใช้เป็นไม้ฟืนและเผาถ่าน และเป็นต้นไม้ที่ใช้ในการปลูกครั้งในอดีต เป็นสถานที่สวยที่สุดในบ้านขาววใช้เป็นสถานที่พักผ่อน เป็นสถานที่ใช้ในการจุดบั้งไฟ แต่ปัจจุบันใช้ประโยชน์ได้น้อยลง เนื่องจากมีการขุดลอก โดย ร.พ.ช. เมื่อ ปี พ.ศ. 2530 ทำให้ลึกและแคบ ไม่สามารถลงไปได้ ไม่ค่อยได้ใช้ประโยชน์ ทำเลหนองเปลี่ยนแปลงไป มีผักตบชวา เนื่องจากกลายเป็นหนองน้ำที่ไม่ไหล

3.หนองอีเตา ตั้งอยู่ในเขตบ้านขาววอดีต เป็นหนองกว้างระหว่างหนองโนนแท่นและหนองคู ใช้ประโยชน์เป็นแหล่งน้ำในการปลูกผัก ปลูกยาสูบ คนบ้านขาววสามารถลงไปจับปลาและสัตว์น้ำได้ ใช้เป็นสถานที่แข่งเรือสรวง บริเวณรอบใช้เป็นที่เลี้ยงวัวและควาย และบริเวณริมน้ำมีต้นแก ใช้เป็นไม้ฟืนและเผาถ่าน ปัจจุบันถูกถมเมื่อปี พ.ศ. 2535 เพื่อสร้างบึงน้ำมัน และสร้างถนน ทำให้น้ำไม่ไหล และเหลือเนื้อที่เป็นหนองน้อยลงเกือบจะไม่มี

4.ฮ่องเสียว ตั้งอยู่ในเขตบ้านขาวว ในอดีตใช้เป็นแหล่งน้ำในการทำนา โดยสระ(ตัก)น้ำเข้านาโดยใช้กระชัง (อุปกรณ์ในการสระน้ำ เอาไม้ 3 อันมาผูกเป็น สามเหลี่ยมแล้วใช้ไม้ไผ่สานเป็นกะปอมสระน้ำเข้านา) นอกจากนั้นยังใช้เป็นที่เลี้ยงวัวเลี้ยงควายของคนบ้านขาวว เมื่อมีการขุดลอกฮ่องเสียวเมื่อ ปี พ.ศ. 2538(ทำฝายน้ำล้นกันลำชีหลงที่บริเวณท่าดินทราย) เพื่อทำเป็นคลองส่งน้ำทำให้ร่องเสียวมีความลึกมากไม่สามารถลงน้ำได้

5.หนองลุ่ม(อ่างเก็บน้ำบ้านสะทอน) เป็นสถานที่จับสัตว์น้ำและใช้น้ำในการทำนาและเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย บริเวณทางทิศเหนือเป็นพื้นที่ป่าหรือที่เรียกว่าป่าดอนแฮดใช้เป็นป่าช้าของคนบ้านสะทอน

จากจุดนี้ เราเห็นถึงสภาพของพื้นที่ทำมาหากินในระบบธรรมชาติดังกล่าวของพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวว ด้านหนึ่งเป็นปัจจัยบวกที่เกื้อหนุนในการบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนในพื้นที่ แต่ในด้านกลับกันสภาพดังกล่าว กลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการปรับตัวของคนในพื้นที่เพื่อความอยู่รอดจากในสภาพพื้นที่ทำมาหากินของระบบธรรมชาติ โดยเฉพาะความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นมาจากภัยธรรมชาติ จากข้อจำกัดดังกล่าวนี้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่พวกเขาเหล่านั้นต้องสร้างเส้นทางวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมา เพื่อการปรับตัวที่ง่ายต่อการบรรลุสร้างความเป็นอิสระจากระบบธรรมชาติ

การปรับตัวในเส้นทางชีวิตของผีตัวเดียวกัน

ประวัติศาสตร์การเรียนรู้การใช้พื้นที่ของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวคือ การใช้ที่นาหรือที่ซึ่หลงในชีวิตประจำวันต่อการพึ่งพาธรรมชาติเป็นอย่างสูง เพื่อเอาตัวรอดจากระบบธรรมชาติที่ไร้การกำกับ บรรพบุรุษของพวกเขาได้สร้างวิธีการปรับตัวจากสภาพพื้นที่ทำมาหากินดังกล่าว โดยการอ่อนน้อมปรับตัวเข้ากับระบบพื้นที่ทำมาหากิน ดังนั้นจึงส่งผลให้คนในพื้นที่ถูกกำกับโดยฤดูกาลผลิต ค่อนข้างกลมกลืนกับธรรมชาติ มีระบบผีในพื้นที่คอยกำกับกิจกรรมในการดำเนินชีวิต ดังเห็นได้จากคำบอกเล่าของแม่ใหญ่ที่ได้เล่าว่า“คนสมัยแต่กี้เพิ่นหย่านผีหย่านหยั่ง มักไปเป็นหมู่กัน”⁴⁵ จากสาเหตุดังกล่าวจึงเป็นตัวกำกับควบคุมการใช้โดยพวกเขาเชื่อว่า “หม่องไค้เป็นโพนเขาวามีผีเลี้ยงผีที่โพนเอาข้าวสับเฮาหยิบประจอกเอาให้เพิ่นเท่านั้น”⁴⁶ ดังนั้นคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวได้สร้างเกราะป้องกันภพภัยดังกล่าว ความหมายของคนในพื้นที่คือ ป้องกันภพภัยกะมีแต่เอาบุญจั่งซี่แหล้ว บุญเบิกบ้านบุญคุ้ม ถือผีถือสา ผีปอนใดมาต้องคนกะนำเลี้ยง ป้องกันเจ้าของไว้อยู่ กะจั่งว่าไค้ไปเลี้ยงไปเกือ เจ็บท้องเจ็บไส้หักไม้เพิ่นกะว่าเพิ่นมาต้อง กะควดออกกะไปเลี้ยงเพิ่น แต่กัมันเด็กน้อยไฮ้เนาะ กะว่าต้องกะไปเลี้ยงมันกะเขา ผีเขากะว่าผีโป่งผีทำน้ำไอน่านาหละมาต้องนาผู้ใดอยู่ใกล้โพน กะมาต้องกะต้องไปควดผี ไทเอือนไปควด ป่าเลาคองสาป่าหย่าคองกิน สิม่าต้องลูกต้องหลานแล้วไปฮอดมือเลี้ยงจะไปเลี้ยงดอก ให้ดีให้งามแต่มีอนี้ต่อไปดีมีอนี้ บ่ถือดีหมูปับให้เขาเดียน”⁴⁷ การเรียนรู้การใช้พื้นที่ธรรมชาติทำมาหากินของคนบ้านขาว จึงเป็นความหมายของการเฝ้าไฮเฝ้าคนได้กินข้าวกินน้ำ กะดี เลี้ยงจัวเลี้ยงควย”⁴⁸

ดังนั้นการใช้เป็นพื้นที่ ในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญ เพื่อเอาตัวรอดจากระบบธรรมชาติที่ไร้การกำกับ โดยการใช้พื้นที่นาในการปลูกข้าวแล้ว นอกจากนั้นพื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่ ใช้ในการปลูกพืช ที่มีความจำเป็นที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งยังใช้เป็นที่ทำนาปลูกข้าวด้วยตลอดทั้ง ยังใช้เป็นสถานที่ เป็นแหล่งอาหารที่คนในพื้นที่ใช้ตามฤดูกาล และสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ เห็นได้จากคำบอกเล่าของแม่ใหญ่ที่ ได้เล่าถึงการใช้พื้นที่นาของคนบ้านขาวว่า“เพิ่นกะมีแต่ถางมีแต่ถางใส่คามใส่ฝ้าย ปลูกบักแตง ปลูกบักพริก ปลูกคาม ทามคุยหนองเสือ แต่ก็มันเป็นป่าบ่มีผู้ใดเฝ้าดอก เป็นทามเป็นป่าอยู่แต่กั มันเป็นที่ต่ำที่ลุ่มมันเป็นน้ำท่วม บ่เฝ้านาบ่มีผู้ใดเฝ้า เพิ่นกะไปจองเอาถางไปหยั่งเอาคุยเอาหยั่งปลูกปลูกยังยามแล้ง ไปเก็บเห็ดฝองอยู่คุยหนองเสือมีแต่ป่าบักทัน บ่มีไฮ้บ่มีนาคน”⁴⁹

⁴⁵ แม่ใหญ่ ทุมณี.บ้านขาว.อายุ 72 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2545.

⁴⁶ แม่ใหญ่เมลิ งามทอง.บ้านขาว.อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2545

⁴⁷ อ้างแล้ว.

⁴⁸ อ้างแล้ว.

⁴⁹ อ้างแล้ว. แม่ใหญ่ ทุมณี.

ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของพ่อใหญ่ไพบูลย์ สาระพล ที่เล่าเกี่ยวกับการใช้พื้นที่นาของตนเองว่า” แต่ก็มันบ่ค่อยมีสา มีก็ส่วนน้อยที่สุด มันก็เอาออกบ่ได้ครันมีแล้ว นอกจากสืใช้กระ ปิป ใช้เชือกดึงทั้งสองคน มันลำบาก ครันสา ครันมีบ่อ แต่ก็เพิ่นใช้กระโซ้ วิตน้ำนำหนองบ่ใหญ่ หนองน้ำนาอัน ไปสา 2คน3 คน นี่แล้ว บางเทือกก็กันคันทนา น้ำนาเจ้าของ มีแม่หญ่ กับหญ่ยายสอน(แม่ใหญ่เกษร)สาปลาหน้านา ครันได้ปลามา แล้วก็เอาไว้ถ้ำกิน เอามาเอ็ดปลาแตก ได้ปลาพอได้กินเฮา แบ่งกันคุ่มห้องเอื้อนกันไปเอ็ดน้ำกัน แบ่งปลาครึ่งกันเลย ไปสาปลาหน้านาเจ้าของชื่อ ๆ มันเป็นไฮนา หม่องนั้นมันลึกกว่าหญ่ น้ำมันขิง”⁵⁰หรือแม่ใหญ่เกษร ที่เล่าเกี่ยวกับการใช้พื้นที่นาในการเลี้ยงเป็ด ที่เล่าว่า”อีพ้อเพิ่นเลี้ยงเป็ด กะไล่เลี้ยงเป็ดนำท่งนา นำทามคุดหนองเสือ”⁵¹

สำหรับพื้นที่ที่อยู่ใกล้ชลห การใช้พื้นที่ในอดีตคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวได้ใช้เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของคนในพื้นที่ทั้งในยามปกติ และเมื่อเกิดวิกฤติขึ้นภายในพื้นที่ “ไปหม่อง(สถานที่)ไหนก็มีปลา มีปลาบ่อด(มาก)”⁵² จากคำบอกเล่าของแม่ใหญ่ที่ได้เล่าว่า”ที่ดินเลาะชีหลงสาเป็นเดินไว้ เป็นป่าไว้ถ้ำเลี้ยงจวเลี้ยงควยใช้ปลูกผักปลูกหญ้า ปลูกยาปลูกบักพริก ปลูกบักแตง”โดยบริเวณพื้นที่ชลห”ในสมัยโบราณกะไปหาหอยโข่ง มันแข่งกะไปหาทามเลาะชีหลง ปลูกแตงนำชีหลง”⁵³ และมีการใช้พื้นที่บริเวณชลหในการจัดพิธีกรรม ว่าทำดินทรายแต่ก่อนเขาเอาพระมาสรงน้ำที่นั่นพระก็ไปฉันท้าวที่นั่น ทำดินทรายตกปะทายที่นั่น ทำกองปะทายขึ้นแล้วก็ไปสรงพระ พระก็ไปสวดทำกองแหลมเหมือนกุ่มข้าว เอาผ้าเหลืองเสียบไม้ไปเสียบรอบกองทรายก็สรงที่นั่นมันเป็นประเพณี ทุกวันนี้ไปทางห้วยปาก ทางห้วยปากน้ำมันลตทีละครั้งเขาสร้างฝายแล้วฝั่งเราก้อบั้นปะทายทางเก่าน้ำเยอะไม่มีที่ไป”⁵⁴ นอกจากนั้นยังได้เล่าถึงการใช้อยู่อาศัยจากพื้นที่บริเวณชลหของคนบ้านหันว่า “บ้านหันก็บั้นโอ่งปากพันที่ใช้แลกข้าวเหมือนโอ่งมังกรเหมือนกัน เอาดินจากชี(ดินเหนียว)มีบ้านหันและบ้านแห่ที่ทำ ขุดเอาดินเหนียวมาตำเอาไม้มาทำสากทำใช้สากนวดดี ๆ (ใช้ดินอย่างเดียว)บั้นเสร็จแล้วก็เอาเข้าเตา เรียงแถวใช้พื้นดังเอาไปแลกทางกาฬสินธุ์ ใส่แพล่องมาตามน้ำชี เตาของบ้านแห่อยู่ใกล้ชี ก็เอาขึ้น บ้านหันเตาไม่ใหญ่เท่าบ้านแห่ ตอนนีไม่ทำครก โอ่ง ถ้วยแล้วเพราะ น้ำชีไม่ลตสูงอยู่ตลอด ตั้งแต่มีเขื่อนน้ำชีไม่ลตซักครั้ง เจ้าของที่ดินที่ต่อกับฝั่งชีเขาไม่ให้ เพราะถ้าขุดแล้วน้ำมามันจะเซาะดินพัง ตอนนีเลิกบั้นหมดแล้ว”⁵⁵

⁵⁰ พ่อใหญ่ไพบูลย์ สาระพล.บ้านขาว.อายุ 54 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2545.

⁵¹ แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร .บ้านขาว.อายุ 55 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2545.

⁵² พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.บ้านขาว อายุ 82 ปี .วันที่ 18 สิงหาคม 2544

⁵³ อ่างแล้ว.แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร .

⁵⁴ ย่าพันธ์ ทุมณี.บ้านขาว.อายุ75 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2544.

⁵⁵ อ่างแล้ว.นายทองดี บัวชาระ.

หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่นา จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่พรมมาได้
เล่าว่า “คนกะไปสาวไฮ แต่ก็มีหมึกกม้อยู่หัวไฮปลายนา มันบุกเบิกออกเหม็ดแล้วละ แต่
ก็มีบ่ทันมี บุกเบิกอีหยัง คนมันมักได้มันกะบุกเบิกไปเอารถไถไปจุด ทามคุยหนองเสือ
เป็นป่าทามป่าหญ้าแฝกเจ้าสิบบู่(บุก)ได้ พ่อใหญ่กะบ่หมดปานได้ สี่พันแปดร้อย”⁵⁶ ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของแม่ใหญ่มะลิ ที่เล่าว่า “แต่ก็ป่าดงคุยเสือ บ่ทันมีนาเดี๋ยวนี้นุดใหม่
”⁵⁷ โดยได้อธิบายการใช้พื้นที่เพิ่มเติมว่า “ครั้งแต่ก็พื้นเอาครั้งไปใส่กกแกละซีหลง พื้น
เก็บครั้งมาตากแดด พื้นมาเกาะเป็นกาบไว้เอาขามาเหยียบแล้วเอามาตำครกมองครก
ดินเอาขามาเหยียบแล้ว กะตำ บาทที่กะมาเหยียบหญ่ใหญ่ ๆ เอ็ดคือจังหวังเฮาที่ บาทที่เอา
มาแขนเอานำใช้มันลงเอามาย้อมผ้าไหม ใบเหมียดใบโม่แก็สั่มบ่ให้มันแดงให้มันสีงาม
(สีดก) แหวเหลืองในทามในหยังพื้นเอามาต้มแล้วมาย้อมไหม พื้นเอิ้นสีเชชูกมือนั้นมัน
บ่มีแล้ว มันบ่มีทามแต่ก็ไปก่น(ขุด)เอานำทาม ใส่คามมาย้อมผ้าเอ็ดยากตัว มันงาม
แล้วมันแก็มันเป็นหมากแล้วมาแช่น้ำใส่หม้ออู่กว่นให้ฟองมันขึ้นมือเขารินน้ำใสมันออก
เอาน้ำได้มันมา”⁵⁸

เราเห็นได้ว่าการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ คนบ้านขาวพยายามปรับตนเองให้เข้ากับพื้นที่ทางธรรมชาติในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ให้ความหมายเป็นผู้ใช้ธรรมชาติที่มีจริยธรรมในการเอาตัวรอด และฝ่าฝืนธรรมชาติที่น้อยที่สุดจากความเชื่อและตลอดทั้งเส้นทางชีวิตในช่วงแรก เป็นเส้นทางของการบริโภค และการหาอยู่หากิน เพื่อสมาชิกภายในกลุ่มเป็นหลัก ทำให้การใช้ทรัพยากรนั้นมุ่งตอบสนองต่อความหิวโหย และความจำเป็นในวัตถุพื้นฐานมากทั้งในแง่กายภาพและจิตใจ สถานที่มีอยู่ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมได้ถูกนำมาใช้ในการปรับตนเองในชีวิตตามแต่ละฤดูกาล และความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมหรือความเชื่อและการพักผ่อน

⁵⁶ พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.บ้านขาว.อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2545.

⁵⁷ แม่ใหญ่มะลิ งามทรง.บ้านขาว.อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2545.

⁵⁸ แม่ใหญ่ที่ หมุนลี.บ้านขาว.อายุ 72 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2545.

บทที่3.ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรม

การพึ่งพาชี(หลง)และท้องนา(ปลา ข้าว =แขนขาของเรา)

➤ สังคมวัฒนธรรมของผีตัวเดียว

- ผีตัวเดียวกันเป็นทรัพยากรที่สำคัญในสังคม
- ช่งคือเครือข่ายเฉพาะกลุ่มของตระกูล
- เสี่ยวคือศูนย์กลางแลกเปลี่ยนและกระจายทรัพยากร
การปรับตัวการใช้ธรรมชาติ
- การปรับตัวในระบบตลาดปัจจุบัน
 - 1.การพึ่งพาแรงงานในครัวเรือน
 - 2.การเข้าสู่ตลาดแรงงาน
 - 3.การประกอบกิจกรรมของตนเอง
 - 4.การเป็นผู้ประกอบการ
 - 5.การอพยพแรงงาน

➤ สังคมวัฒนธรรมของระบบตลาด

การให้ที่คงอยู่และเปลี่ยนแปลงไป

การพึ่งพากันช่วยเหลือกันระหว่างครอบครัวปัจจุบัน

การพึ่งพาชี(หลง)และท้องนา(ปลา ข้าว =แขนขาของเรา)

ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวได้ให้ความสามารถของคนในพื้นที่ รู้จักใช้สภาพพื้นที่ทำมาหากินของตนเอง กับกิจกรรมชีวิตของตนเอง ในช่วงแรก คนที่นี่เห็นว่าทำเลที่ตั้งเป็นพื้นที่ลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม บริเวณดอนบ้านเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยมีลักษณะเป็นดอนสูง น้ำท่วมไม่ถึง นอกจากยังมีที่ลุ่ม พื้นที่รอบๆ อยู่ติดกับลำชีหลง และยังมีหนองน้ำ คือ หนองโพนแท่น หนองคู หนองอีเต่า หนองหัน กุดหวาย กุดปลาคุณ หนองหญ้าแห้ง หนองเหิงเหย ห้วยป่าโพง หนองเปือย จากสาเหตุดังกล่าวทำให้ของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวเรียกตนเองว่า “บ้านท่ง(ทุ่ง)”⁵⁹ จากลักษณะพื้นที่ดังกล่าวข้างต้น ทำให้พื้นวัฒนธรรมบ้านขาว มีน้ำท่วมดู(บ่อย) แต่ก็บก(ลด)เร็ว ข้าวบ่ทันตายซ้ำ(ข้าวไม่ทันตาย) บ่คือทุกมือนี่(ไม่เหมือนทุกวันนี้) ที่เฮ็ด(ทำ)ฝายเฮ็ด(ทำ)เขื่อนกันหลาย (น้ำ)บ่มีปล่องลง(ไม่มีทางลง) ท่วมโดน(นาน)เป็นเดือน ข้าวบ่(ไม่)ได้เกี่ยวจักตัน(สักตัน)”⁶⁰

อย่างไรก็ตามผลที่เกิดขึ้นได้ ทำให้คนจำนวนหนึ่งได้อพยพหนีออกจากพื้นที่ เนื่องจากไม่สามารถปรับตัวเข้ากับระบบธรรมชาติในพื้นที่ได้ เห็นได้จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่

⁵⁹ พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.บ้านขาว.อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2545 .

⁶⁰ แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร .บ้านขาว.อายุ 55 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 27 มกราคม 2545.

พรมมา นามสง่า⁶¹ ได้เล่าถึงประสบการณ์ตอนเป็นเด็ก ได้อพยพตามพ่อกับแม่ไปอยู่บ้านอื่น ได้กล่าวว่า “ น้ำท่วมหลาย(บ่อย) ย้ายไปบ้านหนองแ่ง ไปทางเกวียน 4 เล่ม ผู้ไปนำกัน มี(คนที่ไปด้วยกัน) นายดาว พกษชาติ (น้องชายแม่) นายหวาย พันธัง(ลูกเขย) นายไม้ พกษชาติ (น้องชายแม่) เข้าดงหมาหิว เอาเสื่อสาต หมอนมุ้ง ตอนนั้นอายุได้ 7 ปี พ่อแม่พาไปอยู่อำเภอปัจจะ ไปอยู่ผู้ได้ 11 เดือน เกิดแห้งเกิดแล้งบได้เห็ดนาเลยกลับคืนมา” และจากคำยืนยันของแม่ใหญ่เกษร โพธิจักร ที่กล่าวว่า “ หว่าง(ระหว่าง)ปี2490 ถึงปี 2492 คนบ้านขวาวย้ายบ้านหนีไปหลาย มีพ่อใหญ่ทองคำ แม่ใหญ่สะอาด ไปอยู่บ้านนาขาม น้ำท่วมข้าว อุดอยาก(อดอยาก) เพื่อก็เลยไปอยู่บ้านนี้ ข้าวก็ดี นาก็ดี”⁶² และจากคำบอกเล่าของแม่ใหญ่ละออ สาระพล ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นน้องสาวของแม่ใหญ่เกษร ได้เล่าถึงเหตุการณ์นั้นว่า “แม่(แม่ของผู้ให้สัมภาษณ์)บไป เพื่อก็มาชวน บ่หนีไปจากมูล(สมบัติ) เพื่อยู่บ้าน เขาย่าน(กลัว)สมบัติ เขาหาย บ่อยากไปอยู่บ้านใหม่อยากอยู่บ้านเก่า”⁶³ ซึ่งส่งผลทำให้คนอพยพหนีออกจากพื้นที่ไปอยู่บ้านนาขาม ได้กล่าวว่า “ยายย้ายมาอยู่ที่นี่แต่ปี 2524 ยายมาเห็ดนาอยู่พี่(มาทำนาอยู่ที่นี้) อยู่พี่น้ำมันท่วมตุ้(อยู่ที่นั้นน้ำท่วมบ่อย)”⁶⁴

จากข้อจำกัดของพื้นที่ทำมาหากินคนบ้านขวาวได้แก้ไข โดยเลือกที่จะประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นอย่างอื่น ที่เป็นทางเลือกในการเอาตัวรอด เห็นว่าการทำนาปรับตัวค่อนข้างลำบากกว่า “นาบ้านเฮามันบ่งาม บ่มีปุ๋ยคนบ่ใส่ปุ๋ย มันบ่มีปุ๋ย แต่กั้เพื่บ่เอาฝุ่นใส่หา แต่พ่อแต่แม่เพื่บ่ใส่ ข้าวบ่อยากถอกมันเป็นน้ำสมัยเพื่บ่ใส่ ดินที่นาบ้านเฮาเป็นดินส้ม ยามเกี้ยว มันเป็นนาดินส้มเป็นนา นาบ้านเฮาเห็ดหลายอยู่แต่ว่าได้น้อยมันบ่งาม ลังไ้ก็บ่อยากถอก บ่ออกดอกบ่ออกรวงเลย เพื่กั้อยู่จ้งขันแล้วบ่เอาฝุ่นเอาฝอยไปใส่”⁶⁵ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของแม่ใหญ่สุดว่า” ดินเห็ดนาบ้านเฮามันเป็นดินแกลบเป็นดินธรรมชาติเลย เล็บมือนี้ได้เสียเล็บ มันแก่นบักลงยาก เพื่ต้องเห็ดนา หาคันแทนหา ข้าวผู้อิดก็อิด ลังเทือกก็แลกกิน ข้าวบ่พอกก็หากินเอาเองตามพื้นห้อง บได้ใส่ฝุ่น บได้ปรุงได้แต่งคือสมัยเดี๋ยวนี ว่าแต่ฝนฟ้าอากาศดี ถ้าฝนดีก็อุดมสมบูรณ์ ข้าวก็งามธรรมชาติ เดี๋ยวนีใช้ปุ๋ยบำรุงที่ดินให้มันบำรุงข้าว น้ำ ข้าวงาม ดินแกลบมันดินแน่น บักตันข้าวลงไปดินหย่อน ๆขึ้นมาดินบ่ดี คือสมัยเดี๋ยวนี”⁶⁶ ผลที่เกิดขึ้นจากการปลูกข้าวคนในพื้นที่สรุปว่า “ข้าวได้เกี้ยวแต่น้ำแก ข้าวมันบ่งาม ดินบ้านเฮาจ้งซีมันแกลบมันแน่น เฮาเอามือบักลงบได้ มันแน่นมันแก่น ชุกมือนี้ไ้แล้วบ่เห็นแกลบ ข้าวก็บ่งามปุ๋ยก็บ่มี

⁶¹ พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.บ้านขวาว.อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2545

⁶² แม่ใหญ่ เกษร โพธิจักร.บ้านขวาว อายุ 55 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 27 มกราคม 2545.

⁶³ แม่ใหญ่ ละออ สาระพล.บ้านขวาว อายุ 52 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2545.

⁶⁴ ยายรวง (ไม่ทราบนามสกุล) ได้ย้ายบ้านจากบ้านกุดเรือ ไปอยู่บ้านนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอ กุฉินารายณ์ จังหวัด กาฬสินธุ์

⁶⁵ พ่อใหญ่สิงห์ สิงห์สุโว. อายุ 74 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545.

⁶⁶ แม่ใหญ่สุด นามบุญลือ. อายุ 81 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2545.

แต่แต่ก็ เขาบ่มีซี่ควยใส่หนา แต่กีสได้ฮ้อยยังเกี่ยวกันน้ำแก ใส่น้ำมันจิงงาม เละท่งเละหย่ง โอยบ่ได้เกี่ยวดอกแล่นชุยไปโลด กัมเกี่ยวกันจนว่าได้ปวดเอวข้าวมันบ่งาม แต่กีบได้ ขายข้าวดอกมันบ่งาม ชั่งแต่นาก็ได้กลบ นานหลายก็ได้เทื่อละ 50 ข้าวบ่พอร้อยจักเทื่อ ก็ได้เอากระต๋าหอบก็ได้ฟาดหอบเอากี้แล้ว คั้นเดี๋ยวนีมาฟาดอดหลาย บ่มีรถมี่ราดอกซี่ แต่เกียน”⁶⁷

ปัญหานี้แม่ใหญ่เกษร เล่าสภาพของการทำนาในอดีตที่ชัดเจนว่า พื้นที่ในการทำนาที่เป็นนาพื้นที่น้อยคือ ใส่น้อยๆ มาจากสาเหตุของการประกอบกิจกรรมการทำนาต้องใช้แรงงานคนเป็นหลัก ในการจะบรรลุกิจกรรม หมายความว่าต้องเอาแรงงานคนแลกเปลี่ยนกับธรรมชาติ ได้กล่าวว่า “แต่กีนามีแต่ใส่น้อยๆ ถ้าใสใหญ่จิงซี่ก็ไถตาย มันเอาควยไถแต่กีบได้เฮ็ดใสใหญ่ เฮ็ดใสใหญ่บ่ได้มันดำบ่แล้ว มันกลบ เขาตำลงจนได้เล็บมือหนีออก ควยไถมันบ่ดีแล้วมันตื้นเหาะ หนุ่ยก็หลาย จัวควยก็ได้ มันบ่มีจัวคือชุกมือหนี แอ่งจิงซี่โองกิบมี อิดกิบไปตักน้ำข้างหัวหนองมากิน แต่กีบมีหวานบิ้วยหวานหย่ง มันบ่มีบิ้วยมีหย่ง แต่กีบข้าวบ่งามหลาย”⁶⁸

นั่นเป็นข้อจำกัดทางธรรมชาติของพื้นที่มาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากการทำนามีข้อจำกัดในการประกอบกิจกรรม เนื่องจากปัญหาของระบบธรรมชาติที่ไร้การจัดตั้ง คือน้ำท่วม ดังนั้นการปรับตัวในการเอาตัวรอดของคนในอดีต จึงเลือกกิจกรรมการปลูกผักปลูกยา(ยาเส้น, ยาสูบ)เป็นเส้นทางในการเอาตัวรอด โดยแสดงให้เห็นว่า การเลือกปรับตัวในการเอาตัวรอดเป็นการปลูกยาสูบและผัก เพื่อลดความเสี่ยงมากกว่าการประกอบกิจกรรมการปลูกข้าว การปลูกยาและผักนั้นสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาน้ำท่วมได้ เนื่องจากปลูกในบริเวณพื้นที่บ้านซึ่งมีลักษณะเป็นที่ดอน จากประสบการณ์ที่ทำมาได้สร้างความมั่นใจเช่นนั้นว่า “บ้านเฮาอิดกิบแม่ น้ำท่วมแต่ คั้นน้ำบ่ท่วมกิบอิด ข้าวแต่กิบได้ใส่บิ้วย ซี้ฝุ่นมีกิบใส่แพงเอาไว้ใส่ยากับผัก มันเฮ็ดมาจิงชั้นเฮากีนาคองเก่าเหาะแต่กิบเห็นเอาฝุ่นไปใส่ผัก ใส่ยากับใส่สวนมอน บ่เอาไปหาแพงไว้ ใส่ยากับใส่ผัก เพิ่นพาใส่จิงชั้น อันบ่มีผู้ขนฝุ่นใส่หนาแต่แต่กีบ ซี้ควยกิบเอาไปใส่หนา บ้านเฮาแต่กีบปลูกยาหลาย บ้านอื่นบ่ปลูกหลายเข้าบ้านเฮา ปลูกไว้ถ้าคั่วบ้านจิงซี่แล้วเอาไปหา เอายากับผักไปหาข้าว ไปหาข้าวไปหาฝ้ายบ้านดง บ้านโคกก่อง ก็คั้นสั้มผักไปเอายาแต่กิบมันปลูกยาเหาะ คนบ่ทันไปอยู่ มันอยู่หม่องข้างศูนย์แต่กิบเพิ่นเอ็นสวนยา แต่เก่าพ่อแม่พาเฮ็ดมากมีสวนยา บ่คือเก่าบ่คือหลังดอก ผู้สาวก็มาลงช่วงหาฝ้ายมาอ้าวมาติดฝ้าย บ้านโคกก่องเขาใส่ฝ้ายพ่อแม่พาเฮ็ดมาใส่มาแกะออกเหาะเป็นดอกฝ้าย ไปหาหากีบได้หลายได้อ้วนน้อยๆ หนึ่ง ไปหลายเทื่อ บาทนี้เขากีมาทางภูไท ทางหนองสูง หนองโอมะเข้ แก่นคุณ หินปูนบักพริกน้อย ฝ้ายเอามา หมิ่น ต่อหมิ่น พากันแลกเอามาตากไว้ เฮากิบไปหามา มันก็มียามมีผักปลูกจิงซี่ มูลมาครั้งก็มาเป็นราคาผู้ใดกกแก่หลายอยู่

⁶⁷ แม่ใหญ่หนา พุทธศาสนา.อายุ 66 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2545.

⁶⁸ แม่ใหญ่เกษร โพธิ์จักร.อายุ 55 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 23 กรกฎาคม 2545.

หา แต่ก็มันบ่แปนจั่งซีไหนะมันแม่นบักจัก มันก็อดมันบ่มีรทเบิกรทใดคือจั่งเตี้ยนี่”⁶⁹ ซึ่งคนบ้านหันก็คิดเหมือนกันว่า “สมัยก่อนคนเอาปุ๋ยคอก เลี้ยงวัวเลี้ยงควาย เอาปุ๋ยคอก ไปใส่สวนมอนตามริมซี แต่ก่อนทำนาไม่ต้องใส่ปุ๋ยใส่ฝุ่น”⁷⁰ ผลที่เกิดขึ้นมานั้นทำให้ “บ้านเขาแต่ก็ปลูกยาสูบแถวละบ้านนี่แหละ นี่ก็เอิ้นป๋ายาเด่ ออกมาอยู่ใหม่เด่ หม่องนี่ แม่เน่เหมิดป๋ายาเหมิด ไปฮอดโรงเรียน การปลูกว่านปลูกยาสมัยแต่ก่อนสู้บ้านเขาบ่ได้ ต้นมัน สองสามลำมากซีได้ บ่มีหักล่ายา ปลูกกันแม่เน่ปลูกอีหลี ฮอดยามชอยก็ตาก ใส่ฝาใส่หยั่งตากแดดไว้ นั้นแล้วใส่ไหใส่หยั่งไว้ถ้าเอาไปแลกข้าวกิน”⁷¹

การจัดการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรในการเอาตัวรอด ได้ก่อให้เกิดรูปแบบการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างพื้นที่ หรือภายในพื้นที่ทางวัฒนธรรมของตนเอง คนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวมีการติดต่อร่วมกันระหว่างพื้นที่วัฒนธรรมที่มีทรัพยากรที่แตกต่าง กัน จากธรรมชาติของพื้นที่เป็นลักษณะบ้านท่ง มีทรัพยากรที่ได้มาจากสัตว์น้ำ ซึ่งทรัพยากรที่สำคัญคือปลาแดก เนื่องจากเป็นพื้นที่ทำมาหากิน เป็นพื้นที่ซึ่งมีจุดตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำคือ แม่น้ำซี(หลง) แต่ขณะเดียวกัน พื้นที่ทำมาหากินในระบบธรรมชาติ มีข้อจำกัดที่ไม่สามารถตอบสนองต่อการเอาตัวรอดของคนในพื้นที่ได้จากทรัพยากรที่มีอยู่ คือการเผชิญปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรต่างๆ เห็นได้จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่วิฑูรย์ที่เล่าว่า “เกลือสำคัญ บ้านเขาบ่มี อยู่บ้านเขาบ่มีเอ็ดบได้มันบ่มีนาเกลือ บ่มีดินเป็นเกลือต้องให้เค้าหาบมา เขาต้องเตรียมไว้ บ้านเขาวางอีกจักหน้อยหน้าเดือน 9 เดือน 10 ปลาลงได้ปลาหลาย ได้ปลาหลายเขาต้องใช้เกลือหลายใช้เกลือหมักเอ็ดปลาแดก เกลือเขาต้องใช้เหมิดหลายหมิ่นหลายทออยู่ นาผู้ใดได้ปลาหลาย บ้านเขาปลาบ่อดี ปลาแดกเอาใส่ไหไว้ ปลาแดกเอาไว้แลกเปลี่ยนก็ได้”⁷²

ความหมายของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวได้ทราบดี ถึงชะตากรรม การขาดแคลนเกลือดังกล่าว ได้แก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยการเลือกเส้นทางในการติดต่อระหว่างพื้นที่ ซึ่งมี ทรัพยากรที่แตกต่างกัน ในความหมายของพื้นที่ เป็นลักษณะบ้านโคกที่มีทรัพยากรสำคัญใน การดำรงชีพแตกต่างกันจากพื้นที่ที่มีทรัพยากรเกลือว่า “ทางอาจสามารถสืบบ้านโคกไปเลย มีโคกบ้านแวง บ้านหมู่นี้แหละเป็นดินทรายเด่ แต่ก่อนโขงนี้หาบเกลือมาแลกข้าว บ้านหนองขาม โนนหนองสาาง บ้านแวง เพ็นสืหาบเกลือมาหาข้าว นำบ้านเฮา เพ็นก็ แลกแล้วแต่สืให้เนา กระดำหนึ่งได้ข้าวเปลือกไปกระดำหนึ่งไปจ้งขัน เพ็นก็มาหา เพ็นก็ เอิ้นว่าเอาเกลือบ่ บ้านเพ็นต้มเกลือเอง เขาต้มเกลือมาแลกเปลี่ยนเป็นข้าวไปกิน บ้าน เขามีเกลือ ดินเขาทำเกลือได้ แลกเปลี่ยนเป็นข้าวไปต้มไปหุงกินจ้ง ชัน”⁷³ ซึ่งในเรื่องนี้

⁶⁹ ยาลิ งามทรง.อายุ 81 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2545.

⁷⁰ ผู้ใหญ่บ้านหัน.อายุ 60 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 23 มกราคม 2545.

⁷¹ พ่อใหญ่หนู วรรณพฤกษ. อายุ 75 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545

⁷² พ่อใหญ่วิฑูรย์ โพธิ์จักร.อายุ 60 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2545.

⁷³ อ้างแล้ว.

คนบ้านขาวเห็นร่วมกันว่า “เอาเกลือเพิ่นตัมมาทางอาจสามารถฝากซีพู้न्हแล้ว เพิ่นเข้ามาเพิ่นตัมมาเป็นก้อนน้อย ๆ เอาข้าวแลกเอา แลกต้าต่อต้า”⁷⁴

เมื่อเกิดปัญหาขึ้นมาในการดำรงชีพ คนในพื้นที่ได้สร้างวิธีการปรับตัวของตนเองขึ้นมา ปรับตัวตามสภาพพื้นที่ต่อการนำมาใช้ในการบริโภคเป็นสำคัญ เช่น เมื่อเกิดภัยพิบัติธรรมชาติร่วมกัน คนในแต่ละบ้านจะระดมช่วยเหลือทรัพยากรตามที่ตนเองมีอยู่ และตามความชำนาญ ความถนัดเฉพาะของแต่ละบ้าน เช่น คนบ้านหัน เมื่อพวกเขาประสบปัญหาฝนแล้งเขาได้จัดการแก้ไขปัญหาของพวกเขาโดย “ถ้าแล้ง แต่ก้(ก่อน)บ้านหัน บั่นไห บั่นถั่วย โอง จะเอาถั่วยไปแลกข้าว เอาถั่วย ,ครก,ไหใส่เกวียนไปแลกข้าวมากิน”⁷⁵

ดังนั้นที่ผ่านมา คนในพื้นที่เน้นการปรับตัวเพื่อให้ได้อาหารมาในการบริโภคเป็นหลักโดยเฉพาะ เกลือ ข้าวเหนียว ซึ่งกลายเป็นวิธีการเอาตัวรอดของคนในพื้นที่ ได้กำหนดค่านิยมและความหมายของสังคมตนเองว่า “คนโบราณบ่(ไม่)เคยแข่งขันกัน ต่างคนต่างหาได้หน่อย(น้อย)กะเอาหน่อยได้หลาย(มาก)กะเอามาหลาย แล้วซอกันกินก็ได้ คนตั้งแต่ก่อนบ่(ไม่)ได้ซ้อบ่(ไม่)ได้หากัน นาคั้ง(บางครั้ง)ได้หลายกะแบ่งกันแจกพี่แจกน้องให้ได้ยู่ได้กินน้ำกัน(แบ่งกันแจกกันให้พี่น้องได้ยู่กิน อยู่รอดร่วมกัน)”⁷⁶

ความสำคัญของธรรมชาติในพื้นที่ของตนเอง ได้จับปลาหรือปลุกยาสูบหม่อนเพื่อ สำหรับการประกันการบริโภคและการแลกเปลี่ยนกับท้องถิ่นอื่นๆ คนในพื้นที่ให้ค่านิยมในการบรรลุการปรับตัวในการยังชีพเป็นสำคัญ ดังเห็นได้จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่จิ้น สุขาแห่งบ้านสะทอนที่กล่าวว่า “พ่อผมบ่กินลาบจั่วแต่ก้คนบ่กินเนื้อดิบซ้า กินปลา ปลาหลาย ได้ปลากะอามาเอ็ดปลาแดก เผื่อไว้ไปแลกข้าวทางดง ทางกุดชุม ยโสธร บ้านคำแดงนาคำ ที่น้ำเขาบ่(ไม่)ท่วมข้าวไปแต่พ่อแต่แม่(ไปตั้งแต่พ่อแต่แม่) ไปแลกกันกิน เลี้ยงกันไปเลี้ยงกันมา เรี่ยไรกันกิน บ้านเฮาคนแก่บ้านใหญ่เพราะว่าปลาหลาย (คนมาอยู่มากเพราะปลาหลาย)หลายเท่าซูกมือแล้ว หนองปลาหม่นหลาย 5 หนอง 6 หนอง 7 หนอง หนองใหญ่ ๆ แต่ก้ทำนากะบ่มีการขายข้าว บ่มีไผซ้อ เอ็ดกินกันซ้อ ๆ คั้นใครไม่มีข้าวมีบู่มีปลากะไปแลกข้าวกันกิน แบ่งกันกินเปลี่ยนกันกิน ไปหาข้าฝ่ายทางดงทางโคกได้ปลาแดกปลาร้า ปลาย่างกะพาไปหาแลกข้าวเอามากิน”⁷⁷ ซึ่งคนอื่นๆในพื้นที่ก็เห็นด้วยกันว่า “ปลามีจับกันหลาย ดึกแห่ ดึกช่อน ไปจับกันหลายอยู่ ไปทางซีหลงใต้บ้านทรายมูลหมองนั้นปลาหลาย ปลาบ้านเฮากะเอาไปแลกอยู่ปลาเอียบปลาแดก”⁷⁸

สภาพที่ให้เกิดความแตกต่างกัน ทำให้เกิดการหาวิธีการควบคุมธรรมชาติที่ไร้กำกับ เพื่อการเอาตัวรอดสำหรับตนเอง ครอบครัวและกลุ่มผ่านการสร้างวัฒนธรรมการเอาตัว

⁷⁴ แม่ใหญ่ที หมุนลี. อายุ 72 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2545.

⁷⁵ อ่างแล้ว. นายทองดี บัวชะระ.

⁷⁶ อ่างแล้ว. พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.

⁷⁷ พ่อใหญ่จิ้น สุขา. บ้านสะทอน. อายุ 73 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 8 มีนาคม 2545.

⁷⁸ พ่อใหญ่พรหมมา นามสง่า. บ้านขาว. อายุ 80 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2545.

รอดของตนเองขึ้นมา กล่าวคือ การคัดค้านการเคลื่อนย้ายแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างท้องถิ่นว่า “อยู่บ้านอีดข้าวอีดน้ำน้ำท่วมดู ข้าวกินเอ็ดแล้วบ่ได้เกี่ยว บ้านเขาอยู่กลางเกาะเป็นบ้านท่ง สมัยก่อนพ่อแม่ไปหาข้าว ไปกับเกียนม้งัวไป หาฟังกัน ไปหาข้าวไปหาอำเภอวง บ้านผุไท บ้านบุง อีเลิศ ทางอำเภอบัวขาว บ้านเขาน้ำบ่ท่วม ไปไปหาข้าวยามแล้งไปหาข้าว เทียว 15 คืน นอนไปเรื่อย หว่างเสลภูมิ นอนตามท่ง เกวียนล้อมรอบ เอาวัวไว้กลาง เอาเกวียนล้อม คนนอนใต้เกวียน เอ็ดเป็นคอก”⁷⁹ หรือการสร้างทรัพยากร จากการใช้ความสามารถของแรงงาน เพื่อเอาไปแลกเปลี่ยนกับท้องถิ่นอื่นๆ เพื่อประกันการบริโภคแก่ตนเองว่า “คนแต่โบราณตั้งแต่สมัยนั้นมานี้ ว่ามันสืขาดบ่แม่นหยั่ง น้ำท่วมมันก็ได้เอ็ดอยู่นา เอ็ดแล้วน้ำก็ท่วม แล้วกะบ่มีแนวสิไปหาข้าวมากิน กะทอผ้าแพรไว้ผ้าไหมผ้าสร่ง ผ้ายาว ผ้าไพลเอ็ดไว้ เอาไปแลกเขาทางดงทางภูเพิ่น ทางเขาน้ำบ่ท่วม ของที่เอาไปแลกกะมีผ้ามีแพรหยั่งนี้แล้วอยู่บ้านเฮานี้แล้ว ปลาก็มีอยู่ครันหาปลาได้ก็เอะขึ้นไป ส่วนสำคัญอีหลีก็แม่ผ้าแม่ผ้าแพรนี้แล้ว ครันปูปลาปลาแดกปลาร้า ครันมันมีกะเอาไป แต่ก่อนเป็นผ้าไหม แต่ก็ขึ้นไปทางบ้านเขื่องเก่าเขื่องใหม่ ผ้าสร่งไหมแล้วที่เอาไปแลกเพิ่น”⁸⁰

นอกจากนั้น หากขาดแคลนทรัพยากรในการบริโภคหรือการประกันการยังชีพที่เกิดขึ้นภายในชุมชนหรือพื้นที่ตนเองใช้วิธีการแก้ไขปัญหาวา “แต่ก็อีดข้าว กะไปหามันแขงอยู่น้ำทาม น้ำซีหลงมาหุงกินกับ ข้าว มันได้หลาย ถ้างินมันสิบ่พอ”⁸¹ ซึ่งคนในพื้นที่ก็ทำเหมือนกันคือ “แต่ก็เพิ่นกะเอามันแขงมาใส่ฮวมกับข้าวหุงกิน มันจึงสิได้หลาย”⁸² หรือจากประสบการณ์ดังกล่าวของพ่อใหญ่พรมมา ที่ได้กล่าวว่า “แต่ก็มันกะไปซุดมันแขง เลาะซีหลง กลอยธรรมชาติกะมี น้ำหัวไร่นานานั้นแล้ว”⁸³ คนในพื้นที่ชุมชนอื่นๆ ก็ทำเช่นกันโดยกล่าวว่า “เอามันมาหุงมาต้มกันกินซุดมันมาต้มกันกิน มันนกก มันแขง กลอยตามดอนเอามาหุงใส่น้ำข้าว”⁸⁴

ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นมาของพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวในช่วงแรกเริ่ม ให้ความสำคัญต่อการปรับตัวของตนเอง ใช้ความได้เปรียบของการตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำซีในการประกันการยังชีพ และค้นหาวิธีการที่พึงพาธรรมชาติตามเงื่อนไขที่ระบบธรรมชาติกำหนดมาให้ ในขณะที่เดียวกันหากไม่สามารถเอาชนะธรรมชาติที่มาจากท้องถิ่นมาได้ ให้การพึ่งพาสายน้ำมากยิ่งขึ้น และมีความพยายามที่สร้างกิจกรรมให้เกิดขึ้นจากการใช้แรงงานของตนเองสร้างทางเลือกของการแลกเปลี่ยนและพึ่งพาทรัพยากรระหว่างท้องถิ่น มีจุดมุ่งหมายเพื่อการ

⁷⁹ พ่อใหญ่บุตตี พุทธชาติ.บ้านขาว.อายุ 70 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 20 มกราคม 2545.

⁸⁰ พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.บ้านขาว.อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2545.

⁸¹ แม่ใหญ่ เกษร โพธิ์จักร.บ้านขาว. อายุ 55 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 27 มกราคม 2545.

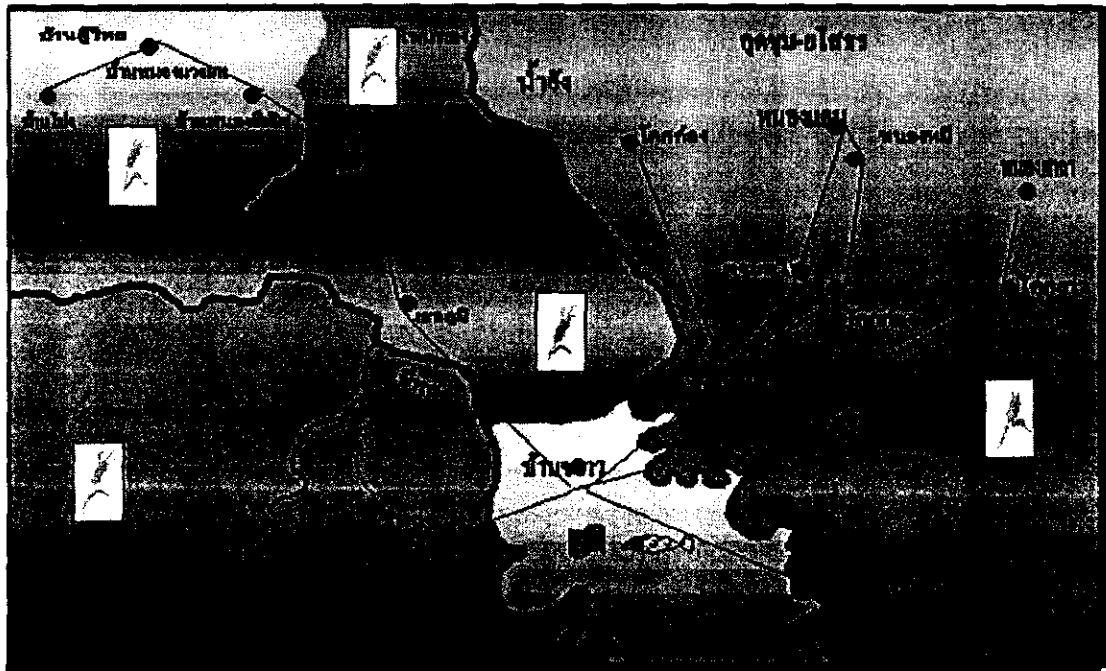
⁸² พ่อใหญ่สงวน โพธิ์จักร.บ้านขาว.อายุ 60 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 27 มกราคม 2545.

⁸³ พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.บ้านขาว.อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2545.

⁸⁴ พ่อใหญ่จิ้น สุขา.บ้านสะทอน.อายุ 73 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 8 มีนาคม 2545

ประกันการบริโภคให้แก่ชุมชน ท้องถิ่นของตนเองเป็นสำคัญ ซึ่งได้เกิดขึ้นมาเป็นเวลาหลายร้อยปี จนมาถึงปัจจุบัน(แม้ไม่มากนักที่เราได้พบเห็นดังเช่นในอดีตโดยเริ่มลดลงมาจากความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติจากการนำมาใช้เพื่อการค้า ซึ่งเกิดขึ้นมาจากความจำเป็นของการใช้เงินตราตั้งแต่ปี2525เป็นต้นมา)

เครือข่ายระหว่างท้องถิ่นในการเคลื่อนย้ายทรัพยากร

- พื้นที่อื่นที่คนบ้านนาหวายได้ร่วมเคลื่อนย้ายทรัพยากร

สัญลักษณ์ของทรัพยากรที่คนบ้านนาหวายต้องการ

สัญลักษณ์ของทรัพยากรที่คนบ้านนาหวายใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน

สังคมวัฒนธรรมของผีตัวเดียวกัน

การปรับตัวเองเพื่อการอยู่รอดในการตั้งถิ่นฐาน คนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านนาหวายได้สร้างวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมา เพื่อนำมาใช้ดูแลสังคมของตนเอง ได้สร้างวัฒนธรรมของสังคมดังต่อไปนี้

ผีตัวเดียวกันเป็นทรัพยากรที่สำคัญในสังคม

ประวัติศาสตร์ของรากเหง้าของบ้านนาหวาย มาจากพื้นฐานของความเป็นผีตัวเดียวกัน ถือเป็นเครือข่ายทางสังคมที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด มีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ของครอบครัว และจากความสัมพันธ์ของเครือข่ายนี้ ได้รักษาความเป็นผีตัวเดียวกันเข้มข้น กล่าวคือ "ผีตัวเดียวกันมี แม่พัน สาระฤกษ์ ช่งหนองขี้ควย แม่เพ็ง สาระฤกษ์ (เรา

กะตายไปแล้ว) พ่อใหญ่คุณแหล่ พ่อไหล พ่อใหญ่จัน สาระถูกษ์เป็นน้องอ้ายกัน แม่ใหญ่ดี งามสง่า พ่อใหญ่ทองกลาง เป็นน้องเขยเมียพี่ตายแล้ว(แม่ใหญ่เพ็ง) เมียพี่เป็นผีตัวเดียวกัน แต่กะฮักกันอยู่มีลูกมีหลานต่อกันอยู่ลูกน้องสาว กะเลยเป็นผีตัวเดียวกัน พ่อใหญ่จารย์สา พ่อใหญ่वल เชื้อสายนายตังกัน แม่เป็นน้องเป็นเอื้อยกันแล้วบาทนี้ลูกเกิดมาจะเป็นเชื้อเป็นสายกันพื้นเลยเอิ้นว่าเชื้อสายนายตัง อ้ายแม่พ่อใหญ่อ่อน มี 8 คน บ่เคยไปค้าไปเกี่ยว ครันมีแม่กับแม่เป็นหมู่เดียวกันแล้วลูกกะสืขาดกันกะบ่ได้ ลูกกะสัมพันธ์กันอยู่คือเก่า มันแม่เชื้อแม่สายกันเป็นเอื้อยสายผีตัวเดียวกันอยู่ในวงศ์นี้ เป็นน้องเป็นเอื้อยกันคล้ายกันออก ผีตัวเดียวกัน พ่อใหญ่บุตร พ่อใหญ่อ่อน แม่(ผู้ให้สัมภาษณ์)แม่พัน แม่เพ็ง พ่อใหญ่จัน แม่ใหญ่ปลี⁸⁵ เป็นการบ่งบอกถึงความหมายความเป็นเครือญาติที่ไม่สามารถตัดขาดออกจากกันได้ นำมาสู่การใช้เครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือกันตามสัญญาชาตญาณของคนในพื้นที่ว่า “ผีตัวเดียวกันกะชอยกันแม่นการแม่นงาน มีหยังกะมีเฮ็ดแนวอื่น แต่ก็ปลูกเฮือนปลูกขานจ้งซี แต่ก็บ่ได้มีข้างจ้งซูกมือนี่ดอก เอ็นพี่น้องไทบ้านนี้แล้ว ผู้ผีตัวเดียวผู้อยู่ใกล้กะเอิ้นมาชอยกัน แตกมันแม่นเฮือนมุงหญ้ามุงแฝก บาทนี้กะไปหากันไปเอากลอน(กลอนไม้มุงหญ้า ไม้ยุดงป่าแดง ใกล้บ้านใหม่ชุมพรแบกไผแบกมันผู้ 9 ลำ 10 ลำ)ความสัมพันธ์ในบ้านเป็นผีตัวเดียวกัน ครันถ้ำแยงที่ดินที่ดอนกะหาเผ่าหาแก่ไปเว้ากัน ผู้เคยอยู่ผู้เคยฮักไปเว้ากันฝังหลักฝังแดนเท่านั้นแล้ว”⁸⁶

ดังนั้นการช่วยเหลือกันที่เกิดขึ้นมา เป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมของสังคมของผีตัวเดียวกัน ถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องทำมากกว่าความรู้สึกในความผูกพันกัน ถ้าไม่ให้ความช่วยเหลือในสายเลือดเดียวกันแล้ว อาจจะถูกลูกหลานของตนเองไม่ให้ความนับถือในอนาคตและแสดงให้เห็นว่าไม่มีจิตวิญญาณของผีตัวเดียวกันด้วย จากจุดนี้ได้แสดงให้เห็นว่า การใช้เครือข่ายผีตัวเดียวกัน เปรียบเสมือนเป็นการพยุงให้ผีตัวเดียวกันคงอยู่ ให้มีการปรับตัวได้ในพื้นที่มากกว่า ความหมายของการช่วยเหลือปกติที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านที่กิจกรรมตัวคนเดียวไม่สามารถทำได้

นอกจากนั้น ความเป็นรากเหง้าทางผีตัวเดียวกัน ที่ปรากฏในรูปแบบตระกูลผีตัวเดียวของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว จะมีการใช้ในรูปแบบของเจ้าโคตรเจ้าตา ซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกันของคนในพื้นที่ เป็นผู้ควบคุมแนวคิดของคนในสถาบันผีตัวเดียวกัน ดังเห็นได้จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่บัว โพธิ์จันที่กล่าวว่า คั้นผู้ใดผู้เฒ่า(อายุมาก)คนเขาถือเขา เกรงกลัว เขาก็เอิ้น(เรียก)พ่อใหญ่ประจำช่อง คั้นพ่อเจ้าโคตรมันเป็นญาติใกล้ชิดติดกันมันเป็นลูกเป็นหลานกัน เขาเลยเอิ้นเจ้าโคตรเจ้าตา เจ้าโคตรหมายถึงผู้ใหญ่ในช่อง ตากี่หลายอยู่(ในอดีตมีอยู่มาก)แหล่ตายหมด แต่ก็ พ่อหนูอยู่ช่องหนองซีควย พ่อวันหา พ่อเคน มีผู้

⁸⁵ อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ที หมุนลี.

⁸⁶ อ้างแล้ว.พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า

แต่หมาคูเขียนแล้วแต่ก็⁸⁷ เจ้าโคตรมีหน้าที่ในการดูแลสมาชิกที่อยู่ในช่ง หากเกิดเภทภัยในหมู่สมาชิกผีตัวเดียวขึ้น เป็นพ่อใหญ่แม่ใหญ่จั่งซีแหละ(ผู้ให้สัมภาษณ์)เอิ้นมาเว้าผีสาวเพิ่น(เรียกผี) คั้นหาว่าผู้หนึ่งผู้นั้นมาบอกมาสอนมาเว้า(พูด)มาจาเขาบู้จักถ้อยจักความกะย้า(อย่า)ถือสาหาผิดเขา(หากเขาทำผิดอะไร มาบอกมาสอน เขาไม่รู้เรื่อง) แล้วกะให้ผู้เจ็บไข้ได้ป่วยให้มัน ชวงมันเขาชะ(ก็ให้ผู้เจ็บป่วยหาย) ผีตัวเดียวเป็นพี่เป็นน้อง เป็นญาติกัน⁸⁸

เครือข่ายทางสังคมแบบผีตัวเดียวกัน มีความสำคัญอย่างมากต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนบ้านขาวในอดีตตราบจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าคนในยุคปัจจุบันโดยเฉพาะเยาวชนลดความสำคัญต่อการให้ความสำคัญในคุณค่าที่เคยเกิดขึ้นมาของบรรพบุรุษ อย่างไรก็ตามยังนิยมนำมาใช้ หากเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นมากับฤดูกาลทางธรรมชาติ ซึ่งอ้างความหมายของผีตัวเดียวกัน ก่อให้เกิดการได้ทรัพยากรที่ตนเองจำเป็น แต่ขาดแคลนตามเครือข่ายของแต่ละครอบครัวที่มีอยู่ โดยในปี พ.ศ.2544และปีพ.ศ.2545 พื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวได้เกิดวิกฤติการณ์น้ำท่วมได้เกิดการไปหาข้าวโดยจากคำบอกเล่าของแม่ใหญ่เกษร โพธิจักร⁸⁹ ไปหาข้าวกับแม่ใหญ่หนู ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นพี่สาวและแม่ใหญ่ละออ สาระพลมีความสัมพันธ์เป็นน้องสาวลุงในลูกเขยแม่ใหญ่หนู เป็นคนขับรถ ซึ่งได้รับคำชักชวนจากแม่ใหญ่หนู ที่ได้กล่าว“มาไปแลกข้าวกันเถาะ ไปยามพ่อเสี่ยว” และบอกถึงการเผชิญกับวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยพวกเขาได้ให้ความหมายว่า “แม่ใหญ่มาเอาของฝากหน้าแหตข่อยมาหาข้าว บ้านน้ำท่วม บได้เกี่ยวข้าวเลยจักตัน ปีนี้ไปหาข้าว 5-6 ถือกไปครั้งแรกกับแม่ใหญ่หนู(พี่สาว) ไปทางอาจสามารถไปเยี่ยมพ่อเสี่ยว(เสี่ยวของพ่อ) ได้มา 10 กระสอบ” จากเหตุการณ์นี้ได้แสดงให้การช่วยเหลือระหว่างคนในเครือข่ายความสัมพันธ์แบบผีตัวเดียวกัน

ช่งคือเครือข่ายเฉพาะกลุ่มของตระกูล

เนื่องจากการตั้งทำเลถิ่นฐานตามตระกูลภายในพื้นที่ได้เรียกว่า“ช่ง” ลักษณะพื้นที่ของการตั้งบ้านเรือนนิยมตั้งติดกันเป็นกลุ่มๆ จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่บัว โพธิจักร⁹⁰ ได้บรรยายถึงการเกิดขึ้นมาของช่งในบ้านขาวว่า “ช่งบ้านน้อยหัวแมว คือว่าตะก็บ้านคนบ่มีมันเป็นป่าเป็นสวน เขาออกไปอยู่ผู้หนึ่งกะออกไปผู้หนึ่งกะออกไป 9-10เอือน เขากะเอิญว่าบ้านน้อย บ้านน้อยใส่ บ้านน้อยหัวแมวอยู่หัวบ้าน โดยคนในอดีตได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ของช่งในอดีตว่า“คนในช่งสมัยแต่ก็ช่งเดียวกันจั่งแม่พี่น้องกันอยู่หน้าใกล้ ๆ กัน แต่ก็แม่อยู่ช่งหนองซีควย (บ้านที่อยู่ติดกันในช่ง)บ้านแม่ใหญ่สาย วรรณพฤติ เพ็นตาย

⁸⁷ อ้างแล้ว. พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.

⁸⁸ อ้างแล้ว

⁸⁹ อ้างแล้ว.

⁹⁰ อ้างแล้ว.

ภาพที่ 5. การตั้งทำเลถิ่นฐานของตนเองเป็นกลุ่ม(ช่ง)

ไปแล้วแต่ละ พ่อใหญ่หนู วรรณพุดิเพิ่นก็เป็นเจ้าโคตรนำเป็นลูกพี่หญิงแม่ อยู่ติดกันก็ พ่อใหญ่กำนันแก้ว แม่ใหญ่มน แม่ใหญ่บุญนั้นแล้ว จังแม่นผีตัวเดียวกัน มาอ้อมมาอ้อม กันอยู่ท่อนั้น พอจื่อได้แต่เป็นเด็กน้อย” หรือเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลในอดีต จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่จินได้เล่าการเกิดขึ้นของความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลในอดีตของคน ในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวว่า “แต่ก็เพิ่นบ่มีนามสกุล มีนามสกุล 2455 ลูก 4 คน 10 ชาย 5 หญิง 5 สิบนคนกะต้องมีนามสกุลเดียวกัน ผู้ใหญ่บ้านเพิ่นตีเกราะเคาะไม้ ว่ามีอนี้ทางการอำเภอ เพิ่น มาสำรวจว่าผู้ใดจะเอานามสกุลไหนบ้าง ให้ทุกครอบครัวมาของแต่งตั้งแต่ก็เพิ่นขี่เกียนขี่ม้า มา แต่งตั้งนามสกุล นามสกุลจะเป็นญาติกันได้รู้จักง่ายสบาย อย่างพ่อผมนี้ใช้นามสกุลปู่ นามสกุลปู่ ผมเป็นพระเต้ ปู่ผมเป็นพระเทพสุชา ฉายาเพิ่น แต่ก็บ่มีนามสกุล เพิ่นกะเอ็นชื้อเมียกับชื้อผัว น้องอ้ายกันกะไล่กัน เอาน้องอ้ายกูมาเหมิดกะใช้สุชา 20 คน เอาพี่น้องหมู่นี้กำหอม เอามา เอามาคุ้มนี้เอานามสกุลชื้อหยั่ง โพนสะทอนดอก คำสะทอนกะมี เราลูกแม่หญิงหลายลูกแม่หญิง เพิ่นห่มนามสกุลเต้ กำหอมหลาย นามสกุลสุชา กะหลาย ผู้ชายหลายสมเสกัน⁹²” จากความ

⁹¹ อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ที หมุนลี.

⁹² อ้างแล้ว.พ่อใหญ่จิน สุชา.

สัมพันธ์รูปแบบตระกูลของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว มีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์อันแข็งแกร่ง มาจากความสัมพันธ์ทางสายเลือดของคนในพื้นที่ในอดีต มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกัน แต่เมื่อมีการขยายจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นทำให้ความเป็นผีตัวเดียวกันไม่จำเป็นต้องเป็นตระกูลเดียวกัน

ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของพ่อใหญ่ใหญ่ สาระบิล “แต่ก็จะมีการเีดเือนเีดชาน ติดกันเป็นจุ่ม มักเป็นเครือญาติพี่น้องกัน มีอียังก็ชอยกัน ช่อยพี่ชอยน้อง⁹³” และจากการที่เครือข่ายช่ง มีพื้นฐานมาจากเครือข่ายความสัมพันธ์ เป็นเครือข่ายทางสังคมแบบตระกูลมาก่อน **คนร่วมช่งกัน มันใกล้ชิดติดกันถือว่าเป็นอ้าย(พี่)เป็นน้องกัน มีงานการกระอุมชอยกัน⁹⁴**

จากสภาพดังกล่าว จึงเป็นตัวกำกับให้คนที่เป็สมาชิกภายในช่ง ต้องมีบทบาทในการช่วยเหลือกันภายในเครือข่ายช่งของตนเองค่อนข้างสูงอย่างมาก นอกจากสภาพการตั้งบ้านเรือนที่ติดกันแล้ว ที่นาคนภายในช่งเดียวกันส่วนมาก จะมีที่นาที่ติดกันเนื่องจาก คนภายในช่งมากคนภายในช่งเดียวกันนั้นมาจากรากเดียวกันหนอเดียวกัน เนื่องจากเวลาออกเรือนก็จะแบ่งที่นาของพ่อของแม่⁹⁵ ทำให้สามารถระดมแรงงานได้ง่ายระหว่างคนในเครือข่ายช่งเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการทำนา หรือกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

ดังนั้นกลุ่มคนที่เป็สมาชิกในเครือข่ายทางสังคมรูปแบบช่ง จึงมีความจำเป็นต้องลงทุนในเครือข่ายช่งที่ตนเองสังกัดอยู่ การลงทุนคือ การให้สิ่งของ ผลิตผล แรงงาน ตลอดจนเงินตรา เมื่อได้รับการร้องขอความช่วยเหลือกันในกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นงานบุญ งานบวช ซึ่งช่งให้ความหมายว่า “งานสำคัญจ้งมีคนตาย กะมาหมด ช่งได้ ๆ อ้ายกันน้องกันเขาจะมา หมด ค่า(หาก)ไดยินข่าวมีงานตาย งานบวชคือกัน(ก็เหมือนกัน)มาชอยกันมาเพาะเงินเพาะทอง มีสาดมีหมอนกะธรรมดา เพาะหมอน ข้าสารกะเอาใส่ถุงหิ้ว เงินมาเพาะห้า เงินกะหูละ 100 หูละ 50 บาท”⁹⁶

นอกจากนั้นเครือข่ายช่ง ยังเป็นรูปแบบของการร่วมมือในแรงงานร่วมกันของคนในพื้นที่ฐานของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อเอาตัวรอดร่วมกันของครัวเรือน โดยใช้เครือข่ายความสัมพันธ์รูปแบบช่ง ในการบริหารจัดการให้ลุล่วงปัญหาในชีวิตประจำวันในเรื่องต่างๆ เพื่อประกันการอยู่รอดร่วมกันของเครือญาติ และกลุ่มของตนเอง พ่อใหญ่ใหญ่ สาระบิลได้บรรยายประสบการณ์การใช้เครือข่ายรูปแบบช่งในการลงแขก กล่าวว่า **แขกข้าวก็เว้าพี่เว้าน้องเือน**

⁹³ พ่อใหญ่ใหญ่ สาระบิล.บ้านขาว.อายุ 75 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 17 สิงหาคม 2545.

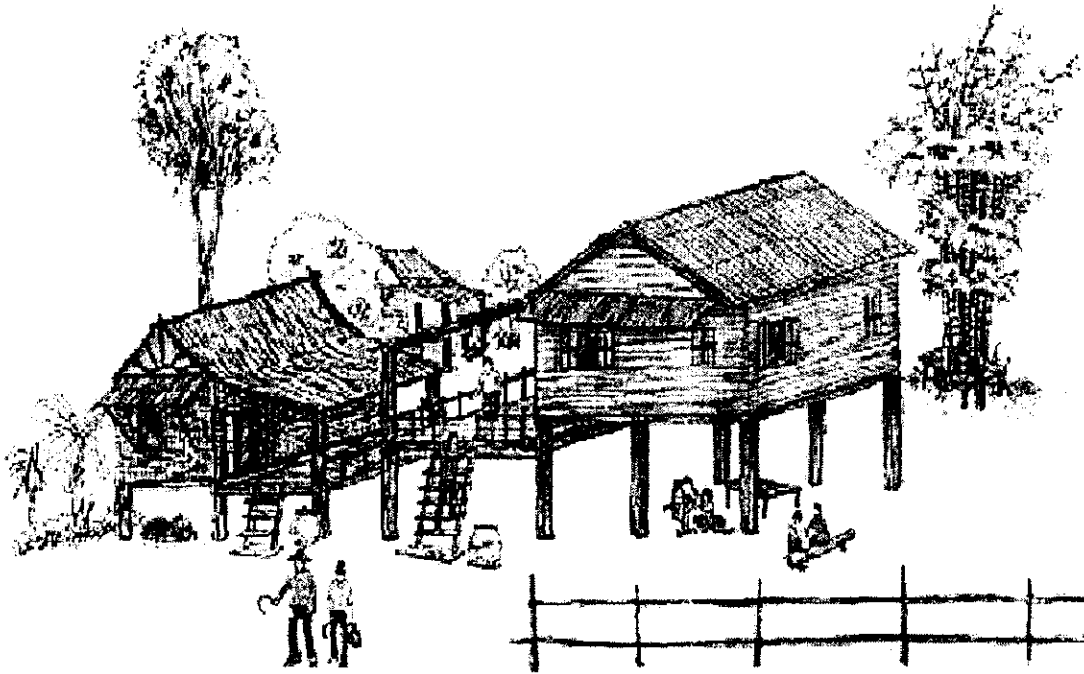
⁹⁴ อ้างแล้ว.พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.

⁹⁵ พ่อใหญ่หยาด สิทธิบุรี .อายุ 82 ปี .วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2545

⁹⁶ อ้างแล้ว.

อยู่เลาะกัน ชั่งเดียวกัน แต่ละเอือนก็ส่งตัวแทนมา 1-2 คน เลี้ยงเหล้ายาพื้น อาหาร
ลาบจัว ข้าวไก่ เหล้าโทก็เอ็ดเอาเอง เอาแบ่งใส่ เดียวนี้เอ็ดบได้ด้าวจจับ⁹⁷

ภาพที่6.การไปเหล้าข้าวในอดีตนิยมกันทำตามช่ง

จากปรากฏการณ์ข้างต้น แสดงให้เห็นหน้าที่ของเครือข่ายทางสังคมรูปแบบช่ง เป็นเครือข่ายที่มีพื้นฐานอยู่กับการเป็นการใช้เศรษฐกิจแบบตระกูลในพื้นที่ตนเองเป็นหลักซึ่งนัยที่แตกต่างกัน ดังที่เห็นทั่วไป คือทรัพยากรพื้นฐานช่วยให้แต่ละช่งอยู่ได้ คือ ความเป็นญาติพี่น้อง ถือว่าเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่สำคัญที่ช่วยให้การอยู่รอดของตนเองในครัวเรือนไม่มีปัญหา ในขณะที่เดียวกันให้การช่วยเหลือ ถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญอย่างมากและมีความแข็งแกร่งในความสัมพันธ์ระหว่างตระกูล ที่สามารถกำหนดออกมาในชนิดรูปแบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ บทบาทของการ ช่วยเหลือในภาพรวมที่ทำให้ผีที่อยู่ในช่งอยู่รอด และเป็นการเน้นความสัมพันธ์ส่วนตัวในตระกูลในบทบาทต่างๆที่เกิดขึ้น ในการกระชับความสัมพันธ์ของเครือข่ายระหว่างตระกูล

⁹⁷ อ่างแล้ว.พ่อใหญ่โหล่ สารบิล .

เสี่ยวคือศูนย์กลางแลกเปลี่ยนและกระจายทรัพยากร

การปรับตัวของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมจากในอดีตถึงปัจจุบัน ได้หาวิธีการในการสนับสนุนพฤติกรรมและค่านิยมที่เกิดขึ้นมาของการเอาตัวรอด วิธีการอย่างหนึ่งที่สร้างขึ้น จนกลายเป็นวัฒนธรรมของการเอาตัวรอดคือ **เสี่ยวเหยเกยฮัก**⁹⁸ ซึ่งการเกิดขึ้นมาของเสยวนั้น เกิดจากการมีสำนึกร่วมกัน โดยเห็นได้จากคำบอกเล่าถึงการเกิดเป็นเครือข่ายเสี่ยวของพ่อใหญ่พรมมา นามสง่า ที่เป็นเสี่ยวกับนายบัว โอตสะคังในสำนึกร่วมกันว่า“ผู้อื่นมาผูกให้ พ่อเป็นคนว่าเถียงน้อยเถียงใหญ่อยู่อำเภอกุสุม (บัวขาว) ชื่อบัว โอตสะคัง พวกไทบ้านนี้(บ้านขาว)ไปหาข้าวหาปลา ทางพื้น น้ำท่วมข้าวระยะนั้น หาฝ้ายหาหยังมาเชยญ สมัยเชยญฝ้ายเลยไปพ่อ ว่าเถียงน้อยเถียงใหญ่คือกัน ผู้ใดมันคือ(เหมือน)น้ำสีเผือก(ผู้ให้สัมภาษณ์)แท้ แม่ใหญ่หยุ่นก็เลยถามเขาก็กเลยผูกเสี่ยวไว้ให้ อยู่บัวขาวพื้นก็กลับมาบอกพ่อใหญ่ว่าได้ไปผูกเสี่ยวให้อยู่”⁹⁹ ให้การยอมรับว่าเป็นรูปแบบหนึ่งๆที่คนบ้านขาวนิยมมาใช้ ในการสร้างเครือข่ายกันระหว่างผู้ใหญ่ต่อกันและกันว่า“พ่อผูกเสี่ยวให้ตั้งแต่เล็ก พ่อไปหาซื้อเหียน ที่บ้านหนองใหญ่ควยง จังหวัดกาฬสินธุ์ ไปเห็นย่าง(เดิน)บ่เคียม(เดินกระโดดกระเดก ไม่รีบร้อย)คือกัน เลยผูกเสี่ยวให้ แล้วพื้นกะมาบอกว่าผูกเสี่ยวให้ชื่อท้อมเป็นเสี่ยวกัน รักกันไปมาหาสู่กันคิดถึงกันก็ไปหากัน มีเสี่ยวอีกผู้หนึ่งอยู่บ้านโพธิ์ชัน หมู่บ้านพันขวาง ชื่อสุด เคยอยู่ด้วยกันแต่น้อยจนโตสนิทกันก็เลยผูกเสี่ยวให้ บ้านชีโหล่นพ่อเห็นว่าว่าคือกันจึงอีหนูแก่ผู้เสี่ยวให้กะนะ ก็เลยได้ชื่ออีหนู บ้านโพธิ์ตาก “ถ้ามาพี่มากินข้าวกันหมอ ก็เลยเป็นเสี่ยวกัน”¹⁰⁰

ใช้ความเป็นผีตัวเดียวกันในการสนับสนุนวิธีการและรูปแบบพิธีกรรมการ ผูกข้อต่อแขน¹⁰¹ จากนั้นกลุ่มเสี่ยวที่ว่ามีลักษณะที่เรียกว่า การ “เป็นเสี่ยวต่อได้”¹⁰² ซึ่งในประเด็นนี้เห็นได้จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่บัว โพธิ์จักรที่กล่าวว่าเกี่ยวกับการเป็นเสี่ยวต่อได้ว่า “บักนี้กับบักนี้เป็นเสี่ยวกันบักนี้มันเป็นเสี่ยวกับบักนี้ต่อกันเป็นพิด ไปโลด”¹⁰³ โดยจากประสบการณ์ได้เล่าการมีเสี่ยวของตนเองว่า “เสี่ยวมีเสี่ยวที่บ้านหนองกุง และที่บ้านหนองจอก เป็นเสี่ยวสมัยที่เป็นผู้ช่วย(ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน)และบ้านคุ่มสะอาด(บ้านหนองแฮด) เป็นเสี่ยวกันต่อได้กันคนนี้เป็นเสี่ยวมาก่อน ก็มาแนะนำให้รู้จักกันไปต่อได้ไปเรื่อย ๆ ใจตรงกันถึงเป็นเสี่ยวได้ ถ้าใครเดือดร้อนก็ไปหากัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

⁹⁸ พ่อใหญ่บุตติ พฤษชาติ. อายุ 70 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2545.

⁹⁹ พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.บ้านขาว.อายุ 80ปี.วันที่สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2545.

¹⁰⁰ แม่ใหญ่ละออ สาระพล.บ้านขาว.อายุ 52 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2545.

¹⁰¹ อ่างแล้ว.

¹⁰² อ่างแล้ว.พ่อใหญ่บุตติ พฤษชาติ

¹⁰³ อ่างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิ์จักร .

ถ้ามีงานต่าง ๆ ก็มาช่วยเหลือกัน เช่น งานบวช งานบุญ ถ้าเป็นเสียวกกันแล้วมีแต่รักกัน ไม่มีเรื่องต้องให้ถึงขนาดต้องเลิกกัน”¹⁰⁴

เสียวมีเป้าหมายต่อการนำมาใช้เพื่อเอาตัวรอดในการทำกิจกรรมการหาข้าว ซึ่ง เป็นรูปแบบในการเอาตัวรอดของผีตัวเดียวกัน แม้ว่าเข้าสู่ความสัมพันธ์ในระบบตลาดเห็นได้ จากปัญหาการเกิดน้ำท่วมในปี พ.ศ.2544ในพื้นที่ตนเอง ถือว่าเป็นอุปสรรคในการเอาตัวรอด ของคนในพื้นที่ แม่ใหญ่ละออได้ใช้เครือข่ายเสียวของตนเอง ในเหตุการณ์วันที่ 29 มกราคม 2545 ได้เล่าว่า “ไปยามบ้านเสียว บ้านนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผูก ไหว้แล้วนาน ๆ จึงจะมายามกัน เวลาแม่ไปแลกแม่ก็เลยเว้าว่า มาหาข้าวไปกินน้ำท่วม ข้าวกู”¹⁰⁵ หรือการให้ความช่วยเหลือคนที่เป็สมาชิกในเครือข่ายเดียวกัน หากเมื่อมีการขอ ร้องขึ้นม้างแสดงออกมาว่า “มากูพาไปข้าวก่อนจะเอาเอือนเฮา”¹⁰⁶ แล้ว จากนั้นเสียว ได้ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงกับทรัพยากรภายในพื้นที่บ้านนาขาม โดยได้พาไปยังบ้านต่างที่ เป็นสมาชิกในกลุ่มทางสังคมของตนเอง โดยให้ความหมายว่า “เสียวพาไปข้าวมาแล้วจึงมา ตักอยู่เอือนให้เพิ่น(เสียว)ไปหาอื่นมาตีมกัน กับข้าวที่อยู่เอือนแม่(ผู้ให้สัมภาษณ์) ถ้าไม่ ได้ข้าวจึงมาตักอยู่เอือนให้ ถ้าได้ข้าวหลายจึงตักข้าวที่อยู่เอือนให้เพิ่นบ่หลาย ผ้าแพร 2 ผืน ข้าว 1 กระสอบ บักหอยให้ 1 มื้อที่ทำอาหารได้ข้าวสารซัก 3 กิโล บางครั้งก็ให้ข้าว พอหมาข้าวครึ่งหนึ่ง ปลาเอียบ(แห้ง) 1 ถูง แดงกวา 1 ถูง บางเอือนให้ถูงดำหนึ่ง บาง เอือนให้กะต๋าหนึ่ง แล้วแต่เพิ่นสิให้ ถ้าได้บ่หลายก็ขอตีมแนมนได้หน่อย”¹⁰⁷ ซึ่งสอดคล้อง กับคำบอกเล่าของหลวงปู่หนูที่ได้กล่าวว่า “แต่ก็ไปหาอยู่คือกันแหละไปหาทางพุ่แล้วทาง โคก มันมีหมูมีพวกหลาย ไปนำเอือนเสียว มีเยอะเยอะ จังบ้านหนองแขวงห้วยทราย อ้าย จันทาอ้ายบุญมา ไปนี้ก็เอาไว้ให้แ่นเสียวเพิ่นก็พาไปหาแลก”¹⁰⁸

จากจุดนี้แสดงว่าเสียวเป็นผู้ที่ส่งผ่าน และมีสายใยสัมพันธ์ในอำนาจของการ ได้ทรัพยากรสู่การแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ซึ่งไม่ได้มีการวางแผนล่วงหน้า เหมือนกับการยืมหมยี่นแมว แต่เกิดขึ้นมาจากวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันของสังคม ขาวนา ในการจัดการปรับตนเองให้อยู่รอดจากระบบพื้นที่ทำมาหากิน จากระบบธรรมชาติที่ไร้ การกำกับ พลังธรรมชาตินี้ได้มีส่วนในการกำกับเส้นทางชีวิตในการให้ผลผลิตหรือการแลก เปลี่ยนผลผลิตของตนเอง

เป็นเรื่องของสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว ไม่ได้ติดตาม การแลกเปลี่ยนในมูลค่าที่เท่าเทียมกัน เหมือนกับการซื้อขายสินค้าในระบบตลาด ในรูปแบบนี้

¹⁰⁴ พ่อทองดี บัวชะรา .อายุ 60 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 23 มกราคม 2545

¹⁰⁵ อ่างแล้ว.แม่ใหญ่นางละออ สาระพล.

¹⁰⁶ ใช้รูปแบบการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในเหตุการณ์การประกอบกิจกรรมการไปแลกข้าวของคนในพื้นที่ วัฒนธรรมบ้านขาววันที่ 29 มกราคม 2545.

¹⁰⁷ อ่างแล้ว.แม่ใหญ่นางละออ สาระพล.

¹⁰⁸ พระครูโสภณ เสลคุณเจ้าอาวาสวัดอินทรวาส .อายุ 76 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 17 สิงหาคม 2544

เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นมา ให้ความเข้าใจว่า"เพิ่น(แม่ก้อม)มาหาปลาแดก เอาข้าวมาแลก ปลาแดกบ้านเฮา ข้าว 1 ถังปลาแดก 1 ถัง เอาผ้าห่มมาให้ 2 ผืน เอาข้าวสารให้กระสอบ ปานหนึ่งกับข้าวจ้าวกระสอบหนึ่ง หลายปีมาแล้วประมาณ 20 ปี เพิ่นบได้ทำนํ้ามันแล้งก็ เลยมหาข้าวไปกิน เพิ่นมากัน 2 คน มานํ้าแม่ใหญ่สาที่ห้องเพิ่นนั้นแหละ"¹⁰⁹

การไปขั้วของเสี่ยวในผาแฝดของครอบครัว

ความหมายที่เกิดขึ้นมาคือ การให้ความช่วยเหลือทางทรัพยากรต่อกันและกันระหว่างท้องถิ่น ที่ตนเองมีเครือข่ายอยู่ในแต่ละครอบครัว เพื่อตอบสนองต่อความต้องการ เอาตัวรอดของคู่เสี่ยว ดังนั้นการไปขั้ว จึงเป็นการนำพาไปสู่การแลกเปลี่ยนที่เป็นสิ่งของ ต่อสิ่งของระหว่างกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อการเอาตัวรอด ได้กระจายทรัพยากรภายในเครือข่าย ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นและระหว่างท้องถิ่น เห็นได้จากคำบอกเล่าของแม่ใหญ่เกษร โพธิจักรได้ แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะของการแลกเปลี่ยนดังกล่าว จากประสบการณ์ของตนเองว่า "แต่ ก็แม่ใหญ่ดวงเรามา ได้พาไปคั้ว บ้านห้วยผาที่เขาไป ไปคั้วนํ้าบ้านเฮา ไปเฮือนแม่ใหญ่ตี่ ง เขาก็ถามเพิ่นว่าตี่มึงบ่เฮาของผากนํ้ากูบ่ อี้ตี่เพิ่นก็ว่าได้ฮียังมาละใหญ่หน่อไม้ บักพร้าว เพิ่นก็เอา เขาไปนํ้าบ้านเฮาไปเฮือนแม่ใหญ่ที่ เรากี่เอา"¹¹⁰

ดังเห็นได้จากคำบอกเล่าของของปฐิษฐ์ทอง สาระพลที่ได้กล่าวว่า "พาไปขั้วก็ มีอยู่หละเนาะคันที่ห้องมาหา หานํ้าอ้อมแอ้มใกล้ๆกันนี้แหละ หานํ้าพีนํ้าห้องนํ้าหมู่นี้แหละ มีแต่พวกแม่หญิงแหละพาไปคั้วอ้อมแอ้มหมู่นี้แหละหมู๋ยายหญ่ หมู๋ใหญ่สอนบ้าน

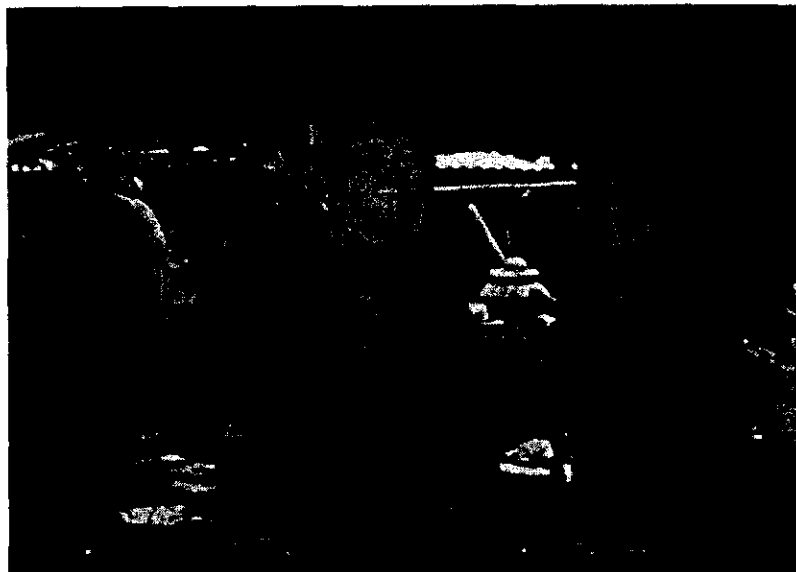
¹⁰⁹ อ่างแล้ว.

¹¹⁰ แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร, อายุ 55 ปี, วันที่สัมภาษณ์ 27 สิงหาคม 2545.

โนนอันแหละ พี่น้องเขาเอง เขาก็ไปเฝ้ากับเห็นว่าพี่น้องข่อยมายาม ข่อยข่อยแน่ก็ว่าจ้ง
ซี่ก็เลยได้เอาน้ำกัน บ่อยากเขาก็ได้เอามันขึ้นบได้ พี่น้องทางไกลเพิ่นมายาม ก็เลยได้
เอาน้ำกันบ่อยากเขาก็ได้เอา เพิ่นมาหาข้าว เขาก็หาแลกกันพอขำนี้ ล้งเทื่อเพิ่นก็มาหา
ปลาแดก ล้งเทื่อเพิ่นก็มาหาปลาส้ม เพิ่นก็มาหาเฮาล้งเทื่อเขาก็ไปหาเพิ่นล้งเทื่อเพิ่นก็
มาหาเฮา เปลี่ยนกันชั้นแล้ว พอบันกันไป”¹¹¹

จากจุดนี้ได้ชี้ให้เห็นถึง ความหมายของการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
ในรูปแบบ”การพาไปชั่ว”ที่เป็นสื่อกลางในการเชื่อมต่อถ่ายทอดแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่มีความ

ป๋าสุด ชาระ.ผู้ที่เคยใช้บริการในช่องทางการชั่ว

แตกต่างของพื้นที่ ซึ่งมีเป้าหมายในการเอาตัวรอดระหว่างสมาชิกของทั้งสองพื้นที่ ได้แสดง
ให้เห็นถึงการเรียกร้องทรัพยากรจากสมาชิกในสถาบันทางสังคมในความหมายของผีตัวเดียว
กันของตนเอง เพื่อกระจายทรัพยากรอาศัยช่วยเหลือกันตามความสัมพันธ์ของเพื่อนบ้านเรือน
เคียง เป็นรูปธรรมที่สุด เพราะว่าประเพณีในเส้นทางชีวิตของคนในพื้นที่ได้ให้ประสบการณ์
อย่างต่อเนื่อง ที่ว่าวันหนึ่งวันใดทุกคนที่อาศัยในพื้นที่ ได้พบวิกฤติในชีวิตเช่นกันที่ไม่
สามารถปรับตนเองได้ทันทีทันใดไม่ว่าเป็นเรื่องของความเดือดร้อนทางวัตถุ

พื้นฐานของสังคมวัฒนธรรมของบ้านขาว เป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจของผีตัว
เดียวกันที่ให้ความสำคัญในค่านิยมของการได้มาทรัพยากรในการบริโภคโดยผ่านการให้ การ
กระจาย การแบ่งปันตามเครือข่ายของตนเอง หรือจากกิจกรรมการสืบทอดจากคำบอก
เล่าของแม่ใหญ่ที่ได้เล่าเกี่ยวกับการสืบทอดว่า “ก็ไทเอือนเดียวกัน มีพ่อเอือนมีลูกมีเต้าไป

¹¹¹ อ่างแล้ว.พ่อใหญ่สิงห์ทอง สาระพล.

พ่อใหญ่หนู พ่อใหญ่บัว เห็นไปกินข้าวป่าร่วมกันไทเยียนลูกเต้ามีแม่หมูนี้นี้แล้วไปเฝ้าแนว
อยู่แนวกิน หมูนี้นี้ก็เป็นผู้ลง แม่เฒ่าแม่เยียน ปลาที่ได้โตมันดีก็แบ่งไปจิ้งซี่ ตัวมันเป็น
แต่แซบก็แบ่งแบ่งเป็นโตเป็นโต ตามจำนวนผู้ที่แบ่งทอกันปลาน้อยกะแบ่งไปนำกันบให้
ลีนบให้เหลือ ปลาดัวน้อยก็เฝ้าปลาแดก ตัวใหญ่เอาไว้ถ้ากิน เอียบเอาไว้ถ้ากิน ไปสาธ
องปลาฝา นำบวกนำหนองน้ำนา ติดกับซีหลง ใช้คันใช้สา

หรือเมื่อพ่อใหญ่ไพบูลย์ได้ทำการสาปลาเสร็จแล้วมีการใช้เศรษฐกิจแบบการแบ่งปัน
การให้โดยเขาให้ความหมายว่า

1.เอาปลาไปให้อาเส 2 กิโลกรัม ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นพี่น้องกับพ่อใหญ่ไพบูลย์
สาระพล ไปส่ง(ไปให้)เอือนอาเส น้องสาวพ่อใหญ่แหล่ 2โล

2.เอาปลาไปให้แม่ว่า 2 กิโลกรัม ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นพี่น้องกับพ่อใหญ่ไพบูลย์
เอือนแม่ว่า 2 โล น้องพ่อใหญ่แหล่

3.เอาปลาไปให้แม่ใหญ่หนา แกงหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นเพื่อนบ้านกับพ่อใหญ่
ไพบูลย์ ส่งเอือนแม่ใหญ่หนา บั้นหนึ่ง(แกงหนึ่ง) เพื่อนบ้าน

4.เอาปลาไปให้พี่แหลม แกงหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นเพื่อนบ้านกับพ่อใหญ่ไพบูลย์
ส่งเอือนอ้ายแหลมบั้นหนึ่ง เพื่อนบ้าน

5. เอาปลาไปให้แม่ไก่ แกงหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นเพื่อนบ้านกับพ่อใหญ่ไพบูลย์
ส่งเอือนแม่ไก่ บั้นหนึ่งแกงหนึ่ง เพื่อนบ้าน

6. เอาปลาไปให้แม่แดง แกงหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นเพื่อนบ้านกับพ่อใหญ่
ไพบูลย์ ส่งแม่แดงบั้นหนึ่ง เพื่อนบ้าน

7.เอาปลาไปให้แม่ใหญ่สอน พี่สาวของภรรยา เอาปลาค้อ(ซ็อน)ส่งแม่ใหญ่สอน
เอื้อยสาว 2 โต ปลาค้อใหญ่

การให้แบบแบ่งปันในความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนในพื้นที่ เป็น
ค่านิยมที่กำหนดให้เกิดกิจกรรมขึ้นมาคือ บ้นกันกินส่งพี่ส่งน้อง (แบ่งกันกินให้พี่ให้น้อง)
ยามเพิ่นมีปูมีปลาเพิ่นก็นำมาให้เขา(เมื่อเพิ่นมีปูมีปลาเพิ่นก็ให้เรา) ยามเขามีเขาก็เอา
ไปส่งเพิ่น(เมื่อเรามีก็เอาไปให้เพิ่น) หากบได้ไปส่งหย่านเพิ่นสิว่า(ถ้าไม่ได้ให้กลัวเพิ่น
จะว่า) ไปสาปลาแล้ว บ้นเพิ่นกิน(ไปสุบปลาในบ่อแล้วไม่แบ่งปันเพิ่นกินซึ่งถือว่าใจ
ดำ) บมีพีมีน้อง(ไม่มีพีมีน้อง) คนเขาอยู่ผู้เดียวบได้(คนเราอยู่คนเดียวไม่ได้) ,ยามเขาอยาก
ก็มาใช้ได้(เมื่อเราต้องการความช่วยเหลือเราสามารถขอความช่วยเหลือได้)ที่มีอยู่ที่เกิด
ขึ้นมาในพื้นที่ และระหว่างพื้นที่ เป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่เกิดขึ้นมาอย่างช้านานจนถึงปัจจุบัน
แม้ว่าได้ลดบทบาทของนัยสังคมวัฒนธรรมแบบการช่วยเหลือกันหรือการแบ่งปัน การให้การ
กระจายทรัพยากรลงไป แต่นั่นได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นเส้นทางชีวิตเศรษฐกิจแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นมา
จากสังคมวัฒนธรรมของตนเองในท้องถิ่น ซึ่งค่อยๆลดบทบาทลงไปเมื่อ10กว่าปีที่ผ่านมา ใน
ปัจจุบันบางครอบครัว ยังนิยมมาใช้กันอยู่เมื่อเกิดปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรเพื่อการ

บริโศก สะท้อนให้เห็นว่าคนในอดีต ไม่ได้เบียดเบียนกันและให้ความช่วยเหลือกันเป็นหลักอันเป็นจริยธรรมที่อยู่รอดร่วมกันที่ดั่งาม

การปรับตัวในความสัมพันธ์ระบบตลาด

การปรับตัวของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้สร้างให้เกิดการปรับตัวในการใช้ธรรมชาติ มีผลต่อการสร้างและหาทรัพยากรมาจากระบบตลาดมากยิ่งขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีตที่ผ่านมา

การปรับตัวการใช้ธรรมชาติ

พื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่จากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของการกันแผนรอบข้างซีหลง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านขาวที่ดำเนินมาอย่างช้านาน คือในปีพ.ศ. 2521 ถือเป็นปีที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำท่วมใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่ จากเหตุการณ์นี้ ทำให้คนในพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงรูปแบบการพึ่งพาธรรมชาติ แสดงออกมาในการเปลี่ยนรูปแบบการผลิตที่สำคัญคือการเปลี่ยนวิถีการทำนาจากรูปแบบเดิมมาเป็น **"การทำนาปรัง"**ในรูปแบบของนาหว่าน แต่การเปลี่ยนแปลงของคนในพื้นที่ก็ได้เปลี่ยนแปลงพร้อมกันหมด แต่ค่อยๆเกิดขึ้นมาของการปรับตัววิถีการทำมาหากินเช่น การจะทำนาปรังได้ ต้องใช้เงินมากยิ่งขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับการทำนาในรูปแบบนาดำที่บรรพบุรุษของตนเองเคยทำมาในอดีต ถือเป็นการปรับเปลี่ยนบทบาทของการทำนาจากการผลิตเพื่อประกันการอยู่รอดของตนเอง มาเป็นการทำนาที่ทำเพื่อขายแลกเปลี่ยนเป็นเงินมาใช้ในการอยู่รอดของตนเอง และการเปลี่ยนแปลงปัจจัยในการผลิตที่ขึ้นอยู่กับระบบตลาด ซึ่งได้ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่ให้เปลี่ยนแปลงไป จากการทำกิจกรรมต่างในพื้นที่เพื่อยังชีพปรับตัวจากมนุษย์ตามฤดูกาล เปลี่ยนมาเป็นมนุษย์ที่หากินแบบวันต่อวัน ที่พยายามบังคับต่อระบบธรรมชาติที่ตนเองเคยใช้อยู่ และระบบนี้ได้ทำให้พวกเขาคัดเลือกประเพณี หรือการปฏิบัติใดบ้างที่สามารถดำรงอยู่ได้ หรือต้องสูญหายไป หรือต้องปรับเปลี่ยนหน้าที่และบทบาทไป เพื่อตอบสนองของการปรับเปลี่ยนเวลาในการใช้ระบบธรรมชาติของคนในพื้นที่ ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ เป็นการพึ่งพาจากข้างนอกมากยิ่งขึ้น และความสำคัญของธรรมชาติที่สร้างความเสถียรภาพของตนเองที่เคยเป็นมาค่อยๆลดเป็นความสำคัญ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยที่เคยนำมาใช้ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจิตวิทยาทางสังคมครั้งใหญ่ของความหมาย**"ผีตัวเดียวกัน"**กลายเป็น**"เพื่อตนเองมากกว่า"**เพื่อช่งหรือผีตัวเดียวกัน

ในขณะเดียวกันสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติได้เปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้น จากวิถีการและความคิดของการใช้ทรัพยากรของหน่วยงานที่มาดูแลงานด้านท้องถิ่น ซึ่งได้นำวิธีการจัดวางสภาพแวดล้อมของธรรมชาติตามเส้นทางชีวิตของคนในพื้นที่ โดยแหล่งน้ำที่เคยใช้ประโยชน์ ก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยตามวิถีคิดและจิตสำนึกอีกแบบหนึ่งอย่างสิ้นเชิง (ดูภาพที่ 2 ประกอบ)

1.หนองโพนแท่น ตั้งอยู่ในเขตบ้านขาว เป็นหนองบ้านโดยมีร่องเสียวต่อมาจากลำชีหลงบริเวณนี้ใช้เป็นแหล่งน้ำในการทำนา ,การจับปลา เป็นแหล่งน้ำที่ใช้ในการดับไฟไหม้หมู่บ้านขาว ในปี 2441 นอกจากนั้นยังใช้เป็นสถานที่แข่งเรือสรวงในอดีตหนองโพนแท่นจะตอดิดกันกับหนองอีเตา และหนองคู ปัจจุบันได้ตัด ถนน รพช.สายเสลภูมิ -โพธิตากผ่าน เมื่อปี พ.ศ. 2510 ปัจจุบันไม่ได้ใช้ประโยชน์ ทำเป็นสวนสาธารณะที่ตั้งอนุสาวรีย์ขุนขาว

2.หนองคู ตั้งอยู่ในเขตบ้านขาว เป็นหนองกว้างและยาวล้อมบ้าน ในอดีตใช้เป็นแหล่งน้ำในการปลูกผัก ปลูกยาสูบ คนบ้านขาวสามารถลงไปจับปลาและสัตว์น้ำได้ ใช้เป็นสถานที่แข่งเรือสรวง บริเวณรอบใช้เป็นทุ่งเลี้ยงวัวและควาย และบริเวณริมน้ำมีต้นแก ใช้เป็นไม้ฟืนและเผาถ่าน และเป็นต้นไม้ที่ใช้ในการปลูกครั้งในอดีต เป็นสถานที่สวยที่สุดในบ้านขาวใช้เป็นสถานที่พักผ่อน เป็นสถานที่ใช้ในการจุดบั้งไฟ แต่ปัจจุบันใช้ประโยชน์ได้น้อยลงเนื่องจากการขุดลอก โดย ร.พ.ช. เมื่อ ปี พ.ศ. 2530 ทำให้ลึกและแคบ ไม่สามารถลงไปได้ ไม่ค่อยได้ใช้ประโยชน์ ทำเลหนองเปลี่ยนแปลงไป มีผักตบชวา เนื่องจากกลายเป็นหนองน้ำที่ไม่ไหล

3.หนองอีเตา ตั้งอยู่ในเขตบ้านขาวอดีตเป็นหนองกว้างระหว่างหนองโนนแท่นและหนองคู ใช้ประโยชน์เป็นแหล่งน้ำในการปลูกผัก ปลูกยาสูบ คนบ้านขาวสามารถลงไปจับปลาและสัตว์น้ำได้ ใช้เป็นสถานที่แข่งเรือสรวง บริเวณรอบใช้เป็นทุ่งเลี้ยงวัวและควาย และบริเวณริมน้ำมีต้นแก ใช้เป็นไม้ฟืนและเผาถ่าน ปัจจุบันถูกถมเมื่อปี พ.ศ. 2535 เพื่อสร้างบึงน้ำมัน และสร้างถนน ทำให้น้ำไม่ไหล และเหลือเนื้อที่เป็นหนองน้อยลงเกือบจะไม่มี

4.ช่องเสียว ตั้งอยู่ในเขตบ้านขาว ในอดีตใช้เป็นแหล่งน้ำในการทำนาโดยสระ(ตัก)น้ำเข้านาโดยใช้กระชัง (อุปกรณ์ในการสระน้ำ เอาไม้ 3 อันมาผูกเป็น สามเหลี่ยมแล้วใช้ไม้ไผ่สานเป็นกะปอมสระน้ำเข้านา) นอกจากนั้นยังใช้เป็นทุ่งเลี้ยงวัวเลี้ยงควายของคนบ้านขาว เมื่อมีการขุดลอกช่องเสียวเมื่อ ปี พ.ศ. 2538(ทำฝายน้ำล้นกันลำชีหลงที่บริเวณท่าดินทราย) เพื่อทำเป็นคลองส่งน้ำทำให้ร่องเสียวมีความลึกมากไม่สามารถลงน้ำได้

5.หนองล่อม(อ่างเก็บน้ำบ้านสะทอน) เป็นสถานที่จับสัตว์น้ำและใช้น้ำในการทำนาและเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย บริเวณทางทิศเหนือเป็นพื้นที่ป่าหรือที่เรียกว่าป่าดอนแฮดใช้เป็นป่าช้าของคนบ้านสะทอน

หากเมื่อเปรียบเทียบการใช้พื้นที่ในอดีตที่ผ่านมา เห็นว่าพื้นที่ที่อยู่ใกล้ชีหลงได้ใช้เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของคนในพื้นที่ทั้งในยามปกติ และเมื่อเกิดวิกฤติขึ้นภายในพื้นที่ **“ไปหม่อง(สถานที่)ไหนก็มีปลา มีปลามาก(มาก)”** ¹¹² นอกจากนั้นยังได้นำมาเพื่อ **“เป็นป่าไว้ถ้าเลี้ยงวัวเลี้ยงควายใช้ปลูกผักปลูกหญ้า ปลูกยาปลูกผักพริก ปลูกผักแดง”** หรือนำเอาพื้นที่บริเวณชีหลงมาใช้ในการแก้ไขปัญหาในช่วงที่ขาดแคลนการบริโภคว่า **“แต่ก็พอใหญ่เห็นเคยเล่าให้ฟังว่า แต่ก็มีอีตีดียอยากเขาพากันไปขุดมันแขงเลาะชีหลงมากินกับข้าว”** ¹¹³ นอก

¹¹² พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.บ้านขาว อายุ 82 ปี .วันที่สัมภาษณ์ 18 สิงหาคม 2544

¹¹³ พ่อใหญ่ไพบูลย์ สารพล.บ้านขาว.อายุ 54 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2545.

จากนั้นการใช้พื้นที่ซีหลง"ในสมัยโบราณกะไปหาหอยโข่ง มันแข่งกะไปหาตามเลาะซีหลง ปลุกแตงนำซีหลง"¹¹⁴ และเป็นศูนย์กลางพิธีกรรมประเพณีของคนในพื้นที่ว่าทำดินทรายแต่ก่อนเขาเอาพระมาสรงน้ำที่นั่นพระก็ไปฉันท้าวที่นั่น ทำดินทรายตกปะทายที่นั่น ทำกองปะทายขึ้นแล้วก่อไปสรงพระ พระก็ไปสวดทำกองแหลมเหมือนกุ่มข้าว เอาผ้าเหลืองเสียบไม้ไปเสียบรอบกองทรายก็สรงที่นั่นมันเป็นประเพณี ทุกวันนี้ไปทางห้วยพาก ทางห้วยพากน้ำมันลดทีละครั้งเขาสร้างฝายแล้วฝั่งเราก่อขึ้นปะทายทางเก่าน้ำเยอะไม่มีที่ไป"¹¹⁵ ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของผู้ใหญ่บ้านหันที่ว่า "ทำน้ำที่ติดกับบ้านหนองเรียกทำดินทราย เป็นที่เอาตบประทาย(การก่อกองทรายในเดือนเมษายน) ของบ้านขาวใช้ทำในหน้าแล้งลงไปตบประทายที่ซี ชาวบ้านจะไปก่อเจดีย์ทรายแล้วก็นิมนต์พระ ไปแนข้าว ถือว่าไปกินข้าวป่าอาหารที่บ้านใครไปตบประทายช่วงสงกรานต์ เพราะว่าตบประทายเสร็จแล้วเอาพระขึ้น สงกรานต์ก็ต้องเอาพระสงฆ์น้ำประดักครั้งเอาพระสงฆ์น้ำเดือน 5 ถึงเดือน 6 ก็เอาขึ้น ก่อนเอาขึ้นต้องตบประทายก่อน ก่อเจดีย์ทรายแล้วก็ไปแห่ดอกไม้ แห่ดอกไม้แห่เสร็จก็เอาดอกไม้มาปักที่เจดีย์ทราย ถึงวันที่เอาพระขึ้นสรงน้ำเสร็จก็เอาไปไว้ที่เดิม สวดมนต์ 3 คืน เอาพระขึ้นแล้วจึงค่อยเลี้ยงบ้าน เลี้ยงเจ้าปู่ ก่อนลงทำนา"¹¹⁶ นอกจากนั้นยังได้เล่าถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่บริเวณซีหลงของคนบ้านหันว่า "บ้านหันก็ปั้นโอ่งปากพันที่ใช้แลกข้าวเหมือนโอ่งมังกรเหมือนกัน เอาดินจากซี(ดินเหนียว)มีบ้านหันและบ้านแห่ที่ทำ ขุดเอาดินเหนียวมาตำเอาไม้มาทำสากทำใช้สากนวดตีๆ (ใช้ดินอย่างเดียว)ปั้นเสร็จแล้วก็เอาเข้าเตา เรียงแถวใช้ฟืนตั้งเอาไปแลกทางกาฬสินธุ์ ใส่แพล่องมาตามน้ำซี เตาของบ้านแห่อยู่ใกล้ซี ก็เอาขึ้น บ้านหันเตาไม้ใหญ่เท่าบ้านแห่ ตอนนี้ไม่ทำครก โอง ถ้วยแล้วเพราะ น้ำซีไม่ลดสูงอยู่ตลอด ตั้งแต่มีเขื่อนน้ำซีไม่ลดซักครั้ง เจ้าของที่ดินที่ต่อกับฝั่งซีเขาไม่ให้ เพราะถ้าขุดแล้วน้ำมามันจะเซาะดินพัง ตอนนี้เลิกปั้นหมดแล้ว"¹¹⁷

การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ทำมาหากิน ได้มีส่วนต่อการกำหนดเงื่อนไขการคงอยู่ของวัฒนธรรมผีตัวเดียวกัน กลายเป็นประเพณีที่สูญหายไปจากพื้นที่ จากคำบอกเล่าของแม่ใหญ่ที่ได้เล่าเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ประเพณีเอาบุญคุ้มเดียวนี้บ่เอา แต่ละซ่ง ๗ ห่อข้าวต้ม ข้าวหมกเอาพระมาฉันท้าวในซ่งเดียวกันกะโฮมกันในช่วงหนองซีควย เอ็ดเดือนยี้ ก็เหล่านักเอาบุญคุ้ม ตั้งทุกคน(ตัวตั้งตัวตี)เขากะมาห่อข้าวต้มข้าวหมกเอือนั้นเอือนั้นโฮมกันเอาพระมาฉันท้าว ผู้ใหญ่ผู้เฒ่าผู้เพิ่นแก่กว่าหนุ่มนั้นแหละเป็น ผู้บอกมาให้เอาบุญคุ้ม เอ็ดให้อยู่ซ่มกินเย็น อยู่ดีมีแสง แต่ก็มันจะมีผีประจำคุ้มเพิ่นเอ็นผีฆ้อง เพิ่นปลุกไว้เป็นตูปเป็นหยั่งผีฆ้องช่วงแต่ก็มีแต่ละซ่ง"¹¹⁸ สาเหตุของการสูญหายไปของประเพณี เป็น

¹¹⁴ แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร .บ้านขาว.อายุ 55 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2545.

¹¹⁵ ย่าพันธ์ หมุนลี.บ้านขาว.อายุ 75 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2544.

¹¹⁶ อ่างแล้ว.นายทองดี บัวชะรา.

¹¹⁷ อ่างแล้ว.

¹¹⁸ อ่างแล้ว.

เพราะว่า ประเพณีนั้นไม่ได้เอาไปใช้หรือเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ดังจากคำบอกเล่าของแม่ใหญ่ที่ได้อธิบายเกี่ยวกับการสูญหายของประเพณีว่า "มันหายไปมันขี้คร้านชื่อ ๆ ประเพณีของเก่าก็ยังอยู่คือเก่า เพี้ยนให้ไปเอ็ดจั้งจัน จักว่าสิเอ็ดอีหยังความหมายของเพี้ยน"¹¹⁹

ความสำคัญของสายน้ำและท้องนาได้ลดบทบาทลงอย่างเห็นได้ชัดในประวัติศาสตร์การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ในพื้นที่ เป็นผลมาจากธรรมชาติที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำชี มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ส่งผลต่อความไม่มั่นคงต่อการประกอบอาชีพทำมาหากินที่พึ่งพาแต่มแม่น้ำชี(หลง)หรือท้องนาอย่างเดียวกว่าคือ ในอดีตแม้ว่าเกิดการกั้นผนังกำแพงภายหลังปี พ.ศ.2521 เกิดการปรับตัวครั้งแรกที่เผชิญน้ำท่วม แต่เป็นการเกิดขึ้นมาที่เกี่ยวข้องกับภัยธรรมชาติส่วนหนึ่ง และการคาดหวังในผลผลิตที่เกิดขึ้นมาว่าปีหนึ่งได้และปีต่อไปอาจไม่ได้ผลผลิตทำให้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในความมั่นคงของการประกันพืชพันธุ์ธัญญาหารไม่รุนแรงอย่างที่คิด เพราะสามารถปรับตัวได้คือ มีชาวกินปีหนึ่งอีกปีหนึ่งจับปลาคนในพื้นที่สามารถปรับตัวได้ระดับหนึ่ง ดังการยืนยันในจิตสำนึกที่แสดงออกมาว่า"ขอย เอ็ดนามาตั้งแต่ออกมาอยู่เป็นครอบครัว 16-17 ปีแล้วหะกะได้เอ็ดจั้งจันมาตลอด ข้าวนาปีมันสิบได้เอ็ดเต็มหะไปย เอ็ด 5 ปีกะสิได้อีหยังอยู่ดอกปีหนึ่ง ถ้าว่าน้ำบ่ท่วม สิเป็นมาตลอดจั้งจัน ระยะเวลาอยู่นี้หะ 17-18 ปีระยะนี้หะสิเป็นปีได้ปีเสีย แล้วกะเอ็ดกินอย่างเดียวบได้เอ็ดขายตอนนี้เป็นปีเอ็ดบได้กะสิขานข้าวนาปรังข้าวเจ้าข้าวซ้อข้าวเหนียวกิน กะว่าขายข้าวซ้อข้าวกินกะแมน ถ้าว่าบ่พอซ้อบ่พอแลกกะแนวอื่นมาซ้อมาแลกอีก"¹²⁰

แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาจากการกั้นผนังกันน้ำ โดยเฉพาะเขื่อนยางบ้านหนองหอยที่สร้างขึ้นในปี 2537 มีผลโดยตรงต่อความยากลำบากในการปรับตัวของชาวบ้านกล่าวคือ ในฤดูน้ำหลากในอดีตก่อนกั้นเขื่อนนี้ที่ผ่านมาพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวจะเผชิญน้ำท่วมประมาณ 3-4 วันก็สามารถอยู่ได้ แต่หลังจากกั้นเขื่อนบ้านหนองหอยที่เกิดขึ้นมาช่องระบายน้ำสามารถทำงานได้แค่ 6 ช่องอีก 2 ช่องชำรุด ในขณะที่เดียวกันระบบการปล่อยน้ำทางกรมชลประทานได้กักเก็บน้ำไว้ตลอดปี"แล้วมาปล่อยในช่วงฤดูน้ำหลากจากการกั้นน้ำของเขื่อน ถึงฤดูฝนน้ำมามากกะอั่งกันหลายแล้วกะมาเปิดออกเทือเดียวมันกะมาท่วมหาพ่อดมด เขื่อนที่ปล่อยออกมากะคือเขื่อนลำปาว เขื่อนอุบลรัตน์ เขากะปล่อยมา 3 ปีแล้วกะท่วมทุกปีเลย คั้นเอ็ดจั้งจันน้ำมันกะท่วมตลอดเพราะว่ามาปล่อยตั้งแต่ช่วงหน้าฝน หน้าอื่นบได้ปล่อยจักเทือมันกะเลยท่วม"¹²¹ คนในพื้นที่ให้ความเห็นที่ใกล้เคียงกันว่า"เวลาฝนตกหนักอยู่ทางเหนือ ทางกาฬสินธุ์ กะเขื่อนลำบาวไหลลงมายังทางแม่น้ำชี แม่น้ำยัง เวลามันมาสิไหลมาบ่จบเอื้อขึ้นมามีน้ำท่วมที่นาเลยบ้านนี้มันบ่มีบ่อนอกหน้ามันกะท่วมทางนี้ก็เป็นทางดำน้ำกะเลยท่วมตั้งแต่ก่อนบได้บ้านหม่องฮั่นหม่องนี้กะเลยบ่เห็นน้ำ

¹¹⁹ อ่างแล้ว แม่ใหญ่ที่ หมุนลี.

¹²⁰ นาย สมบัติ ประเสริฐสังค์ อายุ 39 ปี อาชีพทำนา และ ทำเฟอร์นิเจอร์ บ้านทรายมูล. วันที่สัมภาษณ์ 18 มกราคม 2546

¹²¹ เวทีชาวบ้าน. "ปัญหาการจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำและอาชีพ" วันที่ 15 มีนาคม 2546.

แก่งจกเทียทุกมีบ้านโนนยางกะบัน บ้านทรายมูลกะบัน บ้านสะทอนกะบันน้ำบ่มีทางไหลมันกะท่วม"¹²²

ทำให้เมื่อเกิดการปล่อยน้ำออกไป มีผลต่อการเอ่อของน้ำที่เกิดขึ้นจากลำน้ำยังและน้ำที่เขื่อนปากมูลเช่นเดียวกันในฤดูน้ำหลาก ไม่สามารถปล่อยน้ำได้อย่างเต็มที่ ทำให้น้ำโขงหนุนขึ้นมา ส่งผลทำให้เกิดน้ำท่วมจาก3วันไปถึง3เดือนเกิดขึ้นมาและการขาดท่อระบายน้ำขนาดใหญ่ จากการสร้างถนนไปกันน้ำมีผลทำให้ลำน้ำยังเอ่อท่วมขึ้นมาหนุนด้วย คนในพื้นที่ทั้ง2ต้องเผชิญปัญหามากยิ่งขึ้นกล่าวคือ ในพื้นที่ บ้านทรายมูล สะทอน หัน หนอง ขวาวใช้เวลาประมาณ2-3เดือนเช่นกัน ยกเว้นบ้านโนนยางที่อยู่บนดอนประมาณ1เดือนตามลำดับผลที่เกิดขึ้นน้ำท่วมได้สร้างความเสียหายอย่างมาก มีผลต่อการสร้างความมั่นคงต่อวิถีชีวิตของตนเองจากการเล่าให้ฟังว่า "กะมีนาอยู่ 9 ไร่แต่กะเป็นมูลบ่ทันได้ไอนดอกฟอกกะปลูกตั้งแต่ข้าวน้ำกะท่วมดอก เอ็ดยามได้น้ำกะท่วม ท่วมมาแล้ว 3 ปีนี้กะบ่ได้เกี่ยวจกเทียสาเหตุมันเกิดจากฝนหรือเกิดจากเขื่อน ฟอกกะติดอยู่เต้ ตั้งแต่ก็ท่วมกะได้เกี่ยวกินอยู่แนวนาฟอกมันอยู่ลุ่มเนาะน้ำกะท่วมเหมิด ผู้อื่นอยู่ใกล้กันกะท่วมกะเดือดร้อนคือกันนั้นละ การแก้ปัญหาของฟอกกะซื้อข้าวกินเทียละ หมิ่นข้าว มาไว้ถ้ากินกะซื้อนาฟ่องบ้านใกล้กัน แม่ใหญ่บัว ฟอใหญ่แม่ กะล้งเทียกะซื้อเทียละ สอบไปจั่งสิสอบหนึ่งกะ 1,000 กว่าบาท ปีได้ว่าสิบ่เฮ็ดกะคือมันสิบ่ท่วมกะดัดสินใจเฮ็ดกะลงทุนเฮ็ด 4,000-5,000 บาททุกปี เฮ็ดมา 3 ปีกะเป็นเงินไปกับน้ำ 15,000 บาท กะล้งเทียว่าน 3 เทียกะท่วม 3 เทียเต้กะล้งปีปีนี้เลยเฮ็ดเทียเดียวกะจบไปน้ำมาท่วมกะเลยบ่เฮ็ดอีก"¹²³

ปัญหาที่ปรากฏอยู่ในสถานการณ์ปัจจุบัน มีผลต่อการลดการพึ่งพาสายน้ำและท้องนาโดยตรง นอกจากไม่สามารถสร้างความมั่นคงได้แล้วในฤดูกาลผลิต ในขณะเดียวกันในฤดูกาลผลิตข้าวนาปรังในสถานการณ์ปัจจุบันไม่มีความมั่นคง เพราะขาดระบบการดึงลากล้ำ และมีปัญหากรรมสิทธิที่เกิดขึ้นมา ต่อการจัดการระบบน้ำมาใช้ในท้องถิ่นของตนเอง เช่นในกรณีอ่างปลาคุณถึงแม้ว่าเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่

สามารถสนับสนุนน้ำใช้แก่นาปรังต่อพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขวาวและท้องถิ่นอื่น แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นมา แต่ละชุมชนต่างอ้างสิทธิกันและกัน มีผลทำให้ไม่สามารถเอาน้ำที่มีอยู่มาใช้ได้แม้ว่าเป็นอ่างน้ำสาธารณะ ดังนั้นการใช้น้ำในช่วงนาปรัง จำเป็นต้องใช้เครื่องสูบน้ำขึ้นมาแทน ที่จะปล่อย จากท่อระบายที่ไม่ต้องจ่ายค่าน้ำมันเชื้อเพลิง และการคาดหวังในการได้ผลผลิตขึ้นอยู่กับราคาข้าวนาปรัง ไม่มีความแน่นอนว่า"หลังจากน้ำท่วมแล้วกะบ่ได้เฮ็ดหยัง

¹²² นายเฉลียว คำหอม.อายุ63ปี.อาชีพเลี้ยงไก่พันธุ์.บ้านโนนแพง.วันที่สัมภาษณ์ 25 ธันวาคม 2545.

¹²³ พ่อคำอ้าย โพธิจักร.อายุ 47 ปี.อาชีพทำนาและเย็บจักร.บ้านโนนยาง .วันที่สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม 2545

ลำน้ำยังที่ไหลไปหนุนน้ำท่วมบ้านทรายมูลอย่างต่อเนื่อง(3ปี)

กะไปหาเงินอยู่กรุงเทพฯกับแฟนเพิ่งขึ้นมาเฮ็ดนี่ล่ะอย่างอื่นกะบ่ได้ปลูกปล่อยทิ้งเลย ปีก
ลายให้ผู้อื่นเช่าเฮ็ดกะเป็นพี่น้องนาอยู่ใกล้กันเพิ่นกะชื่อว่าพ่อใหญ่พอง เพิ่นกะเช่าเฮ็ด
นาปีเดียวส่วนที่ได้มาคือข้าวกะแบ่งครึ่งกัน แม่เป็นผู้ลงทุนข้าวปลูก ปุ๋ย บัดนี้ได้มา
ทอได้กะแบ่งครึ่งกันผู้เฮ็ดให้เพิ่นลงแต่แรงเฮาเป็นเงินพอแบ่งแล้วกะได้เงินผู้ละ 17,000
บาท ส่วนปีนี้กะเฮ็ดเองลงทุนจ้างรถไถแต่ว่ารถไถของเจ้าของจ้างแต่คนขับมือละ 100
บาทอียังจ้างเหม็ดเพราะว่าพ่อเพิ่นไปกรุงเทพฯถ้ามือได้กับมาแล้วว่างกะให้เพิ่นละไป
ไถให้แต่ค่าไถกะจ้างเหม็ดแล้ว 1,300 บาทจากนั้นกะมาจ้างรถไถใหญ่อีกอันนี้เหม็ด
4,000 บาท พอไถแล้วเหม็ดแล้วกะสูบน้ำใส่แม่กะคาดเอาเองรวมเหม็ดตั้งแต่แรก ๆ แต่บ่
ทันแล้วเหลืออีก 2 ไร่ เหม็ด หมิ่นกว่าบาทแล้ว ปัญหาการเฮ็ดนาปีกะหนูกินนกกะกิน
ข้าว ปูกะคือกัน ข้าวเฮาแล้วข้าวกะราคาบ่ดีลงทุนหลายซื้อปุ๋ย น้ำมัน พอได้ขายข้าวกะ
ได้ถึกมันกิโลกรัมละ 3 บาทหนึ่งมันกะได้ตั้งแต่ทุนกำไรกะบ่ได้สำเฮ็ดเล่นถ้าราคาดีกว่า
นี้สิดีอยู่ได้จักกิโลกรัมละ 8 บาทเท่าที่เบ็งปัญหามันเป็นจั่งสิมาได้ 5-6 ปีแล้ว”¹²⁴

การปรับตัวแบบใหม่ที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่คือ ความพยายามทำนาปรังเพื่อขาย
เอาเงินไปซื้อข้าวมากิน มีข้อจำกัดอย่างมาก นอกจากต้นทุนการผลิตจะสูงแล้ว ที่สำคัญ
ราคาข้าวนาปรังไม่มีทำที่ที่ดีขึ้นด้วย ผลที่เกิดขึ้นแรงงานจำนวนหนึ่ง ต้องการความมั่นคงใน
อาชีพของตนเอง โดยเฉพาะการสร้างหลักประกันแก่ครอบครัว เริ่มมีการอพยพออกนอกพื้นที่

¹²⁴ นางเดือนจิตร ฐาวัรี.อายุ 36 ปี.อาชีพทำนา ขับรถตุ๋.บ้านทรายมูล.วันที่สัมภาษณ์ 18 มกราคม 2546.

ที่เป็นไปในรูปของการหารายได้ในรูปเงินตราอย่างแน่นอน อาศัยการขายแรงงานหรือใช้ความสามารถของแรงงานตนเอง ผลักดันตนเองในการสร้างทรัพย์สินใหม่ที่แน่นอนมากยิ่งขึ้นว่า “ ปัญหาที่คนอพยพออกนอกพื้นที่ที่ย้อนหลังจากนาที่เห็ดแล้วน้ำกะท่อมบได้กินข้าวแล้วกะบได้ขาย แถมยังบ้านกะบมีงานสิเห็ดคนอยู่บ้านต้องตื่นไปหาหม่องที่มีงานเห็ดคนอยู่บ้านส่วนมากกะพากันไปทำงานกรุงเทพฯ ที่อยู่บ้านกะไปเย็บผ้า แล้วกะไปขับรถแท็กซี่ ไปเห็ดงานโรงงาน เขากะไปโดนแล้วตั้งแต่พ่อกะไปกะทำงานเย็บผ้าอยู่กรุงเทพฯ ได้ 20 กว่าปีแล้วพอได้ลูกได้เมียกะเลยพาเมียกับมาอยู่บ้านเย็บผ้า”¹²⁵ โดยให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า “ ส่วนมากกะสิไปทำงานต่างจังหวัด พอฮอดเวลามาเขากะมายามเวลาเทศกาล งานต่างๆ ที่พอเห็นกะสิไปทำงานในกรุงเทพฯ สะเป็นส่วนหลายกะไปหาเห็ดงานตามโรงงาน ไปจั่งสิละคนที่ในหมู่บ้านเฮาสาเหตุที่ไปกะย้อนอยู่ย่านเอามันฮึดหยากหลายหากินปลั้มปากแล้วแถวบ้านเฮากะบมีงานเห็ดหลังจากเหม็ดหน้ามาแล้วกะบรู้ว่าสิไปเห็ดอียังกะต้องเลยไปหาทำงานหม่องได้ที่มีงาน ส่วนมากเขากะลงกรุงเทพฯ ส่วนหลายเต้คนอยู่บ้าน”¹²⁶ สิ่งที่เลวร้ายกว่า คือขาดความไม่มั่นใจในการชีวิตอยู่ในลุ่มน้ำชีคือ บางคนต้องละทิ้งถิ่นฐานของตนเอง การประกาศขายที่อยู่อาศัยของตนเองในราคาต่ำเพื่อต้องการสร้างปัจจัยในชีวิตมากกว่านี้ หรือการปล่อยให้พื้นที่ขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตรกรรม ในขณะที่เดียวกันการใช้แรงงานในวัฒนธรรมตลาดของการสร้างรายได้ใหม่ได้เกิดขึ้น เป็นการปรับตัวเข้าสู่ระบบตลาดอย่างเต็มที่ สิ่งที่เลวร้ายกว่านั้นต่อความไม่มั่นใจในการชีวิตอยู่ในลุ่มน้ำชีคือ บางคนต้องละทิ้งถิ่นฐานของตนเองออกไปอย่างถาวร

¹²⁵ นายดำรงค์ โพธิจักร.อายุ 40ปี.อาชีพเย็บผ้า.บ้านหัน.วันที่สัมภาษณ์.7มกราคม 2546

¹²⁶ นายคำอ้าย โพธิจักร.อายุ 47 ปี.อาชีพทำนาและเย็บจักร.วันที่สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม 2545

ครอบครัวในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวไม่สามารถใช้น้ำได้ทั้งนาปีและนาปรัง

การปรับตัวในระบบตลาดปัจจุบัน

ในช่วงเวลา 15-20 ปีที่ผ่านมา คนในพื้นที่ต่างมีวิธีการเอาตัวรอดที่แตกต่างจากอดีตคือ ให้ความสำคัญในการเอาตัวรอดในระดับครอบครัวมากยิ่งขึ้น ลดความสำคัญการพึ่งพาเครือญาติหรือเสี้ยว เพราะต่างรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นมาว่าคล้ายคลึงกันในแต่ละครอบครัวเมื่อเข้าสู่ความสัมพันธ์ระบบตลาด แม้ว่าเมื่อเกิดความจำเป็นจริง จึงใช้วิธีการแบบเก่าขอความช่วยเหลือ คือการแบ่งปันและการกระจายทรัพยากรตามเครือข่ายทางสังคมของแต่ละครอบครัวมีอยู่ อย่างไรก็ตามในระดับครอบครัวต่างให้ความหมายแก่ตนเองมากยิ่งขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการพึ่งพาแรงงานระบบธรรมชาติและสายน้ำ มาเป็นแรงงานกับระบบตลาดตามความสามารถที่มีอยู่ ทำให้เกิดเครือข่ายในพื้นที่กว้างไกลไปกว่าความหมายของท้องถิ่นที่เคยนำมาใช้ปฏิบัติ เป็นทั้งการเกิดขึ้นมาในท้องถิ่นตามภูมิภาคและชาติไปในที่สุด เกิดมาจากการปรับตัวเข้าสู่ระบบตลาดซึ่งมีนัยและรูปแบบของการปรับตัวมีดังนี้

1. การพึ่งพาแรงงานในครัวเรือน

ประวัติศาสตร์ชีวิตของครอบครัวคนบ้านขาวปัจจุบัน ค้นพบว่าวิธีการทำมาหากิน พยายามที่จะผลิตเพื่อกินส่วนหนึ่งและเข้าสู่การแลกเปลี่ยนส่วนหนึ่ง หมายถึงการพยายามสร้างรายได้ของตนเองขึ้นมาในรูปธรรมชาติเพื่อประกันการยังชีพ และในขณะเดียวกัน การสร้างรายได้ที่ในรูปเงินตรา ใช้แรงงานในครัวเรือนเพื่อเอาไว้ในกาบริโภคโดยการซื้อขายออกมา ดังเห็นได้จากแนวคิดและการปฏิบัติของการควบคุมทรัพยากรว่า "เฮ็ดนามีนานอยู่ ทั้งเม็ด 9 ไร่เฮ็ดแต่นาปีนาปีเฮ็ดได้ทุกปีน้ำบ่ท่วม ปลูกแต่ข้าวอย่างเดียวจะปลูกข้าว

เหนียวกับข้าวเจ้า ข้าวเหนียวปลูกพอได้กินข้าวเหนียวกับข้าวเจ้าปลูกพอได้ขายพอได้กินน้ำ
กะได้ขายนินงน้อยๆหละพอได้ค่ารถไถ ค่าแรงงานค่าปุ๋ย ปีหนึ่งกะได้เพื่อละต้น 2 ต้น ต้นละ
3,000 ปีหนึ่งกะได้ 3,000บาท นี่ยังปิ่นหักต้นทุนถ้าหักต้นทุนแล้ว ทั้งค่ารถค่าลา ค่าปุ๋ยกะลงโต
พอดี ปลูกกะปลูกอย่างละเค็งกัน 4-5 ไร่ข้าวเจ้ากะข้าวเหนียว รถไถกะได้จ้าง จ้างรถไถกะเจ้า
หลายเจ้าบางเพื่อจะเจ้าอยู่ใกล้ไหนกะมี นาย สมวิทย์แห น่นายสมพานแห่น เป็นจั่งสันแห่น เขา
กะคิดค่าไถคิดเป็นไร่กะเป็นไร่ไร่ละ 200 เวลาดำนากะต้องจ้างคนดำจ้างคนเกี่ยว จ้างเป็นราย
มือๆละ 120 บาท เป็นค่าดำ แต่การจ้างคนแล้วแต่ล้งมือกะจ้าง 5 คน แต่บางล้งมือกะจ้าง 8 คน
แล้วแต่ว่าเฮาสีหาคนมาช่วยได้จ้างได้ ถ้าว่าเฮ็ดนามีคน 8 คนเฮ็ดกะประมาณ 10มือกะแล้ว
ส่วนเกี่ยวกะต้องจางกะสิจ้างมือละ 100 บาท การจ้างกะสิเป็นลักษณะแบบเดียวกับการดำ แต่ว่า
เกี่ยวกะเสร็จไวกว่าดำกะประมาณ 6-7 มือหรือประมาณอาทิตย์หนึ่งกะเสร็จ ค่าปุ๋ยกะเสียใส่เพื่อ
หนึ่งกะ ประมาณ 8-7 สอบ สอบละ 345 บาท แต่ว่าถ้าว่าคิดว่าสืขายได้เงินกะบ่ต้องคิดมันบ่พอ
หลอก นอกเหนือจากการปลูกข้าวแล้วกะบ่ได้ปลูกอียัง จัวควยกะบ่ได้เลี้ยง /ไก่กะบ่ได้เลี้ยง
หลายเลี้ยงเพื่อละ 4-5โตพอได้กินถ้าว่าสืเลี้ยงขายกะอยู่ผู้เดียวบ่มีคนช่วยลูกกะไปอยู่มอ่งอื่น
เมิด มันกะบ่มีกำลังสืเฮ็ดทุนกะบ่มีเป็นภาระหลาย"¹²⁷ โดยพยายามใช้ประสบการณ์ ความถนัด
ของตนเองและแรงงานที่มีอยู่มากที่สุดในท้องไร่ท้องนาของตนเองในการสร้างรายได้ให้เกิดขึ้น
สร้างหลักประกันในการผลิตของตนเอง หากธรรมชาติเอื้ออำนวย การสร้างรายได้ที่เกิดขึ้นมา
กับฤดูกาลผลิตของตนเอง อย่างไรก็ตามผลที่เกิดขึ้นมาในปัจจุบัน ได้ให้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นว่า
"พ่อกะมีนาอยู่ 40 กว่าไร่พ่อกะปลูกข้าวเหนียว แต่พ่อน้ำกะมาท่วมบ่ได้เกี่ยวข้าวจักเมิดเลย ถ้าได้
กะสิได้ตั้งแต่ข้าวปลูก ประมาณ 10 กะสอบ มันกะท่วมมา 3 ปีช้อนพ่อกะเหมิดเงินเป็น 100,000
บาทแล้ว สาเหตุที่น้ำมันท่วมกะน้ำเขื่อนเขาปลอยลงมาใส่บ้านพ่อกะมีเขื่อนอุบลรัตน์อยู่
ขอนแก่น เขื่อนลำปาว อยู่จังหวัดกาฬสินธุ์ เขากะปลอยมา 3 ปีแล้วบ่ได้กินข้าวจักเมิดแล้วลง
ทุนกะหลายขาดทุนบ่รู้สืหาอียังมาทดแทน"¹²⁸

เป็นสภาพที่แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น สำหรับคนในพื้นที่ เห็นได้จากการ
สร้างรายได้อยู่บนพื้นฐานความเสี่ยงอย่างมาก ต้องแก้ไขปัญหาของตนเองออกไปในเฉพาะหน้า
ซึ่งแต่ละครอบครัว ต่างมีวิธีการและความสามารถในการได้มาทรัพยากรบนพื้นฐานการปรับ
ตัวเส้นทางชีวิตแบบการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไปของครอบครัว

¹²⁷ นายยงยุทธ ป้อมเขต.อายุ44ปี.อาชีพทำนา รับจ้างขับรถ.บ้านสะทอน.วันที่สัมภาษณ์ 18 มกราคม 2546.

¹²⁸ พ่อหนู ทาคันทา.อายุ64ปี.อาชีพทำนา.บ้านทรายมูล.วันที่สัมภาษณ์ 7มกราคม 2546

การทำนา-การปรับตัวแบบตั้งรับและมีความเสี่ยงมากที่สุด(ภาพครอบครัว พ่อหนู ทาคัน
ทา)

อันเป็นผลมาจากการพึ่งพาทรัพยากรในการผลิตจากระบบตลาดมากเกินไป จนสูญเสียความสามารถในการพึ่งพาตนเองไม่ว่าจะเป็นเรื่องปุ๋ย ยา น้ำมัน แรงงานและราคาสินค้าในระบบตลาด ทำให้เกิดการพึ่งพาตลาดยิ่งมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเงินตราและการปรับตัวค่อนข้างที่จะลำบาก เพราะไม่มีทรัพยากรที่สามารถจัดการได้ภายในครัวเรือนของตนเองว่า" การที่เอ็ดแล้วสบายใจจะเป็นงานที่ลงแล้ว ขาดทุน จังพอกับลูกเอ็ดนาจังสิมันกะได้ลงทุนหลายได้ซื้อน้ำมัน ซื้อปุ๋ย จ้างคนมาชอยทุกอย่าง เหมิดเงินปีละหลายหมื่นแล้วกะน้ำกะมาท่วมทุกปี มันกะเลยบ่มีเงินสิมาลงทุน เงินที่มีกะเหมิดแล้ว พอกะบ่สบายใจมา2-3ปี หละเอ็ดนากะบ่ได้กินข้าวจักเม็ดถ้าบ่ท่วมจังสิใครอยู่"¹²⁹

เป็นสภาพที่มีความยุ่งยากของการปรับตัวของคนบ้านขาวในปัจจุบัน ทำให้เกิดการพึ่งพาตลาดอย่างมาก นัยและรูปแบบของการใช้แรงงานของครอบครัว หารายได้จากท้องนา แล้วพึ่งพาทรัพยากรจากระบบตลาด การว่าจ้างแรงงานภายในครัวเรือนโดย

¹²⁹ อ่างแล้ว.พ่อหนู ทาคันทา

แลกเปลี่ยนจากการขายแรงงานหรือการใช้แรงงานของตนเอง ดังเช่น การปรับตัวของบางครอบครัวให้ความหมายว่า” นาก็ให้เขาเอ็ด ให้คนใกล้ ๆ กันแหละเอ็ด แม็กก็เอ็ดไฮหนึ่ง ให้เพ็นเอ็ด 5 ไร่ มีแต่ผัวกับเมียหวานข้าวลูกเต๋าก็บ่มาเอ็ด เพ็นนาใกล้กัน แบ่งต่อ ๆ กันแม่ออกปุ๋ย เจ้าของนาออกปุ๋ย เขาเป็นคนทำ เกียวแล้วเขาก็เอ็นไปเบ็ง”¹³⁰ และยังใช้ความหมาย ของการส่งแรงงานออกนอกพื้นที่ ในการหาทรัพยากรมาจากระบบตลาด โดยไม่ให้ความสำคัญกับที่ดินที่ตนเองมีอยู่ เพราะไม่สามารถช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชีวิตที่ดีขึ้นอันเนื่องมาจากการเผชิญปัญหาจากภัยธรรมชาติมาอย่างต่อเนื่องโดย”ให้ลูกเต๋าส่งเงินมาให้ ซื่อปุ๋ยซื่อหยังลูกเต๋าส่งมาให้และทำการก่อสร้างบ้านให้ตนเองบ่ เอ็ดบ้านลูกสาวให้มาสร้างเพ็นส่งเงินมาให้ อันนี้หมิด 400,000 ลูกสาวกับลูกชาย “¹³¹ สภาพเช่นนี้ภายในความคิดของตนเองในพฤติกรรมต่อการใช้เครดิตา ได้สูญหายไปอย่างสิ้นเชิง ทั้งหมดได้ฝากความหวังให้กับลูกๆที่อยู่ในเมืองเป็นหลัก”¹³² นั้นเป็นเส้นทางของการปรับตัวที่เกิดขึ้น จากเงื่อนไขของระบบตลาดที่ใช้วิธีการแบบประเพณีของตนเองในการทำมาหากิน เพื่อสร้างรายได้กับตนเอง บนพื้นฐานของการจัดการระดมทรัพยากรแรงงานที่มีอยู่ในครอบครัวอย่างเต็มที่ สามารถแก้ไขปัญหาได้ในระดับหนึ่ง เป็นรูปแบบที่ปรับตัวค่อนข้างจะง่าย ๆ ไม่มีความซับซ้อนและไม่ต้องใช้ความคิดมากในการได้มาทรัพยากรสู่ครอบครัว โดยพื้นที่เครือข่ายทางเศรษฐกิจขึ้นกับระบบตลาดเป็นหลัก ในขณะที่เครือข่ายแบบเดิมก็ยังพึ่งพาอาศัยกันและกัน

2. การเข้าสู่ตลาดแรงงาน

ปัจจุบันคนในพื้นที่ ใช้วิธีการปรับตัวแบบหาเช้ากินค่ำเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือใช้แรงงานและความสามารถของแรงงานในการหาเงินกับระบบตลาดแบบวันต่อวัน เพื่อประกันการบริโภคของครอบครัว เป็นพฤติกรรมการปรับตัวที่เกิดขึ้นมาในปัจจุบัน เกิดขึ้นมาจากความต้องการในการสร้างรายได้ ไม่เกี่ยวกับความไว้จัดตั้งของธรรมชาติ ถึงแม้ว่าสูญเสียความเป็นอิสระบางอย่าง แต่นั่นได้สร้างจิตใจที่มีความเป็นอิสระมากยิ่งขึ้น เป็นตัวกำหนดคุณค่าในพฤติกรรมในความคิดของตนเองที่ว่า “ข้อยจะอยู่เพื่อข้อยและครอบครัวของข้อย”

การเข้าสู่ตลาดแรงงานรับจ้างแบบหาเช้ากินค่ำ ให้ความหมายการทำงานนอกพื้นที่ของตนเอง โดยไปทำงานต่างท้องถิ่น ซึ่งใช้แรงงานของตนเองไปทำมาหากินทั้งในบ้านและนอกบ้าน เพื่อความจำเป็นในการได้มาเงินตราในการบริโภคซึ่งต้องการรายได้ที่แน่นอน ซึ่งพิจารณาจากการอธิบายแบบนี้ว่า”พ่อกะมีที่นาอยู่ 4 ไร่กะมีตั้งแต่ปลูกข้าวอย่างเดียวอย่างอื่นบ่ได้ปลูก พ่อกะเอ็ดนาแบ่งครึ่งกะปลูกข้าวเหนียวครึ่งหนึ่งปลูกข้าวเจ้าครึ่งหนึ่งได้ข้าวเหนียวประมาณ 20 กว่าสอบ ข้าวเจ้าประมาณ 20 กว่าสอบเอ็ดไว้กินอย่างเดียวบ่ได้ขายกะพอกินอยู่ เพราะกะลงทุนเอ็ดนาหลายอยู่จ้างรถไถ จ้างคนไปขอยดำ ขอยเกี่ยว ซื่อปุ๋ย ซื่ออาหารการกินเลี้ยงคนคิดแล้วหมิด 3,000 บาทรายได้หลักของพ่อกะคือเย็บผ้ากับเมีย ผ้าที่พ่อเย็บสิมีคนเอา

¹³⁰ นางละออ โพธิจักร.อายุ55ปี.อาชีพทำนา.บ้านขาว.วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2545.

¹³¹ อ่างแล้ว

¹³² อ่างแล้ว.พ่อหนู ทาคันทา .

มาส่งให้แล้วพอเอ็ดแล้วเขาก็มารับคืนไปส่งกรุงเทพฯ คล้ายๆ เป็นพ่อค้าคนกลาง คนที่เอามาส่งพ่ออยู่สุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดพ่อจะเย็บผ้ามาประมาณ 4 ปีแล้วตั้งแต่ก่อนพ่อมีอาชีพขับรถแต่แฟนมีอาชีพเย็บผ้าอยู่กรุงเทพฯ พ่อก็เลยย้ายมาอยู่บ้านจังหวัด ยโสธร พ่อตีพ่อจะมาประสบอุบัติเหตุรถชนขาหัก ก็เลยมาพักอยู่บ้านรักษาเป็น 1-2 ปีจึงหาย ว่าสีไปขับรถคือเก่าแต่ร่างกายไปบ่ไหวก็เลยมาหัดเย็บผ้าอยู่กับเมีย แฟนก็ไปเรียนมาน่าพี่น้องทางแม่เชื่อว่านางเดือนได้ประมาณ 10 กว่าปีแล้วพอเป็นแม่แฟนก็ไปทำงานในโรงงานเย็บผ้าอยู่กรุงเทพฯ พ่อก็เลยไปเจอกันพ่อได้ก็กะเลยขึ้นมาอยู่บ้านมาทำงานอยู่บ้าน แล้วพ่อก็หัดนำเมียกะเลยเป็นกะเลยเอ็ดมาเรื่อยๆ เท่าทุกมือรายได้เดือนหนึ่งถ้าคิดเฉลี่ยแล้วกะได้อยู่ประมาณ 4,000 บาท การเย็บผ้ามันสีเป็นช่วงถ้าช่วงรายได้ดีก็กะช่วงนาล้าง ช่วงออกพรรษานี้ผลงานสีหลายรายได้กะได้ได้อยู่ประมาณ 6,000-7,000 บาท ช่วงรายได้บ่ดีก็กะบ่ค่อยมีงานมาให้เอ็ดบ้านได้กะคือช่วงทำนางงานสีขาดเรื่อยๆงานสีบ่ค่อยต่อเนื่องกะเป็นจั่งสิมาตลอดนี้"¹³³

ในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ความจำเป็นในการใช้เงินตรา การขายแรงงานมีส่วนอย่างมากสร้างรูปแบบ และนัยของการปรับตัวของคนในพื้นที่ ว่าวิธีการทำงานแบบเก่าไม่สามารถแก้ไขปัญหาประจำวันได้ พยายามสร้างวิธีการปรับตัวที่ตนเองสามารถบรรลุในการได้มาทรัพยากร บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนกับระบบตลาด ถึงแม้ว่าจะต้องขายแรงงานในระบบตลาด แต่นั่นสร้างความมั่นคงได้ดีกว่าการไร้ตัวตนและไม่มีจิตใจที่มีอิสระ ในขณะที่เดียวกัน รูปแบบที่นำมาใช้ เกิดการเรียนรู้จากความชอบและการถูกบังคับไปในตัวให้เข้าสู่ตลาดแรงงาน ทั้งทางตรงและทางอ้อมนั้น เลยสร้างความคิดและวิธีทำงานแบบหาเช้ากินค่ำขึ้นมา เพื่อสร้างหลักประกันที่มั่นคงให้กับครอบครัว

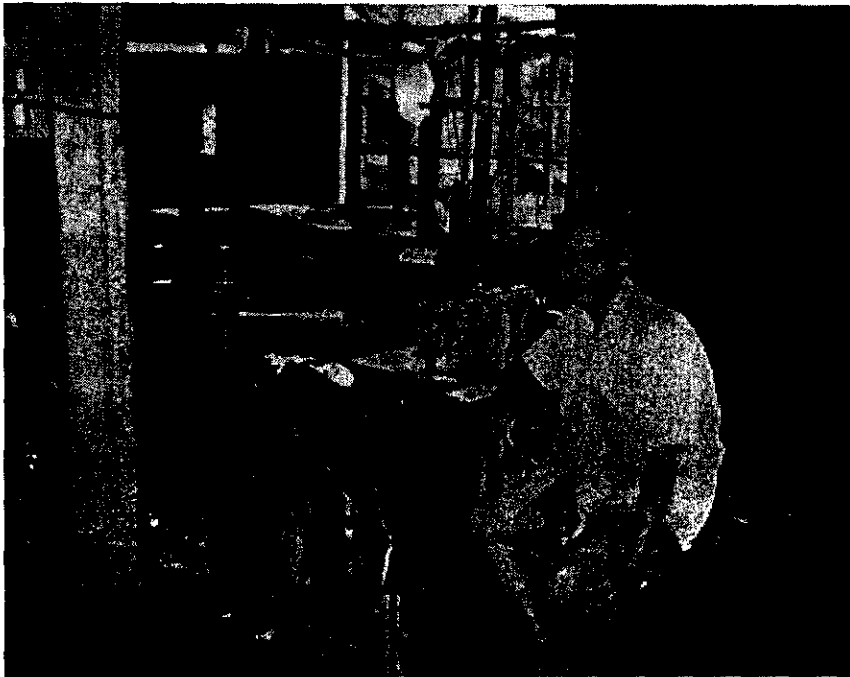
ปัจจุบันการปรับตัวแบบหาเช้ากินค่ำ มาจากเหตุผลของ"การทำงาน 7-10 ปีที่แล้วมันก็แตกต่างกัน ชุมชนนี้เอ็ดยังมันกะเป็นเงินบายหยังกะเป็นเงิน แต่ก็ย้ายๆไปลอกปอกกะได้มีอยู่ละ 12 บาทนะ แต่ว่าเดี๋ยวนี้แรงงานขั้นต่ำ กะ 120-150 บาทนะมันกะแตกต่างกันอยู่ แต่ว่ามันกะก่อนที่เข้ามาหาปลาหลายปีแล้ว แต่ว่าแต่ก็ลูกเต้าเขาก็เอ็ดนำอันได้เขาเอ็ดได้เขาก็เอ็ด แต่ว่าไ้กับไปเอ็ดคือเขาสีบ่เอ็ดดอก แล้วกะสีบ่ได้ดอกไ้กลับมามีบ้านกะยังบ่กลับเลย ไ้ไปเอ็ดกะบ่เอ็ดกะว่ามันลำบาก"¹³⁴ เป็นสภาพที่ชี้ให้เห็นในวิธีการปรับตัวและความคิดของครอบครัวที่หาเช้ากินค่ำ ในการประกันอาหารและทรัพยากร มุ่งที่จะพึ่งพาตนเองในการแก้ไขปัญหา โดยการแลกเปลี่ยนทรัพยากรในแต่ละวันมากกว่าเป็นแรงงานรับจ้าง และเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่แก้ไขปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร

¹³³ นายปราโมทย์ บาทชาธิย.อายุ 36 ปี.อาชีพ ทำนาและเย็บผ้า.บ้านดอนกลาง.วันที่สัมภาษณ์ 16 มกราคม 2546

¹³⁴ นางยุ่น งามมีชัย.อายุ 49 ปี.อาชีพหาปลา.บ้านโนนยาง. วันที่สัมภาษณ์ 19 ธันวาคม 2545

ภายในครอบครัวของตนเอง ดูเหมือนว่าคนอื่นๆ ก็มีปัญหาแบบนี้เช่นเดียวกัน เพียงแต่คนละความหมายกันว่า รายได้เข้าบ้านกะปติปานได้บางเกือบพอซื้ออาหารให้กินชนเดือน"¹³⁵

ครอบครัวพ่อค้าอาย โพรจักรกับอาชีพประจำวันแบบหาเช้ากินค่ำ

อย่างไรก็ตามสภาพที่เป็นจริงของคนที่มีพื้นฐานแบบหาเช้ากินค่ำแบบนี้ ก่อนข้างเผชิญปัญหาอย่างต่อเนื่องในการส่งบุตรหลานเข้าสู่สถาบันการศึกษา เพราะว่ารายได้ที่เกิดขึ้นมาไม่เพียงพอ กับรายจ่าย การศึกษาหรือในกรณีอื่นๆ ที่เกิดขึ้นมาในความหมายของการดำรงแบบการหาเช้ากินค่ำคือ " สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ว่าสืเอ็ดไฮชีวิตติได้กะว่าคิดเอาหน้าลูก แลหะกะว่าเขาเฒ่าแล้วกะว่าลูกสิส่งเงินมาไฮ กะว่าลูกไปเที่ยวไปค้ากะฝากส่งเงินมาไฮพ่อแม่ไว้ได้ซื้อกิน แต่ว่าพ่อแม่อยู่บ้านกะต้องดิ้นรนขนขวายอยู่คือกันถ้าว่าปเฮ็ดกะปได้กิน เขากะต้องเฮ็ดข้าเขาเฮ็ดได้"¹³⁶ ปัญหาที่เกิดขึ้นมา ต่างพยายามหาทางแก้ไข โดยวิธีการที่แต่ละครอบครัวสามารถนำมาใช้ ให้เกิดผลที่เป็นจริงขึ้นมาบ้างก็ค้ากำปั่นและส่งเงินกลับคืนมาช่วยกันทำงานรับจ้างที่บ้านไปในตัว เป็นรูปแบบและความหมายของคนที่ทำมาหากินแบบหาเช้ากินค่ำในปัจจุบัน เห็นว่าเส้นทางการปรับตัวชีวิตแบบหาเช้ากินค่ำนี้เป็นเส้นทางเลือกอีกเส้นทางหนึ่งของการปรับตัวตนเองเข้าสู่ระบบตลาดถึงแม้ว่าจะต้องใช้แรงงานอย่างหนักหน่วงและมีวินัยที่สูงมากแต่ก็เป็นก้าวแรกที่ออกมาจากการหากินที่พึ่งพาเฉพาะลุ่มน้ำชีและท้องนา

¹³⁵ อ้างแล้ว. นายดำรงค์ โพรจักร

¹³⁶ นางสมหมาย มณีโชติ. อายุ 53 ปี. อาชีพทำนาและทอดผ้าไหม. บ้านหนอง. วันที่สัมภาษณ์ 8 มกราคม 2546

3. การประกอบกิจกรรมของตนเอง

รูปแบบและความหมายของการปรับตัวที่เกิดขึ้นมาคือ การสร้างอาชีพและรายได้ ที่มาจาก ความคิดและวิธีการของตนเอง เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการสร้างรายได้ที่มั่นคงและสามารถอยู่ในพื้นที่ของตนเองได้โดยไม่ต้องอพยพออกนอกพื้นที่ของตนเองโดยเกิดขึ้น มาจากการสังเกต ความรัก หรือการคิดค้นหรือการใช้เครือข่ายของตนเองในการสร้างโอกาส ของอาชีพเกิดขึ้นโดยสามารถที่จะพออยู่ได้โดยไม่ต้องดิ้นรน จากการศึกษาค้นพบว่าคนในพื้นที่ ทางวัฒนธรรมได้เกิดพฤติกรรมเศรษฐกิจดังนี้

อาชีพการเลี้ยงไก่ในพื้นที่เกี่ยวข้องกับ"เริ่มแรกที่ได้รู้จักกับบริษัทเบทาโกร ลูกชาย ผู้ที่สอง ชื่อ นาย สุรชาติไปทำงานอยู่ บริษัทเบทาโกร ไปเป็นคนขายหัวอาหารร่อนขายทั่วภาคอีสานบาทนี้เพิ่นกะไปพ้อฟาร์มไก่เขาจังสิหละ กะเลยมาเว้ากับแม่ว่าแม่ผมเห็นฟาร์มไก่เขาผม อ่อนช้อนหลายกะเลยถ่ายรูปมาให้แม่เบิ่งนั้นเด้รูปไก่กะเลยถามแม่ว่าแม่สิเลี้ยงบ่แม่กะบอกว่า เฮาสิเอาเงินมาตั้งแต่สี่ยผู้ลูกกะเลยบอกให้เอานาไปจำนอง กับ ธ.ก.ส. เขาประเมิน ให้ 400,000 บาท เทียแรกแม่กะเอามา 100,000 บาท มันบ่พอกะเอาเพิ่มอีก 100,000 บาท เป็น 200,000 บาท มาสร้างโรงเรือนให้ไก่ ไผ่หญ้า 10 บาท เหมิดไปเป็น 10,000 บาท ค่าเสา ค่าทราย ค่าปูน ค่า ไฟเดือนละ 10,000 บาท ต่อเดือนลงทุนเทียแรกใช้เงิน 200,000 บาท หยั่งบ่ทันได้ทุนเหมิดเฮ็ดมา ได้ 6 ปี สัญญากัน 10 ปีถ้าเขาให้เขาเหมิดเฮากะบ่มีกินเลี้ยงมานี้ 30งวดมันกะได้เงินกาย 200,000 แล้วกะเอามาช่วยลูกสาวเฮ็ดนา แล้วกะค่าลูกไปเรียนเอามาแม่กะได้จกให้ไปเรียน รามคำแหง ชื่อว่านายเสรี เดียวไปสอบตำรวจอยู่ขอนแก่นติตรอเรียกตัวกะแม่เอาเงินให้แน เทีย 500-1,000 บาท ค้นไปเรียนรามกะเอาเทียละ 2,000-3,000 บาท"¹³⁷ แม้ว่าอาชีพที่เกิดขึ้น มากับเครือข่าย และการใช้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการสร้างอาชีพของตนเอง แต่ก่อนที่มาใน อาชีพนี้ ได้มีที่นาของตนเอง โดยปัจจุบันให้ลูกสาวและลูกเขยทำ ซึ่งสามารถสร้างรายได้ที่ดี อยู่ในอดีตว่า" ตั้งแต่ห้าบ่ทันท่วมรายได้หลักกะมาจากการทำนาตั้งแต่บ่ทันเลี้ยงไก่พันธุ์กะ อาศัยขายข้าวกินปีหนึ่งกะได้หลายอยู่ได้ 7-8 ดันกะได้ปีละ 50,000 บาทอยู่แล้วกะเศรษฐกิจมัน กะบ่แพงจังสิกะพออยู่พอกินอยู่บัดนี้ 3-4 ปีต่อมาท่วมข้าวตลอดข้าวกะบ่ได้ขายพอดีลูกชายกะ จบมาพอดีกะเลยพาพ่มาเลี้ยงไก่พันธุ์ขาย ที่แรกตั้งแต่สมัยลูกเรียนหนังสือยังบ่ทันจบคือทุก มื้อนี้พ่ไปขับรถแท็กซี่อยู่กรุงเทพฯ บ่ได้อยู่บ้านจกเทียจนลูกเรียนจบจังได้พักผ่อนอยู่กับบ้าน แล้วอายุกะหลายน้ำ กะเลยไปสับได้ค้นว่าแม่บ่มียังมีตั้งแต่ออยู่บ้านชื่อ ภูมิตั้งแต่พ่ไปขับรถ รับจ้าง"¹³⁸

อาชีพแบบนี้เกิดขึ้นมาเมื่อ 6 ปีที่ผ่านมา ได้สร้างวิธีการทำงานและการแก้ไข ปัญหาในครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ลดการพึ่งพารายได้จากปลูกข้าวที่เคยสร้าง เป็นรายได้แก่ครัวเรือนให้ความสำคัญเป็นการผลิตอันดับสอง ในขณะที่เดียวกันสามารถสร้าง ให้เกิดรายได้ที่พัฒนาไปเป็นอาชีพอย่างอื่นได้จากระบบตลาด เช่น การขับแท็กซี่ที่เกิดขึ้นมา

¹³⁷ นายเฉลียว คำหอม อายุ 63 ปี อาชีพเลี้ยงไก่พันธุ์ บ้านโนนแพง วันที่สัมภาษณ์ 25 ธันวาคม 2545.

¹³⁸ อ้างแล้ว

ดังในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจว่า" ผู้สร้างรายได้หลักให้ครอบครัวจะเป็นลูกสาวผู้อยู่หน้าี่หละกะ ชื่อว่านางนิตยา คำหอม กะมาจากอาชีพทำนาพอน้ำท่วมคือจ้ง 2-3 ปีนี้กะบ่ได้อีหยังลูกเขยกะ นายปรีชา คำหอม กะไปขับรถแท็กซี่อยู่กรุงเทพฯ กะส่งมาให้เมียเขาเดือนละ 4,000-5,000 บาทอยู่ทุกเดือนบ่ได้ขาด ส่วนพ่อกับแม่กะมีรายได้จากการเลี้ยงไก่แต่รายได้หลักอีหลีกะมาจาก ลูกสาวคือนางนิตยา คำหอมส่วนรถแท็กซี่ลูกสาวกับลูกเขยเขาซื้อดาวเป็นของขวัญของแล้ว เขา กะข่อยผ่อนเอา"¹³⁹

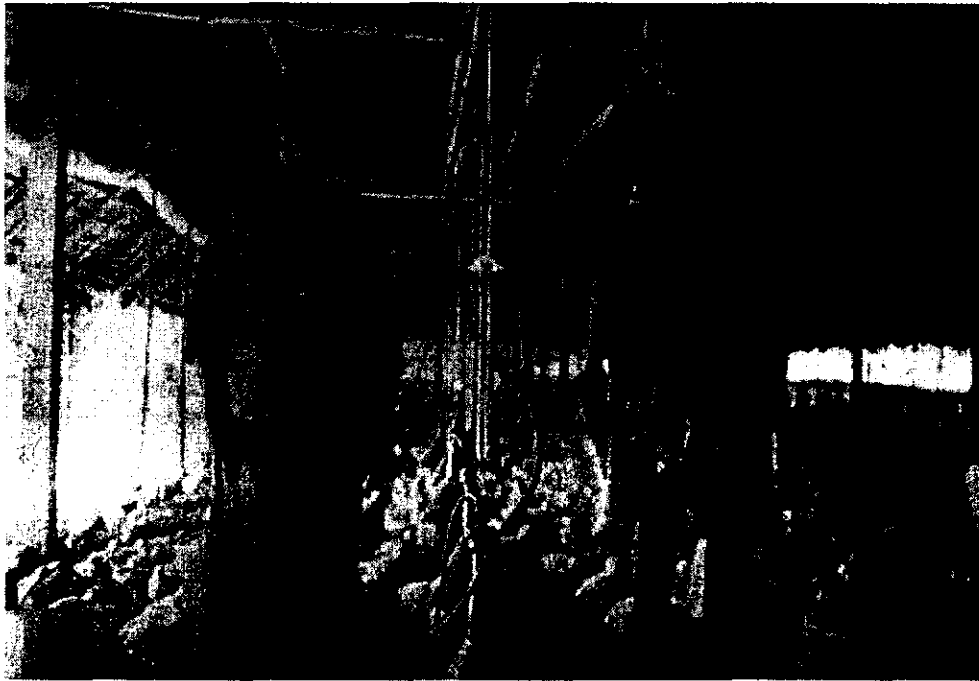
นั้นเป็นความพยายามในการแก้ไขปัญหาภายในครอบครัว ต้องการสร้างหลักประกันในความมั่นคง ที่เน้นการใช้แรงงานมากที่สุดตามช่องทางต่างๆ ที่สามารถทำได้โดยเป็นการใช้ทรัพยากรในความหมายของการเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว หรือการสร้างกิจกรรมของตนเองให้เกิดขึ้นว่า "หมากพริกปลูกขาย แต่เอาไว้กินกะส่วนน้อย กะว่าไว้กินกะเอาไว้แค่คุมปี ที่ว่าปลูกพริกขายกะว่าครอบครัวไปเฮ็ดอาชีพอื่นบ่เป็นไปรับจ้างกะเฮ็ดบ่เป็นไปค้าขายกะเฮ็ดบ่ เป็นนำหมู กะเลยจำเป็นต้องเฮ็ดสวน ถ้าเฮ็ดสวนไว้ถ้าว่ามันผลผลิต กะพอได้ซื้อได้ขาย พอได้ จับจ่ายพวยในครอบครัวแหล่ ครับ ที่ว่าสิปลูกหมากพริกกะว่าแต่เป็นเด็กน้อยๆพ่อแม่กะเคยพา ปลูก กะเห็นเพื่อนปลูก กะว่าเฮาบ่มีหนทางไปเฮ็ดอย่างอื่นแล้ว กะเห็นได้พาปลูกหมากพริกมากะ ได้ผลผลิตมากกะพอได้จับจ่ายใช้สอยกะพอมีกินหนะกะว่าปึงกับดี กะปึงเตือร้อนปะได้กะ เลยเจริญรอยตามเพื่อนมาเลย กะ 30-40 ปีแล้วหละครับ แต่ว่าถ้าว่าลงทุนตอนแรกกะลงทุน หลาย กะค่าเครื่องสูบน้ำกะ 7,000-8,000นี้หละสายส่งอีก 1,000เศษๆกะว่าหมิ่นหนึ่งเลยหละไป เม็ดผ่นผมกะได้แต่พ่อแต่แม่เพื่อนมาเลย กะบ่รู้ว่าเพื่อนได้จาไผมา"¹⁴⁰ โดยนิสัยส่วนตัวนั้นชอบ การปลูกพริกเพื่อการค้า จึงเลือกตัดสินใจทำสวนของตนเองเป็นหลัก และมีอาชีพเลี้ยงควาย ด้วยทำให้ตนเองสามารถอยู่ได้

หรือเกิดขึ้นมาจากการถ่ายทอดข้อมูลกัน ความชอบส่วนตัวเป็นพื้นฐานที่ ต้องการหลีกเลี่ยงจากการทำนาว่า " พ่อกะขายแดงโมมาได้ 15 ปีแล้ว ความคิดอยากขายแดง โมตั้งแต่ก่อนให้เมียเย็บผ้าไปหาขายกะเลยไปเห็นคนขายแดงโม พ่อกะให้พ่อใหญ่ทอง-ยายพัน ดีเพื่อนเย็บผ้าหม่ แต่เดี๋ยวนีเพื่อนกะเผาแล้ว กะเลยไปเห็นกะเลยไปถามเขาว่าขายดีบ่แล้วเขาจะ ว่าพ่อได้กะเลยลองเฮ็ดมันกะดีกะเลยเฮ็ดมาตลอดที่ไปถามกะบ่ได้ไปถามคนรู้จักได้ถามคนมา ขายนำถนพอกะเลยขายมาเรื่อยๆได้ 15 ปีแล้ว กะสอบถามว่าขายหน่วยจ้งได้ ไปรับซื้ออยู่ ทางใต้ แล้วไปหาขายหม่องได้ แล้วกะไปหาซื้อกะเลยมาลองเฮ็ดแต่ก่อนมันกะขายดีพอได้อยู่แต่ เดี๋ยวนีคนอยากเฮ็ดหลายเพราะว่าเขาเห็นเอาได้เงินแน่เขากะเฮ็ดนำ ช่วงหลังมันกะเลยขายบ่ดี มันกะมาขายดีตั้งแต่ช่วงเกี่ยวข้าวตั้งแต่ที่ 5-6 ปีคินหลังขายดีหมัดปีเลย แต่เดี๋ยวนีพ่อกะตั้ง

¹³⁹ อ้างแล้ว

¹⁴⁰ นายณรงค์ ศิริไทร.อายุ43ปี.อาชีพปลูกพริก ทำนา.บ้านโนนยาง.วันที่สัมภาษณ์21 ธันวาคม 2545

หลักมาส่งน้ำตลาดบ่ขายเล่นบ้านคือตั้งแต่เก่า ตั้งแต่ก่อนกะเฮ็ดทุกอย่างนั้นหละตายาย ขาย บักพร้าวกะขาย ตั้งแต่ก่อนกะขายทุกแนวว่าตั้งแต่ได้เงินว่าตั้งแต่อยู่รอดได้ แนวไปเห็น บักหมาก หมากกรอก หมากขาม กะพากันเหมาไปขายว่าตั้งแต่ได้เฮ็ดเหม็ดไครกว่าอยู่เฉยๆกะ
ธุรกิจเลี้ยงไก่ของนายเจ็ลยว คำหอมช่วยให้ครอบครัวพออยู่ได้

เลยเฮ็ดจับหมากโมเลยเพราะว่ามันขายดีกว่าหมู มันหาง่ายกว่าอันอื่นเต้ แล้วมันกะพอเลี้ยงลูกเลี้ยงเมียได้กะเลยเฮ็ดเป็นอาชีพ"¹⁴¹

เราเห็นได้ว่าทุกครอบครัว ต่างๆมีเส้นทางการเกิดขึ้นมาของอาชีพตนเองที่แตกต่างกัน บ้างเกิดขึ้นมาจากสภาพถูกบังคับ บ้างเกิดขึ้นมากับเครือข่ายของตนเอง หรือมาจากความคิดที่มีเหตุผลของตนเอง ในการสร้างรายได้ ที่มาจากพื้นฐานของระบบตลาดเป็นสำคัญ แนวคิดใหม่ที่เกิดขึ้น แม้ว่าเกิดมาในช่วงเวลาที่แตกต่างกันตามภารกิจของครอบครัว แต่นั้นให้ความหมายที่ว่า หากต้องการสร้างความมั่นคงให้กับตนเองมากยิ่งขึ้น จำเป็นที่ต้องมีความสัมพันธ์กับระบบตลาดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพริกเพื่อจำหน่าย การเลี้ยงไก่แบบลงทุนร่วมกันเพื่อจำหน่าย การใช้แรงงานของตนเองในภาคการบริการ พฤติกรรมของเศรษฐกิจครัวเรือนที่แสดงออกมาเช่นนี้ ได้ชี้ให้เห็นว่าสามารถบรรลุได้ในระบบตลาดที่มีการแข่งขันสูง ในขณะที่เดียวกันเห็นความสามารถของตนเองที่มีความเป็นตัวของตนเองสูง

¹⁴¹ นายประสิทธิ์ ศรีสะไล.อายุ45ปี.อาชีพขายแตงโมและทำนา เลี้ยงกบ.บ้านหัน.วันที่สัมภาษณ์8 มกราคม

ขึ้นด้วย นั่นเป็นความหมายของการเกิดขึ้นมาในจิตใจที่เป็นอิสระ จากการสังเกตและการแลกเปลี่ยนข้อมูลในเครือข่ายของตนเองที่สามารถสร้างอาชีพแบบใหม่ขึ้นมา

นายณรงค์ ศิริโทผู้ที่ค้นพบตนเองในระบบตลาดจากการปลูกพริก

ข้อจำกัดในการหาทรัพยากรในรูปแบบเงินตราในท่ามกลางการใช้ชีวิตในระบบตลาด บังคับให้ความคิดและพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของครอบครัว พยายามคัดเลือกความมีเหตุผล หากเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ใช้เงินตรา เป็นธรรมชาติของครัวเรือน ที่ต้องมุ่งหาการหมุนเวียนของทุน พยายามบังคับให้เกิดรายได้ในช่องทางต่างๆที่เกิดขึ้นมา พร้อมกับเกิดความเสี่ยงในรูปแบบต่างๆที่เกิดขึ้นมา พฤติกรรมทางเศรษฐกิจในการสร้างรายได้ของตนเองมีความแน่นอนจากพื้นฐานประเพณีเศรษฐกิจ จำเป็นที่ต้องใช้แรงงานด้วยมือให้มากที่สุด ในความสามารถที่มีอยู่ต่อการแก้ไขปัญหา เพื่อสร้างหรือดึงดูดทรัพยากรเข้ามา แม้ว่าเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากว่า พื้นฐานในวัฒนธรรมเช่นนี้พยายามใช้ความสามารถในการระดมทรัพยากรทั้งในรูปแบบชาติและเงินตราเข้ามาในชนิดของแรงงาน เป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่เกิดขึ้น ให้ความหมายของการปรับตัวจากการหาเช้ากินค่ำไปสู่การหากินแบบพออยู่ได้

4.การเป็นผู้ประกอบการ

คนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวปัจจุบัน สามารถสร้างธุรกิจของตนเองขึ้นมาได้ พร้อมทั้งเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น เกิดขึ้นมาจากความสามารถในการสร้างและการคัดเลือกในอาชีพใหม่ โดยสร้างวิธีการปรับตัวให้กลายเป็นคนที่มีฐานะขึ้นมาได้ในท้องถิ่น

จากการศึกษาค้นพบว่าครอบครัวที่มีฐานะ มีพื้นฐานมาจากประเพณีเศรษฐกิจ เหมือนกับคนกลุ่มอื่นๆ ในลุ่มน้ำชีคือ พื้นที่ที่ทำมาหากินมีส่วนในการสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ในอดีตที่ผ่านมา ในขณะที่ในปัจจุบันในช่วง3ปีได้เผชิญปัญหาในเรื่องน้ำท่วมเหมือนกับครอบครัวอื่นๆ ในพื้นที่เดียวกัน สภาพพื้นที่ต่อการปรับมาสู่แปลงปลูกในช่วงฤดูทำนาปรังไม่สามารถทำได้ด้วย เพราะไม่มีน้ำมาใช้ในการเพาะปลูก ดังที่อธิบายให้เราฟังว่า” ที่ดินของแม่กะบได้เอ็ดอิยังดอกเพราะบมีแหล่งน้ำในการเพาะปลูกมันบมีคลองไหลผ่านคือทางอื่น เช่น บ้านขวาว บ้านทรายมูล บ้านพันช้าง กะอยากเอ็ดข้าวนาบิงอยู่จึงสิมีรายได้เพิ่มขึ้น เพราะว่าทางนี้น้ำมันท่วมมาตลอด 3 ปี แล้วกะหลังคนกะบได้ข้าวจกเม็ดเลยส่วนของแม่บ่าบท่วมดอกเพราะมันเป็นนาโคก”¹⁴² นั้นเป็นสภาพที่เกิดขึ้นมากับครอบครัวนี้ เห็นว่าการปลูกข้าว ไม่สามารถสร้างหลักประกันอะไรให้เลยในชีวิต นอกจากปัญหาที่เกิดขึ้นมากับภยธรรมชาติแล้ว มีปัญหาเกี่ยวกับการผลิตที่เน้นการว่าจ้างและราคาปุ๋ย เชื้อเพลิง หรือเครื่องมือสำหรับการเกษตรราคาสูงกว่าราคาข้าวที่ผลิตได้

ร้านค้าริมถนนชายแดนโม-วิธีการหารายได้ของคนที่พักอยู่ได้

ประสบการณ์ในการปรับตัวของการกลายเป็นผู้ประกอบการ เกิดขึ้นมาจากความยากลำบากที่ปรับตัวได้ในวิธีการหากินแก้ไขเฉพาะหน้า ดังนั้นเริ่มให้ความสำคัญในการทำงานที่ไม่เหมือนกัน คือเป็นแรงงานรับจ้างในการตัดเย็บผ้า แล้วเปลี่ยนแปลงมาทำการค้าขายปลา โดยยึดอาชีพค้าขายปลา พื้นฐานเป็นคนนอกพื้นที่และได้ถูกขัดเกลามาตั้งแต่เด็กในการค้าขาย ดัง

¹⁴² นางสมภาร คชรินทร์ .อายุ39ปี.อาชีพเลี้ยงไก่ชน.บ้านโนนแพง.วันที่สัมภาษณ์ 25 ธันวาคม 2545

นั้น เมื่อทำการค้าขายในต่างพื้นที่จึงมีความสะดวกมาก ครอบครัวนี้ได้เล่าให้เราฟังว่า "มาจากนครสวรรค์ย้ายมาอยู่กะตั้งแต่ พ.ศ. 2529 กะขายมาที่แรกกะมาทำนา ก่อนทำนาเล็กน้อยมันไม่พอกิน กะลงไปกรุงเทพฯ กะไปรับจ้างเย็บผ้า แล้วกะขึ้นมาก็มีทุนขึ้นมากะมาซื้อมอเตอร์ไซค์คันหนึ่ง กะค้าขายอยู่ที่นี่ซื้อปลาขายปลา หาปลาขายเองด้วย เริ่มแรกไปนอนอยู่ในฟายบ้านใหม่ชุมพร หลังบ้านใหม่ชุมพรเป็นฟายน้ำล้น ร้ายยัง เอ็ดนากะเอ็ดตั้งแต่มาที่แรกโพน ตั้งแต่ พ.ศ.29-30 โพน กะทำมาเลื่อยๆกะทำมาตลอดได้จนปีขายของเยอะๆปี34-35 นี้กะให้เขาทำกะแบ่งเอากะแบ่งให้กะแล้ว... อาชีพหาปลากะทำมาโดนแล้วกะตั้งปี 30-31 แต่ว่าตอนนี้ได้หาแล้วมีแต่ซื้อ"¹⁴³

อาชีพเกิดขึ้นมาจากสภาพบังคับของการหาทรัพยากรในค่านิยมและความรู้สึกของตนเอง ที่ไม่สามารถกำหนดพฤติกรรมทางเศรษฐกิจให้มีความเป็นเหตุผลได้ในการเข้าไปสู่ระบบตลาด และในขณะเดียวกันใช้พื้นฐานความชอบในค่านิยมส่วนตัวที่เกิดขึ้นมากับตนเอง พื้นฐานของพ่อสามีที่มีอยู่เลยตัดสินใจทำอาชีพนี้ว่า "ที่แรกที่ว่ามาคิดที่ว่าจะขายปลาก็ เพราะว่าไม่รู้จะทำอะไรนะ ก็ปีหนึ่งทำนาหนึ่งมันจะพอกินอะไร ก็พอดีพ่อตาแก่เป็นคนหาปลาอยู่แล้วก็เลยไปกับแกไปหาปลา หาได้เราก็จ้างตลาดเอง เพราะว่าเราก็คเคยขายปลามาก่อนตอนที่อยู่กรุงเทพฯ สมัยเป็นเด็ก ๆ ออกโรงเรียน ป.4 อยู่กรุงเทพฯ ขายปลา ก่อนนี้ อยู่ตลาดยอดบางลำภูอยู่กับพี่สะใภ้ ที่กรุงเทพฯ อยู่หลายปี อยู่ 3-4 ปี ลำบากหลายอย่างออกขายปลา"¹⁴⁴

การสังเกตในการเอามาใช้ได้สร้างอาชีพนั้น เป็นการประเมินคุณค่าของตนเองที่เกิดขึ้น ในการค้นพบความสามารถของตนเอง โดยการปรับตัวเข้าสู่ความสัมพันธ์ระบบตลาด มาจากการสะสมประสบการณ์ด้วยตนเอง เห็นว่าการประกอบกิจการอะไรจำเป็นต้องมีเป้าหมายวางไว้เพื่อนำมาสู่ความสำเร็จว่า " สิ่งที่สำคัญที่ที่ทำให้ชีวิตของเราดีขึ้นมา ก็เป็นการงานตัวการทำมาค้าขายนี้แหละถ้าว่าเขาบ่ทำเขาก็ไม่มีเงินมีทองใช้เขาก็อยู่ได้ลูกเต้าเขาก็ลำบาก ก็ต้องเป็นการทำงานเหนื่อยนี้แหละ ตั้งแต่เขาจำความได้ถ้าว่ามึงงานมันก็มีเงิน ถ้าว่าบ่มึงงานมันก็มีเงิน คิดมาตลอดว่างานมีความสำคัญกะตั้งแต่ออกจากโรงเรียนมาก็หางานหาแต่เงินหาเงินถ้าว่ามีเงินแล้วมีความสุขตอนเด็กๆก็ความคิดของวัยรุ่นคิดว่าถ้าบ่มึงเงินสิบกั๊กกลับบ้าน ไปตลาดหาไป ถ้าว่าบ่มึงเงินก็ไม่อยากกลับบ้านเขา ไปอยู่ว่าถ้าว่ากูไม่มีเงินถึง 500 ไม่กับบ้าน สมัยนั้นเงิน 500 มีค่าหลายกว่าทุกวันนี้ ทุกวันนี้ค่ารถก็หมด สมัยนั้นค่ารถไม่ถึง 100 ระยะเวลา 200-300 กิโล ค่ารถ 20- 30 บาท ก็ฮอดบ้านแล้ว"¹⁴⁵

หรือในกรณี ครอบครัวเลี้ยงไก่ชนได้มีปรับตัวเมื่อ 5-6 ปีที่ผ่านมา จากการสังเกตเห็นว่าเพื่อนบ้านมีรายได้ดีจึงตัดสินใจลงหุ้นกัน หลังจากใช้เวลาว่างในช่วงหลังการทำนา ในขณะที่คนในพื้นที่ส่วนใหญ่เวลานั้น ได้ใช้เวลาว่างไปกับการทำงานตามคนอื่น ๆ ที่

¹⁴³ นางสาวสร้อยสุตา ภูเทศ.อายุ 45 ปี.อาชีพค้าปลา ขายเห็ด .บ้าน. วันที่สัมภาษณ์ 22 ธันวาคม 2545

¹⁴⁴ อ่างแล้ว

¹⁴⁵ อ่างแล้ว

เหมือนกันทุกคนในพื้นที่ต้องทำคือ การเย็บผ้าซึ่งรูปแบบการทำงานแบบสัญญาซื้อขายแบบรับปากกันต่อกัน เกิดขึ้นมาประมาณ 20 ปีได้แล้ว ได้เล่าให้เราฟังว่า " เย็บผ้าแล้วในหมู่บ้านเฮ็ดหลาย แล้วกะ สร้างรายได้ให้หมู่บ้านเฮ็ดนำสิเย็บผ้ากันแทบเหม็ดบ้านเลย ส่วนมากอยู่บ้านสิไปรับมาจากบ้านขาว เพราะว่ามีนายทุนขั้บรมาส่งอยู่ฮั้น นายทุนกะไปรับมาจากกรุงเทพฯ แล้วเขากะแล่นแจกให้ลูกขาตามหมู่บ้านเหม็ด ตำบลบ้านขาว จังอยู่บ้านเขากะเฮ็ดมาเกือบ 20 ปีแล้วเท่าที่จำได้"¹⁴⁶ แต่ครอบครัวนี้ไม่ได้เลือกเช่นนี้ ได้ตัดสินใจในการเลี้ยงไก่และเลี้ยงหมูขึ้นมา สาเหตุที่สำคัญหนึ่งเกี่ยวข้องกับ สภาพความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงในระยะเวลา 20 ปีเห็น ว่า " เงินเพราะทุกอย่างต้องใช้เงินซื้อบ่าวสิเป็นอาหารการกิน ของใช้ไม้สอย เครื่องอำนวยความสะดวกสบายอยู่ในบ้าน แม้กะทั้งถ้าเราบ่มีเงินญาติพี่น้องกะบ่นับว่าเราเป็นพี่น้องหยานแต่เขาไปขอย่อยขอกิน ดูถูกต่าง ๆ นาแต่ทุกมือนี่เพราะฉะนั้นแม้ว่าตั้งแต่เงินนี้ละเป็นพระเจ้าแต่ละบ้านสิขาดบ่ได้ถ้าขาดเงินแสดงว่าอดตายเลยเพราะสมัยทุกมือนี่ยึดกันได้เทียบสองเทียบทอนแต่ถ้าบ่ใช้คืนเขากะบ่ให้ยึดอีกแม้คิดว่าเงินสำคัญมาตั้งแต่แต่งงานประมาณ 20 ปีที่แล้ว"¹⁴⁷

ในขณะที่ครอบครัวขายปลาได้ปรึกษากันภายใน โดยกำหนดจากพฤติกรรมของตนเองที่ไปถึงเป้าหมาย และกิจกรรมที่ตนเองทำอยู่ สามารถทำได้ขนาดไหนในช่วงตอนต้นพยายามสร้างอาชีพนั้น มาจากพื้นฐานความสามารถของตนเอง และแนวคิดในการกำหนดพฤติกรรมที่ไปถึงเป้าหมายในข้อจำกัดของทรัพยากรอย่างมีจำกัด บวกกับความต้องการเปลี่ยนแปลงชีวิตให้ดีขึ้น จึงวางแนวคิดใหม่ในการทำงานออกมาว่า" ตอนที่มาเฮ็ดปลาแพลนเห็นด้วย ก็แพลนนั้นหละเป็นผู้เอาไปขาย ที่ว่าขายปลาก็เพราะว่าเป็นหาเองก็ไปขายเองเลยมันง่าย เย็บจักก็เย็บหาเย็บเหมือนกันเปิดร้านอยู่บ้านเหมือนกันจัง เปิดได้ไม่ถึงปี เงินก็ไม่ได้มันไม่ดีไม่คุ้มค่า กะเย็บรับจากกรุงเทพฯ คือกัน เขารับมาจากกรุงเทพฯ เขาเอามาขึ้นมา เย็บกางเกงค่าแรงตัวละ 5 บาทมันไม่ไหว มันไม่แน่นอนก็เลยออกมาขายปลาดี เลี้ยงหมูไปนา ก็กะว่าได้ได้กำไรมาซื้ออาหารให้หมูกินเอาไปเอามา ก็คิดใหญ่เลี้ยงหลายตัวขึ้นมาไม่ไหวที่นี้ ขายปลาก็มีต้นทุนเล็กๆน้อยๆไปเรื่อย ขายวันนี้นันก็ค่อนข้างขึ้นมาก มันไม่ได้ขายวูบวาบขึ้นมาทีเดียวเลย ก็ขายตั้งแต่หาเอง มันก็มีว่าได้บ้างไม่ได้บ้าง ไปหามาก็มาขายวันละ 100-200 บวกทั้งกำไร ก็เจ้าของหาเอง ก็ตั้งแต่ปี 30 เฮ็ดก่อนเย็บผ้ามาเย็บผ้าอยู่บ้าน ก็ปี 32 33 หาปลาตอนนั้นก็หาไปเรื่อยไม่ได้หาเป็นกิจลักษณะ หามาเลี้ยงก็ไม่ได้เป็นหน้าเป็นตา คือเย็บผ้ามีงานมาก็เย็บ ดานี้งานมันไม่ออกก็เลยไม่ได้ตามเป้าหมายก็เลยขายจักออกไปหมด จักนี้ก็ซื้อเอาก็ซื้อเงินพอหละจักอุตสาหกรรมของชินเกอร์พ่นเอาก็พ่นอยู่บ้านเฮาที่นี่หละ"¹⁴⁸

การค้นพบตัวตนในอาชีพที่เกิดขึ้นมา เป็นเพราะว่าอยู่ในระบบตลาดมาโดยตลอดผ่านกระบวนการเรียนรู้มีอยู่ ได้ทำลายความเคยชินในประเพณีเศรษฐกิจที่ตนเองไม่เห็นด้วย เลือกที่ตัดสินใจทำอะไรได้ด้วยตนเอง ดีกว่าเป็นแรงงานรับจ้างให้กับคนอื่น ๆ ในขณะ

¹⁴⁶ อ้างแล้ว.นางสมภาร คชรินทร์.

¹⁴⁷ อ้างแล้ว

¹⁴⁸ อ้างแล้ว.นางสร้อยสุดา ภูเทศ

ที่ความสามารถของแรงงานในตลาดนั้น ช่วยสร้างความมั่นใจการทำงาน เกิดขึ้นมาจากความจำเป็นที่ต้องใช้เงินในชีวิตประจำวันได้หล่อหลอมให้เห็นว่า วิธีการสร้างรายได้มาจากการค้าขายและประกอบกิจกรรมที่ไม่เหมือนใคร สภาพเช่นนี้เป็นเหตุผลที่สำคัญ ทำให้ครอบครัวได้เข้าไปสู่การยึดอาชีพการเลี้ยงไก่และเลี้ยงหมูที่ผ่านมา เพราะคิดว่าสามารถสร้างรายได้

การค้าปลารัฐกิจของกลุ่มนอกชาติพันธุ์-รูปแบบหนึ่งของคนรายใหม่(ในภาพนางสร้อยสุดา ภูเทศ)

มาจากการค้าขายและประกอบกิจกรรมที่ไม่เหมือนใคร สภาพเช่นนี้ เป็นเหตุผลที่สำคัญ ทำให้ครอบครัวได้เข้าไปสู่การยึดอาชีพการเลี้ยงไก่และเลี้ยงหมูที่ผ่านมา เพราะคิดว่าสามารถสร้างรายได้ในรูปแบบเงินตราอย่างรวดเร็ว" ส่วนเงินที่ได้มาจากการขายหมู สี่เดือนสีได้ขายเที่ยวหนึ่งได้เที่ยวละ 30,000 บาทกะสีเก็บฝากไว้ในธนาคารเพื่อเวลาเจ็บเป็นเย็นอุ่นสีได้มีเงินมารักษาเจ้าของยามป่วยไข้กะเฮ็ดจั่งสิมาตลอดประมาณ 7 ปีแล้วเท่าที่เฮ็ดมา"¹⁴⁹

ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นมาของเพื่อนบ้านที่ประสบความสำเร็จ น่าจะเป็นหลักประกันอย่างมาก ในเรื่องนี้ตอนต้นได้รับการค้นพบจากคนรุ่นก่อนในครอบครัวตนเอง ดังที่เล่าให้เราฟังว่า" เริ่มต้นมาเลี้ยงไก่ที่แรกกะบ่การขัดแย้งกันดอกเพราะไก่กานี้ถ้าขัดแย้งกันนิดเดียวสิเลี้ยงบ่ได้เลยผู้ที่เข้ามาเลี้ยงในกลุ่มต้องมีใจรักทุกคนอยู่ในกลุ่มกะมีอยู่ 5 คนกะมีตั้งแต่คนใจรักเหม็ดจั่งพ่อแม่เพิ่นกะบ่ได้บังคับแล้วแต่ความสมัครใจของเขาแล้วเฮาเลี้ยงกะได้เงินมา

¹⁴⁹ อ่างแล้ว.นางสร้อยสุดา ภูเทศ

ใช้จ่ายในครัวเรือนแล้วพื้นกะเลยบ้ชดเริ่มแรก ๆ พ่อแม่แม่พื้นกะชดเพราะพื้นว่ามันบาป อยู่แต่ต่อมาเห็นได้เงินดีกะเลยบ้ชดบว่า"¹⁵⁰

อาชีพใหม่ที่เกิดขึ้น ได้สร้างรายได้แก่ครอบครัวและความมั่นคงของชีวิตความเป็นอยู่ ไม่ใช่ประเพณีเศรษฐกิจของท้องถิ่นที่ผ่านมา แต่เกิดขึ้นมาจากว่า การคัดเลือกวิถีการปรับตัว การสร้างความคิดแบบใหม่ให้เกิดขึ้นมา ซึ่งความสำเร็จที่เกิดขึ้นมานี้เป็นเพราะว่าผ่านเครือข่ายในการทำงานที่ไว้วางใจได้ หมายถึง การใช้เครือข่ายทางธุรกิจต่อภาระตามความคิดกัน การสร้างความมั่นใจในการเข้าสู่ระบบตลาดโดยไม่ใช้การคัดเลือกความคิดและพฤติกรรมแบบเสี่ยงโชคที่ผ่านมา เห็นได้จากว่า" แม้มีความสัมพันธ์ในการทำงานกับไผ่แน่นของแม่ส่วนมากกะสิเป็นพวกเลี้ยงไก่ดีเดียวกลุ่มกันนี้ละ 5-6 คนที่เลี้ยงไก่นำกันพวกเขาจะใจมักไก่เอ็นมาช่วยกะมาถ้าเขามีไก่เลี้ยงนำกะมาคือกัน เช่น นายหลอดกะใจมัก เวลาได้เงินมากะแบ่งกันภายในกลุ่มกะได้ผู้ละ 2,000-3,000บาท ต่อเที่ยว เทียวหนึ่งกะอาทิตย์หนึ่งจึงได้ไปเล่นทุกวันเสาร์ ผู้ใต้อยากได้หลายกะหาเงินไปเล่นเดิมพันข้างนอกอีกทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นอีกเท่าโตสามารถเลี้ยงครอบครัวได้"¹⁵¹ นอกจากนั้นใช้เครือข่ายของครอบครัวในการแสวงหาสายพันธุ์ของไก่ชนที่ดี(หมายถึงจุดเด่นและร้อนแรงในความหมายของคนเลี้ยงไก่)มาด้วย การให้ความช่วยเหลือ ซึ่งมีความแตกต่าง จากการพึ่งพาแบบประเพณีที่ใช้ความสัมพันธ์ของเครือญาติในการแบ่งปันและการกระจายทรัพยากรระหว่างกัน

แต่ให้ความหมายไปที่ การคัดเลือกหรือสร้างโอกาสในการได้ทรัพยากรที่มีความสามารถในการแข่งขันของระบบตลาด ดังที่เล่าให้เราฟังว่า" มีญาติพี่น้องอยู่ทางอื่นกะมีอยู่หลังปีใหม่กะสิว่าพากันไประยองไปหาญาติเพราะว่าพ่อพื้นเป็นคน จังหวัด ระยอง ส่วนมากสาเหตุที่ไปกะไปซื้อไก่ชนแน่ กับไปหาพี่ชายพื้นพี่ชายกะเลี้ยงไก่ชนอยู่จังหวัดระยองคือกัน ส่วนพี่ชายกะเลี้ยงไก่ชนมา20ปีแล้ว พี่ชายชื่อว่า นายอำนาจ อยู่อำเภอบ้านเมือง เดียวนี้มีไก่ชน 200-300 โต "¹⁵² ซึ่งสอดคล้องกับความคิดครอบครัวคำปลาให้ความหมาย แบบนี้เช่นกันว่า " การไปเอาปลาเขาก็ต้องมีข้อมูล เขาอยู่จักแล้วจักตลาดแล้วเขาก็ไปตลาดได้ มาความจำเป็นคือว่าเขา อย่างลูกค้าโทรมานี้ว่า มีปลานางบ่ มีปลาหรดบ่ มีปลาอันนี้บ่ เขาก็บอกข้อมูลลงไปแล้วเขาก็โทรถาม ถามทั้งพุ้นปลายทางที่เขาจะต้องการสินค้านี้ อย่างอยู่ที่ อร์ญอยู่ตลาดโรงเกลือว่ามีปลาบับเราก้ไปเลย ที่ว่าเขารู้ว่าตลาดโรงเกลือมีก็เพราะว่าเราเป็นพ่อค้าเขาก็ต้องมีข้อมูลว่าที่นี้มีอะไรอย่างมีปลาหรด แล้วเขาก็มีคนอื่นที่ว่าเขาค้าขายคือกันคุยกันไปว่าไปโนนไปนี้ ถามไถ่กัน ก็อย่างมีคนหนึ่งมันวิ่งไปเอาปลาอยู่อ่างทองเขาก็ไปซื้อปลาจากนั้น ที่ว่าเชื่อว่าที่อ่างทองมีปลาที่ว่าเราต้องการ ก็เพราะว่าเราเป็นคนนครสวรรค์ บัดที่ว่ามันไปเอาปลาอ่างทองมา มันก็ว่าเอาพี่ทำพี่ไม่ไปเอาเองปลาอยู่แถวบ้านพี่มันไปซื้อโพล่งให้กะลอกซื้อเขาซื้อว่ากบ บางทีมันไปวิ่งรถ 6 ล้อ รถ 3-4คันวิ่งควาเดียว ที่ว่าเขาเชื่อเขากะเพราะว่าตอนเด็ก ๆ พี่เคยพาไปหาปลาที่เขา

¹⁵⁰ อ่างแล้ว

¹⁵¹ อ่างแล้ว.นางสมภาร คชรินทร์

¹⁵² อ่างแล้ว

ก็หาปลาขายคือกัน ข้อมูลข่าวสารก็ไม่ได้เน้นอะไรมาก แต่ว่าได้ยื่นข่าวต่อหูกันมา เขามีรถเขาก็ไป พูตงานๆเขามีดินเขาว่าทำไมไม่ไปเอาปลาอยู่ที่นั่นอยู่ที่นี่มาขายหละ เขาไปเอามาขายหละ ขายดี ๆ เขาก็ว่าที่ไหนหละเขาก็ไปแต่อย่างอันนี้เขาก็ได้รู้จักกันนี้มันก็เป็นความรู้เพิ่มเติมที่ว่าเขาไม่เคยรู้ แบบว่าที่ว่าเขาไปซื้อตามที่ว่าบอกไปอย่างไรไปแถวอ่างทอง แต่ถ้ามันไม่มีเขาก็เลาะไปก็บ้านเราอยู่แถวๆนั้นหนทางอยู่ที่ปาก เขาบอกเลาะไปแค่อ่างทองเขาก็ไปนครสวรรค์ ไปไชยนาท ไปอุทัย ไปสุพรรณ ชลบุรี ไปหมดเลย พอว่าเขาู้กว่าเขาก็ไปเอาเองเลย ความรู้ข้อมูลก็ได้จากเขาหละ ก็ว่าเขาชี้โหลงให้กะลอกถั่วว่าเขาบอกเขาก็ปู้¹⁵³

การเลี้ยงไก่ชน- เส้นทางใหม่ของเครือข่ายธุรกิจของคนที่รวยใหม่ในปัจจุบัน(ภาพ

ครอบครัวนางสมภาร คชรินทร์)

เส้นทางที่เกิดขึ้นแบบนี้ หมายถึง การเห็นช่องทางของระบบตลาดในการสร้างรายได้แก่ตนเอง อยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์ที่มีมากกว่าคนในพื้นที่ตนเองหรือรอบข้างเขาทำอะไรกัน หมายถึง เห็นทำเลการเคลื่อนย้ายทรัพยากรระหว่างกัน ในการสร้างธุรกิจของตนเองขึ้นมา โดยในความหมายนี้ เป็นตัวตนของแม่ค้าอย่างหนึ่งที่เห็นช่องทางที่คนอื่น ๆ ไม่เห็นในการสร้างรายได้แก่ตนเองตลอดเวลา ในขณะเดียวกันได้มีวิสัยคิด เคลื่อนย้ายตนเองตลอดเวลา ในการแสวงหาทรัพยากรทุกๆเรื่อง นำมาศึกษาประกอบการตัดสินใจในการบรรลุความต้องการของระบบตลาด เพราะวาระบบตลาดในท้องถิ่น ความเป็นเฉพาะของตนเองที่สอดคล้องกับความต้องการในการบริโภคในแต่ละท้องถิ่น เช่นคนในลุ่มน้ำชีนิยมกินปลา ในขณะที่มีฐานะหน่อยชอบเล่นไก่ชน ซึ่งเป็นธุรกิจที่ไม่เป็นทางการในพื้นที่ หรือการสร้าง

¹⁵³ อ้างแล้ว.นางสร้อยสุตา ภู่อาศ

ตลาดเฉพาะขึ้นมาในท้องถิ่นของตนเอง ที่คนจากภายนอกไม่สามารถเข้าใจธุรกิจที่เกิดขึ้นมาได้ โดยมีความรับผิดชอบมากยิ่งขึ้น เพราะเป็นอาชีพที่ตนเองทำอยู่ประจำ ประกันความเสี่ยงในด้านต่างๆ นั้นจำเป็นที่ต้องตอบสนองต่อธรรมเนียมปฏิบัติ **ชอบใช้ชีวิตแบบคนที่หาเงินมาได้ในแต่ละวัน** จากการค้าขายหรือความเสี่ยงในระบบตลาด **และสิ่งที่สำคัญที่สุด** **กลัวคิดในสิ่งที่ต่อต้านกฎหรือธรรมเนียมปฏิบัติแบบประเพณีของท้องถิ่น** อันเนื่องมาจากว่าเป็นคนนอกพื้นที่ต่างชาติพันธุ์หรือการผ่านการขัดเกลามาจากสังคมแบบใหม่ ดังนั้นธุรกิจการค้าที่เกิดขึ้นมาจากคนนอกพื้นที่ทางวัฒนธรรมทำได้ง่ายกว่าทำกันเอง มีขอบเขตในความสัมพันธ์กับท้องถิ่นอื่นๆ อย่างชัดเจน สร้างความได้เปรียบในการแข่งขันต่อการสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน

5. การอพยพแรงงาน

การอพยพแรงงานออกนอกพื้นที่ เป็นรูปแบบหนึ่งในการปรับตัวของคนในพื้นที่พยายามจะเน้นแรงงานของตนเองเป็นที่ตั้งในที่สุด หมายความว่า การพยายามพึ่งพาการทำงานในระบบตลาด ซึ่งเป็นการปรับตัวที่มีเหตุผลมากที่สุดในการสร้างรายได้แก่ครอบครัวของตนเองในปัจจุบัน

ความคิดเห็นของคนในพื้นที่เห็นว่า การค้ากำนันเกิดขึ้นมานานแล้วตามเครือข่ายของตนเองที่มีอยู่ แต่การแพร่กระจายที่เกิดขึ้นมา เป็นประมาณในระยะ 15 ปีที่ผ่านมา ปัญหาที่คนอพยพออกนอกพื้นที่ ในความเห็นของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวคิดว่า **"กะย่อนหลังจากนาที่เห็ดแล้วน้ำกะท่อมบได้กินข้าวแล้วกะบได้ขาย แถมยังบ้านกะบมีงานเสีเห็ดคนอยู่บ้านต้องตื่นวันไปหาหม่องที่มีงานเสีคนอยู่บ้านส่วนมากกะพากันไปทำงานกรุงเทพฯ ที่อยู่บ้านกะไปเย็บผ้า แล้วกะไปขับรถแท็กซี่ ไปเสีงานโรงงาน เขากะไปโดนแล้วตั้งแต่พ่อกะไปทำงานเย็บผ้าอยู่กรุงเทพฯ ได้ 20 กว่าปีแล้วพอได้ลูกได้เมียกะเลยพามีเมียมาอยู่บ้านเย็บผ้า"**¹⁵⁴ ผลที่เกิดขึ้นมาจากความต้องการหารายได้ในรูปเงินตราหรือการขาดแคลนเงินทอง เป็นวิธีการปรับตัวแบบหาเช้ากินค่ำ

ดังเห็นได้จากแนวคิดและวิธีการในการนำเอามาใช้ว่า "จากการเห็ดข้าวกะว่าพอกินอยู่ ฤๅๆ โดๆ ไปได้ แต่กะว่ามีรายได้จากการขับรถ บางทีพ่อกะไปขับรถแท็กซี่อยู่กรุงเทพฯ ค่าเช่ามีอยู่ละ 500 กะต้องหาใส่ได้มีอยู่ละ 1,000 ก้าวขึ้นหะถึงสิอยู่ได้หาได้กะได้หาบได้กะจกทุนเฮากะมี แต่ว่าตอนนี้กะบได้ไปโดนแล้วปีกั่วแล้ว กะว่านาบั้งบมีไผ่ไปตั้งเครื่องตั้งหยงใส่ กะต้องมีผู้ชายอยู่ ตอนนี้กะเป็นผู้ช้อยผู้ใหญบ้าน กะได้เงินเดือนกะห้วแต่ขึ้นได้เดือนละ 1,800 กะได้หาปลาได้พร้อม อยู่บ้านโนนยางบ้านยายช้อย กะพอได้ขายแต่ว่าบได้ขายตลอดอาทิตย์หนึ่งกะได้ขายอยู่ เท็นสองเทีย กะเทียหนึ่งกะบหลด 100 ได้ 200-300 ได้อยู่"¹⁵⁵ อันเป็นวิธีการอย่างหนึ่งว่า ภายในครอบครัวตกลงกันที่ใช้แรงงานของผู้ชายเข้าสู่ตลาดภายนอก และ

¹⁵⁴ อ้างแล้ว. นายดำรงค์ โพธิจักร.

¹⁵⁵ นางผ่องศรี โพธิจักร. อายุ 36 ปี. อาชีพทำนา. บ้านสะทอน. วันที่สัมภาษณ์ 9 มกราคม 2546

สร้างความมั่นคงปลอดภัยได้ดีกว่าผู้หญิงเข้าสู่ตลาดแรงงานกว่า มีความอดทนต่อระบบการทำงานที่ดีกว่า

เพราะนอกจากเป็นภาคการใช้แรงงานที่ไม่ต้องสอบแข่งขันหรือใช้วุฒิปริญญาแล้ว ยังต้องใช้ความอดทนอย่างมากของการอยู่อาศัยที่ห่างไกลจากบ้านของตนเอง ซึ่งรูปแบบของการสร้างรายได้นั้นไม่จำกัดขึ้นอยู่กับว่ามีเวลา เป็นแรงงานสำรอง และโอกาสที่เอื้ออำนวยมากน้อยขนาดไหน ต่อการใช้แรงงานที่มีอยู่ของครอบครัว แนวคิดแบบนี้ได้ผ่านการยืนยันของเพื่อนบ้านคนอื่นๆ เช่นเดียวกันที่ใช้วิธีการแบบนี้ว่า " การที่เข้าไปเฝ้างานขับรถอยู่โพลกะว่าถ้าอยู่บ้าน นาเหมามันกะบ่หลายนากะเอ็ดได้แต่หน้าปีนาบั้งกะเอ็ดบ่ได้ มันบ่มีคลองมันบ่ติดคลองคือยังแต่เขา กะว่าโตเจ้าของเคยขับรถมาผมว่าเคยเอ็ดมาอีกทั้งเป็นงานอาชีพเจ้าของกะว่าที่นาเฝ้านาบั้งมีกะเลยไปเฝ้าอาชีพอื่นว่าเจ้าของเคยเอ็ดกะชินถนัดทางโพล กะว่าอู้จักชอกซอนเม็ดเลย ... ขับรถตุ๊กตุ๊กได้กะว่ามาขับรถแท็กซี่กะสิได้ดีกว่า กะมีหมูทางบ้านกะแขวกะชวนไปขับรถแท็กซี่นากะหมู่ไปขับก่อนกะหมู่ พอหยัดกะเลยชวนว่าไปขับรถนำกันเพื่อว่ามันสิรายได้ดีกว่านี้ ไปขับได้ประมาณ 24-25 นี่แหละก็เลยไปรายได้มันกะดีอยู่ ต้นทุนมันกะบ่สูง น้ำมันกะบ่แพง แต่ก็กะใช้แก๊สมันทุนค่าเช่ามันกะบ่สูงแก๊สกะใช้ 80 บาท ตุ๊กตุ๊ก กะ60 บาทต่อมือหักค่าเช่า 120บาทต่อมือกะได้มือละ 100-200 บาทกะมือได้มือหามา แต่กีกะว่าได้หลาย"¹⁵⁶

นั้นเป็นความพยายามที่เกิดขึ้นมา ต่อการใช้ความสามารถและแรงงานที่อยู่ในการสร้างทรัพยากรให้เกิดขึ้นกับครอบครัว รูปแบบที่เกิดขึ้นมา เป็นวิธีการแก้ไขปัญหเฉพาะหน้าที่มีความหลากหลาย ดังเห็นได้จากการปรับมุมมองการใช้ทรัพยากรพื้นฐานภายในครัวเรือนของตนเอง กล่าวคือ" การไปทำงานอยู่กรุงเทพฯไปขับรถ กะโดยตัวเฉลี่ยแล้งกะไปบ่โดนกะเลยเดือนหนึ่งผมไปบ่พอเดือนบางเดือนกะไป 9 มือ10 มือแต่ว่าเฮากะสามารถยกครอบครัวไปอยู่โพลมันบ่คุ้มทั้งค่าเช่าบ้านทั้งค่ากินอยู่มันกะเลยต้องไปผู้เดียวมันสิดีที่สุด แต่ว่ากะเที่ยวกับเฮากะว่าเมียลูกเฮาอยู่ที่นี่เฮากะเลยกลับเฮากะเป็นจิ้งจี้มาตลอด แล้วการใช้จ่ายเฮาสินห้อยลงกว่าไปอยู่กรุงเทพฯทั้งเม็ดเวลากลับมาอยู่บ้านกะบ่โดนบ่พอเดือน ประมาณ 2-3 อาทิตย์กะกะกลับไปเดือนหนึ่งแล้วจั่ง กลับมาบ้านเงินเม็ดกะไปอีก เวลาเฮากลับบ้านกะถือว่าเฮามาพักผ่อนกับลูกกับเมียเฮา"¹⁵⁷ โดยวิธีการแบบนี้ นอกจากช่วยเหลือปัญหาการว่างงานแล้ว ยังสร้างเครือข่ายที่เกิดขึ้นมาตามพื้นที่ของผีตัวเดียวกันที่ไปทำงาน ก่อให้เกิดการดึงแรงงานจากท้องถิ่นของตนเองไปด้วย เช่น อาชีพการขับแท็กซี่หรือการกรีดยางพาราที่ภาคใต้โดยสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองที่ดี และนำเงินทองและรายได้มาสู่ครอบครัว เป็นการดึงทรัพยากรมาจากภายนอกเข้าสู่พื้นที่ตนเองที่แตกต่างจากในอดีต คือเป็นทรัพยากรที่มาจากมูลค่าแรงงานในระบบตลาด เป็นธรรมเนียมปฏิบัติของคนในพื้นที่ สร้างรายได้มาจากระบบตลาดเห็นได้จากครอบครัวเล่าว่ามี"ลูกชื่อว่าแสงทอง กะเปิดร้านเย็บผ้าอยู่กรุงเทพฯได้เงินเดือนละ

¹⁵⁶ อ่างแล้ว.นายยงยุทธ ป้อมเขต.

¹⁵⁷ อ่างแล้ว

20,000 บาทกะป๋วยส่งดอก ปีหนึ่งส่งมาทีละ 2-3 พันบาท ต่อท้าย เขามาเขาจ้งเอามาให้ปีใหม่กับสงกรานต์จ้งได้เงินเอามาให้... ผู้ที่ห้าชื่อว่าพัฒนาดี อายุ 35 ปีเขาจะเย็บผ้ากับพี่สาวอยู่กรุงเทพฯพอกะป๋วยว่าได้เงินเดือนทอดีเฉพาะว่าเขาเอ็ดเป็นรายได้แต่คิดแล้วกะได้อยู่ 7,000-8,000 บาท ตั้งแต่ไปที่แรกกะส่งมาให้ทางบ้านอยู่แต่เดี๋ยวนี้นี้ได้ส่งเพราะว่ามีครอบครัวแล้วบได้ส่งมา 3-4 ปีแล้ว แต่ว่าถ้าเขามาปีใหม่เขาจะให้ใช้อยู่ทีละ 1,000-2,000 บาทโดนจ้งเอาให้ใช้ดอก"¹⁵⁸

การปรับตัวในระบบตลาดปัจจุบัน เป็นความพยายามใช้แรงงานของตนเองเข้าสู่ความสัมพันธ์ของระบบตลาดตามความสามารถที่มีอยู่ โดยไม่จำเป็นต้องเรียนหนังสือหรือมีความรู้ในด้านการศึกษามากนัก ซึ่งความหมายของการทำมาหากินในปัจจุบัน ให้ขอบเขตที่กว้างไกลมากยิ่งขึ้น ไม่ได้จำกัดความหมายแค่ลุ่มน้ำชีที่เกิดขึ้นมาเหมือนในอดีต แต่ก้าวไปสู่ความสัมพันธ์ที่ร่วมกันในภูมิภาคอื่นๆไป ในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน ในการสนับสนุนให้ครอบครัวของตนเองสามารถอยู่รอดได้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของระบบธรรมชาติ และเกิดความสัมพันธ์ระบบตลาด ทำให้มนุษย์ได้ปรับตัวเองไปทั้งความคิดและวิธีการในการเอาตัวรอดเพื่อสร้างหลักประกันที่สำคัญแก่ชีวิต

ในขณะที่เยาวชนให้ความคิดและวิธีการทำมาหากินในปัจจุบันว่า อยากทำงานในท้องถิ่นของตนเอง ไม่ชอบทำงานเหมือนกับพ่อแม่ของตนเองในปัจจุบัน โดยคิดว่าตนเองไม่สามารถทำงานแบบนี้ได้ เพราะว่ามันตากแดดและมันหนักและมันก็เหนื่อยร้อนก็ร้อนเลยไม่สามารถทำนาได้ เห็นว่ารับราชการนั้นดีที่สุด เพราะเห็นมาตั้งแต่เด็ก เวลาแก่เฒ่ามันจะได้ไม่ลำบาก"¹⁵⁹ โดยคนอื่นๆนั้นสามารถทำนาได้อย่างพ่อแม่ตนเอง เพราะว่ามีความคุ้นเคยกันอยู่ในการทำนา แต่อยากทำอาชีพเป็นครู เพราะว่าอยากสอนหนังสือ และมันเป็นงานที่ชอบไม่ได้ต้องลำบากเหมือนกับเป็นชาวนาโดยอยากเรียนหนังสือมากไม่ต้องมาทำงานที่หนัก"¹⁶⁰ ความคิดเห็นในค่านิยม ได้สะท้อนให้เห็นจากการขัดเกลาโดยตรงของการช่วยงานบ้านของเยาวชนที่ผ่านมามีว่า เส้นทางเอาตัวรอดที่เป็นการใช้แรงงานของครอบครัวในการสร้างรายได้ดังที่พ่อแม่ทำมา ซึ่งขึ้นกับสภาพแวดล้อมของสังคมและธรรมชาติเป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงค่านิยมนี้ ต่อการเข้าสู่การทำงานที่เป็นภาคราชการ เป็นความต้องการ สร้างหลักประกันให้แก่ชีวิตของตนเองที่มั่นคงและมีความปลอดภัยอย่างถาวรนั้นเป็นแนวทางหนึ่ง ในขณะที่อีกแนวทางหนึ่งเห็นว่า ชอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว เพราะว่า ไม่ลำบากแล้วก็สร้างฐานะที่ดีด้วยรวมทั้งใช้ชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตนเองได้

¹⁵⁸ พ่อพิมพ์ สารอน อายุ 56 ปี อาชีพทำนา กับปลูกเห็ด บ้านโนนยาง.วันที่สัมภาษณ์

¹⁵⁹ นายวิทยา คำสะท้อน. เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน".วันที่ 8 พฤษภาคม 2546

¹⁶⁰ นางสาว.เกสร ศิริโท ในเวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน".วันที่ 8 พฤษภาคม 2546

สังคมวัฒนธรรมของระบบตลาด

แม้ว่าคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวในปัจจุบันได้ปรับตนเองเข้าสู่ความทันสมัยตลาด แต่ความหมายของวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ความเป็นผีตัวเดียวกันยังได้นำมาใช้กับสังคมของตนเองอยู่ตามชุมชนของตนเอง ในขณะที่เดียวกันการนำมาเอามาใช้นั้น ได้เปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขของความคิดและค่านิยมของคนในสังคมมาใช้ด้วย

การให้ที่คงอยู่และเปลี่ยนไป

การให้ความหมายการช่วยเหลือในการดูแลเอาใจใส่กัน การช่วยเหลือเรื่องแรงงานที่เคยเป็นวิถีชีวิตที่นิยมมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันของผีตัวเดียวกัน ยังนำมาใช้ในชีวิตประจำวันอยู่ เช่นการรวมแรงงานกันในการสร้างบ้านให้กับตนเอง เป็นค่านิยมที่นำมาเอามาปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบันที่ไม่ได้มีความแตกต่างจากความหมายในอดีตและปัจจุบัน สำหรับคนที่ได้รับการบริการแบบนี้จากเพื่อนบ้านของตนเอง ดังเห็นได้จากการยอมรับของคนในพื้นที่ว่า “เรื่องของการดูแลกันในชีวิตประจำวัน ก็คือการชวยเหลือกันในเรื่องเจ็บเ็นอ่อน เพราะว่าคนทุกมือนี่สืบข่อยสนใจกันคือเก่า มันอยากดูห่างเหินกันอยู่เพราะว่าต่างคนต่างคนต่างหาอยู่หากินบ่ได้ใส่กันคือตั้งแต่เก่า บ่คือสมัยพ่อสมัยแม่เฮาถ้ามีอียังกะต้องชวยเหลือกันตลอด บ่ว่าเรื่องอาหารการกินถ้ามีอียังกะเอิ้นหมู่เอิ้นพวกมาอยู่มากินน้ำ แล้วกะสนใจกันในหมู่บ้านแล้วกะเป็นหูเป็นตาให้กันเวลาพี่น้องหรือญาติไปทางอื่นฝากบ้านไว้ พ่อกะว่าเรื่องพวกนี้แหละที่ควรให้ความสนใจกัน”¹⁶¹

นั่นเป็นความหมายที่คนในพื้นที่ณเวลาปัจจุบัน ยังให้ความสนใจในเรื่องนี้อยู่สาเหตุที่สำคัญ มาจากความเป็นเพื่อนบ้านที่อยู่ร่วมกันมาเป็นเวลานานและได้เข้าร่วมกิจกรรมงานต่าง ๆ ในพื้นที่กันมาตลอดตามเส้นทางชีวิตประจำวันว่า “พ่อกะว่าเรื่องดูแลเจ็บเป็นเ็นอ่อนควรสิดูแลให้ความช่วยเหลือมาเบ้งมาแลกันถามสารทุกข์ดิบมันกะพอใจเด็คคน แล้วกะให้ความช่วยเหลือเรื่องในการงานคือการเอิ้นการวานกัน การเอ็ดนา ให้ไปชวยนั้นชวยนี้อยากให้บ้านเมืองเป็นคือเก่า มีอียังกะมาสู่กันมีความเอื้อเฟื้อคือเก่า”¹⁶² โดยเรื่องนี้ได้รับการขยายความว่าเป็นเรื่องของสังคมมากกว่าเป็นเรื่องของส่วนตัว เพราะเป็นวิถีการแก้ไขปัญหอย่างหนึ่งที่ต้องปฏิบัติกันมา และในขณะที่เดียวกันมีความผูกพันกันมาในอดีต แต่ไม่ได้หมายความว่าหลังจากคนในพื้นที่ใช้เงินตราในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น ได้สร้างให้คนในปัจจุบันคิดในเรื่องนี้ที่แตกต่างกัน เพราะว่าทุกคนบ้านอยู่ติดกัน เห็นหน้าเห็นตากันทุกวัน และเหตุการณ์แบบนี้สามารถเกิดขึ้นมาในชีวิตของครอบครัวของตนเองได้

ดังเห็นได้จากความหมายในการสนับสนุนความคิดที่ว่า “ การช่วยเหลือกันสมัยนี้ก็ต้องอยู่หมู่บ้านนี้คืออยู่ สามัคคีกันคืออยู่ ตั้งแต่อดีตก็ถือกันนี้แหละบ่เปลี่ยน การช่วยเหลือของหมู่

¹⁶¹ นายชัยอนันต์ อ่อนงาม.อายุ 28 ปี.ทำนาและเสาปูน.บ้านหัน.วันที่สัมภาษณ์ 8 มกราคม 2546.

¹⁶² พ่อทองเกียรติ ตรีสาโร.อายุ 47 ปี.อาชีพรับจ้างทั่วไปและรับซื้อของเก่า.บ้านโนนยาง.วันที่สัมภาษณ์ 24

บ้านนี้ดี เป็นเลืบทั้งกัน ช่วยเหลือกันทุกอย่างประเภทเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นหยั่งๆไปหากันช่วยเหลือกันดี ยามไปยามมา”¹⁶³ การสนับสนุนการช่วยเหลือกัน ยังได้สนับสนุนกันไปในเรื่องอื่นๆ ด้วย แม้ว่าบางครั้งเกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจยังได้นำมาเอามาใช้ด้วย แต่นั่นเป็นความหมายภายในชุมชนเดียวกัน การให้ความสนใจการช่วยเหลือกัน เป็นเรื่องปกติทั่วไป ก็ยังทำกันอยู่อย่างต่อเนื่อง เห็นได้จาก”ซุมนี่เพิ่นบ้านไฮการดูแลกันกะว่าความเจ็บความเป็นกะได้ดูแลกัน เวลาเจ็บกะปรึกษากันได้ว่าเฮาสีไปหาเงินทางได้น้อ เขากะว่าผู้้นั้นมีกะไปเยี่ยมผู้้นั้นก่อน การฝากเบ็งจั่วไฮกะมี อย่างยายบาน เพิ่นกะฝากเขาไป ฝากพวกไปเลี้ยงจั่ว พวกพ่อใหญ่ เสียน จั้งซี หนาฝากไป กะว่าเบ็งไฮแนเดือบได้ไป ยากบมีผู้้อยบ้าน เพิ่นกะเอาไปไฮเอามาไฮ”¹⁶⁴

การช่วยเหลือที่ค่อยๆเปลี่ยนแปลง เกิดขึ้นมาคือ การให้ความช่วยเหลือกันแบบแรงงานฟรีหรือเรียกว่า เหล่าข้าว ยังมีอยู่ แต่จำกัดอยู่ในวงเครือญาติหรือคนที่ใกล้ชิดกันจริงๆ ดังเห็นจาก แนวคิดในการกำกับทรัพยากรของตนเองว่า ความสำคัญในการช่วยเหลือขอแรงงานฟรีไม่ได้เปลี่ยนแปลงภายในกลุ่มเป็นหลัก โดยเฉพาะเครือญาติที่นิยมนำมาใช้กัน เพราะสามารถขอร้องกันได้ไม่จำเป็นต้องใช้เงินตราได้

ในขณะเดียวกันฤดูกาลในกิจกรรมที่แต่ละคนในพื้นที่ต่างๆ ให้ความช่วยเหลือกับใครบ้าง และเมื่อตนเองมีความจำเป็นในเรื่องที่ตนเองต้องการ ให้เข้ามาช่วยเหลือในกิจกรรมของตนเอง เป็นเรื่องที่ย่ายในการขอร้องทรัพยากรแรงงานที่ตนเองมีอยู่ โดยครอบครัวอื่นๆก็เห็นเช่นเดียวกันว่า เป็นวิธีการแก้ไขปัญหาการขาดแรงงานของคนในพื้นที่ว่า ”การขอยเหลือกันกะดีคือเก่าเปลี่ยนแปลงจากอดีตดอก เพราะว่า การขอยเหลือกันส่วนมากกะมีตั้งแต่ขอยพี่น้อง จังการวาน การเ็นไปขอยกะมีคือเก่า จังวานไปเกี่ยวข้าวเพิ่นขอแรงไปขอย มี 2 มีไปสีข้าว เอาข้าวขึ้นแล้ว กะต้องได้ไปขอยกันเพราะว่าที่เจ้าของเพิ่นกะมาขอยคือกัน จังบมีเงินจ้างช่างกะใช้โดยการเ็นการวานพี่น้องมาขอยกะได้อยู่ เพิ่นกะมาขอยดีเพียงแต่เฮา เอ็ดกับข้าวกับน้ำสู่เพิ่นกิน ลาบเปิด ลาบไก่ ต้มว่ว ต้มควายกะว่าไปการขอยเหลือกันกะดีคือเก่าอยู่”¹⁶⁵

ซึ่งคนเหล่านี้ ยืนยันว่าวัฒนธรรมของตนเองที่เคยนำมาใช้อย่างช้านาน เป็นวิธีการ แก้ไขที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในกลุ่มหรือพื้นที่ของตนเอง แนวความคิดแบบนี้ได้ขยายตัวไปในการให้ความช่วยเหลือเรื่องอื่นด้วย เพราะว่าในละแวกเดียวกัน รู้จักกันหมด โดยเฉพาะสภาพความเป็นอยู่ของเพื่อนบ้าน กลายเป็นสมาชิกของครอบครัวไป ในขณะเดียวกัน หากคนไหน มีปัญหาที่เกิดขึ้นได้เรียกร้องการวาน การให้ความช่วยเหลือแรงงาน เป็นปรากฏการณ์ที่ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่พึงกระทำได้

การให้ความช่วยเหลือ ไม่ได้จำกัดแค่ความหมายของคนที่มีฐานะที่อ่อนแอ แต่รวมถึง คนที่มีฐานะพออันจะกินด้วย เกิดขึ้นมาจากความเชื่อมกันในสายใยสัมพันธ์ทางเครือ

¹⁶³ อ้างแล้ว.นางสร้อยสุตา ภูเทศ

¹⁶⁴ อ้างแล้ว.นายสมหมาย มณีโชติ

¹⁶⁵ อ้างแล้ว.พ่อตำรวจ โพธิจักร

ญาติและเพื่อนบ้านที่ได้ปฏิบัติมา ทำให้การขาดเงินในบางครั้ง สามารถหยิบยืมกันได้ โดยไม่ต้องทำไปตามกฎของมูลค่า ว่า"แม้มีแรงงานพอเพียงแรงงานอยู่บ้านพอเพียงดอกเพราะว่าอยู่บ่อยๆ เช่น เขาสิเจือไก่สือเอาหัวอาหารเข้าเขาต้องไปเ็นคนมาช่วยยกให้ แล้วกะเรื่องเฮ็ดนาแรงงานกะล่อพอเพียงดอกต้องได้จ้างคนอื่นมาช่วยเฮ็ด มาเถิด มาเถิด มาเถิด มาสี้ไปจั่งสิ้นสะถักเรื่องภายในบ้านเฮ็ดกับข้าวกับน้ำกะพอเพียงอยู่สิบพอกะมีตั้งแต่เรื่องไร่นากับเรื่องหยอดยาไก่ยกหัวอาหารไก่อ้นี้ละมันบ่พอเพียงเพราะเฮากะเฒ่าบ่สามารถเฮ็ดได้คือเก่า"¹⁶⁶

อย่างไรก็ตาม สภาพการเปลี่ยนแปลงของระบบพื้นที่ทำมาหากิน มีผลต่อการสร้างความอุดมสมบูรณ์ที่ลดลง ทำให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากรลดลงด้วย เพราะมีภาระของตนเองในครอบครัว สำหรับคนบางกลุ่ม ดังเห็นได้จากการให้ความหมายของเรื่องนี้ว่า "การพึ่งพาอาศัยกันช่วยเหลือกันทุกวันนี้ ชุมมือนี้นี้แตกต่างกันหลายมันเห็นแก่โตหลาน มันบ่คือเก่า แต่ก็กะว่าชอกกันกินได้แต่ว่าชุมมือนี้นี้มีอยากซื้อโลด ขั้วว่าชอกเขาจะเก้งใจ ชอกกันได้กะมีแต่พี่แต่น้อง มันบ่คือ เก่าแต่กะขอได้บ่แม่นญาติพี่น้อง แต่ว่าเดี๋ยวนี้ชะเจ้ากะมีว่าแต่สิขาย หมูข้างบ้านกะคือเก่าอยู่เจ้าของได้ บู่ ได้ปลามา กะแบ่งใส่เพื่อนอยู่ โตเจ้าของกะความคิดกะว่าคือแต่ที่อยู่ขึ้นว่าไคมานี้กะอยากใส่ชะเจ้ากิน คนรอบข้างใส่ชะเจ้ากินอยู่ ส่วนที่ว่าขายกะขายอยู่ส่วนที่ว่าเอาไว้กินกะเอาไว้อยู่ ส่วนที่ขายกะต่างหาก แต่ก็มันบ่มีซื้อ แต่ก็กะบ่เคยมีคนมาช้อยอียังเลย แต่ยังมีแม่พอกะเอาเมียใหม่ กะแต่งงานกะหากินแต่นำเจ้าของกันแฟนบ่มีบ่อนอาศัย ถ้าว่ามีปัญหาตนเองข้าในเฮียน"¹⁶⁷ คนในพื้นที่ เริ่มให้ความสำคัญของการใช้ การแลกเปลี่ยนเพื่อเงินตรามากยิ่งขึ้น แม้ว่าเห็นถึงการแลกเปลี่ยนผลผลิตที่เคยเกิดขึ้นมาในอดีต ในรูปแบบธรรมชาติที่ให้กับ ชอกกันและกระจายกัน

ผลที่เกิดขึ้น การแลกเปลี่ยนผลผลิตของตนเอง ต่อมานิยมแลกเปลี่ยนกันในระบบตลาดมากยิ่งขึ้น มีความคิดว่าอะไรที่ตลาดต้องการในการแลกเปลี่ยน ดังนั้นส่วนหนึ่งจะเอาไว้แบ่งปันกัน และอีกส่วนหนึ่งเป็นรายได้ที่เกิดขึ้นมาในรูปเงินตรากับการแลกเปลี่ยนกับกลุ่มอื่นๆที่ไม่ใช่ตัวเดียวกันในตลาด หรือคนในพื้นที่ที่ไม่ได้ยึดมั่นในเรื่องนี้ อย่างไรก็ตามการพึ่งพา ไม่ได้มีขีดจำกัดเฉพาะเรื่องของการพึ่งพาอาหาร รวมถึงการพึ่งพาเงินทองด้วยในปัจจุบัน การให้ช่วยเหลือกันและกัน ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไป เหมือนกับในอดีต จากพฤติกรรมที่ปฏิบัติกันมาว่า"การช้อยช่วยเหลือกันตั้งแต่ก็การช้อยช่วยเหลือกันกะคือเก่าการดูแลกันกะคือเก่ายามที่เจ้าจำเป็นมาเฟ้นกะช้อย ยามเฟ้นจำเป็นเฮากะช้อยต่างคนต่างช้อยช่วยเหลือกันแบบว่าอย่างเรื่องเงินเรื่องทองนี้ แบบว่าเฮาบ่มีเฮาเล่นหาเฟ้นๆกะใส่เฮาไปจั่งชี้หนาแต่ว่ากะบ่หลาย"¹⁶⁸ หรือการช่วยเหลือในยามจำเป็น ที่ต้องได้รับการเรียกร้องที่ปะปนกันระหว่างความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ เกิดขึ้นมาในเวลาเดียวกัน โดยเฉพาะคนในละแวกเดียวกันในพื้นที่ของตนเองว่า" การช้อยช่วยเหลือกันชุมมือนี้นี้เฟ้นบ้านกะใส่การช้อยช่วยเหลือกัน กะว่าเฮาเฮงมา

¹⁶⁶ อ่างแล้ว.นายเจ็ยว คำหอม

¹⁶⁷ นางเต็มดวง พรหมชาติ.อายุ 36ปี .บ้านโนนยาง.อาชีพรับจ้าง.วันที่สัมภาษณ์ 17ธันวาคม 2545.

¹⁶⁸ อ่างแล้ว.นายย่น รานมีชัย

ช้อยกัน กะว่าเอ็งกันว่าสิเฮ็ดอันนั้นอันนี้เด้หละกะว่าเฮ็ดนาหม่องนี้กะว่าช้อยไปไ่ได้บ่ กะว่าไปกู้ข้าวไปเกี่ยวข้าวเป็นลักษณะ ขอแ่งกันแต่ว่ากะบ่คือแต่ก็เอ็งไปกันไปเฮ็ดอันนั้นอันนี้กะว่าได้คือเก๋อยู่ บ่ได้เปลี่ยนแปลงแนวนี้ กะว่าผู้้นบ่สะบาย กะว่าช้อยแห่เด้ช้อยสิพาแม่ไปหาหมอ กะว่าช้อยเบ้งไฮ่แห่เด้อ กะว่าช้อยเอางัวไปกินน้ำไฮ่แห่เด้อ ช้อยเกียหมุช้อยหนึ่งข้าวไฮ่แห่เด้อ กะว่าจ้งซี่กะมีอยู่ กะว่าดูแลความปลอดภัยไฮ่กะว่าฝากเบ้งเฮียนเบ้งชานไฮ่แห่เด้อจ้งซี่กะมีอยู่¹⁶⁹

พฤติกรรมที่ปฏิบัติอยู่ ได้ชี้ให้เห็นว่าเริ่มนำมาใช้กับคนที่ใกล้ชิดคนที่คิดเหมือนกันหรือมีความผูกพันภายในกลุ่มของตนเอง โดยเฉพาะในงานที่ต้องใช้ทรัพยากรในระบบตลาดมากยิ่งขึ้น ซึ่งเคยเกิดขึ้นมาแล้วภายในผืนเดียวกัน ในขณะเดียวกันความช่วยเหลือกันที่ผ่านมาในแบ่งปันอาหาร แม้ว่าอยู่ในระบบตลาดก็นิยมนำมาใช้ หากมีทรัพยากรก็เอามากระจายใหม่ในกลุ่มของตนเองในรูปของการแลกเปลี่ยนกัน " พ่อกะว่าเรื่องเพื่อนบ้านให้ความดูแลกันกะมี ให้ความช่วยเหลือกันจ้งขาดแคลนข้าวปลาอาหาร กะช่วยกันโดยการแบ่งปันกันกิน ถ้าไ่มีแนวกินหลายกะมาแบ่งกันกินหลาย ๆ เฮียน แล้วกะเรื่องดูแลการเจ็บเป็นเย็นอุ่น เพราะว่าเฮาอยู่ในบ้านเดียวกันกะต้องอาศัยกันตลอด"¹⁷⁰ รวมทั้งในปัจจุบันได้เกิดเครือข่ายของการให้ความช่วยเหลือในงานเทศกาลของท้องถิ่น และการแก้ไขอุปสรรคที่เกิดขึ้นมาในเรื่องเงินทองได้ภายในเวลาเดียวกัน เป็นรูปแบบที่นิยมนำมาใช้กัน โดยเฉพาะครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดในละแวกเดียวกัน เห็นได้ว่า "การช่วยเหลือของแม่ส่วนมากสิวานพี่วานน้องมาช่วยเกี่ยวข้าวกับเวลาเฮาทำบุญต่าง ๆ ชาวบ้านหรือญาติพี่น้องเฮากับมาห่มมารุมช่วยกันคืออยู่กะมี ยาย อู้ พ่อ อ.บ.ด. แม่นางทองใบ แม่จองสี นี่เป็นเมีย พ่อผู้ใหญ่บ้าน มันหลายครั้นสิว่ากะเก็บบเหม็ดบ้านส่วนเรื่องเงินเฮากะเคยแล่นมาหาแม่อยู่ถ้าแม่มีแม่กะให้เหี่ยละ 100-200 บาท ตั้งแต่แม่ไปยืมเพิ่นกะบ่ขัดชินคือแม่ไปยืมตั้งแต่ลูกเรียนหนังสืออยู่พุ้นหละส่วนมากสิไปยืมแม่จอมศรี เหี่ยละ 4,000-5,000 บาท ยืมให้ลูกเรียนเป็นค่าเทอมลูกให้ผู้ที่หนึ่งกับผู้ที่สอง"¹⁷¹

การนำเงินมาช่วยสนับสนุนการลงทุนในการศึกษา เป็นรูปแบบหนึ่งที่คนในพื้นที่ต่างให้ความช่วยเหลือ ไม่จำเป็นที่ต้องพึ่งพาสถาบันการเงินทั้งในและนอกระบบ เพราะว่าการนิยมช่วยเหลือกันแบบนี้ ถือว่าเป็นการให้ความช่วยเหลือลูกหลานเดียวกันภายในพื้นที่ของตนเอง ซึ่งในแนวคิดที่นำมาใช้แบบนี้ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่ซุ่มไหนหรือครอบครัวไหนที่สามารถช่วยเหลือกันได้ในพื้นที่ก็นำมาปฏิบัติ เพราะว่าในสังคมแบบนี้ การเรียกร้องแรงงานถือว่าเป็นความจำเป็นที่เกิดขึ้นมาตลอดเวลา นำไปสู่การพึ่งพาหากครอบครัวไหนมีฐานะหรือมีโอกาสที่ดีกว่าในเรื่องแบบนี้ เป็นธรรมเนียมปฏิบัติในท้องถิ่นของตนเอง ที่ต้องสนับสนุนให้ลูกล่วงขึ้นมา เห็นได้จากการยืนยันว่า"ส่วนคนมายืมแม่กะมีอยู่เว้าใหม่กะคือใหม่ กะมีแม่หนูเจียม กะมายืมไปใช้สอยในครัวเรือนมันบ่พอ ยืมกะเหี่ยละ 400-500 บาท แม่หมอน แม่น้อย

¹⁶⁹ นางดารณี ดิสงคราม, อายุ 37 ปี . อาชีพทำนา, บ้านทรายมูล, วันที่สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2546

¹⁷⁰ อ่างแล้ว, พ่อหนู ทาคันทา

¹⁷¹ อ่างแล้ว, นายเจสียว คำหอม

กะมายืมคือกัน เพื่อกะขาดเงินในครัวเรือน กะมายืมทีละ 200-300 บาท กะพอได้ให้ลูกไปโรงเรียน กะยืมกันใช้ธรรมดาอย่ามัวเฝ้ามีกะได้ขอยืมกันใช้ มันมีความแตกต่างจากอดีตกะคือค่าเงินมันลดลง ตั้งแต่ก็เงิน 500 บาท แม่กับพ่อได้ใช้อยู่เป็นปี แต่บัดเดี๋ยวนี้เงิน 500 บาทใช้มือเดียวกะเหมิด แมว่ามันเป็นจ้งสิมา 30 กว่าปีแล้ว แล้วการช่วยเหลือกันในอดีตมันดีอีหลี คั้นเฮาบแล้วข้าวแล้วนาชาวบ้านกะสิเอว้าว เอาควมมาช่วย มาช่วยเฮ็ดจนแล้วจ้งไป แต่ทุกมือนี้นันบ่จ้งกะบ่ค่อยมีคนอยากมาช่วยป่านถ้าบ่เป็นญาติพี่น้องเขาจ้งสิมาช่วยอีหลี แต่ถ้าเป็นเรื่องงานต่างๆสิมาช่วยแม่เหมิดบ้านเลยส่วนแม่งานที่มาช่วยหลักๆกะมี แม่ป้าล้อม แม่ตบ แม่หนูเจียม แม่อุไร พ่อสว่าง แม่จัน แม่จัน แม่ลำพัน แม่บุญรอด แม่ประกอบ แล้วกะมีญาติพี่น้องทุกคนกะมาช่วยกันเหมิด กะสิมาเฮ็ดกับข้าวกับน้ำ แล้วกะเอาอาหารเอาข้าวเอาเงินมาช่วยเฮ็ดงาน คั้นสิเว้าไปแล้วมันกะเหมิดบ้านเพราะบ้านเฮามันบ่ใหญ่คือบ้านอื่นเขามีแค่ 58 หลังคาเรือน”¹⁷²

ในขณะที่ความจำเป็นที่ต้องใช้เงินตราในชีวิตประจำวัน สำหรับครอบครัวได้นำมาใช้วัดด้วยเงินตรา มีผลต่อการกำหนดแนวคิดและมุมมองของความคุ้มค่าและไม่คุ้มค่าอยู่ ส่งผลต่อการลดการพึ่งพาแรงงานแบบการเหล้าข้าวออกมา เป็นการว่าจ้างแรงงาน เพราะการปลูกข้าว เป็นอุปสรรคอย่างมากในการเข้าไปสู่ความขัดแย้งของการกระจายแรงงานภายในครัวเรือนของเพื่อนบ้าน กล่าวคือ แรงงานรับจ้างในความสัมพันธ์ระบบตลาด เมื่อออกนอกครัวเรือนของตนเองสามารถซื้อขายได้ นั่นคือ สิ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของการทำมาหากินในพื้นที่ของตนเอง ในเรื่องนี้เห็นได้ว่า การปลูกข้าวยังให้ความสำคัญการพึ่งพาแรงงานของคนอื่นกว่า “งานที่พึ่งพาผู้อื่นสูงกะมีตั้งแต่งานเฮ็ดไร่ เฮ็ดนา กับงานก่อสร้าง เพราะว่ามันเป็นงานหนักบ่สามารถสิเฮ็ดเองผู้เดียวได้ จ้งไถไร่ ไถนา เกียวข้าว สีข้าวกะจ้งผู้อื่นมาช่วยเพราะว่านานมันหลาย พ่อกะได้อาศัยมาตลอดเฮ็ดนาแล้ว ส่วนงานก่อสร้างพ่อกะต้องไปเฮ็ดเป็นกลุ่ม เพราะว่ามันเฮ็ดเองบ่ได้ มันต้องยกไม้ ยกเหล็ก มีแต่อันหนัก ๆ มันเฮ็ดเองบ่ได้ กะต้องไปเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4-5 คน พ่อกะได้อาศัยจ้งสิมาตลอดตั้งแต่เฮ็ดไร่ เฮ็ดนามาเป็นสิบ ๆ ปี”¹⁷³ ได้รับการยืนยันสำหรับคนที่ทำนาในความหมายที่เหมือนกันว่า “แต่เรื่องเฮ็ดไร่นาทุกมือนี้อาเฮาบจ้งกะบ่อยากมาเฮ็ดช่วยคือจ้งอดีต ถ้าจ้งมาดำนากี๋ย ข้าวกะสิจ้งมือละ 120 บาทต่อมือเขาจ้งมาเฮ็ดช่วยเรื่องจ้งมันกะจ้งมาได้ 10 กว่าปีแล้ว”¹⁷⁴

ความช่วยเหลือที่เกิดขึ้นมา ให้ความหมายแก่คนที่ไม่มีแรงงานและปลูกข้าวเอาไว้ในการบริโภคตนเอง แต่สำหรับคนที่มียี่นามาก หรือปลูกข้าวเอาไว้ จำหน่ายนำไปสู่การจ้างแรงงานเกิดขึ้น ดังเห็นได้ว่า“แม่กะว่าเฮ็ดนาบ่ต้องได้จ้างทุกแนวเพราะว่าแรงงานเจ้าของบ่พอใช้คนน้อย แล้วนากะหลายประมาณ 80 ไร่ถ้าสิเฮ็ดในครอบครัวมันสิกะบ่ทันบ้านทัน

¹⁷² อ่างแล้ว.นายเจสียว คำหอม

¹⁷³ อ่างแล้ว.พ่อหนู ทาคันทา

¹⁷⁴ อ่างแล้ว.นายเจสียว คำหอม

เมืองเขา ต้องจ้างดำ จ้างไถ จ้างใส่ปุ๋ย จ้างเกี่ยว เพราะมีคนอยู่สองคนลูกกะป๋ันได้ใหญ่อยู่บ้านได้จ้างตลอดตั้งแต่เห็ดนามา 10 กว่าปีงานอันนี้ละแม่ว่าพึ่งพาผู้อื่นหลายที่สุด"¹⁷⁵

ในขณะที่ภายในชุมชนเดียวกัน ยังให้ปฏิบัติเช่นเดิมอยู่ แต่มีข้อแม้ว่าไม่เกิน 1-2 วันอย่างมาก และสำหรับคนที่ปลูกข้าวเอาไว้กินว่า"พอเห็นมันเปลี่ยนแปลงกะมีมาโดนแล้ว เพราะว่าสมัยตั้งแต่อยู่กับพ่อแม่มีตั้งแต่การวานกันมาชอย เช่น การเห็ดนาตั้งแต่ก็มีตั้งแต่วานพี่วานน้องมาชอย เอ็นกันมาลงแขกเห็ดจนแล้ว พ่อกะคิดว่าคนสมัยเก่ามีน้ำใจดีและมีความเอื้อเฟื้อเฟื่องแผ่ ถ้าเอ็นมาเห็ดชอยกะมารุมชอยกันคราวเดียวกะแล้ว แต่ว่าคนทุกมือนี้น้ำใจดีคือสิบมีคือคนสมัยเก่า เพราะว่าทุกมือนี้อีกยังกะหาหยากการอยู่การกินกะผืดเคือง แล้วการชอยเหลือกันกะบ่ดีคนทุกมือกะเลยบ่กล้าวานกันถ้าวานกะต้องวานแค่ได้มือเดียว แล้วต่อไปกะต้องจ้างเพราะว่าคนเขาทุกมือนี้นะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบถ้าจ้างเขากะบ่มาชอย เขากะต้องไปเห็ดให้คนที่จ้างเพราะว่าทุกมือ มีตั้งแต่ได้จ้างอย่างต่ำ ถ้าดำนา เกี่ยวข้าว กะต้อง 100 กว่าบาท มันกะเปลี่ยนประมาณ 20 กว่าปีแล้ว"¹⁷⁶

สิ่งที่เกิดขึ้นให้ความหมายว่า คนในพื้นที่ยังให้ความสำคัญกันในความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่ แต่มีการกำหนดความมีเหตุผลของตนเอง ตามพื้นฐานข้อจำกัดทางทรัพยากรของการเลือกใช้ ชาวบ้านได้เลือกเอามาใช้ หากไม่สามารถระดมแรงงานแบบเก่าคือ การเหล่าข้าวได้ ต้องมีการว่าจ้างแรงงานเกิดขึ้นมา เป็นวิธีการสนับสนุนการทำงานให้เอาตัวรอดได้ สำหรับครอบครัวที่มีปัญหา ซึ่งมีให้เห็นอย่างกว้างขวาง บางครอบครัวก็ยืนยันว่าไม่ได้เปลี่ยนแปลงในเรื่องเหล่านี้ว่า" การชอยเหลือกันทุกมือนี้นะบ่มีการเปลี่ยนแปลงดอกเพราะว่าการชอยเหลือกันอยู่บ้านมีตั้งแต่พี่แต่น้อง ส่วนมากที่อาศัยกันกะมีตั้งแต่เรื่องการเอ็นการวานกันไปชอยเรื่องเกี่ยวกับการเห็ดนาเพราะว่าแม่เฮาสสมัยเก่ามีตั้งแต่การเอ็นกันวานกันไปชอย แล้วสมัยนี้กะยังมีอยู่แต่ว่ากะบ่คือเก่าปานใดเพราะว่าสามารถเอ็นเขาไปชอยได้แค่มือ 2 มือทอนั้นแต่กะยังดีอยู่เพราะว่ายังมีความคล้ายคลึงที่พ่อแม่พาเห็ดมา กะเป็นจั่งสิมาเกือบ 10 กว่าปีแล้ว"¹⁷⁷ นั้นเป็นความหมายที่ชื่นชมในวัฒนธรรมที่ได้กระทำอย่างต่อเนื่อง

ในขณะที่ภายในพื้นที่มีวิธีการสร้างวัฒนธรรมอีกแบบหนึ่งเช่น การยืนยันจากนางพุทราที่เคยเห็นตัวอย่างในเรื่องนี้ว่าในการใช้แรงงานแทนการจ่ายดอกเบี้ยวดังตารางข้างล่างในงานที่ทำแทนการจ่ายดอกเบี้ยยและงานไหนที่ไม่จ่ายดอกเบี้ยยเป็นเงิน

จำนวนเงินที่กู้มา	ใน ระยะเวลา	ทำงานอะไรที่เป็นการแลกเปลี่ยน		
		ชนิดของงาน	วันทำงาน	จำนวนวัน

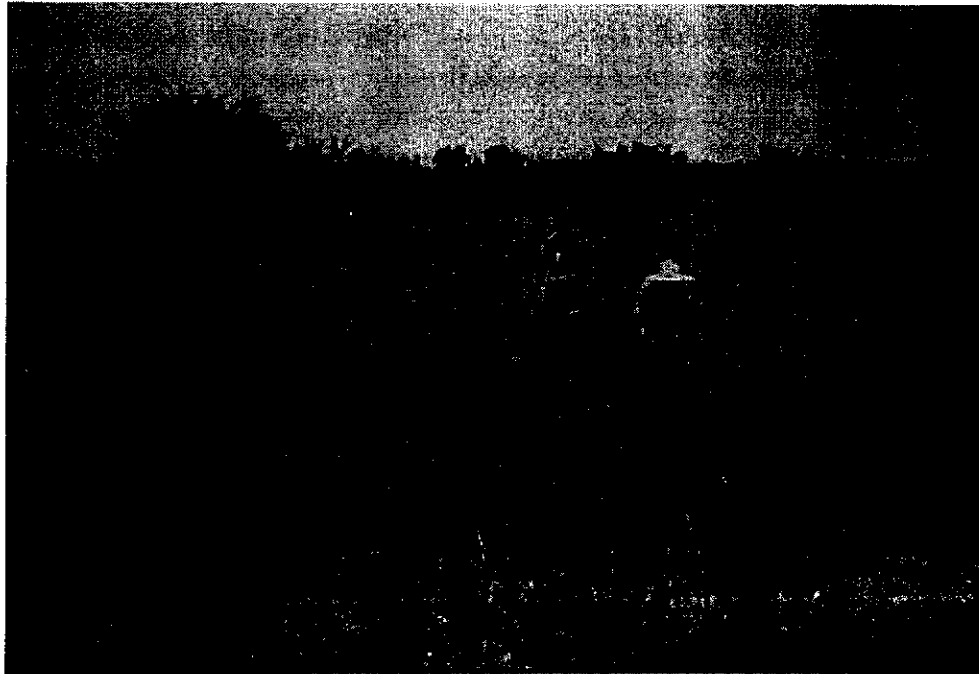
¹⁷⁵ นางเดือนจิตร ฐาวัรี อายุ 36 ปี.อาชีพทำนาและขับรถตุ้.วันที่สัมภาษณ์ 18 มกราคม 2546

¹⁷⁶ อ่างแล้ว.นายชัยอนันต์ อ่อนงาม

¹⁷⁷ นาย บุญคำ คำหอม อายุ 48 ปี.อาชีพทำนา.บ้านสะทอน. วันที่สัมภาษณ์ 9 มกราคม 2546

500	6 วัน	เกี่ยวข้าว	6 วัน	6 วัน
-----	-------	------------	-------	-------

เครือข่ายอาชีพทำนาปรังในปัจจุบันยังนิยมกันอยู่

หรือจากการใช้บริการช่องทางแบบนี้ของแม่ใหญ่หนาที่เล่าให้เราฟังว่าในอดีตใช้กันเป็นประจำ

จำนวนเงินที่กู้มา	ใน ระยะเวลา	ทำงานอะไรที่เป็นการแลกเปลี่ยน		
		ชนิดของงาน	วันทำงาน	จำนวนวัน
1,000-2,000	2 เดือน	ดำนา ไถนาชอยพื้น	4-5 วัน	4-5 วัน

ลักษณะเหตุการณ์แบบนี้นายสง่าเล่าว่า"นานๆครั้ง น้อยที่สุดก็แล้วก็มีเงินส่งดอก สิไปดำนาให้แล้วแต่สิอีกช่วงมัน เกี่ยวข้าว เป็นแบบว่าออกจากเกี่ยวข้าวแล้วเป็นงานกิ๊กๆแก๊กๆ ธรรมดาหมู่บ้าน แบบว่าเอ็ดงานบ้านทำความสะอาดบ้านผู้นั้นไปยืมเงินไปเอ็ดงานให้ เฝ็นก็ว่ากุสิไปเอ็ดให้ดอกพอดิบมีเงินใช้ดอก(เบี้ย)แทนดอกเบี้ย"¹⁷⁸

เกิดขึ้นมาที่ผสมผสานกันระหว่างคุณค่าและมูลค่าในความสัมพันธ์ของระบบตลาด เป็นการหาทางออกให้ผิตัวเดียวกันในการเข้าสู่ระบบตลาด ที่จะประกันรายได้แก่ตนเอง กับความสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นฐานของผิตัวเดียวกันให้อยู่รอด ได้มีการนำเอาค่านิยม

¹⁷⁸ อ้างแล้ว.นายสง่า นำนันทิตย์

แบบใหม่และเก่ามาใช้ผสมผสานกันมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำมาหากินร่วมกันก็อยู่บนพื้นฐานเหล่านี้ ซึ่งให้เห็นว่าคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวยังใช้วิถีคิดและค่านิยมบนพื้นฐานของความเป็นผีตัวเดียวอยู่ ในขณะที่เดียวกันการปรับตัวในเส้นทางของระบบตลาด ได้มีส่วนอย่างมากที่กำหนดการประกันให้แก่ตนเองอยู่รอดได้

การจ้างแรงงานต่อการทำนาเพื่อการค้าของครอบครัวนางเดือนจิตร ภูซารี

การพึ่งพาช่วยเหลือกันระหว่างครอบครัวปัจจุบัน

ปัจจุบันการทำมาหากินของคนบ้านขาว มีความสัมพันธ์กับระบบตลาดมากยิ่งขึ้น ทำให้มีการอพยพแรงงานในการสร้างรายได้มากยิ่งขึ้น โดยการปรับตัวของครอบครัวให้ความหมายในรูปแบบที่นิยมนำมาใช้ในพื้นที่ว่า พ่อแม่อาศัยอยู่กับหลานหรือลูกสาวและลูกเขยของตนเอง หมายถึงพ่อแม่ให้ความช่วยเหลือต่อบุตร แม้ว่าบุตรอยู่ในเมืองหรือประกอบอาชีพเป็นอย่างอื่น ซึ่งในฐานะของครอบครัวบุตร นอกจากมีลูกแล้วไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นหน้าที่ของการสร้างหลักประกันอาหาร ไม่ว่าจะเป็นการอบรมเลี้ยงดู การดูแลเรื่องอาหารการกิน การรับส่งไปโรงเรียนพ่อแม่(ปู่ย่าตายาย)คอยเป็นคนช่วยเหลือ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งของการอยู่รอดของครอบครัวในปัจจุบัน เป็นการใช้เครือข่ายครอบครัวของตนเอง ดังเห็นได้ว่า"แม่ได้เอาเงินให้หลานใช้มือละ 3 บาท เดือนหนึ่งกะ 100 กว่าบาทเวลาเลิกเรียนมาอยากกินขนมกะได้ซื้อแนวเด็กน้อยมันกำลังกิน หลานที่มาอยู่น่ากะชื่อน้องอ้อฟเรียนอยู่โรงเรียนบ้านทรายมูลเฮนั่นละเขากะมาอยู่มาได้ 2 ปีแล้วแม่เขาไปทำงานเย็บผ้าส่วนพ่อไปทำงานขับรถแท็กซี่ ได้4-5 ปีแล้วตั้งแต่ก็กะเอาลูกไปอยู่น่าพอลูกก็ได้เข้าโรงเรียนจั่งเอามาฝากแม่ไว้ให้เลี้ยงให้เบี่ยงให้ เวลายามเทศกาล เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ เขาก็ได้มาหาลูกเขา

ตอนนี้มีตั้งแต่ฝากเงินมาให้น้องอ้อไปโรงเรียนโดนให้แม่เป็นคนเก็บเงินไว้ให้เป็นมือให้หลายบ่ ได้มันเป็นเด็กน้อยใช้เงินบ่ทันเป็นเดียวเอาไปซื้อของเล่นเหม็ดแม่เขาจะฝากมาให้เดือนละ 2,000 บาทถ้าเหลือแม่จะฝากธนาคารไว้ให้เขานั้นละเพื่อเขาจำเป็นได้ซื้อเสื้อซื้อผ้าถุงเล่นใส่ยามการยามงานหรือซื้อชุดนักเรียน ซื้อสมุดหนังสือไปจั่งสั้นละ"¹⁷⁹

การพึ่งพาพ่อแม่ได้ยังนำมาใช้อยู่ เป็นวิธีการแบบเดิมคือ การกำหนดการหาทรัพยากรและบทบาทของพ่อแม่ ยังเป็นศูนย์กลางกระจายอำนาจและทรัพยากรภายในครัวเรือนแก่ลูกหลานและให้การอบรมหลานของตนเอง ดังนั้นความช่วยเหลือแบบที่ไม่เท่าเทียมกันที่แม่มีต่อบุตรตนเอง กลายเป็นวิธีการเอาตัวรอดอย่างหนึ่งต่อครอบครัว ซึ่งสามารถสร้างผลให้ที่เกิดขึ้นภายหลังแก่หลานของตนเอง เป็นการประกันรากฐานของครอบครัวไว้ในระยะยาว โดยพื้นฐานของความช่วยเหลือ อยู่บนจริยธรรมของครอบครัว และการให้เป็นหลัก ดังการยืนยันในพฤติกรรมและแนวคิดนี้ว่า"พ่อจะมีหลานอยู่ 2 คน ชื่อว่า อัดภรณ์ อัดพงษ์ ผู้ใหญ่ชื่ออัดภรณ์ เรียนอยู่ชั้น ป.1 สองคนนี้สิเป็นลูกนาง สมหมายกับนาย สาคร เป็นลูกเขยส่วนนางสมหมายจะเป็นลูกพ่อนี้ละพ่อจะให้อยู่แต่กะป่ให้ดูมึงหนึ่งให้เกียหนึ่งเกียละ 2-5 บาท ให้ดูบ่ได้มันบ่ดีเพราะเกียขอเงินตลอดจนขอค่าจั่งแล้วพ่อสิให้มันทุกมื่อตื่นขึ้นกะขอเงินเลย กะเล่นไปซื้อขนมกินเหม็ดกะมาขอใหม่ กะล้งเกียพ่อกะนาบไว้อยู่กะล้งเกียมันบ่มี ถ้าผู้ไปโรงเรียนให้เกียละ 2 บาทถ้ากับมาจากโรงเรียนกะขออีกเกียบาทกะซื้อขนมมากินคือเก่า ได้เงินจากพ่อเย็บผ้ากะลงเกียกะแม่เขาส่งมาให้ แม่เขาจะอยู่กรุงเทพฯส่วนพ่อเขาจะไปทำงานขึ้นแดงโมอยู่บักได้ พวกขึ้นแดงโมกะไคร้อยู่มีละ 300 บาทอยู่แต่สิหนักไปทางเหล้าทางยาไปอาทิดยหนึ่งสองอาทิดยกะมาแล้วกะไปใหม่"¹⁸⁰

รายได้และรายจ่ายครอบครัวของนายคำอ้าย โพธิจักร

ที่มาของรายได้	จำนวน รายได้/ เดือน	ที่มาของรายจ่าย	จำนวน รายจ่าย/ เดือน
ลูกสาวส่งเงินมาให้ใช้	2,000-3,000	ค่าใช้จ่ายบุตรไปรร. เลี้ยงหลาน	1,500 150
รายได้จากการรับจ้างเย็บผ้า	6,000	ค่าอาหาร	3,000
น้องสาวส่งเงินมาให้	2,000	ลงทุนทำนา	5,000
กองทุนหมู่บ้าน	8,000	ค่าน้ำและค่าไฟ	200
		ค่าเดินทาง	300

รูปแบบการช่วยเหลือกันภายในครอบครัว เป็นรูปแบบหลักที่ไม่ใช่แค่ความหมาย การกระจายทรัพยากรภายในครอบครัวให้มีประสิทธิภาพอย่างเดียว แต่รวมถึงสภาพที่

¹⁷⁹ อ่างแล้ว.แม่เดือนจิตร ฐาวัรี

¹⁸⁰ อ่างแล้ว.พ่อคำอ้าย โพธิจักร

พ่อแม่หลานของตนเองในยุคปัจจุบันเอาใจใส่น้อยมาก นอกจากสภาพแวดล้อมที่บังคับทางเศรษฐกิจแล้ว ให้พ่อแม่ไม่มีเวลารวมถึงในสัดส่วนตัวด้วย หน้าที่ในการขัดเกลาและสร้างความอบอุ่นแก่หลาน กลายเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่มีบ้าน อาหารให้กินและสามารถดูแลอย่างทั่วถึง บทบาทจึงกลายเป็นคนเลี้ยงหลานไปในตัวและทำมาหากินไปด้วยในครัวเรือน ครอบครัวในลุ่มน้ำชีได้ปรับตัว แบบตั้งรับของการเอาตัวรอดในระบบตลาด โดยอาศัยพ่อแม่เป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา อยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมและเป็นการช่วยเหลือกันที่อยู่บนพื้นฐานในการก่อรูปที่ไม่เท่าเทียมกัน เป็นรูปแบบหนึ่งของการนำมาใช้ในเครือข่ายของตนเอง ความหมายของพ่อแม่ได้ใช้เวลา เงินทองและศีลธรรมในการอบรมเด็ก (หลาน)ตนเอง ซึ่งตนเองได้รับแค่ความยินดีและการให้กับลูก ๆ ของตนเองที่เคยได้รับปฏิบัติมา วิธีการช่วยเหลือแบบนี้ กลายเป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการระดมทรัพยากรแรงงานของตนเองในการเข้าสู่ตลาดที่มีเหตุผล เพื่อสร้างทรัพยากรขึ้นมาจากระบบตลาด ซึ่งถ้าครอบครัวลูกนั้นมีความสามารถอยู่ สามารถที่จะสร้างรายได้และส่งเงินทองกลับมาตราบใดที่พ่อแม่ยังมีเรี่ยวแรง ต่อการให้ความช่วยเหลือในการดูแล ในขณะที่เดียวกันหากไม่มีความรับผิดชอบผลที่เกิดขึ้นจากการช่วยเหลือหลาน กลายเป็นการสร้างควมรบกวนด้วยทั้งในเรื่องในเวลาและทรัพยากร แต่นั่นไม่ใช่เป็นอุปสรรคที่พ่อแม่ของตนเองได้คัดเลือกอย่างนั้นแต่เป็นศีลธรรมที่ให้การดูแลภายใต้ครัวเรือน

รายได้และรายจ่ายของครอบครัวแม่เดือนจิตร์ ภูซารี

ที่มาของรายได้	จำนวน รายได้/ เดือน	ที่มาของรายจ่าย	จำนวน รายจ่าย/ เดือน
รายได้จากขับแท็กซี่	10,000	ค่าใช้จ่ายบุตรไปรร. เลี้ยงหลาน	900 300
รายได้จากรถตู้	30,000	ค่าซ่อมรถ	10,000
น้องสาวส่งเงินมาให้	2,000	ซื้อข้าวมากิน	2ตัน
		ค่าซ่อมรถ	10,000-15,000
		ให้น้องชายยืม	20,000-30,000
		เงินกู้ยืมธกส.	80,000

ครอบครัวนี้ เป็นอีกรูปแบบหนึ่งพึ่งพาพี่สาวของตนเอง ให้การยอมรับว่าสามารถฝากลูกของตนเองได้ให้อยู่ในฐานะเป็นผู้ปกครอง ในขณะเดียวกันตัวเองไปใช้แรงงานเพื่อหาทรัพยากรเข้าสู่ครอบครัว และเพื่อสร้างให้เกิดการทำงานอย่างเต็มที่ เน้นการช่วยเหลือของพี่สาวให้ดูแลบุตรและเป็นผู้ที่อบรม ครอบครัวนี้ได้ช่วยเหลือน้องชายของตนเองด้วยในเรื่องเงินทอง และน้องชายก็ช่วยเหลือในการหาข้าวมาในการบริโภคตามเครือข่ายของตนเอง ไยโย่กันภายในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงจากพ่อแม่เป็นครอบครัวที่พอพึ่งพาได้ กลายเป็นบทบาทใหม่ของวิธีการปรับตัวการช่วยเหลือพึ่งพากัน ทำให้สามารถเข้าไปสู่ตลาดแรงงานได้ง่าย

มากยิ่งขึ้น ซึ่งครอบครัวหลักกลายเป็นสถานีในการควบคุมและกระจายทรัพยากรใหม่ให้เกิดขึ้น เป็นวิธีการอย่างหนึ่งต่อการแก้ไขปัญหาในการเข้าไปสู่ตลาดแรงงาน สร้างมูลค่าแรงงานให้มี ความเป็นเหตุผลมากยิ่งขึ้น ซึ่งอาศัยรากฐานความเป็นเครือญาติ ความไว้นื้อเชื่อใจกันเป็น หลัก อยู่บนพื้นฐานของการกระจายใหม่ทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกัน

หรือการช่วยเหลือที่ไม่ได้สนใจต่อการแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกัน เช่นในกรณีที่ หลานตนเองกำพร้า พ่อแม่ก็เอามาเลี้ยงดูเสมือนกับเป็นลูกของตนเอง ไม่ได้คิดอะไรแค่ สร้างความปลอดภัยให้แก่หลานตนเอง ให้การสนับสนุนการเรียนหนังสือเสมือนกับครอบครัว อื่นๆที่สามารถสร้างรายได้ในอนาคต ความรับผิดชอบนี้ ทำให้เด็กที่กำพร้ามีการพึ่งพาจาก เครือญาติของตนเองได้ ดังที่เกิดขึ้นมาว่า"ตอนนี้หลานกะมาอยู่หน้าเป็นผู้หญิงอยู่ ม.3-ม.4นี้ หละชื่อว่าออยเรียนอยู่ โรงเรียนบ้านขาววิทยาคาร เงินไปโรงเรียนกะได้จากเขาเฮ็ดงานส่ง เขากะแม่เขาเสียชีวิตไปได้ตั้งแต่ 4-5ปีพ่อเขากะไปมีเมียใหม่ผมกะได้เลี้ยงเขามาแต่น้อย ผมกะ รับผิดชอบว่าเป็นลูกผู้หนึ่งเลยเงินทองกะได้ไฮ้ธรรมดามีอละ 20 บาทแต่วันอาทิตย์ปได้ไฮ้ ¹⁸¹ หรือการพึ่งพาเครือญาติของตนเองว่า" แม่กะมีหลานอยู่กะเป็นลูกน้องชายชื่อนายนิยมเขากะ ไปเอาเมียอยู่จังหวัดสุรินทร์เมียเพิ่นกะชื่อนวล กะมาอยู่หน้าเรียนหนังสืออยู่โรงเรียนบ้านขาว อยู่ชั้น ม.5 นางสาวราตรี อายุ 17 ปีพึ่งมาได้ 2 ปีนี้หละสาเหตุที่เขาส่งมาเรียนทางนี้กะย้อนอยู่ ทางพุ้นมันเป็นโรงเรียนในเมืองการไปมามันใช้จ่ายหลายเขากะเลยส่งมานี้แล้วกะหมู่หลายติด หมู่หลาย พ่อแม่เขามาฝากให้เรียนพ่อแม่เขากะส่งกันเองแบบว่าเงินใช้จ่ายในการเรียนพ่อแม่ เขาให้มา ส่วนอาหารการกินแม่สิเป็นคนซื้อให้กินมื้อหนึ่งกะตกอยู่ประมาณ 70-80 บาทแล้วกะ ให้ที่อยู่อาศัยแต่ว่าพ่อแม่เขากะให้เงินมาให้แม่เป็นคนเก็บไว้ให้แล้วให้เขามื้อละ 20-30 บาท เพราะว่ามันอยู่โรงเรียนใกล้บ้าน พ่อแม่เขากะส่งมาให้เดือนละ 500 บาท การไปโรงเรียนเขากะ ขี่จักรยานไปเรียน ถ้ามันบ่พอมันขาดเงินกะได้ให้เขาอยู่ทีละ 100-50-20 บาท แล้วแต่เขามีกิจ กรรมเพราะว่าถ้าทางโรงเรียนเขาแจ้งมาแบบว่าเขาเข้าค่ายพักแรม หรือไปทัศนศึกษาแบบว่าโรง เรียนเขาส่งไปแบบว่าเงินพ่อแม่เขาบ่พอกะต้องให้เขาเพราะว่าขาดเงินแม่กะเอาเงินให้ถ้าครู เรียกเอาทีละ 100-200 บาท" ¹⁸²

ความรักความเอ็นดูนี้ เป็นทางเลือกอย่างหนึ่งของการให้ความช่วยเหลือที่ เกิดขึ้นมาในท้องถิ่น ตามเครือข่ายภายในครอบครัวที่มีอยู่และทำให้เด็กมีอนาคตต่อไป ใน ขณะเดียวกัน บทบาทการช่วยเหลือระหว่างครอบครัวเกิดขึ้นมาเช่นเดียวกัน เช่น การฝากให้ ดูหลานของตนเอง มาจากพี่สาวและน้องชายนั้น"พ่อกะมีหลานอยู่กะชื่อว่าตัน เขากะเป็นลูก ชายของเอื้อย อายุ 3 ขวบ พ่อกะบ่ได้เงินทุกมืดอกมืใดได้เขามาเล่นน้ากะได้ให้อยู่ทีละ 2-3 บาทไปซื้อขนมกิน" ¹⁸³ เป็นวิธีการอย่างหนึ่ง ในการสนับสนุนเวลาของครอบครัวพี่สาวในการ ทำมาหากิน และเป็นที่พึ่งพาในด้านต่างๆ เกิดขึ้นบนความสัมพันธ์ทางสายเลือดเป็นหลัก ใช้

¹⁸¹ อ้างแล้ว.นายยงยุทธ ป้อมเขต

¹⁸² นางบุญเลี้ยง โคตรบุตร.อายุ45ปี.อาชีพทำนา .บ้านสะทอน.วันที่สัมภาษณ์ 9 มกราคม 2546

¹⁸³ อ้างแล้ว.นายดำรงค์ โพธิ์จักร

กลไกในการแลกเปลี่ยนแบบฟรีอยู่หรือไม่เท่าเทียมกันของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว พื้นฐานจิตใจของครอบครัวในพื้นที่ ยังเป็นคนที่มุ่งในความสัมพันธ์ทางสังคมภายในครอบครัว แม้ว่าอยู่ในระบบตลาด พยายามสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัว สามารถเอาตัวรอดให้ได้ โดยวิธีการต่างๆที่ตนเองสามารถช่วยเหลือได้ เครือข่ายที่เกิดขึ้นมาระหว่างครอบครัวนี้เป็นรูปแบบใหม่ ทำให้การช่วยเหลือจากคนที่ห่างไกล นอกจากเกิดความไม่สบายใจแล้ว อาจสร้างปัญหาในความสัมพันธ์ระยะยาวที่เกิดขึ้น ดังนั้นเลือกเครือข่ายที่มีการให้และอยู่บนพื้นฐานศีลธรรมเป็นหลัก

บทที่4.อนาคต:พื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว

- การผลิตซ้ำอาชีพให้เกิดขึ้น
- การคัดเลือกวัฒนธรรมที่เอาตัวรอด
 - ช่องทางใหม่ในการระดมทรัพยากร
 - เครือข่ายธุรกิจ

การผลิตซ้ำอาชีพให้เกิดขึ้น

สภาพแวดล้อมธรรมชาติในลุ่มน้ำชีปัจจุบัน ชาวบ้านไม่สามารถกำกับนำมาใช้ได้และนำมาสู่วิกฤติที่เกิดขึ้นมาตามฤดูกาลผลิตอย่างต่อเนื่อง ดังเห็นได้จาก เผชิญปัญหา น้ำท่วมมาเป็นเวลา3ปีติดต่อกัน มีผลอย่างมากต่อการสร้างความมั่นใจในอาชีพของตนเอง ปัจจุบันคนในพื้นที่ ต่างให้ความสำคัญในการประกอบอาชีพ แรงงานรับจ้างหรือค้าขายหรือทำกิจกรรมส่วนตัวของตนเองในการเลี้ยงชีพแก่ตนเอง เป็นแรงงานที่เกิดขึ้นมาอย่างแพร่หลาย ในขณะที่การทำนา เป็นแค่การสร้างรายได้เสริมแก่ตนเอง มากกว่าอาชีพหลัก เพราะไม่สามารถกำหนดรายได้อย่างแน่นอน ปัจจุบันได้เริ่มเกิดอาชีพที่มีความถนัดเฉพาะขึ้นมา เช่น อาชีพช่างหรือค้าขาย หรือการประกอบกิจกรรมส่วนตัว เป็นการใช้การสังเกตและการทดลองโดยตัวตนเองในการสร้างรายได้ และสร้างขึ้นมาเป็นอาชีพเพื่อเป็นอิสระจากความไม่แน่นอนจากวิธีการทำมาหากินแบบเก่าๆ ไม่ให้ความสนใจต่อความมั่งคั่งของธรรมชาติมีอยู่เป็นทุนเดิม แต่เป็นการคิดประดิษฐ์ใหม่ขึ้นมาในการสร้างทรัพยากรให้กับตนเอง

ดังนั้นภารกิจที่เกิดขึ้นมาในปัจจุบัน และอนาคตของคนในพื้นที่บ้านขาวคือ การถ่ายทอดอาชีพที่สำคัญในการนำมาสู่การเลี้ยงชีพให้เกิดขึ้น การสร้างอาชีพของตนเองเป็นแนวทางหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ของครัวเรือนในระบบตลาด ถือว่าเป็นหัวใจหลักที่สำคัญในการสร้างให้ครอบครัวอยู่ได้ เพราะว่าทุนมนุษย์ เป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่แท้จริงในเส้นทางหลากหลายที่เกิดขึ้น แต่ส่วนหนึ่งก่อให้เกิดความมั่นใจในเส้นทางอาชีพมากขึ้น โดยเกิดขึ้นมาจาก การช่วยเหลือให้ความรู้ มาจากการบริการหรือความจำเป็นในระบบตลาด ผ่านการเตรียมความสามารถของแรงงานและจิตใจในความเป็นมืออาชีพ ซึ่งเกิดขึ้นมาโดยการเรียนรู้จากสถาบันการศึกษา สร้างความเป็นช่างหรืออาชีพที่เกิดขึ้น ดังเห็นได้จากความหมายของการสนับสนุนของผู้ปกครองที่ว่า" โตเองอยากไฮ้ลูกเรียนสูงๆ เพราะว่าชั้นเรียนสูงพอจบมามันกะสือยากเป็นเจ้าเป็นนายมันกะสือสบายไปหันไปนี่ แต่ว่าคนเรียนต่ำไปไสเขากะตัวง่าย แต่ว่าคนเรียนสูงมันกะตัวกันยากแล้วเรียนต่ำเขากะคุ้ยทัพ แล้วการประกอบอาชีพบางอย่างกะต้องมีความรู้สูงๆ อย่างเช่นพวกประกอบเครื่องยนต์กลไก วิทยุ เทป จั๊มป์มันกะต้องใช้ความรู้แน่น แล้วถ้าว่าเขาเรียนต่ำเขาเขียนภาษามาใช้ภาษาอียังมาแล้วคนที่ว่ามีความรู้ เรียนต่ำกะอ่านบ่ออก เขากะต้องมีความรู้หลายเดิบเขาถึงสือานภาษา

ต่างๆ ชุมนี้ ออกได้มันจำเป็นหลาย"¹⁸⁴ เป็นความหมายของเกือบทุกครอบครัวในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว หากมีโอกาสก็อยากให้ลูก ๆ ออกจากปัญหาการทำงานดังที่ตนเองเผชิญอยู่ โดยเห็นว่า "แม่กะบ่อยากถ่ายทอดให้ดอกอาชีพร้านนาแต่ว่ากะได้ให้ลูกเฮ็ดชอยอยู่เพราะว่าอยู่บ้านแรงงานกะบ่พอเพียงแล้วกะเลยต้องให้ลูกมาเฮ็ดชอย แม่กะเลยให้ลูกเรียนสูง ๆ หวังให้เขาได้ทำงานดี ๆ บ่ต้องมาลำบากคือแม่เฮ็ดนามันกะลำบากตากแดดตากลม บ่ได้อยู่ได้เขา แม่กะพยายามส่งให้เขามีความรู้หลาย ๆ เพื่อข้างหน้าจะได้มีอนาคตที่ดีแม่กะคิดจั่งสิมาได้ 20 กว่าปีแล้วตั้งแต่ลูกเกิดขึ้นมา"¹⁸⁵ คนในปัจจุบันโดยเฉพาะพ่อแม่ได้ปฏิเสธอย่างสิ้นเชิง ต่อวิธีการทำมาหากินแบบเดิม ๆ

หากมองถึงจุดตรงนี้ หมายความว่าในอนาคต มีคนจำนวนมากที่ยังประกอบอาชีพที่มีพื้นฐานมาจากการศึกษาเป็นสำคัญ และสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานที่ดีกว่าเก่า ไม่ได้ให้ความสำคัญกับอาชีพเก่าหรือการงานที่เป็นอยู่ เนื่องจากการขัดเกลาที่เกิดขึ้นมาในความหมายปฏิเสธอย่างสิ้นเชิง จากการใช้แรงงานภายในครัวเรือนต่อการสร้างรายได้ในพื้นที่ตนเอง เพราะว่ามีความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก กับการขัดเกลาวิธีการทำมาหากินแบบเก่านั้น ไม่สามารถดำรงชีพอยู่ได้ ทำให้ความหมายของการใช้แรงงาน เกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนในระบบตลาดสัมพันธ์อย่างมากกับการสร้างรายได้ เยาวชนถึงแม้ว่าได้ผ่านการขัดเกลาการทำงานที่พ่อแม่สร้างอาชีพขึ้นมา แต่เห็นว่าอาชีพเช่นนั้นใช้แรงงานมากและมีความสะดวกสบายน้อยมาก ดังนั้นตัวตนของตนเอง เห็นว่ามีความจำเป็นที่ต้องเรียนหนังสือให้มากยิ่งขึ้น ดังเห็นได้จากเยาวชนให้ความหมายว่า "อยากเรียนหนังสือกะเพราะว่าการเรียนหนังสือมันทำให้เรามีความรู้ มีงานทำที่ดีได้อนาคตข้างหน้า"¹⁸⁶ ซึ่งสอดคล้องกับคนอื่นส่วนใหญ่ว่า "เพราะว่า จะได้มีความรู้และมีอาชีพติดต่อสมัยนี้ไปทำงานที่ไหนเขารับแต่คนมีความรู้ถ้าไม่มีความรู้ เขาก็ไม่รับทำงาน ถ้ารับก็ไปเป็นกรรมกรเท่านั้นเอง"¹⁸⁷ นั้นเป็นการชี้ให้เห็นว่าการขัดเกลา วิธีการทำมาหากิน สามารถเอามาใช้เป็นแรงงานเสริมการทำงานในครัวเรือนของตนเองแค่นั้น หรือแรงงานที่เอาไปใช้เพื่อขาดแคลนซึ่งในแต่ละครอบครัวได้ทำอยู่ แต่ไม่ได้ให้ความหมายในเรื่องความต้องการเป็นอาชีพของผู้ปกครองได้เพราะว่า "อยู่บ้าน สามารถทำงานได้ เพราะท่านก็พาไปทำนาเหมือนกันตลอด ถ้ามีเวลาว่างก็จะไปช่วยท่าน อาชีพที่ชอบมากที่สุด อยากจะเป็นตำรวจหญิง เพราะอยากช่วยให้พ่อแม่ได้มีคนนับหน้าถือตา เพราะถ้าบ้านไหนมีคน รับราชการ เขาจะให้ความเคารพเกรงใจและเป็นอาชีพที่คงมันให้กับครอบครัวของเราได้"¹⁸⁸ ในขณะที่เยาวชนส่วนใหญ่ ให้ความเห็นว่า "ไม่สามารถ

¹⁸⁴ นาย สมบัติ ประเสริฐสังข์ อายุ 39 ปี อาชีพ ทำนา และ ทำเฟอร์นิเจอร์ 30 ม.4 บ้านทรายมูล. วันที่ สัมภาษณ์ 18 มกราคม 2546

¹⁸⁵ นางบุญเลี้ยง โคตรบุตร อายุ 45 ปี. อาชีพทำนา. บ้านสะทอน. วันที่สัมภาษณ์

¹⁸⁶ นาย วันชนะ ขนนไทย. บ้านโนนยาง

¹⁸⁷ อ่างแล้ว. นายคมสันต์ ราษฎร์ชัย.

¹⁸⁸ นางสาว. พนิดา แสนชะบุตร

ทำอย่างพ่อแม่ได้เพราะว่าไม่ชอบอาชีพทำนา มันตากแดดและมันหนักและมันก็เหนื่อย ร้อนก็ร้อนเลยไม่สามารถทำได้”¹⁸⁹ โดยอธิบายเหตุผลว่า“เพราะว่าไม่ชอบอาชีพทำนามัน ลำบาก อยากเป็นตีไซเนอร์ เพราะว่าเป็นอาชีพที่ทำหาย และดิฉันก็ชอบมางานเป็น อิสระไม่มีใครมาบังคับ”¹⁹⁰

ดังนั้นในปัจจุบันการส่งผ่านของการปรับตัวของคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะเยาวชนและเด็ก ให้ความหมายในอาชีพและการปรับตัวที่ขัดแย้งในการบูรณาการค่านิยมของท้องถิ่น เป็นความขัดแย้งเห็นได้ชัดกับบรรพบุรุษรุ่นแรกภายใต้การสนับสนุนนโยบายการผลิตทุนมนุษย์และการสร้างอาชีพให้แก่บุตรโดยคนที่รุ่นที่2(พ่อแม่) เยาวชนเห็นว่าวิธีการสร้างรายได้หรือการทำมาหากินแบบเดิม ไม่สามารถยึดเป็นอาชีพที่แน่นอนได้ ไม่ใช่ทางออกของตนเอง แต่เป็นความหมายของทางออกของพ่อแม่ตนเองต่อการสร้างรายได้ มาจากพื้นฐานที่ไม่ได้รับการศึกษา และคนที่ไม่สามารถหางานได้ในตลาดที่เป็นทางการทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน โดยเห็นได้จากค่านิยมไม่ได้สนับสนุนการบูรณาการในท้องถิ่นของการปรับตัวดังแต่ก่อน

เยาวชนในปัจจุบันให้ความหมายในค่านิยมของความมั่นคงในชีวิต ความเป็นอิสระของตนเองตามลำดับ โดยให้ความคิดเห็นว่าการปรับตัวของตนเองปัจจุบันว่า“สิ่งที่สำคัญในชีวิตคือ ความสามารถในการแก้ไขให้ถูกต้อง ความสามารถในการคลี่คลายปัญหาในทางปฏิบัติที่เป็นจริง และการค้นหาสิ่งใหม่ในชีวิตมากกว่าอยู่อย่างซ้ำซาก โดยเห็นว่าค่านิยมที่สำคัญที่สุดแก่ชีวิตคือ ชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองที่ต้องดีขึ้น”¹⁹¹

นั่นคือ กระแสแนวโน้มของเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวมากกว่า65%ที่คิดเช่นนั้น เห็นว่าควรเข้าสู่การทำงานที่มีรายได้หรือเงินเดือนประจำ เป็นอาชีพที่เกิดขึ้นมาจากตลาดการศึกษา ให้ความสำคัญในภาครัฐ การเรียนไปเพื่อประกอบอาชีพ ราชการเป็นรูปแบบที่สร้างความมั่นคงให้กับตนเองไม่ว่า จะเป็นตำรวจ พยาบาล ทหารหรืออาชีพรับราชการอื่นๆ เพราะเห็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาในการปรับตัวของพ่อแม่ของตนเอง เป็นไปอย่างยากลำบาก ในขณะที่เยาวชนหญิงให้ความหมาย เป็นตำรวจหญิงสามารถรับใช้บริการในท้องถิ่นของตนเอง เป็นการสร้างอำนาจและการให้ยอมรับเป็นสำคัญ ในขณะที่เยาวชนประมาณ 7%เห็นว่าควรทำงานที่เป็นอิสระที่เป็นตัวของตนเอง โดยเฉพาะการทำงานภาคธุรกิจส่วนตัว เพราะสามารถสร้างรายได้ที่ดี ความคิดเห็นในค่านิยมที่เกิดขึ้นมา ได้สะท้อนให้เห็นจากการขัดเกลาโดยตรง จากการช่วยงานบ้านของเยาวชนที่ผ่านมามีว่า เส้นทางในการเอาตัวรอดที่เป็นแบบเดิมๆที่พ่อแม่ได้ปฏิบัติอยู่นั้น เป็นการเอาตัวรอดที่อาศัยแรงงานและขึ้นกับสภาพแวดล้อมของสังคมและธรรมชาติของตนเองเป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงค่านิยมต่อการเข้าสู่การทำงานที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ เป็นความต้องการสร้างหลักประกันให้แก่ชีวิตของตนเองที่มั่นคง และมีความปลอดภัยอย่างถาวรนั้นเป็นแนวทางหนึ่ง ในขณะที่อีกแนวทางหนึ่งเห็นว่าชอบอยากเป็นค้า

¹⁸⁹ นายวิทยา คำสะท้อน.

¹⁹⁰ นางสาว สุปราณี ศรีม่วง.

¹⁹¹ เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน".วันที่ 7พฤษภาคม 2546

ขาย เพราะว่าอยากหาเงินให้ได้มาก ๆ แล้วอาชีพค้าขายก็ได้เงินดี¹⁹² หรือการทำงานส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นการเย็บผ้า หรือค้าขายสามารถทำให้ชีวิตของตนเองดีขึ้น และสามารถใช้ชีวิตร่วมกับท้องถิ่นได้ไม่จำเป็นต้องอพยพออกจากบ้านเกิดของตนเอง

คนรุ่นใหม่เห็นความมั่นคงกับชีวิตบนเส้นทางเศรษฐกิจที่เป็นทางการ

ค่านิยมในจิตสำนึกของเยาวชน มีความพยายามที่จะทำงาน ที่สามารถสร้างอาชีพให้เกิดขึ้นมาให้มีรายได้อย่างสม่ำเสมอ มีหลักประกันที่มั่นคงและปลอดภัยรวมทั้งในท้องถิ่นให้เกิดความนับหน้าถือตาเป็นหลัก อย่างไรก็ตามค่านิยมที่เกิดขึ้น เป็นวัฒนธรรมที่สร้างให้เกิดความแตกต่างจากอดีตที่คนในรุ่นที่หนึ่ง(ปู่ ย่า ตายาย)ใช้ชีวิตที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิง โดยผ่านการสนับสนุนการขัดเกลาจากพ่อแม่ของตนเองเป็นสำคัญ ผลักดันให้ปรับตัวเข้าไปสู่ระบบตลาดจากทุนมนุษย์และการแข่งขันกันเองในตลาดแรงงาน ซึ่งแน่นอนว่าส่วนหนึ่ง ขาดความสามารถหรือไม่มีความต้องการในการแข่งขันในตลาดแรงงาน ได้ยึดอาชีพและแรงงานที่มีกิจการของตนเองโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งคนอื่น ในขณะที่อีกคนอีกจำนวนหนึ่งเป็นพนักงานหรือลูกจ้างทั้งของรัฐและเอกชนไปในที่สุด ในขณะที่คุณค่าหรือความหมายของวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมมีอยู่ในฐานที่เข้าใจกับตนเองว่าเป็น งานเสริมหรือทะนุบำรุงท้องถิ่นประเพณีไป

¹⁹² นายโสวัธ ศิริโทร.เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน".วันที่ 7 พฤษภาคม 2546

การคัดเลือกวัฒนธรรมเอาตัวรอด

ท่ามกลางความสัมพันธ์ระบบตลาด มีอิทธิพลในชีวิตประจำวันอย่างมาก ก่อให้เกิดการคัดเลือกวิถีการเอาตัวรอด ที่ปรับตัวตามคุณค่าและค่านิยมในระบบตลาดที่สร้างขึ้น

ช่องทางใหม่ในการระดมทรัพยากร

การใช้ชีวิตและการปรับตัวของคนในพื้นที่ในระบบตลาดคือ วิธีการดิ้นรนในการเอาตัวรอด เป็นวิธีการอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะการขาดแคลนทรัพยากรในการนำเอามาใช้ภายในครัวเรือน มาจากการทำนาและอาชีพอย่างอื่นในปัจจุบัน จำเป็นที่ต้องพึ่งพาเงินตรามากยิ่งขึ้น โดยสภาพที่เกิดขึ้นมานั้น พยายามหาวิธีการในการเอาเงินมาหมุนต่อการแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน การหมุนเงินไปเรื่อยๆหรือเอาเงินมาลงทุนในการสร้างธุรกิจของตนเองหรือการประกันการยังชีพ เป็นวิธีการปรับตัวแบบใหม่ ในการหาทรัพยากรเกิดขึ้นมาบนพื้นฐานของการใช้เครดิตและการหมุนเงินในการสร้างความเป็นไปได้ของการหาทรัพยากรจากระบบตลาด พฤติกรรมของคนในพื้นที่ค้นพบว่า พึ่งพาเครดิตและการใช้ช่องทางใหม่ในการสร้างหรือดึงทรัพยากรเข้ามาในพื้นที่ เพราะมีพื้นฐานมาจากการปรับตัวที่ขึ้นกับธรรมชาติ เห็นได้จากแนวคิดในการนำเอาเครดิตมาใช้ว่า "ธกส.ได้กู้มาตั้งแต่ปีพ.ศ.2537-2538 นี่แหละ กะได้กูมาซื้อดินซื้อดินกะคือซื้อที่นาที่ดินเพิ่ม กูมา 15,000 แล้วบัดนี้ได้มากู้ปุ๊บ 15,000 เป็น 30,000 แต่ว่าบ่ได้กูซื้แต่ว่าปุ๊บ 15,000 กะได้กูมา มันกะเป็น 2 ปีแต่ต้องกู 2 ปีมันถึงสิพอเงินโตนี่เป็นเงินกูมาซื้อ กะเป็นเงิน 30,000จากที่ว่าเฮียมเงินธกส.โตนี่มากะถ้าว่าเฮียมมาบ่ถูกหลักกะสิเอ็ดไฮ้ชีวิตเฮาบ่ดีขึ้นดอก แต่ถ้าว่าเฮียมาหมุนเวียนทางการเกษตร มันคืออยู่ดีขึ้นได้ อย่างเฮียเงินมาซื้อปุ๋ยลงนาลงนาบ่มันกะมีรายได้เกิดขึ้น แต่ว่าเฮียมาใช้ในครอบครัว บ่ได้ไปใช้ลงทุนอียังมาใช้จ่ายในครอบครัวเม็ดเงินกะเลยบ่ดี แล้วเฮ้อังเป็นหนี้เขาคือเก่าได้ แต่ว่านาจองเฮาแต่มาช่วงมาว่างหันมันน้ำมันถ่วมเด่พักหลังคีนไปน้ำมันถ่วมกะเลยเอ็ดไฮ้เฮาเป็นหนี้เขามันบ่ได้ใช้เฮากะเลยเป็นหนี้ กะเงิน 30,000 ที่ว่ามาซื้ที่ดิน น้ำถ่วมกะเลยว่าเงินโตนี่มันบ่ออก เฮากะว่าสิเอาเงินโตนี่มาหมุนนี่แหละแล้วมันกะบ่ได้หมุนกะเพราะว่าน้ำมาถ่วมนี้แหละที่ซื้ไว้กะ30,000 ได้ 2 ไร่กว่า กะเลยเพิ่มเป็น 16ไร่ จากที่มีอยู่แล้ว 14 ไร่ น้ำที่ว่ามาถ่วมกะเลยบ่ได้เอ็ดอียังเลยกะว่าน้ำมาถ่วมตลอด กะเงินที่เฮียมเขามากะเป็นเงินเกษตร ก็กะว่าปลูกข้าวขายได้กะสิเอาไปใช้หนี้เขา กะแล้วแต่ได้เฮียมเขามากะ 5 ปีแล้วบ่ได้ใช้เขา มันกะตกเป็นเงิน 40,000กั้วบาทแล้วเด่บ้านเฮาจั่งซื้กะสิมีแห่น้อยๆกรายนี่แหละแบบเฮานี้แหละ ตอนนีกะไปขอเขาว่าหัวหน้าผมบ่ใช่เป็นปีได้ผมสิใช่เป็นงวดเอาเด้อ กะเขาไฮ้เฮาไฮ้ 15 ปี 40,000กั้วบาท กะบาททั้งต้นทั้งดอกแล้ว กะเขาคิดไฮ้เฮาดอกร้อยละ 8-9 บาทถ้าว่าเฮาส่งเร็วเฮากะสิตัดจาก 9 บาท มาเป็น 8 บาท กะถ้าว่าเร็วขึ้นกะสิตัดจาก 8 ลงมา 7 จั่งขึ้นเฮากะสิคอยตัดยอดออกมานำ ใช้เวลา 15 ปี ขอส่งเขาปีละ 4,500 เฮากะใช้มาซื้มือนี้ กะว่าเฮีย ธกส.มากะบ่ได้เอ็ดไฮ้ชีวิตเฮาดีขึ้นมีแต่เลวลงเป็นหนี้"¹⁹³

¹⁹³ นายสมบัติ ประเสริฐสังข์.อายุ 39ปี .อาชีพทำนา และทำเฟอร์นิเจอร์. บ้านทรายมูล.วันที่สัมภาษณ์ 18 มกราคม 2546

นั้นเป็นสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว ส่วนใหญ่ในการใช้เครดิตเพื่อการเกษตร ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ไม่ได้เป็นไปตามความหวังในการลงทุนที่มีเหตุผล ซึ่งไม่สามารถปรับตนเองได้ในระบบตลาด ที่จะสร้างอาชีพใหม่ที่เกิดขึ้น การนำเอาเครดิตมาใช้ในเส้นทางการปรับตัวแบบเก่า เป็นภาพที่เกิดขึ้นมาในความขัดแย้งของการเข้าไปสู่ระบบตลาด เพราะระบบตลาด ไม่ได้มีหลักประกันอะไรที่เกี่ยวข้องกับการใช้เครดิตในช่องทางใหม่ที่เกิดขึ้นแก่เกษตรกร สภาพที่เกิดขึ้น เกิดทางออกที่ค่อนข้างจะลำบาก ในสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ในปัจจุบัน ถึงแม้ว่ามีช่องทางใหม่ในการสร้างเครดิตในการสร้างงาน และอาชีพแก่ตนเอง เพียงแต่การนิยมใช้เครดิตในช่องทางใหม่ที่เกิดขึ้น เพราะว่า "บ้านเขาบ่มี ดอกแบบว่ามีเงินการันตี นาการันตีไว้แล้ว มีที่นาจำนวนก็เลยบ่มีการต่อสัญญาใหม่ ทางฝ่าย ธกส.เห็นเอ็ดถึกอยู่ดอกว่าชอยเหลือ ภัยแล้ง น้ำท่วม จังทักซิณเคยเสียร้อยละ 10 บาทมาเหลือดอกร้อยละ 7 บาทก็เลยดี"¹⁹⁴

ได้รับการยืนยันในแรงจูงใจในความหมายของช่องทางในการใช้เครดิตเพื่อแก้ไขภารกิจของตนเองว่า "แต่ก็ได้ยืมเงินธกส.อยู่ ยืมเงินชาวบ้านยายบ่ได้ยืม ยืมนำกลุ่มเงิน แสนมันตกผู้ละ 1,785 บาท ยายก็ยืมนำเพิ่นอยู่แต่ว่ายายเอาไปฝากไว้ให้หลาน ยืมเพิ่นมาฝากในธนาคาร จักแล้วล้งเพิ่นมันมีธุระหยั่งจั้งซี่ ยายก็เลยตี๋มให้หลาน ชื่อของหลาน คืดจั้งจันยายเอาไปฝากให้หลานผู้เข้าม.2 ยายคืดจั้งจัน ยายบ่อยากฝากเอาเอง ยายว่า สิฝากเข้าไว้เลย ค่อยเฮ็ดนาขายข้าวได้แล้วมันสิ สองปีครึ่งมันสิให้ส่งเทื่อหนึ่ง เขา กำหนดห้าปี ส่งเทื่อหนึ่งส่งพันหนึ่งก่อนก็ได้ ส่ง 785 บาทก่อนก็ได้ ยายก็เลยคิดว่าสิเอาไปฝากไว้เลย บาทเทื่อเฮ็ดนาขายข้าวได้สิเอาหม่อนนี้ให้เพิ่น มันบ่ได้เกี่ยวข้าว 2 ปีแล้ว แต่บาทนี้ ดอกเบี้ยเพิ่นว่า 35 บาทต่อปี ถ้าเขาไปฝากธนาคารจักได้หน้อยกว่าหรือหลาย กว่า ยายคืดว่าถ้าเอามาใช้มันล่มจมไป มันสิมีปัญหาคั้นมันบ่ทันมิให้เพิ่นยายก็สิไปตั้งตัวนั้น คั้นมันถึงเวลา คืดต่อว่าเจ้าของเฮ็ดนาสิได้ขายข้าวแต่นี๋ได้เกี่ยว 2 ปีแล้วน้ำมันท่วมบ่เหลือจักต้นดอก

ไปกู้ธกส.เอามาเฮ็ดบ้านกับออกรถไถ กู้มา เฮ็ดบ้าน 60,000 รถไถไปดาว 15,000 หาใช้เพิ่นปีละ ทั้งเหม็ดมันตก 52,000 กู้ธกส.มา 110,000 ก็ใช้เหม็ดแล้ว เขาซื้อ มาพอดีกับของ ๆ เขาถูกเงินมาเขาบ่ให้ท้าย ยายบ่เป็นคนฟุ่มเฟือยสิกู้มาเล่นมากินยายบ่ให้เฮ็ด ยายบังคับไว้ ยายเป็นคนหย่าเป็นหนี้ มันสิหาใช้บ่ได้ มันสิเหม็ดไฮ่เหม็ดนาเฮา กิดันไว้ เฮาก็ฮ้ายไว้ ยายต้องห้ามเจ้าของ บังคับไว้แต่หลานก็จำกัดให้เอา"¹⁹⁵

โดยเงื่อนไขในการกู้ยืมเป็นดังนี้ การกู้ยืมเกิดขึ้นจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่ทุกคนต้องการ ภายใต้การรับผิดชอบของกลุ่มจากการยืนยันของผู้ที่ให้บริการแล้วว่า

¹⁹⁴ นายชูเกียรติ วรรณพฤกษ์.อายุ 65ปี.อาชีพทำนา.บ้านขาว.วันที่สัมภาษณ์3 กันยายน 2545.

¹⁹⁵ ยายทองดี หมุนลี.วันที่สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2545

“มีกู้เงินนำ ธกส. ก็ 3 คนในกลุ่มเซ็นสัญญากัน ระบุ 3 คนนั้น ถ้าเพิ่มเอา ออกมาปั๊บถ้ามีเงินจ่ายเขา เขาก็ไล่ผู้เซ็นสัญญาค่าประกัน มีสารวัตรแดง เฒ่าภาพ พ่อ ถ้าพ่อมี เขาก็บังคับให้สารวัตรแดง กับ เฒ่าภาพ ต้องจ่ายชอย ก็ระบบเดียวกันกับ เงินล้าน เงินล้านก็ ทำนองเดียวกันกับ ธกส. มันไม่ดี มันเป็นการบังคับสมาชิก บังคับลูก หนี้ต้องให้จ่ายให้ ก็มันบังคับได้แม่นตายก็ตายหนี้จากกันก็ยังเป็นหนี้คือเก่า จนกว่าจะ สิบ ออก จนกว่าสิบออกจากธกส.จนกว่าสิบได้แยกกัน”¹⁹⁶ มันแล้วแต่สิเอา เอาเงินลงมา 15,000 มันเงินระยะสั้น ปีชนปี

เงินยาว 50,000 เขาให้เสียปีละ 10,000 /ปี 5 ปี แต่ถ้ามีปัญหาภัยธรรมชาติเขา ก็เลื่อนไป เป็นปีต่อไป เงินระยะยาวที่เอามาเป็นเงินสำรองเอามาปรับคิดไว้เอามาไว้ถ้า เสียค่าฌาปนกิจเอามาไว้หาเสียบ่ทัน ในครอบครัวจ่ายไป 30,000 ซื้อมอเตอร์ไซด์ 10,000 ซื้อเครื่องสูบน้ำ 10000 ฌาปนกิจเอาไว้ถ้าตายพ้นแล้ว ถ้าตายปุ๊บในครอบครัว ก็ต้องได้ 180,000หรือว่า 170,000 มันเงินฝากชีวิตเอาไว้ ฌาปนกิจเป็นของธกส.”¹⁹⁷

การได้มาในทรัพยากรไม่ยุ่งยาก“ง่ายกว่ากองทุนหมู่บ้านเอาเงินสดไปเลยจากธกส. แต่ก็เข้าง่ายและสมาชิก ธกส.แต่บ่มีผู้อยากเข้า มีที่ดินจำนอง มีที่มีหยั่ง เพิ่นบ่กล้า เสีย บ่สร้างเครดิต ธกส.เขาก็ตั้งเงินให้แล้ว 50,000 บ่เอาเงินออกมาใช้ 3 ปีคืนเงินให้ มันเหมิด ธกส.เขาได้เห็นเครดิตตัวอื่น เจ้าอยากยืมน้อยยืมหลายก็ยืมได้ เขาเห็นมาแล้ว ผ่าน 3 ปี เป็นสมาชิกที่ดีเด่นแล้ว เขาบ่กล้ายืมเงิน 50,000 นั้นก็แปลว่าเครดิตเจ้าบ่มี เจ้าสิมายืม 50,000 หรือเป็น 100,000 เขาก็บ่อยากให้ เขาต้องไปเป็นหนี้ก่อนแล้ว สามารถส่งเขา(ธกส.)ได้ เขาทดสอบจังจั้น”¹⁹⁸

ประสบการณ์การทำงานของชาวบ้านกับการใช้เครดิตได้ยืนยันความจำเป็นการ นำเอาเงินกู้ส่วนใหญ่มาใช้ในช่วง“สิงหา-กันยา แเทบทุกกรายอันแหละ ช่วงนี้มันเป็นช่วงหลัง ลงนา ลงนาเสร็จแล้วก็มาช่วงนี้ เงินสำรองก็เหมิด จำเป็นต้องกู้ยืมมาใช้”¹⁹⁹ ซึ่งได้รับการ ยืนยันอันสอดคล้องกับจังหวะชีวิตของคนทำนาว่า“ในช่วงลงนาหน้าฝนคือ กันยายนนี้ยามนี้ มันฮอดมันหิวนี้แหละฮอดที่สุด ยามนี้เขาบ่ได้ไปหาเงิน รายได้มันก็เหมิดเอาไปใช้ลงนา ข้าวกินก็สิเหมิด ข้าวบ่มีอยู่ในเล้า ไปหาข้าวก็บ่ได้มันแน่นหน้าฝน บาทนี้ก็ลำบากเงินก็ ฮิดช่วงนี้”²⁰⁰ โดยช่วงที่คนเดือดร้อนเงินเป็น“ หน้าฝนเป็นระยะเวลา 2 เดือนสิงหาคม-กันยายน”²⁰¹ แเทบทุกครอบครัวที่เป็นชาวนาหรือคนที่ทำนาประสบปัญหาเช่นนี้ดังเช่นแม่ใหญ่

¹⁹⁶ อ้างแล้ว.นายชูเกียรติ วรรณพฤกษ์

¹⁹⁷ อ้างแล้ว

¹⁹⁸ อ้างแล้ว

¹⁹⁹ อ้างแล้ว

²⁰⁰ แม่ละอ สาระพล.อายุ52ปี.วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2545

²⁰¹ แม่เกษร โพธิจักร.อายุ55ปี.วันที่สัมภาษณ์ 31 สิงหาคม 2545.

หนาเห็นว่า"กันยา-ตุลา มันบ่ได้ไปหาเอ็ดนา ลงนาลงไร่ บ่ค่อยมีเวลาไปหากิน บ่ค่อยมีก็
จำเป็นได้กั๋ว ช่วงลงนา ช่วงนี้ก็เหมิดเทิงข้าวก็เหมิด เมษาก็ได้เงินลูกเต้าขึ้นมา ช่วงเมษา
ขายของก็ง่าย ²⁰² หรือพอใหญ่สง่าเห็นถึงความจำเป็นพร้อมทั้งอธิบายเหตุผลว่า"มันบ่ได้
จำกัดหน้าฮ้อนหน้าหนาวพอ ๆกัน การกู้ยืมก็มี ช่วงลงนาเกี่ยวข้าวคนมักกู้เงิน ได้เงินมา
หน้าฝนกับหน้าหนาว อยู่ในช่วงนี้ ช่วงดำนานเสร็จปักดำเสร็จเราก็ต้องหาทุนไว้ เอาไว้ถ้า
เก็บเกี่ยว เก็บเกี่ยวข้าวแล้วก็เอาเงินตัวนั้นมาไว้หน้านา หน้าดำเอาไว้ถ้าจ้างคนดำบ้าง
เอาไว้ซื้อปุ๋ยคือช่วง ลงนาเมษายน เก็บเกี่ยวมกราคมหลังปีใหม่และช่วงเก็บเกี่ยวใช้
เงินหลายที่สุด เพราะว่าไปไหนสีจ้างรถแกข้าว หาหมูไปเอ็ดหยั่งชอยสีซื้อเหล้าซื้อยา
อาหารเลี้ยงเขา ต้องใช้เงินหลายรายจ่ายก็สีเป็นค่ารถ ค่าเกี่ยวข้าว ค่าสีข้าว เป็นอาหาร
การอยู่การกินเลี้ยงพี่เลี้ยงน้องไป ²⁰³ และส่วนใหญ่นำมาใช้ในเรื่องของ"เอาไว้ถ้าทำนา เอา
มาไว้ถ้าซื้อน้ำมัน เอามาไว้ถ้าซื้อกิน ลงนาต้องไปซื้อกินเค่งลงนา มันบ่มีเวลาไปหากิน มี
แต่คลุกแต่เวียก มีแต่เอ็ดแต่งาน ช่วงฮั้นก็ต้องเคียวกันหละต้องเร่งกัน คุมเจ้าของ เลย
บ่มีเวลาหากินจำเป็นต้องไปซื้อ อาหารกู ช่วงดำนาน ช่วงเกี่ยวข้าวสีได้ซื้อเท่าได้
เพราะว่ามันสิมีปลานำนาหยังพอได้กิน ช่วงดำนานบ่มีเวลาแล้วที่สีไปหากิน นี่แหละ
ช่วงที่ต้องใช้เงินช่วงหนึ่ง ช่วงขาดเงินก็สิงหากันยา ถ้าเลยธันวาไปแม่นหละบาทที่
เห็นมีโอกาศแล้ว ช่วงฮั้นเพราะว่าเริ่มแล้ว คันได้เริ่มเกี่ยวข้าวก็เริ่มเห็นหมากเห็นผล
แล้ว ²⁰⁴ ปัญหานี้เป็นปัญหาที่สำคัญมากในการเรียนรู้ประสบการณ์ ความจำเป็นของการใช้
เครดิต เป็นเครดิตระยะสั้นและเป็นเครดิตตามช่วงเวลาจังหวะ สำหรับพื้นที่ใช้ในการปลูกข้าว
หรือการหาเข้ากินค่าแบบสังคมแบบเดิมนั้น เป็นไปไม่ได้เลยที่ไม่สอดคล้องพฤติกรรมในชีวิต
ของครอบครัว ปัญหาที่เกิดขึ้นมา แม้ว่ามีช่องทางการใช้เครดิต ทำให้เกิดการปรับตัวที่ยาก
มาก

เงินกองทุนหมู่บ้านเป็นช่องทาง ที่เพิ่มการขยายตัวในการผลิตและเร่งการสร้าง
รายได้แก่ตนเอง สำหรับคนที่ได้ทำกิจกรรมของตนเองในระบบตลาดมาเป็นเวลานาน ทำให้
ประสบความสำเร็จอันง่ายในระยะเวลาอันสั้น และเป็นไปตามกฎและกติกา ในการควบคุม
ทรัพยากรว่า" เอาเงินมาช้อยก็เอามาซื้อจัวหมุนเที่ยวซื้อ เทียวขายจิงซีแหละ บ่แม่นว่า
ยืมแล้วบ่ค่าบ่ขายดอก ยืมมาค้ำมาขายมาตีมทุนเจ้าของ ลำพังเฉพาะเงินหลวงมันบ่พอ
สีได้หมุนดอก ปีกลายยืมสองหมื่นเพิ่นให้หมื่นแปด ปีนี้ก็ยืมสองหมื่นเพิ่นให้หมื่นเดียว
เพิ่นว่าสมาชิกในหมู่เฮามันหลายก็เลยว่าเฉลี่ยกันเอา หมื่นแปดที่ได้มาช้อยก็เอามาซื้อ
จัวฮั้นแล้ว ค่ำมัน(จัว)บ่ช้อยก็เที่ยวซื้อเทียวขายคั่นช้อยซื้อจัวให้กัด้วละสามหมื่น ก็มีตัว
งาม ๆตัวละสี่หมื่นก็มี เอาเงินที่ยืมมานำแนเอาเงินช้อยแนหมุนเวียนกันไปเที่ยวซื้อ
เทียวขาย เงินล้านก็ซื้อจัวได้ตัวเดียวชั้นแล้วเงินหมื่นแปด มีเทือช้อยก็ซื้อหมื่นแปด มี

²⁰² แม่ใหญ่หนา พฤษชาติ.อายุ66ปี.บ้านขาว.วันที่สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2545.

²⁰³ นายสง่า นานัตติย์อายุ 53 ปี.บ้านขาว วันที่สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2545.

²⁰⁴ อ่างแล้ว.นายชูเกียรติ วรรณพฤษ

เพื่อขอยกซื้อสองหมื่น ค่าของวัวขอยซื้อมาหมื่นแปดขอยก็ขายมาได้สองหมื่นสอง ขอยก็กลับไปซื้อใหม่อีกตัวละสองหมื่นก็เหลือไปพันสองพัน ขอยก็เอามาเลี้ยงครอบครัวไปจิ้งซี่²⁰⁵ อย่างไรก็ตามการบรรลุกิจกรรมของนางพุทธานั้นให้ข้อคิดอย่างมากมาย แต่ที่สำคัญความสำเร็จของอาชีพ เกิดขึ้นมาจากมีความรักและความถนัด และที่สำคัญเป็นแนวคิดเชิงรุกในการทำงานมากกว่าแนวรับเหมือนกับครอบครัวชาวนาทั่วไป

โดยพฤติกรรมที่เกิดขึ้น เป็นการปรับตัวเข้าสู่ระบบตลาดในการสร้างรายได้ที่มาจากความสามารถของตนเองเป็นหลัก ไม่เกี่ยวข้องกับดินฟ้าอากาศหรือพยายามสร้างการทำงานให้มีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น ต่อการทำงานและช่องทางเครดิต เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่น่ามาเพิ่มรายได้แก่ตนเอง สำหรับคนที่ปรับตัวเองในระบบตลาดอย่างต่อเนื่องว่า "ขอยก็เขียนโครงการว่าสีเอามาซื้อวัว 10,000 เพ็นก็ว่าสีให้ถูกผู้ละ 10,000 จักว่ามันหมูใหญ่ จักว่าสี

การเลี้ยงวัว-ช่องทางในการใช้เครดิตที่ได้ผลที่สุดแก่ครอบครัว

ได้พอหมื่นอยู่แปดก็พอแล้วมันบ่ทันได้ถูกเหมิด ยายบ่ทันได้ถูกนำหมูจักเทื่อ บาทนี้ซุดก่อนเพ็นถูกเหลือ(มาก)10,000พุ้นแล้ว ผู้ละ20,000 ก็ได้ แต่ว่าล้งคนได้ 10,000ได้หลาย บาทนี้คนสิถูกเหมิด หมูบ่ถูกก็หลายปีกลาย เฮาบได้ถูกปีกลาย ยายบ่มีแนวสีเอาไปก็เลยหย่านเป็นหนี้เพ็น ปีนี้เลยสิถูก ที่ได้ถูกเพราะว่าหลานมันเอ็ดงานอยู่กรุงเทพก็เลย

²⁰⁵ แม่พุทธา สาระบิล.อายุ 40 ปี.บ้านขาว.วันที่สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2545.

อยากได้รถมอเตอร์ไซด์ ก็เลยขาดเงินก็เลยว่าขอเงินจ้ก 10,000 แน่ อันก็เลยยืมเงินล้าน เอาไปให้หลาน ตาเอาไปส่งแล้วแต่เอาเงินผู้อื่นไปส่งก่อน แต่ว่าก็ลีเอาเงินล้านไปแทน เพ็น หมุนเวียนบาทนี้ข้อยก็ไปออกให้หลานแล้วหละหลานมันเฮ็ดงานสองกะ กะที่แรก รถใหญ่ลีพาไปส่งของ อยู่บริษัทพอกับแม่ก็เฮ็ดอยู่นำกัน บาทนี้ 5 โมงมันเขามาบาทนี้ เขาก็ให้เอามอเตอร์ไซด์ไปส่งอีก กะที่สอง โดนเดิบบได้เข้ามามันบ่มีรถ มันก็เลย ว่าอยากได้ เฮ็ดงานสองกะก็ลีได้เงินเดือน 7,000-8,000 อยู่ดอก ฮอดกันยาปีหน้าก็ให้ หลานฝากไว้ ตาลงไปออกรถให้หลานแล้วก็เลย ให้หลานฝากมาให้ยายไว้เดือนละ 1,000 ให้เช่ารถเดือนละ 2,600 วังนั้นเกาะให้เก็บให้ยายเดือนละ 1,000 ก็พอ 12 เดือน ก็ลิกลาย แม่หลานบ่เก็บให้ลูกสาวกับลูกเขยก็อยู่อัน เพ็นก็ว่าให้ยืมชะรับรองอยู่ดอก ถ้าบ่มีเพ็นก็ส่งมาให้ มีแต่เขาหละส่งมาให้ใช้อยู่เดี๋ยวนี เงินเดือนเขาก็หลายเดิบอยู่ ดอก”²⁰⁶

แนวคิดของการใช้เครดิตในรูปกองทุนหมู่บ้าน อยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ ของระบบตลาดเป็นสำคัญ วิธีการเช่นนี้เป็นการปรับตัวของคนในกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่ รอคอยการคาดหวัง จากการลงทุนในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่ขึ้นอยู่กับพลัทธิธรรม ชาติที่ไร้จัดตั้ง เน้นการแข่งขันแก่ตนเองในการได้มาทรัพยากรคือ การพยายามหา ช่องทางของตนเองที่ตนเองมีกลุ่มทางสังคมขึ้นมา และการใช้ช่องทางข้อมูลในการประกัน ความผิดพลาด หรือการใช้ข้อมูลในการตัดสินใจในการลดความเสี่ยงต่างๆ ในเรื่องนี้เห็นได้ จากการใช้เครดิต ของยายทองดีที่มีดอกเบี้ยยี่ต่ำกว่าไปสู่กิจกรรมที่สามารถสร้างงานได้อย่าง ต่อเนื่องในชีวิตประจำวันและสามารถเป็นช่องทางที่บรรลุได้ให้ เช่นการทำงานในเมืองใช้ เครดิตในหมู่บ้านเป็นสำคัญในการได้มาของเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบอาชีพของตนเอง กรณี รถมอเตอร์ไซด์ สถานภาพของเครดิต สามารถส่งคืนได้อย่างสม่ำเสมอ เพราะรายได้ ถูกคำจุน โดยภาคการผลิตในเมือง สามารถสร้างให้เกิดเป็นรายได้ประจำเดือน ซึ่งมีความแตก ต่างจากวิถีชีวิตที่อยู่ในท้องถิ่นอย่างสิ้นเชิง ในขณะที่การเลี้ยงวัวเช่นเดียวกัน ให้ความหมายที่ ไม่ขึ้นอยู่กับฤดูกาลแล้ว ต่างมีวิธีการและประสบการณ์ของตนเองที่ไม่เหมือนใคร เป็นการ ปรับตัวที่มีอนาคตแก่ท้องถิ่นในปัจจุบัน ในการผสมผสานระหว่างความทันสมัยที่เข้ามากับการ รักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง

ในขณะที่คนอีกกลุ่มหนึ่งให้ความเห็นว่า การกู้เงินนี้ เป็นลักษณะการเอาเงินมา หมุนในชีวิตประจำวันของตนเองมากกว่าคือ เป็นแหล่งที่มาของเงินกู้ในราคาที่ถูกและเป็นการ ปรับตัวแบบประเพณีเศรษฐกิจอยู่ว่า”กองทุนหมู่บ้านแม่กะได้ยืมอยู่แม่ยืมมา 15,000 บาท ยืมมาส่งประกันชีวิตให้แม่ใหญ่ให้เจ้าของเพราะว่าหวังสืขายชั่วให้กะบ่ได้น้ำกะมาท่อม แม่กะเลยต้องยืมกองทุนหมู่บ้านมาส่งก่อนเอามาหมุนก่อนเพราะว่าเงินล้านมาพอดีกะ เลยได้ยืมจ่าย แม่ใหญ่กะประกันชีวิตอยู่ไทยสมุทรปีละ 3,500 บาทต่อปี ส่วนของแม่

²⁰⁶ อ่างแล้ว.ยายทองดี หมุนลี

ประกันอยู่ธนาคารออมสิน 3,000 บาท แม่กะได้เสียเป็นปีคือกันแล้วเงินที่เหลือกะเป็นค่าจ้างเห็ดนาบึงกับซื้อปุ๋ยหมีดพอดิ²⁰⁷ ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมส่วนใหญ่ว่า ” กองทุนหมู่บ้านมีความหมายต่อครอบครัวพออยู่พอกะได้เข้าเป็นสมาชิก พ่อกะยืมเงินมา 8,000 บาท การยืมมาตอนแรกพ่อว่าสิยืมมาซื้อจักรเย็บผ้าแต่ว่าจักรราคาแพงกว่าประมาณ 9000, บาท ที่แรกผมขอยืมเป็นหมื่นบาทแต่คณะกรรมการบ่ให้กะยอนผมจนได้บุญอันผมบ่มีใช้กะเลยให้ 8,000 บาท กะเลยบ่ได้ซื้อเพราะว่าเงินบ่ถึง กะเลยเอาไปจ่ายหนี้เก่า กะหนี้ยืมเงินนำฟีนาน้อง ยืมมาหลายปีแล้วยืมมากะหมื่นกว่าบาทกะบ่พอแต่กะใช้ไปเรื่อยๆกะใกล้หมีดแล้วละ กะเป็นหนี้ยอนยืมมาให้ลูกไปบอกรมอยู่กรุงเทพฯ 2 หมื่นบาทให้ลูกคนใหญ่ไปบอกรม ถ้าพ้อมีกะไปตัดดอกเรื่อยๆอยู่ แต่กะเกรงใจเข้าอยู่ กองทุนหมู่บ้านพ่อกะมันติดอยู่แต่สำหรับครอบครัวได้ที่ยืมได้ตามเป้าหมาย แต่ถ้าครอบครัวยืมบ่ได้ตามเป้าหมายมันกะเฮ็ดอียังบ่ได้เลย มันสิขึ้นอยู่กะคณะกรรมการเป็นผู้ตัดสินยอนพอบ่ได้ไปสนใจกับกรรมการอาจสิเป็นได้เพราะกรรมการ 15-16 คน เวลาเขาไปยืมสิมองข้ามเขาไปเลยเห็นเขาบ่มีความหมายกับเขา เขาอาจคิดว่าเงินก้อนนี้เขาบ่มีความสามารถใช้คืนได้ แต่ว่าถ้ามีผู้เอาไป ไรนา ไปยืมตัดได้โลดกะลงคนได้ หมื่นกว่า 2 หมื่นกว่า จำพวกตาสีตาสาจึงพ่อกะเขาบ่สนใจดอกกะยืมได้อยู่แต่ว่าเอามา สร้างยังกะบ่ได้พ่อกะเลยสิลัมไปกะเลยสิเป็นหนี้ต่อไปเรื่อยๆได้ว่าเอามาให้แบบว่าเอามาให้ลงทุนช่วยเหลืออย่างแท้จริง พ่อกะเริ่มยืมมาปีนี้ละ กะใกล้สิได้ส่งแล้วของพ่อกะประมาณ เดือน มกราคม”²⁰⁸

พฤติกรรมที่เกิดขึ้น ไม่มีความต้องการที่ได้รับข้อมูลในการเฝ้าพิจารณาหรือไตร่ตรองให้รอบคอบต่อทรัพยากรที่เกิดขึ้น แต่เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นในสังคมของตนเองเป็นหลักมากกว่า คือขาดแคลนหรือเดือดร้อน จากการบริโภคในค่านิยมที่ตนเองคิดว่า มีความจำเป็นโดยเฉพาะการลงทุนบุตรในการศึกษา หรือเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของตนเองโดยมากคนเอามาไว้ถ้าใช้ ใช้ทางฝ่ายทางลูก ความหมายที่แสดงออกมาเช่นนี้ การใช้กองทุนในฐานะที่เป็นสมาชิกทุกคนตามสิทธิของการได้มาในทรัพยากรขั้นต่ำ ในขณะที่ขนาดของทรัพยากรที่ได้มา ขึ้นอยู่กับต้นทุนของตนเองที่มีอยู่ อย่างไรก็ตามในส่วนหนึ่งของตัวเลขที่ได้เครดิตที่ต่ำ ได้ยืนยันกับตนเองว่า เป็นคนที่เดือดร้อนประจำวัน มีความต้องการใช้เครดิตในต้นทุนที่ต่ำหรือต่ำกว่าการกู้เงินนอกระบบ พฤติกรรมทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นมาจากเห็นคนอื่นได้เครดิตตนเองมีความต้องการด้วย ซึ่งหลายๆครั้งไม่มีการวางแผนอย่างมีเหตุผลในการเลือกสินค้า แต่เป็นสิ่งที่ต้องทำตามคนอื่นเพื่อหากลุ่มหรือหาความเหมือนกับคนอื่นเป็นหลัก เป็นธรรมชาติของค่านิยมผีตัวเดียวกันเช่น ”การกู้เงินเพิ่นก็ว่ายืมไปเฮ็ดอันนั้นอันนี้ แม็กียืมเงินล้านมาค้าขาย ขายไปอยู่แม็กียืมบ่ขายบ่ขายก็เลยเขา ขายลาบขายก้วยเดียว ก็เลยผัดกะก่อนบ่ขายบ่ขายเป็นเบาหวาน บาทนี้ก็ว่าสิยืมอีกปีนี้ แต่ว่าหมู่ 9 มันหลายเกินไปบ่ได้สิเป็นอียัง บ่ได้สิเป็นอันได้ ได้ผู้ละนิดเดียว 18,000 ปีนี้เพิ่นว่าสิตัดทอนลงอีก จึงได้ผู้ละ 10,000 เพิ่นว่าจ้งจ้งและในปีนี้(หมายถึงรอบที่สองของกองทุน

²⁰⁷ นางเดือนจิตร พรหมเทศ

²⁰⁸ อ่างแล้ว.พ่อทองเกียรติ ทรายสำโรง

หมุนเวียน) ปีนี้แม่่นว่าอยากเอ็ดนาปรั้ง เพ็นสิพาเอ็ด แต่ใจอยากเอ็ด เขาสิให้ลง(ในโครงการใหม่)อันเก่าอยู่บู้ คั้นบให้ลงอันเก่าก็สิว่า เอามาซื้อจัว มันก็บพอ จัวมันก็ 10000 กว่าบาท คั้นสิซื้อตัวน้อย ๆ 6-7000 มันก็บเป็นแต่ซื้อ มันมีแต่ 10,000 กว่าบาท เงินงวดหลังที่ออกมาจกว่าสิเอ็ดอันได้ แต่ว่าจำเป็นต้องกู้ บู้บได้ดอกเบี้ยเงินจกบาท " ²⁰⁹ ความคิดที่เกิดขึ้น สะท้อนออกมาให้เห็นความเป็นอยู่ของตนเอง ที่เผชิญปัญหาอย่างต่อเนื่องภายในครอบครัว อาศัยการได้มาเงินของลูกเป็นหลัก ในขณะที่การค้าขายที่เขียนไว้ในโครงการก็ยืมพบว่า "ลงทุนไปหลาย เริ่มแรกก็จริงมันก็มีของเก่าอยู่หน้า ธรรมดาบมีของเก่ามันเหม็ดแต่เป็นหมิ่น กัวมันเหม็ดเป็นหมิ่นกว่าบาท นอกนั้นก็เอามาใช้ซื้อของมาใช้ " ²¹⁰ ซึ่งลูกส่งเงินมาให้ใช้ประจำเดือน สภาพที่เกิดขึ้นมา เป็นการหมุนเวียนในชีวิตประจำวัน โดยเป็นเงินต่อเงินในต้นทุนเครดิตที่ต่ำ และมีความเสี่ยงที่น้อยมากของการส่งเงินกู้ เพราะมีหลักประกันจากลูกสาวส่งเงินมาให้ทุกเดือนอยู่แล้ว

ค่านิยมและความคิดต่อความต้องการความเสี่ยงของการลงทุนในการผลิต ไม่พบกับคนกลุ่มเหล่านี้ แต่มีความต้องการในการสร้างหรือใช้ ตามความต้องการในชีวิตประจำวันมากกว่า และมีปฏิกิริยาที่ค่อนข้างช้ามากต่อการเปลี่ยนแปลง กับสภาพการณ์ในระบบตลาดการเงินเครดิต หากเปรียบเทียบกับกลุ่มที่เน้นโอกาส มีอารมณ์เป็นแรงขับเคลื่อนในการกำกับพฤติกรรมที่สำคัญออกมา ใช้ความสามารถของตนเองที่อยู่อย่างต่ำในการแก้ไขปัญหาทางการเงิน เห็นได้จากการปรับตัวตนเองจากสภาพธรรมชาติที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการผลิตก็ยังใช้เส้นทางชีวิตแบบเก่าดัง เช่น " นาก็ให้เขาเอ็ด ให้คนใกล้ ๆ กันแหละเอ็ด แม็กก็เอ็ดไฮ่หนึ่ง ให้เพ็นเอ็ด 5 ไร่ มีแต่ผ้ากับเมียหวานข้าวลูกเต๋าก็บมาเอ็ด เพ็นหาใกล้กัน แบ่งท้อ ๆ กันแม่อกบ๊วย เจ้าของนาออกบ๊วย เขาเป็นคนทำ เกียวแล้วเขาก็เ็นไปเบ็ง " ²¹¹ ในขณะที่แนวคิด มองทรัพยากรตนเองคือ ที่ดินเป็นกรรมสิทธิ สร้างความมั่งคั่งให้กับตนเอง ตัวแทนของครอบครัวไม่ให้ความสำคัญมากนักในเรื่องนี้ ไม่ให้ความสำคัญในการสร้างความสมบูรณ์ในการปรับตัวแบบใหม่ๆ ที่สามารถเป็นฝ่ายกำหนดสภาพการเปลี่ยนแปลงของนาตามส่งผลต่อวิกฤติการณ์อย่างต่อเนื่องของบ้านขาวโดย "ให้ลูกเต๋าส่งเงินมาให้ ซื้อบ๊วยซื้อหยัง ลูกเต๋าส่งมาให้และทำการก่อสร้างบ้านให้ตนเองบ เอ็ดบ้านลูกสาวให้มาสร้าง เพ็นส่งเงินมาให้ อันนี้เหม็ด 400,000 ลูกสาวกับลูกชาย " ²¹² สภาพเช่นนี้ภายในความคิดของและพฤติกรรมต่อการใช้เครดิต ได้สูญหายตัวตนไปฝากความหวังไว้กับลูกๆ ที่อยู่ในเมืองเป็นหลัก หรือสุดท้ายเป็นตัวรัฐ หากเกิดความเสี่ยงขึ้นมา คนกลุ่มนี้มีความคิดว่า" ร้อยละ 50 สตางค์ต่อปี จังเงินล้านเพ็นว่าให้ส่งก็สิส่ง คั้นหาได้เกี่ยวข้าวปีหน้าแม็กก็สิส่งเพ็นให้มันเหม็ด สิบยืมอันหนา มันก็เลยบมีแนวขายให้เพ็น ยามนี้(กันยายน)มันยามฮอดยามหิว ใน

²⁰⁹ นางเสถียร สนามทอง, อายุ 54 ปี, วันที่สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2545.

²¹⁰ อ้างแล้ว

²¹¹ อ้างแล้ว

²¹² อ้างแล้ว

ขณะที่การคาดหวังการจ่ายเครดิตอยู่ที่ยามใดก็ได้แล้วแต่เขามียามได้คืน บ่มีเฮาก็เสีย
ดอกไปจ้งขัน คืดต่อแต่ยามขายข้าวอย่างเดียวกับที่คนบ้านเขามีเงินหลาย เดือน
มกราคม,²¹³

อย่างไรก็ตามสภาพพื้นที่ทำมาหากินในปีนี้ได้สร้างอุปสรรคอย่างยิ่ง ต่อการคาดหวังผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น กลายเป็นชะตากรรมของระบบธรรมชาติกำหนดความสามารถในการสร้างรายได้ เห็นได้จากน้ำท่วมที่เกิดขึ้นมาแล้วเป็นปีที่สาม และเหตุการณ์น้ำท่วมไม่ได้ทำให้เกิดความคิดที่เปลี่ยนแปลงไปในการปรับตัวเองเข้าสู่การทำมาหากิน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงวิธีการปรับตัวทางเศรษฐกิจที่เป็นอีกรูปแบบหนึ่งในวิถีชีวิตในการเอาตัวรอดที่เป็นแบบรูปมากกว่าแบบรับและไร้จัดตั้งดังที่ปรากฏอยู่ แม้ว่าเผชิญภัยธรรมชาติ แต่หลักการของการให้กู้เงิน ต้องส่งตามเวลา ก็อาศัยกลุ่มทางสังคมของตนเอง จัดการตามเวลา เป็นหนี้ต่อไปและหาเงินหรือเครดิตไปเรื่อยๆในการใช้หนี้ เป็นธรรมชาติของคนในกลุ่มนี้

พฤติกรรมที่แสดงออกมาในการใช้เครดิต สามารถให้ข้อสรุปดังต่อไปนี้ การเพิ่มการช่วยเหลือพึ่งพากลุ่มทางสังคม มีการหมุนเวียนเงินตราในชีวิตประจำวัน ให้มีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น ภายใต้การสนับสนุนจากเครือข่ายทางสังคมของตนเองที่มีอยู่ ลดความเป็นเหตุผลในการประเมินทรัพยากรที่ได้มา แต่เป็นการนำมาใช้เพื่อการเอาตัวรอดหรือการลงทุนที่ไม่เกี่ยวข้องกับศักยภาพที่เป็นจริงของครอบครัวตนเอง เช่น การนำมาใช้ในการศึกษาไม่มีหลักประกันใดๆของ ผลผลิตการศึกษาปัจจุบัน เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาที่ผ่าน การอ่านออกเขียนได้หรือจบการศึกษาระดับมัธยมและเข้าไปสู่ตลาดแรงงาน กับการศึกษาที่ผ่านจากการอ่านออกเขียนได้หรือจบการศึกษาระดับมัธยมและเข้าไปสู่ตลาดแรงงานกับการศึกษาที่ผ่านการศึกษาระดับอุดมศึกษานอกจากก่อให้เกิดหนี้สินแล้ว ยังไม่สามารถเห็นช่องทางของการได้มาตำแหน่งของตลาดแรงงานในสถานการณ์ปัจจุบัน รวมทั้งการลงทุนในการผลิตภาคเกษตรกรรมโดยเฉพาะในพื้นที่ เป็นการสร้างฐานะของครอบครัวเลวร้ายลง นอกจากนี้หนี้ที่เกิดขึ้นมาแล้ว ภาคเกษตรกรรมที่เป็นพื้นฐานหลักของคนบ้านขาว ไม่ได้อยู่ในฐานะที่สามารถเลี้ยงตนเอง

เครือข่ายธุรกิจ

เป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นมาจากความสัมพันธ์ระบบตลาด พยายามปรับตัวในเรื่องใหม่ในการสร้างช่องทางการทำมาหากิน โดยบรรลุนิติกรรมของตนเอง ซึ่งอยู่ภายใต้การใช้ความสัมพันธ์ในการร่วมมือทางกิจกรรมเศรษฐกิจเป็นไปอย่างแนบแน่น การรวมตัวเป็นกลุ่มในเครือข่าย เป็นการลงทุนร่วมกันในการทำงานที่จะได้มาทรัพยากรจากตลาด จำเป็นที่ต้องมีกฎและกติกาในการควบคุมอย่างเคร่งครัด หรือมีจริยธรรมทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างความไว้วางใจ ความเชื่อถือต่อกันและกัน ในเรื่องนี้ได้เกิดขึ้นมาในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว ได้อาศัยความสามารถของคนในพื้นที่สร้างกิจกรรมขึ้น ในการรวมกลุ่มอาชีพของตนเองโดยได้รับ

²¹³ อ้างแล้ว.นางละออ สาระพล

การยืนยันในเรื่องนี้ว่า"แม่รู้ว่ากลุ่มได้รวมโตกันแล้วประสบความสำเร็จที่เห็นแม่กะว่าพวกที่เอ็ดเย็บผ้านี้ละอยู่ในบ้านมันกะเอ็ดเป็นหลังไฟหลังมันแต่เขากะส่งหม่องเดียวกันคือที่เห็นเขาเอ็ดเดียนี่กะมีคนอยู่บ้านขาวชื่อว่าตุ้มไปรับมาจากกรุงเทพฯมาส่งให้พวกเขาเอ็ดอยู่บ้านเขากะเอ็ดหลายหลังประมาณ 5 หลัง ผู้ที่รับมาจากกรุงเทพฯส่งให้กลุ่มเขาแทบเหม็ดตำบลขาว มีบ้านหนอง โพธิ์ตาก ทรายมูล หัน สะทอน หลายเหม็ดอำเภอ แม่กะรับรู้คือกันว่าเขาไปรับมาจากใส่รู้ตั้งแต่ว่ารับมาจากบริษัทแห่งปู้ว่าชื่อว่ายังรายได้กะพออยู่ได้บ่ถือว่าดีที่เขาได้มีเอ็ดหนึ่งกะ 130 บาท เดือนหนึ่งกะเกือบ 4,000 บาทกะพออยู่ได้ส่วนมากพวกที่เอ็ดกะได้ลูกได้เมียเหม็ดปู้ว่าสิเอ็ดทำอียังกะเอ็ดทำอันนี้เป็นรายได้หลักให้ครอบครัวตนเองพวกที่รับมาเอ็ดเขากะเอ็ดเป็นสิบๆปีแล้วได้"²¹⁴

กล่าวคือ การทำงานเป็นแบบความสัมพันธ์แบบเพื่อนบ้าน ใช้แรงงานของครอบครัว คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ให้ความหมายว่า ได้สร้างให้เกิดอาชีพ และคนมีรายได้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นเหตุผลของการอยู่รอดในปัจจุบัน ที่คนในพื้นที่พยายามชวนชวายอยู่ ต้องเป็นแรงงานรับจ้างทั่วไป เป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้กับคนในพื้นที่ ไม่จำเป็นที่ต้องอพยพออกนอกบ้านของตนเอง ดังสอดคล้องกับความคิดเห็นที่ว่า "พ่อกะเห็นแต่พวกที่เย็บจักรที่อยู่บ้านแล้วมีรายได้ดี พออยู่พอกิน แล้วประสบความสำเร็จเอ็ดเป็นกลุ่มใหญ่แทบสิเหม็ดบ้าน ช่วยให้คนในบ้านบ่ได้ไปเอ็ดงานหม่องอื่นพ่อกะเอ็ดแต่เย็บจักรนี้ละ"²¹⁵ ซึ่งเป็นข้อดีอย่างมากที่คนในท้องถิ่นสามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวของตนเองได้ที่บ้าน ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านส่วนใหญ่มีความสามารถในการเย็บผ้าของตนเอง เพราะว่าเคยประกอบอาชีพนี้ที่ผ่านมา เครือข่ายที่นำมาใช้ได้ใช้ช่องทางอย่างหนึ่งในการสร้างรายได้

เห็นได้จากการอธิบายความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากภายในว่า"มีความสัมพันธ์ในการเอ็ดงานกันไฟแน พ่อกะมีความสัมพันธ์กัน 2 คน ผู้แรกกะอาจารย์ ดุย เพ็นกะเลิกไปแล้วละเดียนี่กะเอ็ดนำพ่อใหญ่ สนิท ในเรื่องเย็บจักรเอ็ดนำพ่อใหญ่สนิทกะ 3 ปีแล้วบ่มีอียังกะจุนเจือกันไป วิธีการเลือกคนเพ็นกะสิเลือกกว่าผู้ที่สามารถเอ็ดงานให้เพ็นได้แล้วเป็นคนตรงต่อเวลาบ่เป็นคนขี้โกงแล้วเพ็นกะมีกำไรย่อนเฮาหลายแล้วเพ็นกะป้อนงานมาให้เรื่อยๆเท่าทุกมือนี่"²¹⁶ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นมา เป็นวิธีการคัดเลือกพฤติกรรมของคนงานในพื้นที่ที่มีความสามารถและไม่สร้างปัญหาในการตอบสนองสินค้าให้ตรงตามคุณภาพและเวลา เมื่อนั้นการสนับสนุนการทำงานและการสร้างรายได้มีอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น เป็นเครือข่ายที่ปรับตัวเองเข้าสู่ระบบตลาดที่เน้นเหตุผลและวินัยในการจัดการรักษาเวลา ผลงานที่เกิดขึ้น เมื่อนั้นก็จะสามารถมีงานทำอยู่ตลอดเวลา เป็นแหล่งที่มาของรายได้ตนเองด้วย กลายเป็นความสัมพันธ์ทางแรงงานที่ไม่เป็นทางการ ให้ความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติไปในที่สุด โดยวัดกันที่จิตใจและพฤติกรรมของความน่าเชื่อถือ เมื่อเปรียบเทียบความสามารถที่เกิดขึ้นของตัวเองในระบบตลาด

²¹⁴ อ่างแล้ว.แม่สมภาร คชรินทร์

²¹⁵ อ่างแล้ว.พ่อทองเกียรติ ทรายโรง

²¹⁶ อ่างแล้ว.นายคำอ้าย โพธิ์จักร

สามารถสร้างให้เครือข่าย หรือหุ้นส่วนมีความไว้วางใจมากยิ่งขึ้น และสามารถสนับสนุนการได้มาทรัพยากรได้ตลอดเวลา เมื่อมีความจำเป็นเพราะผลงานและฝีมือ ให้การยอมรับอยู่ดังจิตสำนึกที่แสดงออกมาว่า " เวลาพ่อเดือนร้อนขาดแคลนเงินพ่อกะแล่นหา อาจารย์ ดู่ย โลดกะบอกเพิ่นว่าอาจารย์ผมเดือนร้อนต้องใช้เงินสิเอาไปใช้จ่ายแนวนั้นแนวนี่กะบอกเพิ่นกะขอเทียละ 1,0000 บาท เพิ่นคือจ้งบแพงกับเฮา ส่วนพ่อเห็นเพิ่นดีจ้งสันกะทุมเทให้กับงานที่เพิ่นเอามาให้ แต่เพิ่นมาแต่ใสแต่พี่น้องกะบ่ดีปานเพิ่น กะล้งเทียเฮาไปยืม 5,000 บาทเพิ่นกะบ่เอานำเฮาลองเบ็งคนทุกมือนี่ตั้งแต่ญาติกันแท้ๆกะหยังบ่อยากให้เฮายืมอยู่หยานแต่เฮาบใช้จ่าย แต่พ่อถ้ายืมไฟกะบ่เคยบิตพิวจักเทีย แล้วเวลาคนอื่นเดือนร้อนที่เป็นคนบ้านใกล้เคียงกันถ้าเขามาขอยืม เทียละ 100-200 บาท ถ้าพอมีกะให้เขายืมคือกันเวลาเฮาบมีกะแล่นใสเขาคือกันกะอาศัยกันมาตลอดกับบ้านที่ใกล้เคียงกัน กับพ่อใหญ่ สนิท เอ็ดมาได้ 3 ปีแล้ว"²¹⁷

ตัวกลางสัญญาย่อยที่ไม่เป็นทางการ-ทุนทางสังคมของกลุ่มนายคำอ้าย
โพธิจักร

²¹⁷ อ้างแล้ว

เครือข่ายในระบบตลาด เป็นการใช้ความสามารถและการรักษาวินัยความรับผิดชอบของตนเองอย่างเคร่งครัด เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการหาทรัพยากรที่มีความแตกต่างจากในอดีต โดยความสัมพันธ์แบบนี้ เป็นแรงงานที่อยู่ในส่วนของการขาดความคุ้มครองดูแล ในขณะที่ มีวิธีการในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองอยู่อย่างต่อเนื่อง สามารถสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้น และให้เกิดการยอมรับจากระบบตลาด หากพิจารณาในปัญหานี้แล้ว เห็นว่าการเอาตัวรอดแบบระบบตลาดเป็นการเผชิญหน้ากับปัญหา เป็นวิธีการแก้ไขปัญหาแบบใหม่

ดูได้จากการใช้เครือข่ายในสังคมต่อการสนับสนุนต้นทุนในการบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น เครือข่ายของคนเลี้ยงวัวได้เล่าให้เราฟังว่า "หมู่ย่อยซื้อกันมันก็มีขายอยู่ นี่ซื้ออยู่บ้านขาว หมู่ย่อยอยู่บ้านผากไปอีกไกลๆ ก็มี อำเภอมองอาจ บ้านชีโล่น บ้านแจ้ง บ้านช่อง คนหลายบ้านไปนำกัน เพื่อก็คือเป็นพ่อค้าระดับเนาะ จึงหมู่พ่อใหญ่อินทร์ เพ็ญอยู่บ้านกุดเขียว ชำว่าหมู่ย่อยเป็นเพ็น ลูกน้องเพ็นก็แมนเพราะว่าเพ็นค้ำมาก่อนหมู่ย่อยก็ถามเพ็นไปนำกันเขาก็ปรึกษากันเขาก็สอนกัน วิธีการซื้อการขายแล้วก็ เชื้อใจกันพ้อม เขาไปรู้จักเพ็นแต่ก็ซื้อไปซื้อจวนำเรา ไปซื้ออยู่บ้านเพ็น เขาก็ไปหาถาม ย่อยก็บอกว่าเพ็นเป็นพ่อค้า ก็ว่าเพ็นเลี้ยงซื้อเลี้ยงขายธรรมดา แต่ว่าฐานะเพ็นดีกว่าหมู่ย่อยเพ็นก็มีรถแล่น เพ็นก็มีรถหลักสอง เขาไปซื้อนำเพ็น เพ็นก็รับประกันให้ บ่มีการว่าขาดก บ่มีการว่าป่วย ว่าหยั่ง บาทนี้ก็รู้จัก ก็คบกันมาเลยเท่าเดี๋ยวนี้แหละ

เดี๋ยวนี้พ่อใหญ่หน่วย ก็ไปซื้อนำเพ็นไปขายนำเพ็น เพ็นลงขอนแก่นเดี๋ยวนี้มือแลงจึงสิมา มืออื่นก็ไปยโสต่ออีกอยู่ ลงไปขอนแก่นก็ไปขายจัว มันมีตลาดนัดซูกหม่อง ตลาดนัดสิมมอยู่ซูกหม่อง แต่ว่ามันมีหลายหม่องเนาะจึง มือนี่วันจันทร์นี้อยู่ขอนแก่น มือนี่วันอังคารอยู่ยโส มือนี่วันพุธอยู่สรวงเอ่ มือนี่วันพฤหัสบดีอยู่พนมทอง มือนี่วันศุกร์อยู่หนองผักแว่น มือนี่วันเสาร์เช้าร้อยเอ็ด มือนี่วันอาทิตย์ลงหนองหลุม ²¹⁸ การพัฒนาความสัมพันธ์ทางการค้า ได้เกิดความมั่นคงในความสัมพันธ์ระหว่างคู่ค้าที่ได้มาในรูปธรรมที่เป็นเฉพาะ กับการศึกษาความเป็นไปได้ต่อคู่ค้าและสร้างความเชื่อถือต่อกัน นั้นหมายถึง การสร้างความน่าเชื่อถือให้เกิดขึ้น จากการตกลงร่วมกันระหว่างหุ้นส่วนที่ไม่ต้องใช้สัญญา

พื้นฐานแบบนี้ได้สร้างความผูกพันกัน ได้วางรูปแบบของการประสานทางธุรกิจที่มีความหลากหลาย อันเป็นการรวมตัวแบบแนวราบของคนที่ทำธุรกิจ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของการจัดการ และการเงินของตนเอง มีความมั่นคง มีการความสัมพันธ์ทางธุรกิจที่แนบแน่นในสายใยสัมพันธ์ ประกอบขึ้นเป็นพันธมิตรทางยุทธศาสตร์ในเครือข่ายอาชีพของตนเอง ความหมายของพันธมิตรเครือข่ายอาชีพ ได้กำหนดมาจากกิจกรรมในทางธุรกิจที่ผึกกำลังร่วมกัน ในพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่เป็นไปอย่างแนบแน่น ระหว่างหุ้นส่วนร่วมกัน นั้นหมายถึง อยู่ในพื้นฐานการตกลงร่วมกันแบบปิดตัวอยู่ เมื่อไหร่ความสัมพันธ์มีความมั่นคงเมื่อนั้นได้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง หมายความว่าเกิดเครือข่ายทางธุรกิจ คือ สร้างความสัมพันธ์ที่นำไปสู่ความเชื่อถือและการลดระดับที่ไม่กำหนดไว้ในความเสี่ยง แสดงออกมาในการ

²¹⁸ อ่างแล้ว.นางพุดธา สาระบิล

ช่วยเหลือร่วมกันในรูปแบบต่างๆ ดังเห็นจากว่า "ถ้าเขาตลาดเขาก็ตัวขายได้ บ่แม่นว่า เขาสิว่าดีไปตลาด ตลาดบ่แม่นตลาดซื้อสัตย์ได้ ตลาดหลอกลวง เพราะว่ามันสิเจอชุก คน ข่อยก็เจอชุกชอกข่อยก็เจอเขาสิเจียดยามา เดียวนี้ไปขายอยู่นี้จักว่าสิทกหรือบ่ทก เพราะว่าข่อยเอามาเลี้ยงได้ สองอาทิตย์ข่อยบ่มีลักษณะของวัวชากก ข่อยก็เลยส่งเอา ไปขายร้อยเอ็ด ไปขายมีอวามนี้ลงขอนแก่น วัวชากกมันก็บ่เป็นหยั่งย่างบ่งามคนบ่มีมัน

วัวชากกขายบ่ได้ราคา ที่เขาได้ซื้อวัวชากกเขาก็เสียรู้เขา เขาตัวเขาได้เขาเจียดยามาเขาเบ็งบ่เก่ง เขาไปซื้อจัวเขาก็ต้องรู้จักคน เขามั่นใจจึงซื้อได้ แต่ก็ข่อยไปใหม่ๆ บ่รู้จักใหม่ได้ ชุกมือนี้ต้องถามชื่อว่าเจ้าอยู่บ้านได้ เจ้าชื่อว่าจิงได้ ต้องบอก ผู้บ่เคยซื้อข่อยก็บ่ชื่อนำซื้อจัว เครือข่ายของเขาก็แม่นมีผู้แนะนำให้อีกก็แม่น เพราะว่าเขาเชื่อกันชุกคน คนในตลาดสิรู้จักกันเหมิตชุกคนนอกจาก สิรู้จักน้อยรู้จักหลาย

ประกันราคาถือว่าเจ้าต้องประกันให้ข่อยว่าจัวเจ้าบ่ชากกบ่ชนคน บ่เป็นโรค ถ้าเป็นจันจันเขาคินได้โทรบอกให้เขามาเอาคินก็ได้

เอื้อเคยได้มีคนเอางัวมาคินเขาก็มีอยู่ในตลาด จนว่าสูญ(โกรธ)ให้กันก็มี เขาซื้อไปเขาเห็นชากกเขาเอามาคิน ตอนที่เขาบ่ได้หนี เขาก็ต้องคืนเงินให้เขา เอางัวเขาคินมา มันหนีบ่ทัน ลังเทื่อตัวเขาแล้วก็ฟ้าวหนี ขายแล้วก็ฟ้าวหนีออกมา ในตลาดมันบ่แม่นตลาดซื้อสัตย์ มันแม่นตลาด หลอกลวง ชันแล้วถ้าเขาหนีบ่ทันถ้าของเขาบ่ดี ถ้าของเขาคินเขาก็บ่เป็นหยั่ง มีเทื่อเขาได้ของดีเขาก็เอาของดีไปขาย มันบ่เสมอไป

การป้องกันเขาไปซื้อเขาก็ต้องการได้จัวดี เขาก็เบ็งไปนำดาอินทร์เขาก็ปรึกษาไป พ่ออินทร์นี้ก็แม่นเราเป็นผู้แนะนำหมู่ข่อย เพ็นเป็นเพ็นคำมาก่อนเราก็ก็นำเขา เพ็นบอกเขาเขาก็ฟัง เขาก็จื้อคำเว้าเพ็นไว้ เขาก็สังเกต เวลาเขาสิซื้อของ ไปซื้อเขาก็ต้องเบ็งชะก่อน บ่แม่นว่าสิซื้อเอาโลด สมมุติว่าจัวอยู่นี้ เขาถามราคาแล้ว ย่างหนีไปเบ็งตัวอื่นให้ไกลๆ แล้วก็ขอมมันพ้อม เขาไปขอมอยู่พุ้นหละไกลๆพุ้นหละ บ่แม่นว่ามักบ่ปลิซื้อเอาบับ เขาขอมเบ็งว่ามันสิชากกบ่ ขอมเบ็งนี้สยของจัว ซื้อจัวมันบ่คือซื้อเสื้อซื้อผ้า นี่ซื้อจัวเบ็งตัวมันดีลังเทื่อมันก็ชากก เขาบ่เห็นเอาโลด เขาต้องไปขอมไปสังเกตเบ็งชะก่อน บ้านหมู่ข่อยว่าขอมเบ็งโลดแต่ว่าภาษาหนังสือเขาสิว่าต้องมีการสังเกต ดาอินทร์เพ็นสอนเขา เพ็นเฮ็ดก่อนเพ็นก็ต้องมีประสบการณ์ก่อน"²¹⁹

พฤติกรรมที่เกิดขึ้นมาจากเครือข่ายทางธุรกิจนั้น แสดงให้เห็นช่องโหว่ในความสัมพันธ์ระบบตลาด ที่จำเป็นต้องอาศัยหุ้นส่วนที่เข้าใจ และรู้เรื่องเหล่านี้ โดยเริ่มต้นมาจากการเชื่อมกันแบบแนวราบในระบบตลาด ซึ่งสามารถแบ่งออกมาเป็นครัวเรือน การเลี้ยงวัว(ซื้อขาย) เครือข่ายธุรกิจ ตลาด การเรียนรู้ในการเอาเงินมาใช้ ได้ผ่านวิธีการเอาตัวรอดของแต่ละครอบครัว นำมาใช้ตามวิถีชีวิตของตนเองและความชอบนัดในเรื่องนั้นๆ ดังนั้นครัวเรือน

²¹⁹ อ้างแล้วนางพุดชา สาระบิล

เสมือนให้ความหมายธุรกิจเป็นเสมือนกับการผนึกกำลังร่วมกันในกิจกรรมทางธุรกิจ ที่มีรอยต่อความสัมพันธ์ร่วมกันของครอบครัว แต่เครือข่ายทางธุรกิจ เป็นผลผลิตของการประสานผลผลิตของการประสานแต่ละคนและความหลากหลายของอาชีพ ครัวเรือนและธุรกิจได้แสดงออกมาในคุณภาพของตัวแทนทางเศรษฐกิจ แต่เครือข่ายทางธุรกิจได้แสดงออกมาในความสัมพันธ์ที่มั่นคงระหว่างตัวแทนทางเศรษฐกิจ ในข้อสรุปนี้มีความจำเป็นที่ต้องเน้นถึงความหมายของธุรกิจนั้น และเครือข่ายทางธุรกิจเป็นรูปแบบของช่องว่างที่เกิดขึ้นมาของระหว่างตลาดและความสัมพันธ์แบบแนวนราบ การเพิ่มความเสี่ยงในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นผลที่เกิดขึ้นมาจาก คนในพื้นที่ไม่สามารถปรับตนเองได้ในกิจกรรมเศรษฐกิจของระบบตลาด และขาดจริยธรรมใหม่ในระบบตลาดที่มีผลทางปฏิบัติ ดังนั้นเกิดการเรียกร้อง การสร้างความน่าเชื่อถือต่อกันระหว่างหุ้นส่วน เป็นการก่อรูปขึ้นมาของเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการในพื้นที่ทางวัฒนธรรม

นั่นเป็นการคัดเลือกวัฒนธรรมของการเอาตัวรอดในปัจจุบันที่นับวันจะพัฒนารูปแบบที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น พื้นฐานและรากเหง้า มาจากความสัมพันธ์ทางเครือญาติ สถาบันของเพื่อนบ้าน ความเป็นหุ้นส่วนในอาชีพ เป็นวิธีการในการปรับตัวที่น่าจับมอมมากของการนำมาเอามาใช้ในการแก้ไขปัญหาของชีวิตประจำวัน ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับว่าลุ่มน้ำชี(หลง) หรือธรรมชาติที่ให้มาเป็นอย่างใดต่อการทำมาหากินของตนเอง การเข้าสู่ความสัมพันธ์ระบบตลาดมากยิ่งขึ้น ทำให้คนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมของตนเอง สร้างวัฒนธรรมแบบใหม่ของตนเอง โดยวิธีการที่หลากหลายตามค่านิยมและความสามารถที่เป็นอยู่ ส่งผลให้สังคมวัฒนธรรมของตนเอง อยู่อย่างต่อเนื่องไม่ได้สูญหายไป ซึ่งคนในแต่ละรุ่นนั้นที่อยู่ในฐานะผู้กระทำทางประวัติศาสตร์ของตนเอง ต่างมีวิธีคิดและค่านิยมที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามสำนึกร่วมที่เกิดขึ้นมาในประวัติศาสตร์ของสังคมวัฒนธรรม เป็นผลผลิตที่ได้กระทำมาแล้วรุ่นแล้วรุ่นเล่าโดยเยาวชน(รุ่นปัจจุบัน)เกือบทั้งหมด เห็นว่า สำนึกที่เกิดขึ้นมาร่วมกันในท้องถิ่นคือ ความผูกพันกัน และการอนุรักษ์รักษาสายน้ำชี(หลง)และธรรมชาติที่มีอยู่ให้มั่นคงสืบไป โดยเยาวชนคิดว่ายีนดีบรีจาคเงินออมของตนเองแก่การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นตนเอง และเห็นว่าควรให้การยอมรับว่าความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจในกลุ่มน้ำชีนั้นมีปัญหาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอยู่²²⁰

แม้บางครั้งผ่านการคัดเลือกวัฒนธรรมหรือเส้นทางชีวิตของตนเอง แตกต่างจากบรรพบุรุษได้กระทำหรือยื่นส่งมา แต่นั่นเป็นข้อสรุปที่เกิดขึ้นมาว่าคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวจะคงอยู่สืบเนื่องต่อไปในกลุ่มน้ำชี เป็นผลมาจากมีรากเหง้า สำนึกร่วมกันและการปรับตัวคัดเลือกวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ต่อการนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง

²²⁰ เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน".วันที่ 8พฤษภาคม 2546

บทสรุป

เส้นทางการปรับตัวของชีวิตในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว เป็นการเลือกและสร้างวัฒนธรรมของตนเองให้เกิดขึ้นมาในสภาพแวดล้อมที่มีสายน้ำ ท้องนา เพื่อนบ้านและท้องถิ่น ในการสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการประกันกิจกรรมชีวิตของตนเอง ได้สร้างเส้นทางชีวิตขึ้นมา ในช่วงแรกนั้นเมื่อประมาณเกือบ 200 ปีที่ผ่านมา คนในพื้นที่ได้สร้างวัฒนธรรมของการยังชีพเกิดขึ้นโดยมีการจับปลา การปลูกหม่อน การทำนาเป็นหลัก มีจุดมุ่งหมายเพื่อการยังชีพไปวันหนึ่งๆ เส้นทางที่เกิดขึ้นมา ได้สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีบทบาทอย่างมากในการสร้างค่านิยม ธรรมเนียมปฏิบัติและสังคมของตนเองที่เกื้อกูล และกำหนดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ โดยสามารถแบ่งออกมาเป็นความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านและความสัมพันธ์กับศูนย์กลางความเชื่อของคนที่มีต่อผีตัวเดียวกัน ช่งในแต่ละพื้นที่ ซึ่งอาศัยครอบครัวตนเองในการแก้ไขปัญหา และพึ่งพาสถาบันเพื่อนบ้าน ท้องถิ่น เป็นการลดความเสี่ยงหรือเพิ่มการได้มาทรัพยากรในช่วงของการขาดแคลน เป็นเส้นทางชีวิตแบบยังชีพที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่

ในขณะที่การปรับตัวเข้าสู่ระบบตลาดที่เกิดขึ้นมา เกี่ยวข้องกับการปรับตัวครั้งใหม่ โดยสภาพแวดล้อมมีส่วนกำหนด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการลดความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ การพึ่งพาเงินตรามากยิ่งขึ้น ซึ่งเกิดขึ้นมาในช่วง 15-20 ปีที่ผ่านมา ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของสังคมไป อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ในกิจกรรมของการดำเนินชีวิตไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป ยังให้ความสำคัญอยู่ตามเครือข่ายที่สามารถนำมาใช้ได้ไม่ว่าผ่านครอบครัว หุ่นส่วนในพื้นที่ ในรูปต่างๆที่มีพื้นฐานจากผีตัวเดียวกัน แต่ให้ความสำคัญของผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง กับผลประโยชน์ของหุ่นส่วน โดยจะต้องจัดการประกันกิจกรรมบรรลุได้ และการสนับสนุนการผลิตซ้ำกิจกรรมในชีวิตของคนในพื้นที่ เพื่อสร้างความมั่นคงในวัฒนธรรมของเส้นทางชีวิตในอนาคต

ในขณะที่เส้นทางการปรับตัวของคนปัจจุบัน มีหลายแนวทางตามความสามารถของตนเองที่จะใช้ในการปรับตัวเข้าสู่ระบบตลาด ไม่ว่าจะเป็นการหาเงินเฉพาะหน้า การหาเช่ากินค่า การมีกิจการของตนเอง การเป็นเจ้าแก้ว และการอพยพแรงงานออกนอกพื้นที่ ซึ่งการปรับตัวแบบนี้ ได้สร้างโอกาสทางเลือกแก่ชีวิตของตนเอง ในการพัฒนาสังคมวัฒนธรรมให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันพัฒนาเครือข่ายทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กันแบบแนวนอนมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายอาชีพเดียวกัน งานรับจ้างแบบปากต่อปาก หรือเป็นหุ่นส่วนในกิจกรรม ซึ่งคนในพื้นที่พยายามหาทางออกในการได้มาทรัพยากรในรูปแบบใหม่ ผ่านการช่วยเหลือโดย เพื่อนบ้าน หรือเครือญาติตนเอง ในการสร้างอาชีพที่เกิดขึ้นมา นั้นเป็นการปรับตัวแบบใหม่ ทำให้สังคมสามารถอยู่รอดได้ โดยเปลี่ยนมาจากความหมายของการใช้ทรัพยากรที่เคยเป็นอยู่ มาเป็นการใช้และสร้างทรัพยากรมาด้วย ในขณะเดียวกันการผลิตซ้ำของทุนมนุษย์ ได้ให้ความสำคัญไปอีกรูปแบบหนึ่ง พยายามลดบทบาทเส้นทางชีวิตเศรษฐกิจแบบเดิมที่เป็นการจ้างงานชั่วคราวชั่วคราว ไม่มีการศึกษา หรือไม่ได้เตรียม

ผ่านการศึกษา และไม่มีความแน่นอนของการจ้างงาน เป็นการสนับสนุนการลงทุนในตลาดที่แน่นอน ไม่ว่าจะเป็นตลาดภาคเอกชนหรือตลาดภาครัฐ ส่งผลให้ค่านิยมและความคิดของเยาวชนให้การยอมรับอาชีพ มาเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้อย่างแน่นอนและไม่เหมือนกับการทำมาหากินที่พ่อแม่ตนเองประสบปัญหาอยู่

ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่น ได้ผ่านการถ่ายทอดออกมาจากความคิดและความรู้สึกของคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกิจกรรมการดำเนินชีวิตและการประกันความมั่นคงกับตนเองให้อยู่รอดในภาวะการณ์ปัจจุบัน มีการปรับเปลี่ยนใหม่ขึ้นมาภายใต้การเข้าสู่ระบบตลาด แต่อิทธิพลของความสัมพันธ์ทางสังคม ได้ช่วยสร้างความสามารถที่ยึดหยุ่นมากยิ่งขึ้น ต่อความมั่นคงของสถาบันครอบครัวของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรม